

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

~~433~~
~~243~~ 3162
D16

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0393 6017

DE
MISDADEN
VAN EEN
EERLIJK MAN.

~~283 B19~~

DE

MISDADEN

VAN EEN'

EERLIJK MAN,

DOOR

LIBRY BAGNANO.

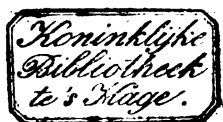
- Zulke heillooze menschen moeten met een' donderslag getroffen worden; schande en verwijt werken bij hen niets uit.

MONTESQUIOU.

UIT HET FRANSCH VERTAALD.

TE ROTTERDAM, BIJ

T. J. WIJNHOFEN HENDRIKSEN,
1832.

VOORWOORD

VAN DEN

VERTALER.

Zulk een geschrift, als ik thans mijnen lezers aanbiede, moet bij de vertaling spoedig in het licht komen, of het verliest zijne waarde. Ik heb de volgende bladen binnen zeer korten tijd uit het Fransch overgebracht; dit strekke mij niet tot eer, maar alleen ter versooning der gebreken, welke men anders, zelfs aan mij, die op niets aanspraak maak, zoude kunnen verwijten; vooral ten opzichte van den stijl, die niet overal even gekuischt is, en der drukfouten, die mij bij de correctie mogen ontsnapt zijn.

Ik heb mij hier en daar eene aanmerking veroorloofd; de schrijver houde ze mij ten goede: zoo het waar is dat eene kwade zaak door voorpraak nog erger wordt, dan is het ook waar dat

VI VOORWOORD VAN DEN VERTALER.

eene goede zaak zich nooit heerlijker vertoont, dan wanneer het licht haar van alle zijden beschijnt. Eene enkele aanmerking kan men mij verwijten dat in een' scherpen toon gesteld is: die, namelijk, betreffende de jurij: ik heb te vele achtenswaardige personen gekend, die, tijdens de Fransehe overheersching, hier te lande als gezworenen gezeten hebben, en welke voor geen goed of goud om te koopen waren, dan dat ik de noodlottige magtspreuk van den schrijver stilzwijgend kon voorbijgaan. Hij vergeve mij mijn' toon; ik wil denken dat die woorden hem in een oogenblik van verbittering — en wie zoude, na zóóveel lijdens, nooit een oogenblik van verbittering ondervinden? — ontsnapt zijn.

ROTTERDAM,
30 September, 1832.

MAY VAN VOLLENHOVEN.

I N L E I D I N G
VAN DEN
S C H R I J V E R.

Hen, die denken en gevoelen; hen, die, als zij hun eigen hart onderzoeken, er de beginselen van eer en gastvrijheid in ontwaren, verzoek ik de volgende bladen te lezen; tot hen alleen rigt ik mij. Anderen mogen zich die moeite sparen, want zeker, voor hen heb ik de pen niet opgenomen.

Sedert zestien jaren vorder ik regt; tot in 1830 is het mij door het geweld geweigerd; later heb ik het door de gebeurtenissen niet kunnen bekomen. Opstand en regeringloosheid vindt men in Frankrijk overal, doch nergens het rijk der wetten. Men heeft moord geschreeuwd tegen beschuldigten, veroordeelden en regters. Monsters hebben op den vierden Maart van dit zelfde jaar rondom een schavot gedanst. Honderd duizend bajonetten en ongehoorde pogingen zijn er noodig geweest, om te beletten dat dit zoo *beschaafde* volk van het *nieuw Athene*, op eene lage wijze vier ellendige gevangenen, voormalige ministers van KAREL X, van kant maakte. Kortom, niemand is onder de Franschen zeker, dat hij den volgende dag beleven zal.

Dat regt, het welk de tijd alleen mij voor de vier-schaar kan doen erlangen, vorder ik thans van de publieke meening, en om nimmer op het onderwerp

VIII INLEIDING VAN DEN SCHRIJVER.

terug te komen, want ik heb mijn hart moeten van een rijten, om dit geschrift ten einde te brengen. Ik acht mij intusschen verplicht hier bij te voegen dat ik elk, wie hij zijn moge, uitdaag om mij te bewijzen dat ik in eenig geval de waarheid in het allerminst te kort heb gedaan. Ook heb ik enkel geschreven om diegenen, welken voor rede vatbaar zijn, te overtuigen, geenszins om den kwaden wil te veranderen.

Ik heb van deze memorie geene akte van beschuldiging tegen de eene partij willen maken, met het doel om bij de tegenovergestelde partij een' steun te vinden. Zoodanig eene handelwijze moge hare nuttigheid hebben, zij strijdt lijnregt tegen mijne beginselen.

Het geldt hier REGTVAARDIGHEID, mijne vordering moet eene daad van regtvaardigheid blijven.

Mogt iemand de schuilplaats dier verhevene, ik zoude bijna zeggen dier verlorene, godin kennen, dan smEEK ik hem haar dit geschrift te willen doen geworden; want als men gadeslaat wat er op de wereld gebeurt, dan zoude men geneigd zijn te gelooven, dat zij geheel van dezelve verbannen is. Ook heb ik meer dan eens, voornamelijk gedurende de laatste twee jaren, wanneer ik dacht aan de ongeregtheden, waarvan ik in den loop van mijn leven getuige geweest ben, zelfs behalve diegene, daar ik zoo langen tijd in persoon het slagtoffer van geweest ben, met een' beroemd Romein uitgeroepen: O DEUGD! ZIJT GIJ DAN SLECHTS EENE HERSENSCHIM?

L. B.

DE
MISDADDEN
VAN EEN'
EERLIJK MAN.

I.

Niet zonder tegenzin of aanstrenging, — ik moet het bekennen, — neem ik de pen in handen. Ik doe het, om dat ik heilige pligten te vervullen heb; niet slechts omtrent mij zelve, (want als het mij alleen aanging, geloof ik niet dat ik er de noodige krachten toe zoude vinden,) maar allereerst en bovenal omtrent den grootmoedigen Koning, die zich sedert acht jaren verwaardigt, mij de edelmoedigste gastvrijheid te betoonen; en ook jegens mijne onbevreesde medeburgers, die nooit hebben opgehouden mij te verdedigen, en mij openlijk hunne genegenheid en achting te betoonen, in weêrwil van het geschreeuw eener blinde en onverzoenelijke kwaadwiligheid.

Zonder zulke magtige redenen geloof ik niet, dat ik ooit den moed zoude gehad hebben, om in mij-

A

ne ziel en mijn geheugen al die herinneringen van verontwaardiging en smart weder op te wekken, die alleen in staat zijn, om het koelbloedigste hart te verscheuren, en het gelukkigste leven te vernielen. Dit is nog alles niet, en ik mag het mij zelven niet ontveinzen. Al kon ik mij ook voor verstandige menschen rein wasschen, als witte sneeuw, dan zoude nog niet één dier woestaards, die mij, niet door eene onwillekeurige dwaling, welke dáárdoor alleen onschuldig zouden mogen gerekend worden, maar ten gevolge van een koud, berekend stelsel, vaneenscheuren, een *jota* opgeven, van den haat, dien zij mij hebben gezworen; -- een haat, waarop ik overigens meen mij te mogen beroemen. De onverschilligen, welke doorgaans gewoon zijn oordeel over eené zaak te vellen, zonder dezelve onderzocht te hebben, zullen misschien de moeite niet eens nemen, om na te gaan, of ik waarlijk gelijk heb; of mijne klagten gegrond zijn, -- of mijn beroep wettig is. En wat diegenen aangaat, die mij kennen, voor hen zal mijn geschrijf weinig nieuws opleveren. Al de vonnissen der wereld, die tegen mij mogten geslagen zijn, zullen hunne overtuiging, te mijnen opzigte, niet veranderen, en hebben hen ook nimmer belet mij te beschouwen als een' man van eer, en als het slagtoffer van een' waarlijk regterlijken moord.

Doch laat het zoo zijn; ik hoop de kracht te behouden om eene taak, die mij zoo bitter valt, ten einde te brengen. Zoo het mij overigens gelukt den voortgang eener blinde en onregtvaardige eerrooving

tegen te gaan, -- zoo het mij gelukt eenige onzekerheden op te helderen; -- zoo ik mijne vrienden de middelen in de hand kan geven, om de achting en de welwillendheid, waarmede zij mij voortdurend vereerd hebben, te regtvaardigen, zal ik geen berouw gevoelen over het leed, dat ik mij aandoe, door mijne ingewanden met eigen handen van een te scheuren. Ik heb besloten mijn leven in Holland te eindigen; ik wil leven en sterven onder een voorbeeldig volk, welks achting voor ieder man van eerlijke beginselen van hooge waarde moet zijn. Ik wil mij voor de oogen van dat volk vertoonen, gelijk ik waarlijk ben. Bij eene minder verdienstelijke natie geloof ik niet dat ik mij die moeite zoude geven; en dit gevoel moge het lange stilzwijgen regtvaardigen, dat ik bewaard heb, tegen de woedende uitvallen, waarvan ik dagelijks het onderwerp ben geweest: de belgische omwentelingsgezinden hebben mij gedurende meer dan een jaar in hun geschrijf vervolgd! Dat waren die zelfde lieden, die mij zoo langen tijd honig om den mond hadden gestreken, met oogmerk om mijne pen medepligtig te maken aan hunne dolheden! Die menschen hebben mij zulk eene verachting ingeboezemd, dat ik ten laatste trotsch werd op hunne beleedigingen en hun' haat; gelijk ik mij beleedigd zoude geacht hebben door hunne vriendschap, en vernederd door hunne loftuitingen.

Toen ik in het begin van 1825 in Belgie aankwam, haastte ik mij een' brief bekend te maken, dien ik

A 2

aan den Koning van Frankrijk geschreven had, en welken ik zoo straks zal opgeven. Op dat tijdstip stonden de partijen in België nog niet tegen elkander over. Ook hebben dezelfde schrijvers, die mij, vijf jaren later, met allerlei beleedigingen overladen hebben, dewijl zij, bij gebrek van goede gronden om mij aan te vallen, zoo goed als zij konden een wapen tegen mij moesten zoeken, verslag gedaan van mijn' *Brief van een' Banneling*, met eene goedwilligheid en belangstelling, daar ik mij nog over schaam. Onder andere dagbladen zal ik niet slechts het *Journal de Bruxelles* en *l'Oracle* noemen, maar ook *le Belge*, *le Courrier* en het *Journal d'Anvers*.

De stap, dien ik gedaan had, bleef, gelijk ik wel verwachtte, zonder gevolg. Ik liet echter na dien tijd geene gelegenheid voorbijgaan, om op de zaak terug te komen; doch altoos in stilte, want ik ben steeds een vijand geweest van nutteloos gedruisch. Onder het ministerie van MARTIGNAC waren mijne vrienden op het punt om alle zwaarigheden te boven te komen; maar op het oogenblik zelf, dat het vrijgeleide aan mij zoude worden afgegeven, werd dat ministerie vervangen door den persoon zelven, die niet lang daarna de *dynastie* omverwierp.

Toen de gebeurtenissen van Julij 1830 hadden plaats gehad, maakte ik, door middel der dagbladen, mijn voornemen bekend, om mij naar Frankrijk te begeven, ten einde daar te voorzien in het middel van revisie, waarop ik regt had, gelijk ik

zulks in het vervolg van dit geschrift zal verklaren (1).

Terwijl ik mij tot mijn vertrek gereed maakte, vernam ik in den Haag, waar ik mij sedert twee dagen bevond, den opstand in Brussel, en de bijzondere eer, welke deszelfs edele opperhoofden mij hadden aangedaan, van hunne *roemrijke* omwenteling (zuiver van eenige *ongeregeldheid*, gelijk zij de schaamteloosheid hebben te zeggen,) aan te vangen met de plondering en vernieling van mijne woning, waarin zij mij overal zochten, met het vrome voornemen om mij tot moes te kappen. In mijne woning hebben de dappere belgische barricade-mannen een' aanvang gemaakt, van die lange reeks van afzetterijen en dieverijen, die thans door geheel Europa bekend is.

Door dit *toeval* bleef mij niets over, dan de kleederen, die ik aan het lijf had. Iets dergelijks was mij trouwens reeds meer gebeurd; inzonderheid in het jaar 1799, in Italie, maar toen nog op eene veel grootere schaal; echter met dit onderscheid, dat ik toen *als liberaal* uitgeplonderd werd, in den naam der heilige Madonna, terwijl men mij nu te Brussel mishandelde als *koningsgezinde*, en onder het geschreeuw van *leve de vrijheid!* — *e sempre bene*, (het is altoos goed,) want iedereen weet dat een oppermagtig volk nimmer ongelijk kan hebben. On-

(1) Op het oogenblik, dat de opstand in Brussel uitbrak, had ik eene memorie ter perse; men heeft er, tijdens de plondering mijner drukkerij, een afgedrukt vel van moeten vinden.

dertusschen heeft er nimmer eenige verandering in mijne staatkundige beginselen plaats gehad ; doch wijl ik ter goeder trouw handelde , begrijpt ieder dat ik dezelve heb gewijzigd , naar mate de jaren en de zwaarste beproevingen mij , tot mijne eigene schade , leerden nadenken , en mij ondervinding schonken . Behalve dit ben ik nimmer in mijn leven uitsluitend koningsgezind geweest , gelijk slaven zulks zijn , of liberaal , naar de wijze der regeringsloosgezinden , der brandstichters en der plonderaars .

Dit is waarschijnlijk de reden , dat ik mij altoos in strijd bevonden heb met de hevigste voorstanders van alle partijen , en beurtelings door beiden beschuldigd ben geworden , van tot de tegenovergestelde partij te behooren . Ik heb trouwens geene reden om mij hierover te beklagen :

In moderation placing al mij glorië ,

While Torijs call me a Whig , and Whigs a Torij .

Het valt niet moeilijk te begrijpen , dat een man , die in zijn hembd was achtergelaten , door de *Groote Burgers* , welke thans millioenen bezitten , en ter dier tijd zelve geene schoenen aan de voeten hadden , noodzakelijk eene verandering in zijne plannen heeft moeten maken , en althans zijne hoop op eene betere toekomst verschuiven .

Toen ik , gedrongen door een gevoel van eer , dat elk , die zelf besef van eer heeft , naar waarde zal weten te schatten , mij haastte om in de dagbladen mijn aanstaaend vertrek naar Frankrijk bekend te maken , antwoordden die zelfde lieden , welke veertien dagen

later de moeite namen, om mijn huis door de glazen te smijten, in den *Courier des Pays-Bas*, hun' waardigen tolk, DAT ZIJ HET WEL ZOUDEN BELET-TEN (1). Deze afschuwelijke belofte, waarover MANDRIN en MARAT zouden gebloed hebben, is door hen trouwelijk volbragt; het was ook het eenige dat zulk soort van volk in staat en waardig was te doen!

Als men op zulk eene wijze van al het zijne beroofd is geworden, kan men, waar men zich in de wereld ook moge bevinden, geene lange en kostbare reizen ondernemen; nog minder kan men zich wagen aan een zwaar en ingewikkeld regtsgeding, vooral tegen partijen, die rijk zijn, en daardoor alleen reeds grooten invloed hebben (2).

Helaas, wat weet ik het, zoo er geen bijzonder roeval tusschenbeiden komt, of ik mijne gansche hoop niet zal moeten laten rusten, tot op het oogenblik der indemniteiten, indien zij al vóór mijn' dood mogen plaats hebben. Iemand, die zich schuldig gevoelde, zoude misschien minder moeite hebben om volle goudbeurzen te vinden, door zich

(1) Zie den *National* (van Brussel) van 11 en 13 Augustus 1830, en den *Courier des Pays-Bas* van 12 en 13 dier zelfde maand.

(2) Men herinnert zich de verbaasende kosten en het groote tijdverlies, dat de revisien der processen van CALAS en dat van den graaf de LALLY hebben nazichgesleept. Beiden hebben onschuldig hun leven op het schavot gelaten; en nog was er niets minder dan de geest, de invloed en de onvermoeide ijver van een' VOLTAIRE noodig, om dezelve te doen slegen.

aan de speeltafel te wagen (1), of zich in de armen eener nieuwe *Laïs* te werpen, dan een eerlijk man, om de middelen tot handhaving zijner eer te vinden. Zoo lang de wereld bestaat, is het overal op deze wijze toegegaan; ook zal ik niet kinderachtig genoeg zijn, om er mij over te beklagen; het is zóó in de menschelijke natuur gelegen, en men moest een dwaas wezen, om er zich tegen te willen verzetten.

Intusschen heb ik vernomen dat een *quidam* van korte geheugenis (2), en die niet slechts de woordelijke maar ook de schriftelijke vereeringen, waarvan ik langen tijd het voorwerp geweest ben, schijnt vergeten te hebben, al lagchende zijne bureu in het oor gefluisterd heeft, waarom ik mij toch nog steeds in Holland bevond, nadat ik sedert meer dan twintig maanden mijn vertrek naar Frankrijk had aangekondigd? Dat mensch zelf weet zeer goed, wat

(1) Er bestaat niets, dat de partijgeest niet ten goede of ten kwade verkeeren kan. Hij verandert het misdrijf in deugd, en de deugd in misdrijf. Het is niemand onbekend dat de befaamde BENJAMIN CONSTANT aan de noodlottige zucht tot het spel was verslaafd, en dat hij gedurende zijn leven verbazende sommen verspeeld heeft. Welnu, de verwarring zijner zaken, die er het natuurlijk gevolg van was, is, nog niet lang geleden, door de dagbladen van zekere kleur betiteld met den naam van ZERLIJKE ARMOEDE; maar hen, die door plondering en brandstichting arm zijn geworden, overlaadt men met verwijten en beloeedingen.

(2) Ik wil dit blad niet bevuild met het noemen van zijn naam; buitendien zoude ik in Holland te regt staan, en het is onnoodig dat zulks, in dit geval, ergens gebeure.

mij heeft teruggehouden; maar dewijl zijne ondeugende inblazingen nog eenigen twijfel zouden hebben kunnen achterlaten, bij diegenen, welke met de zaak niet bekend zijn, heb ik gemeend, voor dat ik aan de behandeling van mijn onderwerp begon, de redenen, die er mij toe aanspoorden, kortelijk te moeten opgeven.

Ik moet diegenen, welke mij met de lezing van dit geschrift vereeren, opmerkzaam maken dat ik hier geene memorie voor een proces leveren zal; ten minste niet voor het tegenwoordige; als ik zulks wilde, moest ik boeken vol schrijven, die niemand het geduld zoude hebben te lezen, en die ik zelf niet in staat zoude zijn in druk uit te geven. Buitendien zoude eene memorie voor een proces van mijne zijde geheel zonder doel zijn, althans uitgezonderd in Frankrijk, en dan nog wel voor nieuwe regters, die ik sedert zestien jaren vruchteloos heb gevorderd, schoon ik mij op den letter der bestaande wetten beriep.

Het zijn ook mijne *gedenkschriften* niet, die ik in het licht geef: mijn werk is, en zoo moet het noodzakelijk zijn, een *gemengd* werk, dat ik zoo koelbloedig mogelijk zal ter neder schrijven, op straf van door niemand gelezen te worden.

Om deze reden wil ik slechts vlug heenloopen over eene omstandigheid, waarvan ik het echter nuttig oordeel met een enkel woord te gewagen; want waarlijk, de kracht ontbreekt mij, om, buiten volstrekte noodzakelijkheid, één voor één al de

gruwelen op te noemen, die er mede gepaard gaan, en waarvan ik sedert dertig jaren het maar al te beklagenswaardig slagtoffer geweest ben.

Er leven ergens in de wereld lieden, die echter aan mij gehecht zijn door banden, welke zelfs de wilden als heilig erkennen, die hun eigen leven gesleten hebben, met onophoudelijk lagen voor het mijne te leggen, met oogmerk om zich een ongestoord genot, en eene voortdurende straffeloosheid te bezorgen; ten opzichte eener berooving, die waarlijk, in hare soort, als een meesterstuk van de kunst mag genoemd worden.

Hoever die doodelijke haat, schoon alleen (ik moet het wel zeggen,) door menigvuldige weldaden van mijne zijde uitgelokt, op twee honderd mijlen afstands haren invloed heeft kunnen uitoefenen op mijne regters, en op de rampen, die mij getroffen hebben, behoef ik hier niet op te geven, — nog minder uit te pluizen; maar het is mij voegzaam toegeschenen, er ten minste melding van te maken, eer ik mij tot mijn onderwerp begaf; want ik geloof dat een regter, die waarlijk naar zijn geweten oordeelt, zijne zorgen en opleuendheid verdubbelen moet, als het op de ontdekking der waarheid aankomt, in eene zaak, van welke de eer en het leven van zijnen medemensch afhangt; en dat hij wel huiverig mag zijn om uitspraak te doen, wanneer hij verneemt dat de beschuldigde onverzoenlijke vijanden heeft; vooral wanneer het de vraag is van een' haat, gekoesterd in die zuidelijke ge-

westen, waar het dikwijls gebeurt dat hij, als eene ware erfenis, van den vader tot den zoon overgaat, en in zeker opzicht tot de onderlijke nalatenschap behoort.

Het zoude mij trouwens onmogelijk zijn geheel te zwijgen. Al laat ik mijne eigene smartelijke onderfinding geheel dáár, dan heb ik toch de bedroevende overtuiging verkregen, dat, in 't algemeen gesproken, de menschelijke regtvaardigheid op eene waarlijk schandelijke wijze gehandhaafd wordt (*).

Ik schrijf te midden van een land, waar 't bekend

(*) Ik haal hier eene daad aan, waarvan ik zelf in Lijon, in 1817, getuige ben geweest.

Een deurwaarder van het prevotaal geregtshof geleidde mij op zekeren dag naar den regter van instructie; op de trap van het paleis ontmoette hij een' der raadsheeren, die lid van de kamer was, welke den vorigen dag uitspraak gedaan had, over eene vraag van Competentie.

»Ik heb u overal gezocht, mijnheer,» zeide de deurwaarder, tweemaal ben ik aan uw huis geweest om u de stukken te doen teekenen; en nergens heb ik u gevonden.»

»Gij troft mij juist in een ongelukkig oogenblik,» antwoordde de raadsheer, »mijn rijtuig staat gereed; ik ga buiten de stad eten.»

»Maar, mijnheer, De zaak heeft haast,» hernam de deurwaarder, »men wil terstond vonnis vellen; zie, hier hebt gij bene pen! Het is immers spoedig afgedaan?» Hierop haalde de deurwaarder het stuk, en te gelijk zijn inktbeker voor den dag, boodt den raadsheer zijne pen aan, en deze legde het papier op zijne knie; teekende zijn' naam naast die zijner ambtgenooten, en verwijderde zich, zonder een enkel woord van den inhoud gelezen te hebben. En het gold het leven van een' mensch, die weinig dagen daarna ter dood veroordeeld en onthoofd werd!

is dat degenen, die met de handhaving der justitie belast zijn, dezelve zuiver en ongeschonden weten te bewaren; maar deze uitzondering, die voor Holland zoo eervol is, belet niet dat in verscheidene andere landen van Europa het regtersambt even zoo behandeld wordt als het ambacht van kleedermaker, goudsmid of metselaar; en dus bijgevolg enkel als eene broodwinning; en dat de vonnissen ook overëenkomstig die begrippen geveld worden. Men herinnert zich dien magistraatspersoon, welke gedurende het verhoor in slaap gevallen zijnde, en door zijn' buurman gewekt wordende, om zijne stem uit te brengen, al geeuwende uitriep: LAAT HEM HANGEN; doch vernemende dat het de vraag was van een stuk hooiland, er bijvoegde: LAAT HET AFMAAIJEN; welnu, de geschiedenis van dien regter zoude misschien kunnen toegepast worden, op de grootste helft der vonnissen, die men in verscheidene landen uitspreekt, zoo wel in burgerlijke als in criminele zaken. Men moet dit echter niet altoos aan zielsbedorvenheid toeschrijven, maar veeléer aan luiheid en onoplettendheid; twee gebreken, welke de grootste plagen eener beschaafde maatschappij zijn. En wanneer men geheel tot in de geheimste schuilhoeken der geschiedenis konde doordringen, dan zoude het blijken dat verscheidene volken veel meer door dezelve lijden, dan men oppervlakkig denken zoude.

Een zedekundig wijsgeer zal niet verder zoeken, om de oorzaak op te sporen van het diepe bederf, dat tegenwoordig een groot gedeelte van Europa

heeft aangetast. En waarlijk, wat heeft men te wachten van de volksklassen, die geene opvoeding genoten hebben, wanneer de aanzienlijken zelven hun aanhoudend, zonder aarzeling of schaamte, het terugstotend voorbeeld geven, hunner verachting van hetgene men in de wereld als het allerheiligste behoorde te beschouwen, namelijk van de handhaving van het regt, die maar al te dikwijls verwaarloosd wordt; van de zoo algemeen miskende dankbaarheid, en van de heiligheid des eeds, welke men bijna overal, op de schandelijkste wijze, ziet verkrachten.

Laat degenen, welke zich steeds beklagen over de wanorden, de ondeugden en misdaden onzer eeuw, zich dus het eerst vervoegen tot de aanzienlijken, welke het voorbeeld der tegenovergestelde deugden behoorden te geven aan de mindere klassen.

Ik kan het mij zelven niet ontveinzen, noch het zelfs met stilzwijgen voorbijgaan, dat ik, om mij te zuiveren van den blaam eener misdaad, zóó haastelijk, dat ik openlijk durf verklaren dat gedachte er van nimmer in mijne ziel is opgerezen, waarschijnlijk genoodzaakt zal zijn, om mijzelven van eenige andere verkeerdheden, van geheel verschillende aard, te beschuldigen, die in het oog van zeker slag van lezers misschien nog minder verschooning zullen verdienen, dan erkende misdaden; het zij zoo! Deze bedenking zal mij niet terughouden, of aan de waarheid mijner woorden te kort doen; ik schrijf geenszins om mij zelven in mijn zondagskleed te vertoonen, maar geheel zoodanig, als ik

in der daad ben, want ik weet zeer wel dat ik, verre van den bestaanden haat uit te dooven, denzelfven, in zeker opzigt, slechts op een ander grondgebied zoude overbrengen.

Toen ik de pen opnam, heb ik stellig voorgenomen, om mij van alle hartstogtelijke uitdrukkingen te onthouden; maar als ik nadenk over de lange reeks van gruwelen, en de eindelooze onderdrukking, waarvan ik het slagtoffer geweest ben, dan vrees ik van in dezen te veel op mijne krachten te hebben betrouwd; ik wederspreek dus reeds in voorraad alles, wat mij in de bitterheid der wreedste herinneringen, buiten mijn weten, en tegen mijn wil, zoude kunnen ontsnappen, strijdig met de gematigdheid, van welke ik toch vast heb voorgenomen niet af te wijken.

Eer ik verder ga, zal ik hier den brief laten volgen, dien ik in 1825, bij mijne komst in de Nederlanden, aan Z. M. den Koning van Frankrijk gezonden heb. Ik liet dien brief het eerst in Brussel drukken, en in zeer grooten getale, zoo wel binnen als buiten het Rijk verspreiden. Hij werd kort daarna te Parijs in het *Journal des Prisons*, No. 3 van 1826 overgenomen.

Ziet hier den inhoud:

II.

BRIEF VAN EEN BANDELING

AAN ZIJNE MAJESTEIT

DEN KONING VAN FRANKRIJK.

Vreemdelingen , die zich in Frankrijk
begeven , om regt te vorderen , zijn
geheiligde wezens.

*(Woorden van den kanselier D'AUBRAY,
in de kamer der Pairs.)*

SIRE,

Wanneer het betoonen van genade het schoonste
voorregt is van een' koning , dan is het uitoefenen
van regtvaardigheid tevens deszelfs eerste pligt.

Twee malen ben ik het voorwerp geweest der
koninklijke goedertierenheid van uwe Majesteit , en
derzelver doorluchtigen voorganger ; twee malen , op
denzelfden dag , is mij eene genade geschonken , die
ik niet had ingeroepen ; duizend malen heb ik se-
dert acht jaren REGT gevorderd , zonder het te
kunnen erlangen. De onderdrukking waakte aan de
deur der grafplaats , waarin zij mij had opgesloten ;
en mijne stem smoorde achter mijne grendels.

Als ik noodig had te bewijzen dat uwe Majesteit
onkundig is geweest van mijne aanspraak op het
regt , dat ik vraag , zoude ik daartoe een onweder-
sprekelijk betoog vinden in de vrijheid , die mij
geschonken is. Aan lieden die men niet wil dat
zich in het vervolg zullen verdedigen , geeft men
de vrijheid niet weder.

De ondetugende beletselen , het godtergende stilzwijgen , die ik gedurende zoo vele jaren ondervonden heb , kwamen slechts van eene ondergeschikte magt , doch waren daarom niet minder vreesselijk ; want nergens bestond voor mij de mogelijkheid om er mij tegen te verzetten ; schoon ik er overal , en in ieder oogenblik van mijn rampzalig leven de gevolgen van ondervond.

Sire , ik ben gedurende ZEVEN EN ZESTIG MAANDEN ONDER GEHEIME BEWARING gebleven. Onder geheime bewaring , en zulks nadat mijn vonnis gevelde was !

In een beschaafd land , onder een constitutioneel bestuur , te midden van een denkend volk , houdt men in de negentiende eeuw niemand *gedurende zeven en zestig maanden, buiten toegang*, zonder hierdoor juist het bewijs te leveren , hoeveel belang men er in stelt , dat de waarheden , die hij aan het licht mogt brengen , gesmoord blijven.

Van de eene fortres en van de eene gevangenis tot de andere , ben ik van het oosten naar het westen , en van het zuiden naar het noorden medegesleept , geheel Frankrijk door ! Drie en veertig opsluitingen , van Lijon , in 1816 , tot in Parijs , in 1824 , zullen genoeg zijn om de barbaarschheid te staven der behandelingswijzen , die men mij heeft aangedaan , en de schandelijke woede , waarmede men mij heeft vervolgd.

Van de eer , Sire , had ik den afgod mijn's levens gemaakt ; en ik ben in mijne eer getroffen geworden !!! Als het mij gebeurd was tegen de wetten

der eer te zondigen, zoude ik geene deurwaarders of arresten hebben afgewacht. Reeds lang zoude mijn gebeente, te gelijk met mijne schande, in de vergetelheid des grafs rusten.

Maar ik heb het leven gedragen, dewijl mijne eer er mij de verplichting van oplegde.

Het was mij bekend dat Frankrijk, schoon het menigmaal over regterlijke dwalingen moge gezocht hebben, zich opentlijk beroemen konde op de schitterende wijze, waarop het dezelve heeft hersteld. Ik bleef wachten.

Weldra, Sire, zult gij bij eene plegtige gelegenheid, voor het oog van gansch Europa, den eed afleggen, dat gij regt zult doen wedervaren aan elk, die regt te vorderen heeft (1); dat regt, waarop goede koningen zoo naijverig zijn, dat regt, dat zoo heilig was in de oogen van den H. LODEWIJK, van LODEWIJK XII, van HENDRIK IV en van den ongelukkigen LODEWIJK XVI.

Welnu, Sire, op dien plegtigen eed vertrouwende, kom ik u REGT en VERGELDING afvragen. De wetten van uw koninkrijk waarborgen mij beiden, zoo wel als de verhevene deugden, die een' koning betamen, en de aard van een groot en edelmoedig volk, waar over gij, Sire, als magtig opperhoofd, als een door het lot bevoorregt koning, den roem en de eer geniet, van den schepter te zwaaijen.

(*) Zinspeling op de inwijding van KAREL X, welke korten tijd nadat deze brief hem gezonden werd, plaats had.

De gastvrijheid is in mijn' persoon niet minder geschonden geworden, dan dat mij de wedervaring van regt is onthouden. Ik was de rust en den vrede komen zoeken, onder de bescherming der wetten van dat zelfde Frankrijk, dat mijn hart reeds in mijne teederste jeugd als mijn eigen vaderland had aangenomen; van dat Frankrijk, waaraan ik, al te noodlottig voor mijne eigene belangen, mijn gansche bestaan heb opgeofferd. Sire! Ik heb er meer gevonden dan dolken, tegen mijne borst gerigt. Het zwaard der *Trestaillons* had mij toch niet meer dan het leven kunnen benemen, maar mijne moordenaars hebben mij in de eere getroffen, en zij blijven nog ongestraft! Zij dragen roem op hunne geweldenarij!

Ellendig is hij, die rekenschap van eenige daad in zijn leven voor de regtbank der regtvaardigheid en van het openbaar gevoelen geven moet, in tijden van burgerlijken tweespalt, wanneer hij het ongeluk heeft tot de partij te behooren, die het onderspit moet delven. Dan zijn alle driften in beweging en alle hartstogten aan het gesten; alles wat de laster ter beschuldiging kan aanbrengen, wordt gretig opgenomen; alles wat tot vereerlijking kan strekken, wordt vergeten, miskend of ontaard. En als het in later dagen der waarheid gelukt zich licht te verschaffen, gelijk in de noodlottige zaken van CALAS, SIRVEN, van den graaf van LALLY en zoo vele andere ongelukkigen, die opgeofferd zijn geworden aan de vooringenomenheid, dan haat of de on-

kunde, dan betoont zich elk verbaasd en verontwaardigd; dan zucht men over het ongelijk, dat niet meer hersteld kan worden; dat de waarheid voor den logen heeft moeten bezwijken, zonder hierbij te bedenken, dat zulks het noodzakelijk gevolg is van de ongerechtigheid, niet zoo zeer, als van de aangeborene zwakheid der menschelijke natuur.

Als ik mijne stem tot den troon uwer Majesteit verhef, is het er verre van af, dat ik mij zoude willen beroepen op de hartstogten; dat ik een' steun zoude zoeken in het schandaal, of een hulpmiddel in den partijgeest. De eenige gunst, welke ik van dezen laatsten verlang, is dat hij zich, noch ten goede noch ten kwade, met mijn ongeluk bemoeije (1).

Ik wensch mijzelven te plaatsen binnen den vasten kring der wetten; niet op den lossen zandgrond der burgertwisten. Zoo Frankrijk overigens, in vroegere dagen, het vaderland mijner keuze geweest is; het land, dat ik het eerst bemind heb: het is thans het land niet meer mijner staatkundige regten; en niemand is in mijne oogen zoo zeer te laken, als hij, die deel neemt aan de geschillen van een volk, bij hetwelk hij eene schuilplaats gezocht heeft, of het moest diegene zijn, welke zelf ondeugend genoeg was om zulke geschillen aan te blazen.

Ik verlang slechts regt te verkrijgen, en wel zoo stil mogelijk. Als een nieuwe wederstand mijner

(1) Ik verlang in 1832 slechts hetzelfde; gelijk ik zulks in 1825 gedaan heb.

stoutmoedige moordenaars, nieuwe pogingen van mijne zijde onvermijdelijk maakte, en wanneer uit die botsing op nieuw een schandaal ontsproot, dat mij evenzeer zoude smarten, als ik er onschuldig aan zoude zijn, dan erken ik, dat het zich door geheel Europa zoude kunnen verspreiden; maar dan zoude ik met een beroemd redenaar, die zich eens aan het hoofd der regtspleging van Frankrijk bevonden heeft, durven zeggen: *de schandaal is niet gelegen in de beschuldiging, maar in het gejammer der onderdrukte onschuld* (1). Ik zal er met een' hoogen geestelijke bijvoegen: *Si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum, quam veritate relinquatur* (2).

Het behoeft hier de vraag niet te zijn, Sire, om de waarschijnlijkheden na te gaan, maar alleen om het aangeboden licht niet van zich te stoten. Het komt niet te pas te bewijzen dat ik gevonnisd en veroordeeld ben, zonder genoegzame bewijzen; een nieuw onderzoek zal ontegenzeggelijk en op meetkundige gronden, de onmogelijkheid aantoonen, dat ik schuldig heb kunnen zijn. Het vonnis, dat over mij geveld is, is niet anders dan een **AFSCHUWELIJKE MOORD**. Mijne regters alleen zal ik er

(1) Woorden van DE SERRES, destijds groot zegelbewaarder, gesproken in de kamer der afgevaardigden, in de zaak van den maarschalk BRUNZ.

(2) Mogt echter uit de waarheid een schandaal voortkomen, dan is het nuttiger dat schandaal te dulden, dan de waarheid te vernaken. GREGORIUS DE GROOTE. 5e Homelie.

niet van beschuldigen, maar voornamelijk de valsche getuigen, die tegen hun geweten gesproken hebben; de verfoeijelijke verleiders, die dat geweten hebben omgekocht, en de deugnieten, van allerlei soort, die sedert lang mijn' ondergang hadden gezworen.

De wet, welke op de zaak toepasselijk is, zegt (art. 443 van het wetboek van lijfstr. regtspleging,) dat er revisie kan plaats hebben, wanneer twee verschillende personen om dezelfde misdaad veroordeeld zijn, zonder dat er medepligtigheid heeft plaats gehad; als mede (art. 445 van hetzelfde wetboek,) wanneer er valsche getuigen ten laste van den veroordeelden gehoord zijn.

Reeds in Julij 1816 en Februarij 1817, heb ik mijne klagten ingeleverd bij de bevoegde regtbank van Lijon, ten einde eene revisie van mijne zaak te verkrijgen op grond der beide, hier boven aangehaalde, artikelen. De eerste maal liet men de zaak onbehandeld, met verkrachting der wet, welke den regter de verpligting oplegt om uitspraak te doen; eene verpligting, waarvan niets hem ontslaan kan; zelfs niet het voorwendsel van duisterheid. De tweede maal werd ik, tot eenig antwoord, geheel **SUITEN TOEGANG** gesteld! Zonder er eene lijst van op te maken, — zonder eene enkele dier weldadige vormen, welke de wet voorschrijft, in acht te nemen, werd ik beroofd van mijne papieren, die de **BEWIJZEN VAN ALLES** bevatten, wat ik ter mijner verdediging aanvoerde; ik kon zelfs niet verkrijgen, dat die papieren aan mijn' advokaat werden uitgereikt, noch ook

aan mijne regters. Bij de inquisitie had men mij niet barbaarscher kunnen behandelen (1)!

Vol van eerbiedig vertrouwen op de handhavers van het regt, had ik mij intusschen vrijwillig ter hunner beschikking gesteld, schoon ik mij anders gemakkelijk aan hen had kunnen onttrekken.

Later weigerde ik de verbanning, die mij reeds in 1817 werd aangeboden, omtrent drie weken na het uitspreken van mijn vonnis; en waarlijk een' vreemdeling, die schuldig verklaard was, te verbannen, zoude hetzelfde zijn, als hem volkomene genade te schenken. Alleen het besef van onschuld, of eene volkomen gestaafde krankzinnigheid, zouden de reden kunnen verklaren, waarom iemand zich vrijwillig achter de grendels zoude begeven, of, na zijne veroordeeling, het aanbod van de hand wijzen, om zijne ketenen te verbreken.

Toen het na negen maanden geheime opsluiting en al-

(1) Het smert mij dat ik thans niet in het bezit van alle mijne papieren ben; dan zoude ik hier, als een verdedigingsmiddel, mijne klagt van 17 Julij 1816 bijvoegen. Ik neem deze gelegenheid waar om te herhalen, dat zoo ik niet in de bijzonderheden van het wezen mijner zaak trede, zulks alleen geschiedt, dewijl mijn brief aan den Koning geen ander doel had, dan het erlangen der vrijheid, om gedurende een jaar in Frankrijk terug te komen, en dewijl het, ter bevestiging der waarheid voorloopig niet onvoegzaam konde geacht worden, der ongehoorde opeenhoping van *gruwelen*, waarover ik mij te beklagen heb, aan het licht te brengen, welker bewijzen dan ook moeilijker zouden te vernietigen of te ontzenuwen zijn; bewijzen, die men beseft dat voor mij van het allergrootste belang waren.

lerlei mishandelingen, onmogelijk werd mij langer tot zwijgen te dwingen, werd ik, met eene weeste wreedheid, van Lijon verwijderd; terwijl mijn lichaam met trekpleisters overdekt was, en mijne gezondheid zich in zulk een' slechten staat bevond, dat ik den weg met mijn bloed bevochtigde. Door de telegraaf voortgestuwd, en door de *requisitoiren* achtervolgd, kwam ik stervende te Besançon aan.

Een beroemd regtsgeleerde, de heer CLERC, thans advokaat generaal (1), en een magistraatspersoon, niet minder menschlievend dan verheven, boden mij hunne diensten aan, de een om mij door zijn talent in mijne revisie te helpen, de ander om zijn aanzien te gebruiken, ten einde mij een voegzaam verblijf te bezorgen, dat even noodzakelijk was ter bereiking van mijn doel, als ter herstelling mijner gezondheid; doch zoodra de politie hiervan verwittigd was geworden, was het nog niet genoeg mij aan die dubbele hulpbetooning te onttrekken, maar de magistraatspersoon zelf, de heer MEYRONNET SAINT-MARC, procureur generaal, werd het voorwerp der verwijzingen dier lage politie, waaraan hij trouwens geheel vreemd, en waarboven hij on-eindig verheven was. Volgens de verbittering, waarmede men te werk ging, zoude men gezegd hebben, dat het welzijn van den ganschen staat afhing van de plaats mijn's verblijfs; en dat een half stervend en

(1) De heer CLERC werd kort daarna tot procureur generaal benoemd; ik heb in de dagbladen gelezen, dat hij tijdens de opwenteling van Julij 1830 afgezet is geworden.

verminkt mensch niet anders konde bewaard worden, dan achter de acht deuren van den toren in het fort van Joux, welke men tot mijne grafplaats scheen bestemd te hebben, terwijl twee geregtsdienaars gelast werden te zorgen, dat ik, zoo van binnen als buiten, geheel zonder gemeenschap bleef.

Het beschermend gedrag te mijnen opzichte van een' procureur generaal, die getroffen was door het gewigt mijner klagten, kwam mij intusschen op nieuw ter hulp, zelfs op eene plaats, die niet aan zijn regtsgebied was onderworpen; en de uitstekende deugden van den luitenant generaal CASTEX, de menschlievendheid van den bevelhebber van het fort, de burggraaf DE RESSÉGUIER, bragten al wat in hun vermogen was toe, om de naauwgezette onzijdigheid bij de regterlijke magt te ondersteunen.

In den persoon van een' fransch officier was het onmogelijk een' galeiwachter te vinden, schoon zulks nog niet eens voldoende zoude geweest zijn. Om de voortdurende straffeloosheid mijner moordenaars te waarborgen, had men een' beul noodig, een' sluipmoordenaar; men kon geene betere keus doen: ik werd naar Ensisheim gezonden.

Hier ontstond een tweestrijd, waarvan mijne ziel slechts de aangename herinneringen wil bewaren, tusschen de gastvrijheid van den edelen Elzas, en de wreedaardigheid van mijn' stokbewaarder. De laatste was onophoudelijk bezig, met nieuwe kwellingen tegen mij uit te denken, terwijl de inwoners hun best deden, om dezelve krachteloos te maken,

of den invloed der verdrukking te verzachten , waar- onder ik gedurende zes en veertig maanden op het bed van Proculus heb doorgebracht. Wat smert het mij zoo menigen trek der verhevenste menschenliefde met stilzwijgen te moeten voorbijgaan ! Hoe gelukkig acht ik mij een groot aantal der folteringën , die mij zijn aangedaan , te hebben vergeten.

Mijne moordenaars , wel bewust dat de dooden alleen nimmer terugkomen , wendden intusschen eene nieuwe poging aan , in de hoop van mijn hoofd op het schavot te zien vallen. De gebeurtenissen van BELFORT gaven hun aanleiding , om mij in eene nieuwe hoofdbeschuldiging te wikkelen. Mijn naam , die reeds ten toon was gesteld geworden in de dagbladen en de hatelijkste libellen , werd op nieuw aan Europa bekend gemaakt , als behoorende tot een' zamenzweerder , die als zoodanig aan het geregt werd aangewezen. Deze nieuwe kunstgrepen dienden alleen om de deugden van den procureur generaal uwer Majesteit bij het geregtshof van Colmar , in een nog helderder daglicht te stellen. De dankbaarheid heeft den naam van DESCLAUX met onuitwischbare trekken in mijn hart gegrift. Dezelfde magistraatspersoon , die mij , ware ik schuldig geweest , zoude verpletterd hebben , werd nu , daar het hem bleek dat ik in dezen valschelijk beticht was , mijn warme beschermer (1). Hij vatte het edele

(1) Ik mag hier het edelmoedig gedrag niet met stilzwijgen voorbijgaan , dat bij deze gelegenheid te mijnen behoefte werd

voornemen op, om te onderzoeken of mijne vorderingen ter revisie van het vroeger geslagen vonnis, als gegrond konden beschouwd worden. De overgang van dit voornemen tot het onderzoek zelf moest noodzakelijk, kort, en de uitkomst kon niet twijfelachtig 'zijn.

Maar de misdaad bleef op hare hoede; zij beseftte het gevaar, en zij beefde! Ik werd nog eens, en wel plotseling, ontruikt aan de beschermende magt van een' persoon, wiens verlicht oordeel den zelfden weg met zijne eerlijke beginselen bewandelde.

Wat mij in het verderf moest storten, was het middel tot mijne redding. Eene nieuwe afzondering op *Mont-Saint-Michel*, in het midden der zee, werd mij ten verblijf aangewezen, ik was nu gedwongen geheel Frankrijk door te trekken. Nancij lag op mijn' weg. Het departement van de Meurthe stond toen onder het bestuur van den burggraaf, de **VILLENEUVE DE BARGEMONT**, thans prefect te Nantes(2).

aan den dag gelegd door den heer **REMI**, oud-sekretaris van den maarschalk **SOULT**, toen vrederegter te Ensisheim, en den heer **BETTING DE LANCASTEL**, de zoon, sekretaris generaal der prefectuur van den Boven-Rhijn. De een had de kracht van zich tegen de vriendschap te verzetten, de ander den moed om' zijn' onmiddellijken chef, den prefect, graaf de **PUISMAIGRE**, die naderhand naar het departement van de Oise is overgegaan, te wederstaan.

(2) Deze magistraatspersoon was, tijdens de omwenteling van Julij, *Préfet du Nord*; hij is later tot zijne huisgoden teruggekeerd.

Hij verkreeg voor mij de vergunning van niet verder vervoerd te worden.

Sire, alles wat de billijkheid indrukwekkendst, — wat de gastvrijheid edelmoedigst, — wat het gevoel zuiverst, — wat de kiesheid verhevenst kan vertoonen; — ja, Sire, dat alles heb ik in de ziel van dien waardigen magistraatspersoon teruggevonden.

Mogt een DESCLAUX zich aan het hoofd van het Parket van Nancij bevonden hebben, of een VILLENEUVE bij het administratief bestuur van Colmar, dan zoude het regt, dat ik nog op dit oogenblik vorderen moet, mij reeds lang zijn toegekend!

Ik wil met deze woorden niemand beschuldigen; maar het is aan allen niet gegeven om hunne deugd tot zulk een' verheven trap op te voeren. Waarlijk, om dit te verlangen, zoude men te veel van de menschelijke natuur vorderen.

Overal heeft men tijd noodig, en zeker achter de grendels meer dan ergens elders. Mijn belang vorderde in de eerste plaats dat ik van de geheime bewaring ontslagen werd; dat ik den gedurig terugkomenden wederstand overwon; dat ik mij zelve al het mogelijke licht trachtte te verschaffen, en, waar het zijn konde, belang inboezemen. En toen het mij gelukken mogt deze eerste, noodzakelijke voorbereidselen te zien gelukken; — toen ik reeds meende het doel van zoop vele zware pogingen bereikt te hebben, — toen ik meende aan het einde der loopphaan mijner smarten gekomen te zijn, toen is er een ijzeren arm tusschenbeiden gekomen,

om mij voor de tiende maal te ontrukken aan den beschermenden invloed, van een' eerlijk man.

Maar, Sire, het gevoel van eer, dat mij bezielde, bleef mij gedurig hoop schenken, en verleende mij de noodige krachten.

Naar mate mijne onderdrukkers in woede verdubbelden, verdubbelde ook mijne zielskracht.

Die woede werd, in de afgrijsselijke afzondering van CLAIRVAUX, werwaarts men mij weggezonden had, zoo hevig, dat men de ellende der geheimhouding en der luchtderving paarde met den jammer der ledigheid; ja, de dolheid mijner beulen ging zóó ver, dat ik beroofd werd van de gelegenheid om te schrijven, en van den troost der letteroefeningen. Na de ijzeren kooijen van Loches heeft men nooit iets dergelijks in Europa durven ondernemen (1)!

Eere hebbe het edel karakter der fransche magistratuur! Maar overal waar de onderdrukking zich

(1) Toen mijn zoon, destijds hoogleeraar in de mathematische wetenschappen aan de universiteit van Pisa, met zekerheid vernomen had, dat de procureur generaal BELLART mij uit Frankrijk wilde' verbannen, begaf hij zich naar Parijs. Mijn opperheer, de groot-hertog van Toskanen, dreef de welwillendheid zóó ver, van hem met twee eigenhandige aanbevelingsbrieven te begunstigen: de eene luidde aan den ridder MATTEUCCI, zijn' minister in Frankrijk, en de andere aan den beroemden natuuronderzoeker, baron van HUMBOLDT. Mijn zoon droeg de bewijzen van zulk eene verhevene bescherming bij zich; en de ellendelingen, die mij onderdrukten, beletten mij hem te schrijven, of zelfs de brieven, die hij mij zond, te ontfangen!

op een' verbannen hoofd werpt, zij ook eere aan die vriendelijke handen, die zich aanbieden, om er de bitterheid van te verzoeten (2).

In het district, waar ik mij bevond, was de regtsvordering toevertrouwd aan een' koninklijk procureur, wel waardig zijn' verheven meester in die betrekking te dienen. Mijne klagten bereikten eindelijk het *parket* van Parijs, door tusschenkomst der vierschaar van *Bar-sur-Aube*.

Van de BELLART's en de BERIJ's zal ik dan eerst spreken, wanneer ik eene taal en woorden gevonden heb, die in staat zijn om de gevoelens van bewondering en erkentenis, welke ik hun schuldig ben, en die mij tot het graf zullen blijven, geheel uit te drukken.

In het begin van September, 1821, werd ik naar de gevangenis in Parijs overgebracht.

Hier leed ik geene folteringen, geene geheime opsluiting, geene verdrukking meer, ik vond hier de regtvaardigheid en de menschelijkheid weder; zoo wel bij de hoogste magistratuur, als bij de laagste ondergeschikten.

Maar eene lange, wreede ondervinding had mij voorzigtig gemaakt. Ik gevoelde dat mijn stilzwij-

(2) Vooral de vrouwen vertoonen in Frankrijk, en meest overal, een hoog gevoel van weldadigheid, waarvan men zich moeilijk een denkbeeld kan vormen. Hoe hoog is die sekse boven de onze verheven, wanneer het aankomt op het pitoefenen dier aandoenlijke deugden, welke de menschheid teyens vereeren en vertroosten.

gen alleen mij in dit geval onttrekken kon aan het oplettend oog mijner onverzoenlijke vijanden. Mijne tegenwoordigheid binnen Parijs gaf aanleiding tot achterdocht; reeds werd er gesproken van mij naar het afschuwelijk *Mont-Saint — Michel* te doen overbrengen.

De ballingschap, welke de eer mij in 1817 verbodt aan te nemen, kwam mij in 1825 als het eenige middel voor, Sire, om uwe Majesteit met den waren toedragt mijner zaak bekend te maken, en de uitdrukking mijner billijke klagten tot uw oor te doen doordringen.

De vrijheid der drukpers was de eerste weldaad, welke den morgenstond van uwer Majesteits regering kenschetste. Maar van dit heilzaam middel konde ik geen gebruik maken, zonder die zelfde vijanden weder tegen mij in het harnas te jagen, die mij reeds van Lijon, van Bourg, van Bèfort, van Besançon, van Colmar en van Nancij hadden weggesleurd, telkens wanneer het hun bleek dat ik op het punt stond om regt en vergelding te erlangen. Om tot dat doel te komen, moest ik mij buiten het bereik stellen van den invloed dier woestaardige onderdrukkers. Ik was genoodzaakt te vertrekken.

Sire, met een bezwijkend hart heb ik het grondgebied verlaten van dat Frankrijk, dat ik dertig jaren vroeger als het vaderland mijner verkiezing had begroet; — van dat Frankrijk, waaraan ik mij onbepaald had verbonden; en hoe menigvuldige blijken heb ik van die gehechtheid, gedurende

twintig jaren niet gegeven, welke mijne belagers, mijne vijanden zelven nimmer hebben durven wagen in twijfel te trekken?!

Sire, ben ik schuldig, dan heeft men te veel voor mij gedaan, — onschuldig, te weinig. Had ik waarlijk zonder doel, zonder belang, zonder oorzaak, de eeuwig wetten van pligt en eer durven verkrachten, dan zoude uw koninklijk medelijden zich te mijnen gevalle niet hebben kunnen betoonen, zonder tevens uwe regtvaardigheid te verkrachten.

Ben ik in een' ellendigen strik gevallen, dan, Sire, ben ik de persoon niet, op welke uwe koninklijke genade behoort toegepast te worden; het betaamt in dat geval aan mijne moordenaars dezelve op hunne knieën af te smeken.

Ik bedrieg mij zelyen geenszins ten opzichte van de menigte of den aard der zwaarigheden; tegen welke ik zal te kampen hebben, terwijl er tusschen het vonnis, dat mij getroffen heeft, en de wettelijke bewijzen van deszelfs onregtvaardigheid, die ik zal moeten inleveren, acht noodlottige jaren verloopen zijn, gedurende welke al de stemmen van den laster, zich onophoudelijk tegen mij hebben doen hooren, terwijl ik zelf buiten staat was om op eene derzelve te antwoorden. Er kunnen getuigen overleden zijn; anderen kunnen, gedurende het onderzoek der zaak zelve, verloren raken, het welk geenszins zonder voorbeeld zoude wezen (1); er kunnen

(1) Men kan hier, onder andere, het beroemde proces aan-

sporen verloren zijn geraakt, en bewijzen uitgesluischt of vernietigd. De magtige invloed van het goud en der lage kuiperij, zal zich, thans, ik gevoel het, meer dan immer te werk stellen; maar niets — niets in de wereld zal mij kunnen beletten, om dien kamp vol te houden. Het is mogelijk dat ik al het overige van mijn leven zal moeten doorbrengen, onder dezen ongelijken strijd, maar al zoude ik ook den lantsten ademtocht uitblazen, terwijl ik mijne onschuldigerklaring hoorde uitspreken, toch zal ik mij gelukkig achten, gelijk die Oude, die zich verheugde te mogen s:erven, terwijl hij het berigt eener roemrijke overwinning met zich nam; ik zal lang genoeg geleefd hebben, want geen smet zal op mijne nagedachtenis kleven.

Sire! Heb ik in de staatkunde misdaan, dan wil ik mij niet verschuilen achter eenige vrijspraak; dan ben ik van mijne zijde bereid om van alle bestaande amnestien afstand te doen, en rekenschap te geven van mijn gansche leven. Bestaat mijne misdaad enkel in staatkundige gevoelens, laat hem dan den eersten steen op mij werpen, die zich beroemen durft, dat hij gedurende veertig jaren altoos rein

halen van den ongelukkigen FUALDES. Men herinnert zich dat een der medebeschuldigten, wiens bekentenissen men vreesde, in zijnen kerker door gif omgebragt gevonden werd.

— *Quid non mortalia pectora cogis,*

Auri sacra fames!

(Magtige goud dorst, welk een' invloed oefent gij uit op het menschelijk gemoed!)

is gebleven van dwalingen, inbeeldingen en gebreken.

Een der grootste rampen in dagen van onrust is, dat de zaken van naam en de woorden van waardij veranderen.

Als men mij eene schandelijke daad te last legde, dan behoorde de staatkunde er niet mede gemoeid te worden. Had ik mij wegens eene staatkundige daad te verantwoorden, dan betaamde het, de zaken bij haren waren naam te noemen, zonder er hatefulijke lasteringen bij te voegen.

Sire, alleen de behoefte, de pligt en de aanspraak, die ik heb, om regt te vorderen en te verkrijgen, doen mij, in weêrwil van mijzelfen, terugkomen op rampzalige gebeurtenissen, waarvan de wijsheid uwer regering alleen de sporen kan uitwischen en de herinnering doen verdwijnen.

Doch helaas! Groote God, ben ik dan de eenige mensch, die sedert tien jaren lijden moet, onder den last van een onregtvaardig vonnis; een last, duizendmaal verschrikkelijker dan de dood zelf? zijn de namen van RAUSSAC, van LEBLANC, van BRICE, van CHAMBURE, — allen fransche krijgslieden, die, inzonderheid de laatste, door geheel Europa bekend zijn geworden, door bewijzen van dapperheid, welke zich LEONIDAS of BAIJARD tot eere zouden gerekend hebben, — zijn die namen niet in Frankrijk, — in het vaderland zelf, dat zij door hunnen roem opgeluisterd en met hun edel bloed verdedigd hadden, geschandvlekt geworden, door tentoonstel-

lingen, door levenslange galeistrafpen, en door brandmerken, als of zij deugnieten, moordenaars en openbare straatroovers geweest waren? *Horresco referens* (1)!

Doch hunne eer is gewroken; hunne rangen, hunne décoratien zijn hun terug gegeven. Hunne onschuld is op eene wettelijke wijze openlijk bekend geworden.

Sire, ik ben misschien thans de eenige persoon, en ter eere van Frankrijk wensch ik dat het zóó moge zijn, onder de menigte van slagtoffers, aan welke nog geen regt wedervaren is; en toch is men mij dat regt sedert acht jaren schuldig; sedert acht jaren heb ik niet opgehouden het in te roepen.

Mijne hoedanigheid als geboren uitlander kan geene aanleiding geven, om mijne regten te doen misskennen, onder de regering van een' koning, welke zelf niet voor het ongeluk gespaard is gebleven, en die juist daardoor geleerd heeft het ongeluk te onderscheiden, te beschermen en bij te staan.

Als ik, gedurende acht jaren, verkozen heb liever onophoudelijk den jammer van den doodsangst te verduren, dan er mij aan te onttrekken, door het inroepen der koninklijke genade, dan heeft zulks geene plaats gehad, omdat ik een oogenblik aan de lankmoedigheid van een' franschen koning twijfelde, maar het woord *genade* zelf bevat eene lage afschuwelijkheid; in den mond van

(1) Ik ijze bij het ternederschrjven.

den onschuldige wordt het lastertaal: het vragen van *genade* is voor hem eene soort van zedelijke zelfmoord; en er bestaan geene kwellingen, die hij niet boven dezelve verkiezen moet, op straf van de waardigheid van het ongeluk te bevreemden, en de menschheid zelve te vernederen.

De tallooze, vruchteloze pogingen, welke ik heb aangewend, en de overeenstemmende raad der be-roemdste regtsgeleerden, hebben mij de overtuiging geschonken, dat niemand, niemand dan ik zelf, in staat is, om, na zoo veel aanstrenging en eene zoo onuitputtelijke volhouding, de genoegzame bewijzen te leveren, om de valsche getuigen, die ik te vervolgen heb, in staat van beschuldiging te stellen.

Het is tijd, Sire, dat de waarheid triomfeert. Laat mij voor altoos verpletterd blijven, wanneer ik zulks verdien; laat mij in dat geval buiten de gelegenheid gesteld worden, om eerlijke lieden met den naam van meenedigen, van omkoopers, van moordenaars te belasten; of, Sire, ben ik waarlijk hun slagtoffer geweest, dan is het ook tijd dat die meenedigen, die omkoopers, die moordenaars de gerechte straf voor hunne euvelheden ondergaan; dan is het tijd om een einde te maken aan de schandelijkste straffeloosheid, die bijna zonder voorbeeld is, en vooral aan de nog schandelijker bescherming, die zij geniet; dan is het, in een woord, tijd dat de verheven hand der gerechtigheid zich magtig genoeg betoone, om hen van achter de verschansingen van hun kwa-

lijk verkregen goud weg te rukken, en hen voor het daglicht bloot te stellen.

Ik smeek uwe Majesteit op de nederigste, doch tevens op de dringendste wijze, te willen vergunnen en bevelen, dat ik voor een jaar tijds in Frankrijk moge terug keeren, ten einde, op eene wettelijke wijze, mijne aanspraak op eene revisie te kunnen staven; eene aanspraak, gegrond op de bestaande wetten, en met name op de artikels 443 en 445 van het wetboek van lijfstraffelijke rechtspleging, onder verplichting aan mijne zijde, van in dien tusschen-tijd het bewijs te leveren van de regtvaardigheid mijner klagten, en de waarheid van mijn regt.

Sire, ik vervoeg mij tot uwe Majesteit, in den naam der eer: daarom alleen kunnen mijne smee-kingen door geen' franschen Vorst van de hand gewezen worden; buitendien kunnen zoodanige regten nimmer verjaren (1). Mijne pligt vordert van mij, dat ik beantwoorde aan de belangstelling, waarvan mijn doorluchtige koning mij, in mijn ongeluk, zulke aandoenlijke bewijzen gegeven heeft. Mijne kinderpligt schrijft het mij voor, uit eerbied voor de nagedachtenis mijner vaderen, en voor den naam, dien zij mij hebben nagelaten; ik ben het aan mij zel-

(1) Daar de wet echter een' tijd bepaalt voor de regterlijke verjaring van alle misdaden, vadermoord zelf niet uitgezonderd, is het klaar, dat de ondeugende bescherming, die men aan mijne moordenaars heeft toegestaan, geen ander doel heeft gehad, dan om hun ook door dit laatste middel hunne straffeloosheid voor altoos te verzekeren.

ven verschuldigd; ik ben het verschuldigd aan diegenen, wier makker ik geweest ben, en aan dat klein getal verhevene zielen, die mij nog steeds in het ongeluk hunne achting en vriendschap schenken, en er mij gedurig de edelmoedige bewijzen van geven; het is eindelijk voor mij eene heilige plicht, en eene, behoefte voor mijn hart, openlijk te bewijzen, dat ik de schuilplaats niet onwaardig ben, die mij in dit oogenblik geschonken wordt, door een' grootmoedig Vorst en eene vrije natie, waarover hij trotsch is te heerschen, doch vooral door liefde (1), gelijk een goed vader in het midden zijner kinderen.

Ik ben met den diepsten eerbied, Sire.

Brussel, Van uwe Majesteit, enz.
den 10 April, 1825. LIBRY-BAGNANO.

De bovenstaande brief bleef, gelijk ik zulks reeds heb gezegd, zonder eigenlijk gevolg, want de terugkeering in Frankrijk werd mij niet toegestaan; maar hij had toch, ten vollen die zedelijke uitwerking, welke ik het regt had er van te verwachten. Overigens weten zij, die mij van nabij kennen, zeer goed, waaraan zij zich te houden hebben; en vooral diegenen, welke gezien hebben wat er sedert 1815 tot 1818 van de geregtshoven geworden was; inzonderheid te Lijon, en in de mees-

(1) Toen ik deze regels ter nederschreef, bevond ik mij eerst sedert veertien dagen te Brussel; reeds was ik getuige geweest van de weldaden, die van den troon afvloeijen; doch ik beken dat ik verre was van vooruit te zien, met welke zwarte ondankebaerheid zij, vijf jaren later, door de Belgen zouden betaald worden.

te zuidelijke departementen. De brief had in België geene mindere uitwerking, en veroorzaakte dat ik menigvuldige blijken ontving van welwillendheid en achting, niet alleen van de achtenswaardigste personen, maar tevens, -- vreemde en toch waarachtige zaak! -- ook van die zelfde menschen, welke vier jaren later mij tot het voorwerp maakten van hunne lage en woedende vervolging. Ik was echter dezelfde man gebleven; zij alleen waren veranderd. Zij zouden mij tot de wolken verheven hebben, indien ik laaghartig en slecht genoeg geweest ware, om den plicht der dankbaarheid met voeten te treden, en mijne pen en mijn geweten veil te geven aan de zaak des verraaids, des oproers en der razernij. Getuige de eer, waarmee zij den dubbel gehuwden MEL-LINET, hun' waardigen generaal, overladen hebben.

Eer ik verder ga acht ik het noodig eene kleine uitweiding te maken, betreffende eene regtsvraag.

Elk, die het ongeluk gehad heeft onder eene ge-regelde regtspleging te bezwijken, zoo wel in het burgerlijke als criminele, wordt, hierdoor zelf, geoordeeld ongelijk te hebben; en in het algemeen gesproken, behoort het zoodanig te zijn. Gebeurde het anders, dan zouden de vonnissen van het hof geene zekerheid meer hebben; het regt zoude dat hulsel van eerbied verliezen, waarin al deszelfs kracht gelegen is, en hetwelk een der grootste steunsels van het maatschappelijk leven uitmaakt. Zelfs de overeenkomsten in het burgerlijke zouden hunnen grond missen. Het is tot hiertoe altoos een regel ge-

weest: *res judicata pro veritate habetur* (de zaak die geoordeeld is, wordt voor eene waarheid gehouden).

Naaft dezen regsregel, gelijk bij alles wat de menschelijke feilbaarheid daargestelt, plaatsen zich echter onvermijdelijke uitzonderingen. Dezelve zijn van tweederlei soort: voor eerst spruiten zij in het algemeen voort uit den aard der zaken, en ten tweede, *mutatis mutandis* (met de noodige veranderingen), vindt men ze overal, in meerdere of minders mate, in de bepalingen der wetten zelve.

Ik geloof dat deze uitzonderingen in alle wetgevingen worden aangetroffen. Het is niet te denken dat men ergens in de wereld een volk zoude aantreffen, opgeblazen en dwaas genoeg, om zich zelve voor onfeilbaar te houden.

Dáár, waar het middel tegen eene onwedersprekelijke onregtvaardigheid, of eene tastbare vergissing niet in de geschreven wet mogt gevonden worden, behoorde zulks noodzakelijk plaats te hebben in het algemeen pligtbesef, en de regtvaardigheid des opperhoofds van den staat; en zulks alleen ten gevolge van den onweêrstaanbaren invloed, welken de stem der rede, gepaard met de ingeschapen zucht tot zelfbehoud, om zoo te spreken, op den geest van den mensch uitoefent.

Om slechts een enkel voorbeeld te noemen, kies ik het met voordacht uit een tijdvak, dat ver van het onze verwijderd is: VALERIUS MAXIMUS deelt ons het ijselijke voorbeeld mede van een' slaaf, die veroordgeld werd om zijn leven, onder de afgru-

weljkste folteringen te verliezen , als OVERTUIGD van een' burger vermoord te hebben, die zich echter na de terdoodbrenging van den onschuldige , in vollen leven vertoonde.

Schande en ongeluk over het volk , bij hetwelk de blijkbare onregtvaardigheid van zulk een vonnis, niet wettelijk zoude hersteld worden!

Onder een willekeurig staatsbestuur , en bij ontstentenis van eene toepasselijke wet , moet het opperhoofd *de vernietiging* van zoodanig een vonnis bevelen ; want de goedertierenheid, die bewezen werd door de kwijschelding der straf en de genade aan den veroordeelden geschonken, zoude , verre van te voldoen aan de regtvaardigheid, of de vergoeding te weeg te brengen eener wettelijke vrijspraak , slechts een nieuw zegel hechten aan het geslagen vonnis.

Maar in zulke staten, waarin de uitoefening der magt getemperd wordt door de wetten, moet het middel tegen de regterlijke vergissingen gevonden worden in de wetten zelven ; en wanneer er stilzwijgen , twijfel of eene gaping in derzelver bepalingen gevonden wordt , dan kan de magt van het opperhoofd er in voorzien, door *eene revisie bij wijze van gratie* te bevelen (1).

Dit zijn de uitzonderingen van de tweede soort , welke de billijkheid op den algemeenen regel maakt , die wil dat men als stellig zal aannemen , wat als zoodanig door een ONHERROEPELIJK vonnis beslist is. Doch eer het geslagen vonnis als de uitspraak

(1) Dit is ook het stelsel van den heer ODILLON-BARROT,

der waarheid kan beschouwd worden, behoort dan ook *voor alles*, en dit is eene stellige voorwaarde, dat het volgens de wet ONHERROEPELIJK geworden zij; en zulks kan het niet worden, dan door de stilzwijgende of uitgedrukte aanneming eener eerste sententie, door allen, die het regt hebben van beroep, of wel als, wanneer alle middelender regtspleging zijn uitgeput, het vonnis DEFINITIEF geworden is.

Ik geniet, gelijk thans iedereen, de eer niet van doctor, professor, advokaat, regsgeleerde, en nog minder publicist te zijn, ook behoor ik niet tot diegenen, welke zichzelven edelmoediglijk met diploma's begunstigen, wanneer zij dezelve op geene andere wijze hebben kunnen verkrijgen. Ik weet niets van dit alles, en wil mij voor zoodanig iemand niet uitgeven. Intusschen heb ik mij in het hoofd gehaald, dat, daar de Voorzienigheid meer of min een mensch van mij gemaakt heeft, zij mij ook, gelijkelijk met mijne natuurgénooten, begaafd heeft met genoegzaam oordeel, om te begrijpen dat tweemaal twee vier is. Nu komt het mij voor dat er geen meer verstand toe behoort, om te begrijpen dat een vonnis op geenerlei wijze ten uitvoer mag worden gelegd, wanneer het niet vooraf DEFINITIEF is geworden. In een tegenovergesteld geval neemt het eene andere qualificatie aan: in het oog des regts, zoowel als in het gevoel der menschen, is het niets meer dan een wezentlijke MOORD; welke andere verklaring men er ook aan zoude willen geven, om er een' eerlijker naam voor te vinden.

Ik heb het verschrikkelijk ongeluk gehad, van door een crimineel vonnis getroffen te worden; of liever, slag op slag, achtereenvolgens door twee vonnissen, van gelijken aard; en het is maar al te waar, dat ik de eenige niet ben, aan wien zulks in Frankrijk, in hetzelfde tijdperk, gebeurd is (1), want men vindt er toen lieden, begaafd met de afschuwelijke kunst van eene en dezelfde zaak te splitsen, ten einde de beschuldigingen en bijgevolg der veroordeelingen te vermeederen, en hierdoor hunne slagtoffers met dubbele slagen te kunnen treffen.

Reeds lang was het hatelijke, hetwelk bij een beschaafd volk gelegen is in de enkele gedachte aan zoo vele regerlijke moorden, binnen den tijd van twee jaren, in Frankrijk begaan, op de BOURBONS teruggekaatst, van welke men vrij algemeen zeide, dat zij dezelve voor het minst aanmoedigden; en ik wil niet ontveinzen dat ik zelf in dit vermoeden gedeeld heb. Maar sedert eenige lieden zich, in tegenwoordigheid des Hemels, openlijk beroemd hebben dat zij gedurende vijftien jaren *komedie gespeeld* hebben, ben ik mijzelven beginnen af te vragen, of het niet mogelijk zoude zijn, dat al die verfoeilijke vervolgingen in het algemeene plan dier langdurige *komedie* van meened zijn opgesloten geweest, als een geschikt middel om de dynastie, welke men wilde omverwerpen, in ongunst te brengen.

(1) Onder anderen de luitenant ROUSSAC, die, na dat hij TWEE MALEN veroordeeld was, binnen weinige weken de gelegenheid vond om zijn proces te doen herzien, ten gevolge van welke revisie hij volkomen onschuldig verklaard werd.

Als het mij vrijstond hier eenige vergelijkingen te maken, die mij te ver van mijn onderwerp zouden afleiden, dan zoude het misschien niet moeilijk vallen, om deze onderstelling tot een' zekeren trap van waarschijnlijkheid te brengen.

Wat hiervan zijn moge, het vonnis dat mij getroffen heeft, of, zoo men wil, de twee vonnissen, en nog duizend dergelijken, zoo men had kunnen voortgaan met mij op dezelfde wijze te vermoorden, zouden te zamen nog geene enkele REGTSPRAAK uitmaken, gelijk ik hoop in dit geschrift voldingend te bewijzen.

Zoo mijn geheugen mij niet bedriegt (3) is het de beroemde PORTALIS geweest, die zich in de inleidings-rede voor het wetboek NAPOLEON, op deze wijze heeft uitgedrukt.

« Waar het aan wetten ontbreekt, moet men de gebruiken en de billijkheid in acht nemen; als de wet duister is, moet men trachten derzelyver bedoeling te doorgronden, en den geest onderzoeken. Is de wet duidelijk, dan behoort men ze te volgen.»

In mijn geval bestaat de wet; zij is duidelijk; en, helaas! sedert zestien jaren heb ik niet opgehouden

(1) Ik moet den lezer vergeving vragen, wanneer ik, schoon getrouw aan den zin mijner aanhalingen, dezelve enkel uit mijn geheugen opgeve. De laatste gebeurtenissen in Belgie hebben mij van alle mijne boeken beroofd; en dit is het eenige verlies, dat mij zeer hard valt. Na de plondering mijner woning bestaat mijne gansche bibliotheek in een Montesquieu, een woordenboek en de Codes.

haar in te roepen ; — sedert zestien jaren heb ik het vruchteloos gedaán!

Het komt hier allereerst te pàs de bepalingen der wet volgens den tekst zelve na te gaan ; daarna zal ik zeggen in welk opzigt zij op mij toepasselijk zijn.

Het wetboek van criminele regtspleging , zoo als het in Frankrijk bestaat , bepaalt slechts drie gevallen , waarin de revisie kan plaats hebben. Eenderzelve , in art. 444 omschreven , heeft betrekking tot manslag ; ik behoeft mij dus niet bij op te houden.

De artikels 443 en 445 kunnen in het algemeen op ieder geval toepasselijk gemaakt worden. Ziet hier wat zij behelzen.

Art. 443. « Wanneer een beschuldigde wegens eene misdaad veroordeeld zal zijn , en dat een ander beschuldigde mede , ten gevolge van een ander vonnis , veroordeeld zal zijn als schuldig aan dezelfde misdaad ; wanneer de twee vonnissen niet met elkander overeen kunnen gebragt worden , en een bewijs opleveren van de onschuld van een' der beide veroordeelden , dan zal de uitvoering der beide vonnissen worden geschorst (1) , zels in geval dat het

(2) Sedert veertig jaren worden de wetten in Frankrijk , om zoo te spreken , vliegende gemaakt ; ook vertoont de thans bestaande fransche wetgeving , in het onderwerp van revisie , waarlijk betreurenswaardige gapingen : uitgezonderd in het geval van manslag , waarin voorzien wordt in art. 444 , biedt zij volstrekt geene mogelijke herstelling van eer voor de nagedachtenis een's veroordeelden aan , wiens onschuld na zijnen dood mogt blijken. In dit opzigt was de vroegere wetgeving verre ver-

verzoek van een' van beiden , om in cassatie te komen , reeds was van de hand gewezen."

» De minister van justitie zal , het zij ambtshalve , het zij op de réclamatie der veroordeelden , of van een' hunner , het zij op die van den procureur generaal , den procureur generaal bij het hof van cassatie gelasten , om de twee vonnissen bij dat hof aan te geven."

» Het gezegde hof zal , na dat het zich overtuigd heeft , dat de beide veroordeelingen niet kunnen overeen gebragt worden , beide de vonnissen te niet doen , en de beide beschuldigten verwijzen naar een ander hof , dan die , welke de eerste vonnissen hebben geveld , ten einde daar op nieuw te regt te staan , volgens de bestaande acten van beschuldiging."

Ik ga thans over tot het tweede artikel , volgens hetwelke ik gelijkelijk regt heb , om eene revisie van mijn proces te vorderen.

Art. 445. » Wanneer , na de veroordeeling van een' beschuldigde , een of meer der getuigen , die tegen hem zijn opgetreden (1) , vervolgd worden wegens het

» kiesselijk. Het tegenwoordige wetboek zoude , bij voorbeeld , geheel geene gelegenheid aangeboden hebben , om de nagedachtenis te vereerlijken van den graaf de LALLU , wiens onschuld men weet dat eerst erkend en als zoodanig verklaard werd , na dat de beul hem het hoofd had afgeslagen.

(1) Deze onderscheiding schijnt ook niet vrij van gebreken.

Men vindt voorbeelden , dat getuigen , ter ontlasting opgeroepen , te weten op verzoek van den beschuldigde , dezen hebben getracht vrij te spreken , ten koste der onschuld van een' mede-beschuldigde. Een valsche getuigenis moest altoos den weg ter

afleggen van eene valsche getuigenis in het proces , en als de beschuldiging van valsche getuigenis te hunnen opzigte gegrond bevonden wordt ; of zelfs wanneer er bevelen van arrest tegen hem zijn uitgevaardigd , zal de uitvoering van het arrest van veroordeeling geschorst worden. **ZELFS WANNEER HET HOF VAN CASSATIE HET VERZOEK VAN DEN VER- OORDEELDE HAD VAN DE HAND GEWEZEN."**

» Als de getuigen vervolgens veroordeeld worden , wegens het geven van valsche getuigenis , ten bezware , zal de minister van justitie , het zij ambts- halve , het zij op het beroep van den persoon , die door het eerste vonnis zal veroordeeld zijn , of op dat van den procureur generaal , den procureur ge- neraal bij het hof van cassatie gelasten , om de zaak bij dat hof aan te geven."

» Het genoemde hof zal , na de verklaring der **JURIJ (1)** onderzocht te hebben , volgens welke

revisie openen , het zij dat het door een' getuige ter ontlasting , of ter bezwaring gegeven was , dewijl het altoos gestrekt heeft , om den regter op den dwaalweg te helpen.

(1) Een nieuw , zwaar gebrek in de samenstelling ! Zoude het volgens de letterlijke uitdrukking van dit artikel , niet schijnen dat het valsch geven van getuigenis ongestraft moest blijven , als het b. v. in eene correctionele zaak had plaats gehad , of wel voor een spéciaal hof ; en dat er geen weg tot revisie openstond , ten zij dat de zaak voor de **JURIJ** gebragt was ? Dit gedeelte der fransche wetgeving heeft wel noodig overgezien te worden. Reeds meer dan eens heeft men de wetboeken van **NAPOLÉON** veranderd ; men heeft zelfs sommige bepalingen doorgestreeken , die eene hoogst zedelijke strekking hadden , dewijl men boven-

het tweede vonnis zal geveld zijn, het eerste vonnis te niet doen, wanneer door die verklaring de getuigen overtuigd zijn van valsche getuigenis ten bezware van den eersten veroordeelde te hebben afgelegd; en ten einde op nieuw tegen den beschuldigde te procederen, ten gevolge de bestaande acte van beschuldiging, zal het hem verwijzen naar een ander hof van assises, dan die, welke, het zij het eerste, het zij het tweede, vonnis hebben geveld."

» Als de beschuldigten wegens valsche getuigenis worden vrijgesproken, zal de schorsing regtens ophouden te bestaan, en het vonnis van veroordeeling zal ten uitvoer gebragt worden."

Eindelijk houdt het volgende, 446, artikel: » De getuigen, die wegens valsche getuigenis veroordeeld zijn, zullen in de nieuwe debatten niet meer mogen gehoord worden (1)."

Zoodanig is, in zijn geheel, de wetgeving die thans in Frankrijk bestaat, betreffende de vraag van het komen in revisie.

al aan de hartstogten meende te moeten voldoen. Weinig had het gescheeld, of men had de groote fout begaan, van de doodstraf geheel af te schaffen, terwijl men zich volstrekt niet bemoeid heeft om de wetboeken te verbeteren, in het stuk van revisie, waarin zij echter het allergebrekkelijkst zijn.

(1) Het lijfstraffelijk wetboek bepaalt, (art. 361) dat de valsche getuigen zullen gestraft worden met altoosdurenden dwangarbeid; maar als de beschuldigde tot eene zwaardere straf is veroordeeld geweest, wil de wet dat de valsche getuige die zelfde straf zal ondergaan; en die verzwaring, wat onze nieuwe, menschlievende romanschrijvers er ook tegen mogen inbrengen, is niet meer dan allerhoogst billijk.

Behalve dit hangt mijne zaak aaneen van valsche getuigenissen, die onmiddellijk gegeven zijn, en van valsche getuigenissen, welke door omkoop-
ping zijn verkregen.

Ziet hier nu wat het lijfstraffelijk wetboek bepaalt, ten opzichte van de misdaad van omkoop-
ping van getuigen; eene misdaad, welke de wet, en te
regt, als nog afschuwelijker beschouwt, dan de
valsche getuigenis zelve.

Art. 365. « De schuldige aan omkoop-
ping van getuigen zal veroordeeld worden tot de straf van
dwangarbeid voor een' bepaalden tijd, als de val-
sche getuigenis, die er het voorwerp van geweest is,
de straf van opsluiting heeft ten gevolge gehad; tot
altoosdurenden dwangarbeid (en het brandmerk), als
de valsche getuigenis de straf van dwangarbeid voor
een' bepaalden tijd, of die van *déportatie* heeft ten
gevolge gehad; en tot de doodstraf, wanneer zij
den altoosdurenden dwangarbeid of de doodstraf ten
gevolge heeft gehad.”

Uit al de wettelijke bepalingen, die men hier bo-
ven gelezen heeft, blijkt duidelijk, dat onder die-
genen, welke ik het regt heb te vervolgen, als val-
sche getuigenissen tegen mij te hebben afgelegd, en
wegens het omkoop-
pen van getuigen, de eersten ver-
oordeeld zouden worden tot altoosdurenden dwang-
arbeid en het brandmerk, en de laatsten tot de
DOODSTRAF.

Rijk en beschermd, gelijk zij zijn, is het ligt te
bedenken hoe vele middelen zij zullen in het werk

hebben gesteld, om mijne stem te smoren; en ongelukkig voor mij, is hun dit tot hiertoe maar al te wel gelukt. Om regtvaardig te zijn, moet ik er bijvoegen, dat sedert de omwenteling van Julij, de gebeurtenissen, die wij elkander in Frankrijk hebben zien opvolgen, alleen in derzelver gevolgen aanleiding hebben gegeven, om het lang en standvastig weigeren van regt, dat ik gedurende de vorige veertien jaren ondervonden heb, te doen voortduren.

III

IK BEN VEROORDEELD, heeft de heer DE PEYRONNET onlangs gezegd, in zijne VRAGEN, BETREFFENDE HET PARLEMENTAIR REGTSGEBIED, MAAR IK HOUDE MIJ NIET VOOR GEOORDEELD.

Ik durf mij vleijen dat elk onpartijdig lezer, na dat hij mij de eer heeft aangedaan van mijn geschrift ten einde toe met aandacht door te lezen, bekennen zal dat ik volkomen gerechtigd ben, om hetzelfde te verklaren.

Diegenen, welke mij het bestaan van een arrest mogten willen tegenwerpen, zal ik vooreerst en in het algemeen antwoorden, door hun op mijne beurt te vragen, wat er geworden is van die vonnissen, welke door andere, doch te late vonnissen zijn te niet gedaan, die, in meer verwijderde tijdperken, EUGENIUS ARAM, den kluizenaar van Dijon, den

D

bakker van Venetie, en de dochter van SALMON, welke levend verbrand werd; de dienstmaagd van PALAISSEAN, die gehangen is; den graaf van LALLY, dien men onthoofd heeft; CALAS, die levend geradbraakt is en LESURGUES, die geguillottineerd is, ter strafplaatse voerden? Vervolgens, om slechts vijftien jaren terug te gaan, de luitenant LEBLANC, de luitenant ROUSSAC, de kolonels BRICE en AUGUSTE DE CHAMBURE, allen vier in het jaar 1816 tot altoosdurende galeistraffen en het brandmerk veroordeeld. Sommigen als straatrovers, anderen als moordenaars; voorts, in de minder bekende klassen, welke dáárom alleen moesten geacht worden buiten het bereik te zijn van den haat en de vervolging, zal ik vragen, wat er geworden is van de, in minder dan tien jaren uitgesproken, vonnissen tegen NERET, tegen RISPAL en GALLAND, tegen de gebroeders VERSET, en zoo vele andere ongelukkige veroordeelden, en zulks binnen zoo korten tijd, door de fransche regtbanken, EN WIER ONSCHULD ECHTER, NA DE UITVOERING VAN HUN VONNIS, IS ERKEND; en dan spreek ik nog slechts alleen van diegenen, wier vonnis op eene geregtelijke wijze is uitgesproken, en die wegens gewone misdrijven vervolgd zijn geworden; misdrijven, welke met de staatkunde niets gemeens hadden (1).

(1) Het smert mij dat ik er, tijdens de roemrijke plondering mijner woning te Brussel, de lijst van verloren heb. Dielijst bevatte meer dan vijftig namen van veroordeelden, wegens mis-

Aan hen , die mij niets dan een vonnis hebben tegen te werpen , meen ik dus , op mijne beurt , met regt te mogen vragen , wat er , behalve zoo vele andere , van die menigvuldige vonnissen geworden is , welke ik heb opgenoemd , en op welke , bij slot van rekening , slechts berouw , schaamte en schande zijn gevolgd (1). Ja , ik weet dat het vonnis bestaat ;

drijven , die geene betrekking tot de staatkunde hadden welke , allen na het geslagen vonnis zijn onschuldig verklaard , en die toch , voor het grootste gedeelte , door eene *Jurij* veroordeeld waren. God alleen weet hoe vele dergelijke gevallen er nog bestaan , die mij niet bekend zijn geworden ! In dagen van onrust gebeurt het bijna altoos dat de beschuldigde zijne gevoelens ten kwade ziet uitgelegd : het zij om een' eerlijk man op te offeren , het zij om een' schurk te redden. Getuige TRES-
TAILLONS , wiens voorbeeld men niet genoeg kan aanhalen , die vrijgesteld was door de kamer van rade , in weêrwil der talrijke moorden , die hij *op licht klaren dag* had begaan , en die zelfs niet aan de proef van een regterlijk vonnis is onderworpen , en de geestelijke moordenaar MINGRAT , die door magtige bescherming aan het regt onttrokken werd ; getuigen nog de menigvuldige pogingen , welke men aanwendde , om de woeste moordenaars van den deugdzamen FUALDES van het schavot te bevrijden , enkel omdat die magistraatspersoon de protestansche godsdienst beleed , en zijne moordenaars dus , met hem de keel af te snijden , waarschijnlijk niets dan een verdienstelijk werk verrigt hadden , waarvoor zij volle *absolutie* verdienden.

(1) In de dagbladen van Parijs , van 15 mei laatstleden , lees ik dat zeker PETIT , die te Brest zijn doodvonnis ondergaan heeft , op het oogenblik dat hij het schavot beklom , verklaarde , dat hij *alleen* schuldig was aan een' moord , voor welken een onschuldige te voren in zijne tegenwoordigheid onthoofd was geworden ! Dergelijk ongeluk heeft , omtrent tien jaren geleden , en ik weet niet in welke plaats van Lotharingen plaats gehad , Men

helaas! ik weet het maar al te goed! Maar dit vonnis is niets dan EENE DAADZAAK, en die daadzaak, welke het gezond verstand wederspreekt, en die de regtspleging onteert, heeft HET REGT tegen zich; te weten den duidelijken inhoud der wetten zelven, waarvan ik letterlijk de bepalingen heb opgegeven, en die ik niet opgehouden heb in mijn belang in te roepen.

Om het vonnis, waarvan hier de vraag is, in regten geldend te doen wezen, moest het DEFINITIEF zijn, en dat is het niet. Diegenen, welke ik als valsche getuigen of wegens omkoopning van getuigen beschuldig, moesten terechtgesteld zijn, en eene bevoegde regtbank moest hen *vrijgesproken* of *veroordeeld* hebben. Waren zij vrijgesproken, dan zoude het vonnis, waarover ik mij beklaag (het is de waarheid), niet minder onregtvaardig zijn, doch het was ten minste wettig geworden; thans is het geen van beiden. Waren zij veroordeeld, — maar dan zoude het vonnis dat mij getroffen heeft van zich zelven vernietigd zijn, en zoude ik volgens de stellige bepalingen der wet terug gekomen zijn tot de klasse der enkel beschuldigden; ik zoude aan een nieuw onderzoek en eene nieuwe regtspleging zijn onderworpen; want de gestrengte doch billijke wet heeft in het zeldzame maar altoos mogelijke geval voorzien, dat de valsche getuigenis al-

zoude nog vele zulke voorbeelden kunnen opgeven, die in de dagbladen zijn bekend gemaakt; zonder nog te spreken van voor het minst twaalf honderd staatkundige vonnissen.

leen de veroordeeling van den beschuldigde niet ten gevolge had (1).

Welnu, diegenen, welke valsche getuigenis tegen mij hebben ingebracht, zijn niet te regt gesteld; zij zijn niet in *preventie* gekomen; men heeft hen zelfs, om de formaliteiten in acht te nemen, geen enkel verhoor doen ondergaan. En mij, van mijne zijde, is het nimmer gelukt mij voor een' regter van instructie te doen roepen, om den grond mijner klagten uit een te zetten, en de bewijzen ter staving te leveren! De eerste maal, gelijk men het vroeger in den *Brief van een' Banneling* gelezen heeft, hield men zich doof; de tweede keer, toen ik de *stoutmoedigheid* had op de zaak terug te komen, werd ik in GEHEIME BEWARING gesteld, en daarin gedurende ZEVEN EN ZESTIG maanden gehouden. Ja, ik herhaal het, want ik vrees dat men het voor eene drukfout zoude aanzien: GEDURENDE ZEVEN EN ZESTIG MAANDEN BEN IK IN GEHEIME BEWARING GEHOUDEN! en zulks wel na dat ik veroordeeld was; en dus op een oogenblik, waarop de geheime bewaring anders nimmer plaats heeft, want zij is niets meer dan een middel,

(1) Zie de opgave der beweegredenen, en de rapporten over het wetboek van rechtspleging, door het wetgevend ligchaam uitgebracht. Ik schrijf slechts volgens mijn geheugen, maar ik ben wel zeker den geest en den zin er van niet vergeten te hebben. Het valt trouwens niet moeilijk mijne opgaven te onderzoeken.

om het regterlijk onderzoek te verzekeren — en mag nooit tot eene straf verstrekken.

Alle mijne papieren, allen zonder eenige uitzondering, werden mij ontnomen; en juist het aller-eerste die, welke de deugdelijke bewijzen inhielden van hetgene ik tot mijne verdediging aanvoerde, en welke ik niet opgehouden heb te vragen dat zij in regterlijke handen zouden gesteld worden.

Men vaart zoo sterk uit tegen de willekeurige gouvernementen, en waarlijk, ik ben de man niet, die op mij wil nemen om dezelve te verdedigen, maar ik twijfel er aan of men op een' willekeuriger of onregtvaardiger wijze zoude hebben kunnen te werk gaan, als ik mij in Konstantinopel bevonden had; daar weet ten minste iedereen voor af waar hij zich aan te houden heeft, en kan zich dus ook gemakkelijker onderwerpen.

Thans, en met betrekking der ontrooving van mijne papieren, daar ik van gesproken heb, ben ik verplicht om stilzwijgend twee afschuwelijkheden voorbij te gaan, waarop de wet zware straffen gelegd heeft, dewijl ik, door mij nader te verklaren, gevaar zoude loopen van diegenen wakker te maken, die er schuldig aan zijn geweest; en het voor mij van belang is mijne *wettelijke bewijzen* in zekerheid te houden, en mij voor hunne lagen vrij te waren. Ik schrijf hier trouwens alleen voor mijne **ZEDELIJKE** verdediging; wat de **REGTERLIJKE** verdediging aangaat, welke mij alleen tot die terughouding noodzaakt, moet ik herhalen dat zij

overal elders dan in Frankrijk van de grootste nutteloosheid zoude zijn. Wat ik wijders zeggen kan, zonder de uitkomst mijner zaak te benadeelen, zal, zoo ik hoop, meer dan genoegzaam zijn voor diegenen, welke, eer zij deze bladen in handen nemen, alle ingenomenheid willen ter zijde leggen, en voornamelijk zich ontdoen van allen partijgeest. De gruwelen, die van 1815 tot 1818 te Lyon, te Grenoble, te Avignon, te Tarascon, te Carcassonne, te Nîmes, en bijna in het geheele zuiden van Frankrijk hebben plaats gehad, zijn sedert langen tijd door geheel Europa bekend. De ongestrafte en beschermde moordenaars der generaals LAGARDE en RAMEL, welke laatste levend aan stukken gescheurd is (1); die van den maarschalk BRUNE, die der Egyptenaars, welke te Marseille van kant zijn gemaakt; de moordenaars van de Protestanten in Languedoc, en nog zoo vele dergelijke afgrijsselijkheden, zijn nimmer gestraft geworden; bij de meesten heeft er zelfs geene regterlijke vervolging plaats gehad; sommigen zijn alleen in schijn gestraft geworden, door vonnissen bij afwezendheid, welke die lieden niet be-

(1) De vingers van den generaal RAMEL werden afgesneden, en als een *trôphée* op den schoorsteen der bezoekszaal geplaatst, bij een der voornaamste beambten van de stad!!! Een engelsof officier, die getuige van dien gruwel was en er mij de bijzonderheden van heeft medegedeeld, kon er, zelfs na verloop van vijftien jaren, niet van spreken, zonder de hoogste aandoening van verontwaardiging en afgrijzen te gevoelen.

letten zich op klaar lichten dag overal te vertoonen, het geregt te trotseren, en te lagchen om de dappere *gendarmes*, die waarschijnlijk bevel hadden ontvangen, om hen NIET te zien, of misschien wel, om hen met eerbied te groeten.

Nog eens: die kannibaalstrekken zijn in de beide werelddeelen bekend geworden; en met smart zie ik mij genoodzaakt mij dezelve op nieuw te binnen te brengen, niet om nutteloos den bestaanden haat te doen voortduren, maar met het allezins wettig doel, om aan te toonen hoe laag de uitoefening van het regt in Frankrijk gezonken was, gedurende de drie noodlottige jaren van 1815 tot 1818, in welk tijdperk — duizendmaal wil ik het herhalen, — TRESTAILLONS, aan het hoofd zijner bende sluipmoordenaars, op helderen dag de Protestanten van kant maakte, in de straten van Nîmes, ten aanzien en met voorweten der aanzienlijkste autoriteiten, en die zich buitendien het ijsselijk genoegeen gaf om, zeer op zijn gemak, de lijken zijner slagtoffers in drieën te snijden; eene daad, waaraan dat monster zijn' verfoeijelijken bijnaam te danken heeft (1).

(1) Diegenen, welke te jong zijn om zich deze afgrijsselijkheden te herinneren, en mogten twijfelen dat de dergelijke gruwelen de jaarboeken eener beschaafde natie hebben bevekt, — van eene natie, die zich echter het voorbeeld voor de andere volken van Europa durft noemen, kunnen, behalve de regterlijke debatten van dien tijd, en de redevoeringen van den heer de SERRE, in 1819 zegelbewaarder, ook het werk nazien, dat in 1818 is in het licht gegeven, door den heer LAUZE DU PERET, gelijk ook de *Bibliothèque Historique* en de *Minerve*

Doch de omwentelingen gelijken in alle landen naar elkander; men behoeft slechts te letten op hetgene er sedert twee jaren in Belgie plaats heeft: daar heeft men geplonderd, vernield, verbrand, vermoord, en gedurig is de schandelijkste straffeloosheid op de misdaad gevolgd, terwijl men te gelijker tijd overal de stem der slagtoffers heeft weten te smoren. En toen de verontwaardiging van geheel Etropa de aanstokers van dat alles dwong, om zich, ten minste in schijn, er tegen te verzetten, heeft men de grootste misdadigen, op eene schaamteloos wijze gespaard. Men heeft zich bepaald met aan den schijn te voldoen, en eenige ongelukkige verdoodden, eenige gekken zelfs, heeft men met voordacht gegrepen, in de hoop van hierdoor de, in zulk een geval lastige, ophelderingen ter verdediging uit den weg te zullen ruimen.

Het is niemand onbekend dat de vader van VAN DE WELDER, om slechts een voorbeeld onder duizenden bij te brengen, tot regter van instructie benoemd werd, enkel en alleen om de wezentlijke schuldigen aan den verfoeilijken moord, te Leuven aan den majoor GAILLARD gepleegd, aan de handen van het gerecht te onttrekken; trouwens die moordenaars zijn thans algemeen bekend.

Men vergeve mij deze uitweiding; het is ligt te be-

Française, als mede wat er in de zittingen van het parlement van Engeland gezegd is. De afschuwelijkheden, die destijds in Frankrijk gepleegd zijn, zijn zoodanig, dat het eene onmogelijkheid zoude wezen ze te vergrooten.

grijpen , hoe naauw zij aan het onderwerp , dat ik behandel , verbonden is ; zij zal misschien de laatste niet zijn , maar de volgende zullen tot hetzelfde doel even zeer , noodig wezen.

Frankrijk was intusschen mijn vaderland niet ; misschien vraagt iemand hoe het mogelijk is , dat ik er zulke onverzoenlijke vijanden in gevonden heb , die het zoo geheel op mijn verderf toelagden ; misschien vraagt men , of ik ten opzichte van Frankrijk oude zonden te boeten had , en waarin dezelve bestonden.

Ik heb reeds vroeger gezegd dat ik geene gedenkschriften in het licht geef ; ook is het niet noodig , hier van al de belangrijke opofferingen te gewagen , die ik voor het *driekleurig* Frankrijk gedaan heb ; die vindt men trouwens opgeteekend in onderscheidene vlugschriften , zelfs in die , waarin men mij op de onregtvaardigste wijze mishandeld heeft. Maar buitendien verlang ik niet dat men er mij den minsten dank voor zoude weten. Want vooreerst heb ik , toen ik mij aan het driekleurige vaandel wijdde , mijne eigene inspraak gevolgd ; ik had de overtuiging van wel te handelen en mijn vaderland te dienen ; ik heb mijne dwaling eerst leeren kennen , toen het te laat was. Ten tweede moet ik verklaren dat het Frankrijk van mijne bewondering , — dat Frankrijk , waaraan ik mij geheel had toegewijd , op St. Helena begraven ligt. Na dien tijd mogen de Franschen groen , wit of *driekleurig* zijn ; zij mogen beheerscht worden door een' ORLEANS , door een' CAPET , een' mon-

nik of een' pacha , het is mij alles volkomen onverschillig geworden , en gaat mij niets meer aan. Niets wil ik verder , dan met mijn gansche hart , in het belang der menschheid , wenschen , dat men in Frankrijk eens en vooral zóó ver zal komen , om het veelhoofdige monster der partijzucht te vernietigen ; en daartoe zal men nimmer geraken , zonder een gestreng dictatorschap. Het is genoeg de geschiedenis te lezen , om zich te overtuigen , dat men evenmin eene omwenteling kan ten einde brengen of regelen , als dezelve aanvangen , zonder met eene dictatoriale magt gewapend te zijn.

Ik kan intusschen niet nalaten van eenige daadzaken , die trouwens genoeg bekend zijn , te spreken , daar ik den lezer wil doen oordeelen hoe ver de aanhoudende wreedheden , daar ik , gedurende acht jaren , in Frankrijk het slagtoffer van geweest ben , zonden kunnen beschouwd worden als billijke wedervergeldingen , het zij van de eene partij of van de andere.

Sedert den aanvang der *émigratie* tot aan derzelver einde in 1803 , en dus gedurende een tijdvak van twaalf jaren , was mijn huis bestendig de schuilplaats van eene menigte fransche vlugtelingen , die voor het grootste gedeelte tot den geestelijken stand behoorden. Het eerst door mijne moeder opgenomen (1) , want in 1790 , toen de *émigratie* begon ,

(1) Mijne moeder was uit Engeland afkomstig ; zij behoorde tot de roomsch-katholieke familie SRTICKLAND , eene der aanzienlijksten en rijksten uit het noorden van Engeland.

was ik niet ouder dan tien jaar, maakte ik het mij vervolgens tot een' pligt hun, gedurende hunne ballingschap, de hartelijkste gastvrijheid te blijven betoonen. Ik hield zulks nog verscheidene jaren, na den dood mijner moeder, vol, in weêrwil dat ik mij onder eene geheel strijdige banier geschaard had.

Omstreeks het einde van 1798 kreeg ik de gril in het hoofd, om mij, in gezelschap van eenige andere vlasbaarden, naar Egipte te begeven. Ik werd gevangen genomen, en naar het eiland Elba overgevoerd, waar men, in plaats van ons met de roede te tuchtigen, gelijk stoute jongens zulks verdienden, ons de eer aandeed van ons als personen van groot aanbelang te behandelen, en ons op te sluiten in de fortres *Falcone*, die op eene rots gebouwd is, en welker batterijen de stad Portoferraio en den ingang der haven bestrijken, en die voor onoverwinnelijk gehouden wordt.

Wij hadden reeds gedurende verscheidene maanden tusschen vier muren gezeten, en ik vond niet den minsten smaak in dit zittend, eentoonig leven. Eene ontvlugting te beproeven, welke buitendien de grootste bezwaren zoude ondervonden hebben, stuitte mij bijna evenzeer tegen de borst, als de gevangenis zelve. De vijandelijkheden tusschen Oostenrijk en Frankrijk voerden de krijgsbenden der republiek in Toskanen. De groothertog, mijn meester, liet door eene proclamatie alle zijne onderdanen bevelen, om de Franschen als vrienden te ontvangen.

Eene afdeeling der brigade van den generaal MIOLIS, onder bevel van den kommandant MONTERRAS, aan het hoofd van het 16 regiment lichte troepen, werd naar Piombino bestemd, van waar de kapitein RAPPIN, van de voorhoede, wanneer hij zich met een' gunstigen wind inscheepte, binnen weinige uren op het eiland konde aankomen.

Doch de Engelschen, die Elba reeds bezet hadden, toen hun generaal ELLIOT, in 1794, verplicht was Korsika te ontruimen, kwamen hem voor, en het de expeditie van MONTERRAS in snelheid afwinnende, vertoonden zij zich met hun smaldeel voor Portoferrajo, waarvan zij zich, in naam zijner brittannische majesteit meester wilden maken. Het grootste gedeelte der inwoners was hun gunstig gezind, want hun eerste verblijf op het eiland had er het goud, dien afgod van alle lage zielen, in groote ruimte verspreid. De autoriteiten waren hun ook genegen, en zoo er onder dezelve nog eenige twijfeling bestond, kwam zulks voort uit de vrees van zich in gevaar te zullen brengen. Het gelukte mij van die aarzeling partij te trekken.

Er was geen oogenblik tijds te verzuimen. Als de Engelschen eenmaal in het bezit waren der batterijen, en door hunne lichte vaartuigen meester van de zee, dan hadden de Franschen zich noch kunnen ontschepen, noch terugtrekken; niet een hunner was de gevangenis of den dood ontkomen. Daar ik slechts te kiezen had tusschen de Franschen en de Engelschen, kon mijne keus niet lang twijfelachtig

zijn, doch er was geen tijd van beraad, ik bedacht mij ook niet. Ik was de eenige mijner makkers, die voorzien was van geld en van een onbepaald krediet op een' bankier, die mede de fransche partij was toegedaan.

Ik vatte het voornemen op om een' handgreep te wagen, en had het geluk of het ongeluk, gelijk men het noemen wil, dat ik er in slaagde. Des morgens ten acht ure was ik nog gevangen; voor den middag woei de fransche vlag reeds van het fort *Falcone*, en die sterkte was in mijn bezit. De engelsche kommandant hield zich als of hij ons op wilde eischen, doch wij antwoordden hem met zesendertigponders, en hij koos de zeer voorzigtige partij van terug te trekken.

Op de jaren, die ik toen bereikt had, denkt men echter niet aan alles: het groot-hertoglijk garnizoen, waarvan eene kompagnie zich met ons had verbroederd, en de beide andere zich hadden overgegeven, ontving deszelfs leeftogt uit de stad, en leefde van den eenen dag op den anderen. Er bevond zich in het fort niets dan een groote voorraad van kriegsbehoefden, doch geen enkele zak meel en geen ton beschuit. De *helden* van dien dag zagen bijna even zot voor zich als ik zelf, toen zij vernamen dat er geene snede broods meer voor ons overgebleven was. Ik bediende mij oogenblikkelijk van al mijn geld en mijn krediet, om het fort in ruimte te provianderen, en ik moest alles tot een verbazend hoogen prijs betalen; iedereen begrijpt

hoe zeer men bij deze gelegenheid van mijne onkunde misbruik maakte. De generaal MROLLIS en de kommandant MONTSERRAS hadden de beleefdheid van iets, dat ik tegenwoordig zelf eene wezentlijke dwaasheid zoude noemen, met den wijdluftigen naam van *schitterende daad* te bestempelen. Wie weet het? Als ik bij eene dergelijke gelegenheid de ijdelheid van een' VAN DE WELJER, of de trotsche snorkerij van een' DE POTTER bezeten had, zoude ik misschien een klein groot manneke geworden zijn, van dezelfde verhevenheid als zij; en zelfs van een eenigzins beter allooi: want bij slot van rekening is het toch altoos beter zijn eigen geld te verkwisten, dan zijne evennaasten te laten uitplonderen; maar ik ben *Gros-Jean* (1) gebleven, zoo als ik altoos geweest ben, en ik gevoel er, Goddank! geen berouw over. Wat er van zijn moge, want de naam doet niets tot de zaak, — men noeme het eene dwaasheid of eene schitterende daad, — een van beiden kostte mij, binnen vier en twintig uren, niet minder dan honderd en vijftig duizend franken; stelde mij bloot van in den tweestrijd begrepen te worden, en, als mijn plan mislukt was, gewapenderhand aan boord van een engelsch schip te worden overgebracht.

Daar ik altoos volgens mijne eigene overtuiging

(1) Een mensch, die op geene slimmigheden gevat is, maar altoos ter geeder trouw doet, wat hij voor zijn' plicht houdt. -

gehandeld heb, is mij ook altoos een onoverwinnelijke afkeer bijgebleven van roem te dragen op hetgene ik misschien moge gedaan hebben; dit gaat zóó ver, dat ik mij destijds niet eens de moeite gaf om *officieele* acte van mijn bedrijf te nemen. Zelfs de dagbladen maakten er, geheel buiten mijn weten, melding van. Een mijner vrienden, die, tien jaren later, op zekeren dag bij den generaal MONTERRAS te Napels was, over welke stad hij het militair bevel voerde, was de eerste die de moeite nam om, ter gelegenheid dat van mijn waagstuk te Portoferrajo gesproken werd, mij een certificaat te doen afleveren, dat hij mij als een geschenk toezond; dit stuk heeft, eer het mij in handen kwam, God weet hoe langen tijd, van de eene stad tot de andere rondgezworven (1).

(1) Dit stuk was van den volgende inhoud:

»Ik ondergeteekende, generaal, bevelhebber van Napels, verklaar dat bij de eerste bezetting van Portoferrajo, op het eiland Elba, in 1799, door de frausche troepen, onder mijn bevel, de heer DE LYBRY-BAGNANO, welke destijds gevangen was in de fortres de Falcone (1), daar een' onverhoedschen aanval ondernomen hebbende, zich meester gemaakt heeft van dat fort, het driekleurige vaandel er heeft geplant, en door deze schitterende daad mij de moeite bespaard heeft, om het fort aan te tasten; maar hetzelfde terstond in mijne handen heeft overgegeven. De heer DE LYBRY, die bij deze gelegenheid gekwetst werd, is zulks ook geweest in verscheidene andere scherpzetselingen, die op het eiland hebben plaats gehad; waarbij hij aan Frankrijk uitnemende diensten betoonde, zich voor het-

Het voegt mij in geenen deele over mij zelve te oordeelen, doch, men moge het laken of prijzen, ik zal mij slechts eene enkele aanmerking veroorlooven. Wanneer de fransche voorhoede, die naauwelijks duizend man sterk was, en zich op schuiten gewaagd zag, zonder geschut, zonder een enkel oorlogschip, om haar te verdedigen, slechts drie uren met onderhandelen verloren had, zoude zij buiten eenigen twijfel in den grond geschoten zijn door de batterijen; of mogt het haar gelukt hebben, op een' afgezonderden hoek van het eiland aan wal te komen, dan was zeker geen enkele Franschman aan de algemeene nederlaag ontsnapt. Allen zouden door de inwoners zelve van kant zijn geholpen. En al hadden zij zich zelfs meesters van de fortres kunnen maken, zouden de Franschen, zonder de levensmiddelen, waarvan ik het fort voorzien had, genoodzaakt geweest zijn, om zich op genade aan de Engelschen over te geven.

Naauwelijks had ik Elba sedert drie maanden verlaten, of terstond na den slag van *la Trebia*, waarin de russische generaal SUWAROW de Franschen onder bevel van MACDONALD geheel versloeg, werd

zelven aan de grootste gevaren blootstelde, en zich de grootste offeringen getroostte, met gelijken ijver als toewijding.

Gegeven te Napels, den 2 december, 1809.

(get.) MONTERRAS.

Gezien door den gouverneur generaal der Romeinsche staten, destijds bevelhebber over de afdeeling der troepen, waartoe de generaal MONTERRAS behoorde, en om dezelve getuigenis te geven.

(get.) MIOLLIS.

E

Toskanen met gekwetsten opgevuld. Het is bekend aan welk noodlottig stelsel van plondering de administratie der fransche legers destijds was overgegeven, de militaire hospitalen leverden bovenal een betreurenswaardig schouwspel op; de opzigters der magazijnen verkochten alles, tot zelfs de bedden en het verbandlinnen; de gekwetsten lagen op den harden grond, want naauwelijks gaf men hun eenige bossen stroo, die al spoedig in een' mesthoop veranderden. In stede van pluksel, legde men hooi op hunne wonden. Het was toen de tijd niet, om dergelijke onmenschelijkheden bekend te maken aan den minister van oorlog; men moest de gekwetsten op de plaats, waar zij zich bevonden, bijstaan, of hen in hun' ellendigen toestand laten sterven. In minder dan acht en veertig uren werden mijn woonhuis, mijne kasteelen van *Certaldo*, in de nabijheid van *Bagnano*, die van *Ripa*, van *Montemurlo*, van *Careggi*, en mijn nabij de stad gelegen buitenverblijf van *Coverciano*, in zoo vele hospitalen veranderd. Franschen, Italianen, Polen en Ko-
zakken, allen werden, zonder eenig onderscheid, opgenomen; allen verbonden, behandeld, verzorgd en gevoed te mijnen koste. Meer dan tachtig dier gekwetsten waren Russen. Ik heb niet noodig hier bij te voegen, dat gedurende dit alles mijn kostbaar huisraad vernield werd, en eene groote hoeveelheid van het beste linnen tot verbanden en pluksel verbruikt. In de hitte van het jaargetijde en onder eene brandende luchtstreek, bleven de rotkoortsen

niet lang achter , doch zij waren niet in staat mij te beletten van persoonlijk mijne diensten aan die dappere ongelukkigen te bewijzen. Mijne moeder , die een jaar daarna overleed , en welke een' afkeer van de Franschen had , had zich in een klooster begeven , en nu werden hare vertrekken ter beschikking gesteld van vier fransche , uitgewekene geestelijken , welken , ik moet het ter eere der menscheid zeggen , op gevaar van herkend te zullen worden , en voor mishandelingen bloot te staan , zelve de verzorgers hunner driekleurige landgenooten wilden worden (1). Krijgslieden en priesters omhelsden elkander met vochtige oogen ; zóó waar is het , dat niets in de wereld de menschen spoediger met elkander hereenigt , dan het ongeluk.

Intusschen was ik zelf geenszins op een vrolijk feest. De provincie Arrezzo , waarin destijds mijne voornaamste bezittingen gelegen waren , bevond zich in een' staat van volkomen opstand. De roovers van het leger van de MADONNA , zoo als het genoemd werd , leidden er een vrolijk leven , ten koste van mijne beurs ; terwijl zij slechts de gelegenheid afwachtten , om mij geheel uit te plonderen ; het zoude overtollig zijn hier bij te voegen dat zij niet nalieten dit vrome voornemen ten uitvoer te brengen , bij de aannadering der verbondene legers , die slechts tijds

(1) Zoo veel ik mij herinneren kan , heette een dier geestelijken LAHURE , de tweede THORE , de derde LAMITTE , of LAFITTE ; de naam van den vierden is mij geheel ontgaan. Zij behoorden allen te huis in het zuiden van Frankrijk.

genoeg aankwamen , om mij voor brandstichtig te bewaren.

Het was mij bekend dat de afdeeling van GAUTHIER Toskanen zoude ontruimen; de toekomst vertoonde zich duister. In Italie, zoowel als in Duitschland, waren de Franschen geslagen, teruggedreven of uiteengejaagd. Overal, waar de verbondene legers binnenkamen, legde men onbarmhartiglijk beslag op de bezittingen van allen, die in de fransche gelederen dienden, en zelfs van hen, die hunne vaandels met een vredelievend oogmerk waren gevolgd, ten einde zich te onttrekken aan de vervolgingen van de magt, en de woede van het gemeen. Mijn hoofd was op prijs gesteld, op aanhitsing van een' man, wiens naam mij ontgaan is, doch wiens zoon ik negen maanden later het leven redde (1). Mijn arm hoofd, dat geen

(1) Men moge mij al of niet gelooven, naar dat men verkiest, doch het is desniettemin waar, en ik leg er in Gods tegenwoordigheid de verklaring van af, dat ik den naam van dien man, sedert verscheidene jaren, geheel vergeten heb; er zijn er mij nog vele andere ontgaan! Doch als de generaal PARIGOT, chef van den staf van den graaf MENOU, gouverneur generaal van Toskanen, onder het keizerrijk, nog in leven is, dan kan hij mij het regt doen wedervaren, dat ik destijds van hem ontving, van met volle waarheid te verklaren, dat ik, al had het mijn' besten vriend gegolden, mij onmogelijk meer moeite zouden hebben kunnen geven, als ik gedurende twee maanden lang deed, voor den zoon van mijn' moordenaar. Thans kan ik nog niet begrijpen hoe het mij gelukte, want deze, welke in een fransch regiment was ingelijfd, had zich bovendien schuldig gemaakt aan desertie met wapens en uitrusting, terwijl hij in openbaren oorlog, tegen over den vijand, op een voorpost stond.

twee fransche stuivers waardig was, genoot (ik kan op dit oogenblik nog niet begrijpen om welke reden,) de eer van op tien duizend piasters, omtrent acht en twintig duizend gulden, geschat te worden; welke som trouwens betaald zoude worden uit de opbrengst van den verkoop mijner eigene goederen, waarvan men zich, zoodra de Franschen het land verlaten hadden, zoude meester maken.

De dag waarop de terugtrekking der troepen bevolen was, werd mij niet eerder bekend dan des avonds, ten zes ure, en het zoude tegen middernacht plaats hebben.

De hospitalen hadden mij, binnen weinige weken, aan baar geld meer gekost dan mijn gehêel inkomen van een jaar, zonder nog de schaden te rekenen (1).

Ik stond gereed om het land te verlaten, met het vooruitzigt, dat alle mijne bezittingen in beslag zouden worden genomen, en dat ik mij misschien

Intusschen werd hem eene volle en onvoorwaardelijke genade geschonken. Ik ging hem zelf met mijn rijtuig uit de gevangenis van Florence afhalen, op den 15 Augustus 1808, de naamdag van NAPOLEON, en bragt hem in het vaderlijke huis terug.

(1) De drie daadzaken welke ik hier heb opgenoemd, werden in de debatten aangehaald, en derzelver bewijzen aan gezworenen, die over mijne schuld of onschuld uitspraak moesten doen, in handen gegeven. In ieder ander tijdstip, dan te midden eener blinde gisting, zouden dezelve veel hebben toegebragt tot de eenvoudige conclusie, dat dezelfde mensch, die dat alles had opgeofferd, zich zeventien jaren later niet zoude schuldig maken aan eene nuttelooze misdaad, welke daarom alleen even ondenkbaar als bespottelijk moest geacht worden.

voor eeuwig van mijn vaderland zoude moeten verwijderden; want niemand was destijds instaat, om het wonder vooruit te zien, dat tien maanden later in de velden van Marengo plaats had, daar de wonderman zelf zich toen nog in Egypte bevond.

» Twee uren voor mijn vertrek verkocht ik voor ongeveer tien-duizend franken aan zilverwerk. Een joodsch bankier, van het edelmoedigst karakter, wilde, in weerwil der meer dan waarschijnlijk inbeslagneming mijner bezittingen, mij met geweld nog een' kredietbrief van twintig duizend livres, op een koopman in Genua, opdringen. Dáár, en bij die gelegenheid heb ik kennis gemaakt met den heer HUGUENIN, die zich destijds aan het hoofd van een der voornaamste handelhuizen van Italie bevond. Sedert dien tijd ben ik in voor- en tegenspoed met dien waarlijk buitengewoonen man (1), door de naauwste banden der vriendschap vereenigd geweest. Na verloop van vijf en twintig jaren, had ik, in 1825, tijdens mijne tweede ballingschap, het geluk hem in Brussel weder te vinden; en nog vijf jaren later trof mij de zielloorborende smart, van zijn lijk naar het graf te geleiden. Waarlijk, een man als hij, zoude mij zijne vriendschap niet aangeboden

(1) Daar ik in Holland schrijf, kan men van den heer KRTZ, een achtenswaardig handelaar te Amsterdam, de vriend en, zoo ik meen, ook de landgenoot van den heer HUGUENIN, vernemen, hoe veel achting die deugdzame man steeds verdiende, en hoe naauw wij aan elkander door de vriendschap verbonden waren.

en op den duur geschonken hebben , wanneer hij mij niet bestendig zijne achting had waardig gerekend.

Al mijne gekwetsten , die vervoerbaar waren , werden op wagens gelegd , die met ossen bespannen waren ; deze ossen behoorden voor het grootste gedeelte mij zelven toe , en hebben ten laatste den zieken tot voedsel verstrekt.

Het gevolg van dit alles was , dat mijne landerijen , gedurende twee jaren , meerendeels onbebouwd bleven liggen ; en het is niet moeilijk op te maken , hoeveel dit een en ander mij bij slot van rekening kosten moest. Zonder de gunstige verandering , welke den 18. *Brumaire* plaats had , zoude ik , in den ouderdom van naauwelijks twintig jaren , reeds van alle mijne bezittingen beroofd zijn geweest , behalve de dertig duizend franken , die ik bij het verlaten van het land met mij nam , en die ik , gedurende de gruwelen der gedenkwaardige belegering van Genua , gelukkig genoeg was , van met eenigen mijner landgenooten te kunnen deelen. Het zij mij vergund onder dezelve den markies MASETTE te noemen , een' eigen neef , van moeders zijde , van mijn' vader ; welken MASETTE , die naar Nice was geweken , waar hij stapels goud aan de speeltafel had verloren ; die weggejaagd was uit het regiment , waarbij ik zelf hem als kapitein had doen aanstellen ; die verteerd werd door ongedierte en nog erger kwalen ; die , om een stuk broods te verdienen , genoodzaakt was geweest , zich als STALJONGEN bij

een' voerman te verhuren, ik, zoodra ik zijne elendige omstandigheden vernomen had, mij haastte van geld te voorzien, en aan te bevelen aan mijn' vriend, den generaal VACCA. Deze ontving hem gastvrij, liet hem verplegen, en na hem gedurende een geheel jaar geherbergd en gevoed te hebben, bezorgde hij hem, zoodra de fransche legers op nieuw in het hart van Italie doordrongen, paarden, en leende hem het noodige geld, om naar zijne haardstede terug te keeren. De heer MASETTE bezat niet minder dan tweemaal honderd duizend livres inkomen; Een enkele maal heeft hij een paar woorden tegen mij gesproken, die naar eene dankbetuiging zweemden; en ik zelf ben het geweest, die in 1802 den generaal VACCA te Lucca ontmoetende, bij den minister SALICETI, hem alle de voorschotten, welke hij aan MASETTE had gedaan, heb terugbetaald; dezen laatsten heb ik sedert niet meer gezien, en hij is nu reeds dertig jaren mijn schuldenaar gebleven. Zijne tante, mijne grootmoeder, de gravin VAN BAGNANO, ik weet niet op welke wijze, van deze ongehoorde laaghartigheid onderrigt zijnde, boodt in 1808 aan mij mijn geld terug te geven, doch ik wees het van de hand.

Ik zoude misschien beter gedaan hebben, dit alles in vergetelheid te laten; als ik er aan beginnen wilde, zoude ik maar al te veel te zeggen hebben, met betrekking tot bloedverwanten, veel nader dan een' neef, doch ik heb te minder aan de verzoeking kunnen weêrstaan, daar hij de eenige is,

van wien ik gewagen zal. De gevoelige lezer zal de redenen mijner smartelijke weêrhouding op prijs weten te stellen, wanneer hij weet dat zij in verband staat met het gene ik in den aanvang van dit geschrift over mijne betrekkingen heb gezegd.

Ik zal niet zeggen in welk een' staat van verwaarloozing ik in October 1800, bij mijne terugkomst, alle mijne goederen aantrof. Vernemende dat er bevelen gegeven waren om de stad Arezzo met geweld in te nemen, en aan dezelve een voorbeeld te stellen, snelde ik er in aller ijl heen, en kwam gelukkig nog tijds genoeg aan, om mijn' bloedverwant, den bisschop, markies d'ALBERGOTTI, voor een' storm te bewaren; deze had zich, ten opzichte van Frankrijk, zeer sterk blootgesteld. Ik ontruikte, om zoo te spreken, den generaal WATRIN, en waarlijk niet zonder moeite, een vrijgeleide, waarmede de prelaat zich heen kon begeven, werwaarts hij wilde.

Later deed ik hem zijne verbazende fortuin, welker confiscatie mij was aangeboden, terug geven. Ik ben het ook geweest, die in 1811 voor hem verkreeg, dat hij tijdens het concilie der bisschoppen te Parijs, niet verder dan Turyn behoefde te reizen, daar hij anders misschien een der eersten was geweest, die men had opgesloten.

Toen schreef de heilige man mij brieven, vol dankbaarheid en zalving; hij noemde mij zijn' verlosser, zijn' beschermengel, zijn *homo missus a Deo*, (de van God gezondene). Maar toen, vijf jaren la-

ter de *missus a Deo* zich geheel alleen in strijd bevond met al de ontketende furien, vernederde zijn hoogerwaardige zich niet eens, om antwoord te geven aan den persoon, die de moeite had genomen hem over mij te schrijven. Een enkele brief, door hem aan den aarts-bisschop van Parijs gezonden, zoude echter meer dan voldoende geweest zijn, om een' gelijken invloed tegen dien mijner woedende vijanden over te stellen. Ik zal zoo straks mededeelen op welk eene verhevene wijze mijn eigen souverein, de groot-hertog, eensklaps begon te handelen, toen mijne ongelukken hem bekend waren geworden; en echter had mijn vorig staatkundig gedrag hem genoegzame reden gegeven om niet over mij voldaan te zijn.

Ik acht het onnoodig verder te herinneren, wat ik in den loop van mijn leven, in Italie, voor de Franschen heb opgeofferd; want ik herhaal het, dat ik enkel handelde in het belang der partij, die ik voor de mijne had gekozen, en ik ben niet zot genoeg om te begeeren dat men mij ergens, zelfs in Frankrijk, dank zoude weten voor iets, dat mij zelve toen, in mijne verblinding, zoo veel genoegen en voldoening verschaftte.

Ik heb mij met voordacht bepaald, om niets aan te halen, dan zaken, welke geene betrekking tot de staatkunde hebben, daar dezelve mij toeschienen uit haaren aard geene aanleiding te geven, om mij den haat der driekleurige of der tot de tegenovergestelde partij (die der *emigratie*,) behoorende franschen, op den hals te laden.

Om den lezer een denkbeeld te geven der hoogte, tot welke de geest van zekere lieden in Lijon, tijdens mijne regtspleging, was opgewonden, zal het genoeg zijn te zeggen, dat op het oogenblik dat ter audientie de voorlezing plaats had van het hier boven aangehaald certificaat, mij door de generaals MIOLLIS en MONTSERRAS gegeven, en wel bij de plaats, waar gezegd wordt, dat ik gekwetst werd, een persoon van veel invloed, een bloedverwant van mijn' beschuldiger, en die, schoon hij bloot toehoorder was, tot groot schandaal van het gansche gehoor, in de bank der gezworenen was gezeten, de schaamteloosheid had overluid uit te roepen: « HOE MEER WONDEN, HOE MEER MISDADEN! » Waarlijk, hieruit alleen kan men genoegzaam oordeelen in welke goede handen ik mij bevond.

Daar het mij echter niet nutteloos schijnt te verklaren, van waar die verbittering gekomen was, welke zekere soort van lieden mij betoonden, zie ik mij verplicht om, eer ik van mijn proces in Lijon gewaag, eenige bijzonderheden mede te deelen, die in der tijd eerder vermoed dan met stelligheid geweten werden, en ten opzichte van welke het gouvernement der BOURBONS, zoo min als dat van Oostenrijk, naar mijne overtuiging, iets meer dan losse gissingen heeft kunnen maken.

In deze nieuwe uitweiding zal ik niemand noemen dan mij zelve, — mij zelve alleen; ik zal zelfs aan de dooden hunne rust laten, uit vrees van de zekerheid en de rust der levenden te verstoren.

Wat mij zelve betreft, en hiervan neem ik openlijk den Hemel ten getuige, ik stel zoo weinig belang in mijn leven; de afkeer die ik er van heb, neemt zelfs dagelijks dermate toe, dat als diegenen welke, drie en dertig jaren geleden, een' prijs op mijn hoofd stelden, voornemens waren om dien zelfden prijs thans uit te loven, ten behoeve eener wees, tot welke zich, uit dankbaarheid jegens hare moeder (1), thans mijne gansche genegenheid, mijne gansche betrekking bepaalt, ik mij hier verbind, van mij zelve te zullen komen aanbieden.

« En met mijn hoofd in de hand, zal ik mijne belooning gaan vragen. »

Ik gevoel dat vele lezers het zullen afkeuren, dat ik in Italie de partij der Franschen gekozen heb. In dit opzigt zullen wij het gemakkelijk eens worden, en hoe gestreng de blaam, dien zij op mij werpen, ook moge zijn, kan hij gewis het bittere naberouw, dat ik er zelf over gevoel, niet overtreffen. Ik weet hoe groot ongelijk ik gehad heb, met mij aan eene staatkundige partij te hechten, vooral aan eene zoodanige. Maar ik had naauwelijks den onderdom van zestien jaren bereikt, toen ik den eersten stap deed; en welke dwaasheden begaat men op zijn zestiende jaar niet; vooral wanneer men het ongeluk heeft gehad zijne ouders te verliezen (2)? Voor welke begoochelingen bezwijkt men

(1) Ik zal in het vervolg waarschijnlijk gelegenheid vinden, om iets meer over dit onderwerp te zeggen.

(2) Het is waar, ik was reeds meerderjarig, toen mijn vader

in dien leeftijd niet, wanneer het gansche leven eene begoocheling is!

Lieden van veel rijper ouderdom dan de mijne, veel sterkere hoofden dan het mijne, zouden even zeer in den valstrik geloopt zijn, behalve dat ik in den wedloop van gekken de rol van domoor speelde, daar ik de grootewoorden, die mij onophoudelijk in de ooren klonken, voor zuiver goud aannam. Men had den mond altoos vol van deugd, en ik geloofde waarlijk aan de deugd der grootsprekers, die mij van alle zijden omringden. Men bazuinde overal de zuiverste belangeloosheid uit, en terwijl ik in eerbiedige bewondering opgetogen was, vulden die belangelooze lieden hunne zakken, in gelijke mate als ik de mijne ledigde. Zoogenaamde wijzen predikten de leer der rede, terwijl zij met den zotskap der dwaasheid gedekt waren; anderen begonnen met eene leerrede over de algemeene menschenliefde, en dreven een oogenblik later hunne oude makkers, hunne bloedverwanten, hunne vrienden, naar de guillotine. Die *grooten burgers*, want men vond er bij den hoop, zoo als dertig jaren later in Brussel, en wel van dezelfde soort, herinnerden ons aan de groote mannen van Griekenland en Rome, op hetzelfde oogenblik dat zij den weg

stierf, maar deze was, ten gevolge van een' aanval van beroerte, reeds sedert zes jaren voor zijnen dood verlamd gebleven; en in mijne betrekking van eenigen zoon, was ik reeds lang tevoren meester van mijne handelingen, zoo wel als over het beheer der vaderlijke bezittingen.

van CARTOUCHE bewandelden. Het woord *vaderland* lag hun altoos op de lippen, maar niemand hunner wist wat dit eerwaardig woord beteekent; en nog veel minder gaf zich iemand de moeite om de pligten te vervullen, welke aan elk, die zijn vaderland waarlijk lief heeft, zijn opgelegd.

Ik beken het, op mijn zestiende jaar was ik even goed gemeenebestgezind als CATO zelf; op mijn twintigste had ik reeds een afgrijzen van het gemeenebest; maar voor mijn' laatsten druppel bloeds zoude ik dit niet hebben willen bekennen; want ik had mij door een' eed aan het gemeenebest verbonden; het was de ellende van mijn leven, maar het was een eed, en ik moest er mij aan houden! Het enkele denkbeeld van meineedig te worden, boezemde mij een' schrikkelijken afkeer in, en, ik moet het bekennen, al zoude men er den spot mede drijven, thans, nu men met eeden omgaat als of het speelgoed was, gevoel ik dat het zelfde afgrijzen mij tot aan mijn graf zal bijblijven. Dit is een gevolg van het diep godsdienstig besef van de heilige onschcenbaarheid des eeds, dat mijn vader mij reeds van mijne vroegste kindsheid af heeft ingeboezemd.

Ik verfoeide de republiek, en toch bleef ik haar getrouw; en zulks alleen omdat ik het gezworen had. Tien jaren lang heb ik een' strijd tegen mij zelven moeten volhouden, die zoo veel te smartelijker was, omdat ik zelfs aan mijne vertrouwde vrienden er geen woord van durfde mededeelen. Voor

dat ik mij losrukte van het schijnbeeld, waaraan ik mij gehecht had, moest ik de volkomene overtuiging verkrijgen, dat de republiek, volgens onze bestaande zeden, eene maatschappelijke onmogelijkheid was, of liever, in de volle kracht van het woord, iets dat niet bestaat. De republiek was sedert langen grave gedaald, en mijne ingenomenheid bleef nog bestaan. De vraag nopens de erfelijkheid en het keizerschap had mij overvallen, eer ik nog van mijne inbeelding genezen was, en mijne stem was weigerachtig; ik bragt die stem uit tegen mijne eigene overtuiging, die mij de noodzakelijkheid aantoonde, om het groote Europesche huisgezin te onttrekken aan de wisselvalligheden der kiesbaarheid, die van het gemeenebestgezinde stelsel onafscheidelijk zijn. Het is niet mogelijk met woorden uit te drukken, wat ik in mijne ziel geleden heb, gedurende de vijf of zes jaren, dat die hevige twist tusschen mijne overtuiging en mijn ingeschapen besef voortduurde; niemand zoude het begrijpen, dan zij alleen, die, gelijk ik, geleerd hadden den eed als heilig te beschouwen.

Van den dag af te rekenen, dat ik ten opzichte van dit punt volkomen gerust was, werd mijne gehechtheid aan het keizerrijk opregt, gelijk mijne bewondering van den persoon des keizers het reeds voor lang geweest was. Tot deze bewondering, ik beken het, gevoelde ik mij medegesleept; het was eene geestverrukking, die ik langen tijd, met alle mijne krachten, bestreden had, gelijk een huiche-

laar de verzoeking van den satan zoude bestrijden en van zich stoten, enkel en alleen dewijl ik het **NAPOLÉON** als eene dwaasheid verweet, dat hij de republiek had omverre geworpen, zonder dat ik daarbij bedacht, dat zij van zelve was in een gestort. De republiek had intusschen mijn' eed ontvangen; het is waar, ik gevoelde een' afkeer van dien eed, en hij drukte mij als een nachtspook op de ziel; mijne rede verwierp hem met gelijke krachten; maar, ik herhaal het: ik had dien eed gedaan, en het was mij een gruwel meenedig te worden.

Eindelijk van die dwaasheid genezen, bleef er mij nog eene over, en ik wil onbewimpeld erkennen, dat deze mij veel langer is bijgebleven. Ik ben er niet geheel van genezen, dan nadat ik den ouderdom van vijf en dertig jaren bereikt had. Ik bedoel de **NATIONALITEIT**, de **VRIJHEID** en de **ONAFHANKELIJKHEID** van **ITALIE**. Zoo lang deze inbeelding mij beheerschte, zoude ik ook aan haar duizendmaal mijn leven, en den laatsten penning mijner fortuin opgeofferd hebben. Intusschen kon ik haar in mijn' geest niet afscheiden van den magtigen wil en den geest van **NAPOLÉON**; want zelfs in mijne jaren der hoogste geestvervoering, heb ik nimmer getwijfeld aan eene waarheid, die echter in onze dagen geheel schijnt miskend te worden: het is, namelijk, dat de vrijheid zich zelven aanbiedt, en nimmer afgedwongen wordt; dat de vrijheid overal eene onmogelijkheid is, waar nog geene nationaliteit bestaat, of wel waar zij reeds is verdwenen; en

dat telkens, wanneer een volk wil beproeven de vrijheid door zich zelve te handhaven, het zich blindelings in den draaikolk der regeringloosheid ter nederstort.

Ik heb dit alles zoo goed niet ingezien, voor dat ik rijpere jaren bereikt had, en met behulp van nadenken en ondervinding; het konde trouwens niet anders zijn.

Doch, veel te lang ben ik bedrogen door groote woorden, en misleid door mijne eigene verbeelding: telkens dat ik van de éénheid en onafhankelijkheid van Italie hoorde spreken, begon mijn hart te kloppen, en verbeeldde ik mij, dat men slechts behoefde te bukken, om te kunnen toegrijpen.

In de volgende afdeeling zal ik verklaren, waarheen mij, in 1814, de droomen, die mij gedurende twintig jaren hadden bezig gehouden, geleid hebben en hoe dit alles met mijn proces van Lijon in verband staat.

IV.

Italie genoot onder het beheer van NAPOLEON de weldaden van het burgerlijk wetboek, of althans van instellingen, die er meer of min mede overeenkwamen. Het is waar, alles bevond zich nog in een' voorloopigen toestand, maar die toestand voerde het tot eene gedurig verbeterende toekomst. In-

F

wisschen betoonde het zich ondankebaar jegens den grooten man, die het had overwonnen en hersteld. Dewijl het, naar het schijnt, in den aard der volken gelegen is, geene weldaden naar waarde te schatten, vóór dat de weldoener ten grave is gedaald.

In plaats van zich om den troon van hunnen gebiedster te scharen, naar mate de gezig-einder meer dreigend begon te worden, bemoeiden eenige, zoo-genaamde vaderlandslievende Italianen, die dwaas genoeg waren om zich in te beelden, dat men niet slechts de vrijheid, maar ook de onafhankelijkheid van Italie, naar welgevallen, in de smeltkroes werpen konde, zich, bij elken twist tusschen Europa en Frankrijk, met niets anders dan de moeilijkheden der laatste mogendheid te vermeerderen, en het volk tot opstand aan te zetten: zij verbeeldden zich dat het hun genoegzaam was om, gelijk de Schepper sprak: «er zij licht!» te zeggen: «Italie besta!» en dat Italie bestaan zoude!

Boekdeelen zoude ik vol moeten schrijven, als ik hier de talloze dolligheden wilde opnoemen, die men in dit opzigt, binnen een tijdvak van twintig jaren, in Italie verzonnen heeft, en wel bepaaldelijk in de jaren 1800, 1802, 1805, 1809, 1812, 1813, 1814 en 1815.

Bij eene van die *ondernemingen* liet de sterrekundige SLOP, de zoon, mijn bloedverwant, die in het Tiroomsche den rol van een' *groot burger* wilde spelen, zich, in 1809, met de wapens in de hand gevangen nemen en doodschieten; had de arme man

zich bij zijne telescopen gehouden, dan was hij bewaard gebleven voor eene soort van dood, die zeker wel zeer *expeditief* was, maar toch aan Italie niet het allerminste nut toebragt.

Ik zal mij bepalen tot het leveren eener vlugge schets van een plan, dat men in 1814 vormde, dewijl het twee jaren later, half begrepen en verkeerd uitgelegd zijnde, een' beslissenden en noodlottigen invloed uitoefende op het proces, dat mij werd aangedaan.

In plaats van zich, als om het algemeen middelpunt, om NAPOLEON te scharen, daar deze alleen in staat was, om met der tijd aan Italie die zamenkleving te schenken, welke onmisbaar is voor een volk, dat naar vereeniging en staatkundige onafhankelijkheid tracht, haastten de Italianen, volgens hunne standvastige gewoonte, zich met niets zoo zeer, als om, bij de nadering der *crisis*, die Frankrijk bedreigde, zich in eene menigte van partijen te verdeelen; waarlijk het beste middel om langs den weg der regeringloosheid, tot volkomene slavernij te geraken.

Eenigen wendden hunne oogen naar Oostenrijk, onder voorbehoud van tegen die mogendheid in opstand te komen, op den dag zelve dat zij, gelijk thans werkelijk plaats heeft, hunne eenige toevlugt zoude wezen, en het eenige steunpunt, daar Italie op rusten kan (1).

(1) Er bestond eene partij, zeker de zinnelooste van allen, die te Londen vertegenwoordigd werd door den graaf ZENOWO,

Zij, die geen gevoel van schaamte hadden, en slechts van de algemeene verwarring wenschten gebruik te maken, om hun eigen belang te bevorderen, wilden dat de koning van Napels alleen over geheel Italie het gebied zoude voeren.

Sommigen verwachtten de nationaliteit van Engeland; en wel op hetzelfde oogenblik dat die mogendheid het hertogdom van Genua aan Savooijen toezegde, en dat lord BENTINCK MURAT overhaalde tot den hatelijken afval, die hem een jaar later zijn' troon en het leven kostte.

De welgezinden, die overal de minderheid uitmaken, drongen er op aan dat iedereen zich om NAPOLEON en prins EUGENIUS zoude scharen; dat was de getrouwe partij, en zij bedoelden, in de toenmalige omstandigheden, ook het wezentlijke belang van Italie.

De graaf PRINA, minister van finantien, een der achtenswaardigste mannen van Italie, legde bij die gelegenheid al den geestkracht aan den dag van een vast gemoed en een edel karakter; doch alles was zonder nut. Die minister was uit Piemont afkomstig, en hier door alleen rustte op zijn' naam een vlek, die bij elken bewoner van Lombardijen onuitwisbaar is. Men beschuldigde hem oorzaak te

van Venetie, welke de oude aristocratische gemeenebesten van Italie weder wilde doen herleven. Ik maak hier enkel melding van, om te toonen dat het bij al die dwaasheden niet aan *varianten* ontbrak.

zijn van eene verhooging der graanprijzen (1); de gemeene hoop werd tegen hem opgehitst; en een dier mannen, op welke Italie zich het meeste te beroemen had, werd in de straten van Milaan levend vaneengescheurd. Eenige dames, of liever eenige megeeren, de schandvlekken van hare sekse, namen deel aan dit kannibalenfeest, en staken op helderen dag de punten harer parasols in de oogen van den stervenden minister.

Het fransche leger trok weder over de Alpen; prins EUGENIUS verwijderde zich naar Munich, en de Italianen werden plotseling op nieuw dat groot

(1) Dit is de gewone misdaad, waarmede men diegenen beticht, op welke geen vlek is te werpen, en die men niets kan verwijten dan hunne deugden; doch daar het gemeen overal gemeen is, laten dezelfde oorzaken ook nimmer na dezelfde gevolgen te hebben. In 1790 liet de priesterpartij het hotel van den senator GIANNI, te Florence, eersten minister en vertrouwd vriend van den groot-hertog LEOPOLD, in brand steken. Die vlekkelooze grijsaard, welke, naar het voorbeeld van zijn meester, meer dan dertig levensjaren aan het geluk der Toskaners had toegewijd, had naauwelijs den tijd om zijn leven te redden, door over den muur zijner tuin heen te klimmen, en de handen der moordenaars te ontkomen. Naauwelijs was hij eenige jaren later in het graf gedaald, of men beweende hem, als den weldoener des vaderlands. In 1828 lieten de belgische unionisten het volk te Brussel los tegen den heer VAN MAANEN, mede onder voorwendsel dat hij den prijs van het brood had doen stijgen. Men weet hoeveel die eerwaardige en kloekmoedige minister heeft moeten lijden van de vijanden zijn's vaderlands en zijn's konings. Naauwelijs zal zijn gebeente in het graf rusten, of men zal het misschien ook met tranen van een te laat berouw besproeijen.

volk, schitterende van roem, geducht door zijne kracht, gelijk men het sedert eene reeks van eeuwen bewondert; vervangende de triomfen van PAULUS ÆMILIUS op het kapitoel, door processien van kapucijnen; beurtelings overgaande van de voetschoppen der Spanjaards, tot de knuppelslagen der Franschen en de stokslagen der Kroaten. Dat volk, waarvan een van deszelfs beste dichters gezegd heeft, dat men het beurtelings ziet :

» *Pugnar col brachio di straniere genti*

» *Per servir sempre o vincitrice, o vinta* (1).”

Intusschen moet men de bewoners van Ligurie van dit algemeen vewijt uitzonderen; dit zijn in waarheid de Spartanen van het Schiereiland; dáár ziet men, even als in Holland, onder een weinig talrijk volk, alle de deugden eener groote natie. Ook zijn het de Genuezen, die altoos de meeste wijsheid hebben aan den dag gelegd, en die zich bestendig vreemd gehouden hebben, van al die dwaze en vruchteloze pogingen, welke door de overige bewoners van Italie ieder oogenblik herhaald werden.

Ik had mij met geene der voorgenoemde buitensporigheden ingelaten; echter waren de schellen nog nog niet geheel van mijne oogen gevallen, en ik zal bekennen dat ik, in 1814, deel nam aan een plan, strekkende om het romeinsche rijk weder op te rigten, en de keizerskroon te plaatsen op het hoofd

(1) Getuchtigd door den arm van vreemde volken, om altoos den overwinnaar of den overwonnene te dienen.

van NAPOLEON, die naauwelijks in het bezit zijner nieuwe souvereiniteit van Elba getreden was.

De bijzonderheden van deze onderneming zouden op zichzelve een boekdeel vullen, en ik ben genooddaakt al datgene met stilzwijgen voorbij te gaan, wat niet onmiddellijk in verband staat met het doel van dit geschrift.

Om wel te slagen zoude men Frankrijk deszelfs legers ontleenen, doch vooral buiten weten van het gouvernement of, zoo men wil, dezelve trachten te ontfutselen: want geen enkele Franschman moest volkomen met het geheim bekend zijn, en is zulks, zoo ver als ik weet, ook nimmer geweest.

Het is geenszins mijn voornemen eene lofrede op dit ontwerp te houden; maar van al die genen, welke sedert twintig jaren Italie het onderst boven gekeerd hebben, zal men moeten bekennen, dat het het eenige was, hetwelk zich eenigzins verstandig voordeed; het eenige, dat ten minste nog kans op een goed gevolg aanbood. Als iemand op de gansche wereld het groote wonder had kunnen vertigten, van eene staatkundige vermenging daar te stellen, tusschen de meest afgescheidene volken van den aardbodem, dan zoude het voor zeker NIJ geweest zijn, die bijna gedurende een viende van eene eeuw hun algemeene wetgever geweest was; de Italiaansche krijgshelden in zijne overwinningen had doen deelen; die tweemaal Italie had overmeesterd, en het de nationaliteit beloofd had, welke het met al zijne wenschen inriep; welke het door eigene dwaas-

heden telkens weder van zich verwijderde; en welke het in het vervolg nimmer verkrijgen kan, dan na gedurende verscheidene eeuwen de proef eener magtige en willekeurige beheersching te hebben doorgestaan.

Toen de grondvesten van ons plan eenmaal gelegd waren, nadat wij, in Mei, 1814, verscheidene bijeenkomsten hadden gehouden, in de tegenwoordige staten van den koning van Sardinie, werd aan elk onzer zijne bijzondere rol aangewezen, benevens de plaats, waar hij dezelve moest spelen. Ik was in Frankrijk goed bekend, en ook meerendeels met het personeel der fransche legerbenden, die in Italie gediend hadden. Ik kreeg dus in last, om naar Frankrijk terug te keeren. Het was in der daad wel de allermoeijelijkste taak, die men mij oplegde, en ik beken het, ook die, welke het meest mijne eerezucht vleide; te meer nog, daar zij mij buiten onmiddellijke aanraking stelde met mijne landgenooten, in welke ik, het is mij onmogelijk het te ontveinzen, niet het allerminste vertrouwen meer stelde.

Het kwam er, zoo wel in Frankrijk als in Italie op aan, eene menigte raderen in beweging te brengen, die in schijn geene betrekking tot elkander zouden hebben, maar toch allen door dezelfde kracht bewogen worden, en wier beweging zoude moeten tezamenwerken tot de teruitvoerbrenging van een voornemen, dat misschien het staatkundig voorkomen van geheel Europa had kunnen omkeeren (1).

(1) De dokumenten, welke tot dit plan betrekking hebben,

Terwijl ik Frankrijk doortrok, haspelden mijne arme *medearbeiders* in Italie onder elkander, om te weten wat men met den Paus zoude uitrigten, en waar de hoofdzetel van het nieuwe keizerrijk behoorde gevestigd te worden. Zóó hebben zij zich altoos gedragen, en zóó zullen zij het ook altoos blijven doen. En met zulke verstandige bollen zoude men het oud Italie uit deszelfs asch doen verrijzen!..... Droombeelden.

Ik stoorde mij weinig aan zulke ongeneeslijke dwaasheden, omdat, wanneer het wezentlijke gedeelte van het plan gelukte, de muitelingen van verbazing zouden verstommen.

Onder het doortrekken van een groot aantal provincien, verkreeg ik de zekerheid dat de fransche legers overal NAPOLEON geheel nog waren toegedaan, en gereed om hem tot aan het einde der aarde te volgen. In Auvergne gekomen, zag ik mij genoodzaakt er langer stil te blijven, dan ik eerst voornemens was. Men deed er mij beleefdheden aan, en ik wilde dezelve beantwoorden. Mijn ongelukkig gesternte bragt er mij toe, om een' maaltijd op het land te geven. Mijne gasten maakten eene kluchtige vereeniging uit: men zag er een' kanunnik, een' regter, een' onder-prefect, een' koopman, eenige officieren en eenige dames, waarvan sommige, door eene wezentlijke dorpsnieuwsgierigheid gedreven,

moeten nog ergens aanwezig zijn. Het is mogelijk dat zij eenmaal in het licht worden gegeven.

ten naastenbij zichzelven genoodigd hadden , dóór zich om onze tafel te scharen , ten einde ons' beter te kunnen beschouwen.

Er werd over staatkundige zaken gesproken , want daar sprak men toen door geheel Europa van. Er werden *toasten* ingesteld , want dat doet men overal , waar men ter maaltijd is. Deze *toasten* waren niet meer of minder dan : « Aan de bewoners van het eiland Elba ! — Aan den koning van Rome ! — Aan prins EUGENIUS ! — Aan allen , die nooit verraders of ondankbaren zijn geweest ! » Ik zelf maakte mij schuldig aan het instellen van dezen laatsten toast , want ik hebaltoos een' afkeer van verraders en ondankbaren gehad , en dat zal ik steeds blijven doen.

De dames , die zich van lieverlede aan onze tafel hadden weten te plaatsen , en welke bestonden uit de vrouw , de dochter en nog eene bloedverwant van den maire der plaats , haastten zich om , nadat zij ruim deel hadden genomen aan de *toasten* , zoowel als aan de andere plengingen , om ons te gaan verklappen. Dit was niets anders dan eene gemeene laagheid ; doch wat iedereen onbegrijpelijk zal voorkomen is , dat er een prefect gevonden werd , instaat om aan zulk vrouwengeklap gevolg te geven , en een procureur generaal , knap genoeg om er eene beschuldiging op te bouwen , en wel , dat nog erger is , gegrond op Art. 87 van het lijfstraffelijk wetboek , welke geene meerdere of mindere straf bepaalt , dan **DE DOOD**;

Eenige eerlijke ingezetenen , aan welke het lui-

ten twijfel bekend was, in welke handen wij zouden vallen, gaven mij den raad de vlugt te nemen. Het was, zoo als ik mij nu bedenk, zeer voorzigtig gehandeld geweest, maar nooit in mijn leven heb ik, noch vóór noch na dit toeval, tot *eene vlugt* kunnen besluiten. Het is altoos mijn stelsel geweest het gevaar in het aangezicht te zien, en het met vasten voet af te wachten. Ik kon mij buitendien niet voorstellen, dat in dit alles zelfs de minste schaduw van gevaar gelegen was; des te minder daar ik, een bezoek bij den prefect afleggende, en op dit onderwerp komende, uit zijn' eigen mond vernam, dat ik, ja, het voorwerp geweest was eener aanklagt, maar aan welke ieder verstandig man zich zoude schamen eenig gevolg te geven » want, dit zijn zijne eigene woorden, » *er was zelfs geene aanleiding in, om eene kat te slaan.* Dit maakt toch een groot onderscheid met Art. 87 van het lijfstrafelijk wetboek (1). Twee uren later zond die magistraatspersoon den kapitein der *gendarmérie*, FLEURY, mijn' ouden vriend, met eene geheele brigade uit, om zich in het hotel, daar ik mijn verblijf had, meester van mijn' persoon te maken; en twee dagen later werd ik naar de gevangenis overgebracht.

Zie hier de verklaring dezer lage handelwijze, waarover alle eerlijke lieden, tot welke partij zij

(1) De *Censeur* maakte in het laatste van 1814, in zijn artikel *correspondentie*, melding van dit voorval. Den juisten dag kan ik mij niet meer herinneren.

ook mogten behooren, zich verontwaardigd betoon-
den.

De prefect was dezelfde persoon, die, vijf maanden vroeger, zich half vaneen gescheurd had, om bewijzen van zijne getrouwheid aan NAPOLEON te geven; nu zoude hij het geheel gedaan hebben, om zijne trouw aan het herstelde *légitime* gouvernement te betoonen.

De procureur generaal van het *ressort* was toen juist die zelfde baron GRENIER, lid van het Tribunaat, voor hetwelk hij, toen het de vraag was van de erfelijke troonsopvolging, eene allerbedigendste redevoering had uitgesproken, tegen het geslacht der Bourbons. Dit geslacht was nu op den troon teruggekomen; en zoowel de procureur als de prefect beefden van angst, dat zij hunne vette posten zouden verliezen. Elk dier magistraatspersonen, en nog duizend anderen met hen, hadden geen' anderen eed gezworen, dan vangetrouwheid aan...., ja, aan hunne tractementen! Dat is waarlijk de eenige eed, die gedurende de laatste veertig jaren nimmer is verbroken geweest.

Eenigen der medeschuldigen aan eene misdaad, die waarlijk in Frankrijk geheel splinternieuw was (1), — eene misdaad van zamenzwering door

(1) Ik zeg bepaaldelijk in Frankrijk, want in Engeland, waar de voornaamste staatszaken aan tafel, en met het glas in de hand beslist worden, wordt een *toast*, in sommige gevallen, om zoo te spreken, eene staatszaak. Ook is er een tijd geweest, waarin het verboden en zelfs gevaarlijk was, de gezondheid van den *pretendent* te drinken.

het instellen van gezondheden aan tafel! — kozen het hazenpad; een hunner vertrok naar het eiland Elba, en bragt een' brief over, bestemd om keizer NAPOLEON te doen weten, wat mij gebeurd was, en die eenigermate geschikt was om mij, gedurende den loop van mijn proces, de aanwending mijner middelen te benemen.

Om een denkbeeld te geven van de wijze, op welke de BOURBONS in dien tijd gediend werden, zal het genoegzaam zijn te zeggen, dat de goede man zich van Toulon naar Elba inscheepte, van waar hij mij, *met den post*, een' brief zond, om mij te berigten dat hij de *dépeche*, waarvan hij brenger was, in eigen handen aan den keizer had overgegeven, en dat de graaf DRUOT er hem het bewijs van had afgeleverd. Het toeval wilde dat deze brief, die het postmerk van Livorno droeg, mij, met verscheidene andere, van geen aanbelang, door den brievenbesteller werd overgegeven, op het oogenblik zelf, dat men bij het Hof van Assises met mijne zaak bezig was; namelijk in tegenwoordigheid van het Hof, van de JURIJ en van al de toehoorders. Het opschrift deed mij zien van waar de brief kwam, zelfs eer ik hem opende. Mijn hoofd kon er mede gemoeid zijn; ik redde mij uit het gevaar met die tegenwoordigheid van geest, en die koelbloedigheid, welke in dergelijke gevallen de eenige verdedigingsmiddelen zijn. Nadat ik alle mijne brieven ter gelijker tijd had opengebroken, hield ik deze voor den laatsten, dien ik inzag, en legde

ze zoo met elkander op de tafel, die voor mij stond, te midden van eenige andere stukken, die tot ontlasting in mijn proces moesten dienen. Op het ergst genomen, had ik, wanneer men mij de mededeeling van al de brieven gevorderd had, mij kunnen bedienen van het middel, om dien uit Elba in te slikken, maar dit middel zoude juist gediend hebben, om mij dubbel verdacht te maken. Het wezentlijk gevaar, dat in deze zaak konde gelegen zijn, had dáárin bestaan, dat de besteller de brieven niet aan mijn' bediende had overgegeven, maar aan een' deurwaarder; en dat deze, in plaats van ze onmiddellijk aan mij ter hand te stellen, ze op het bureau van den procureur generaal had nedergelegd.

Deze magistraatspersoon beefde voor zijnen voornaamsten beschuldigde, en van mijne zijde vermaakte ik mij niet weinig met zijnen angst. Hij wist dat ik het noodlottig artikel in den *Moniteur* gelezen had, waarin zich zijn hierboven genoemde uitval tegen de BOURBONS, die hij thans met alle zijne krachten diende, in al desselfs kleuren bevond. Hij wist dat ik verklaard had van dit stuk, ter mijner verdediging, geen gebruik te zullen maken, dan wanneer ik hiertoe door de verbittering der vervolging gedwongen werd.

Meer was er niet noodig om het *requisitoir* van mijnheer den procureur generaal zoo afgemeten en plegtstatig te maken, als of het eene akademische verhandeling geweest ware. Dit schandelijk spel, —

die wezentlijke klucht, — duurde drie achtereenvolgende dagen voort. Men had zich niet geschaamd om met zware kosten, en van een' afstand van weinig minder dan tien mijlen, bijna de gansche bevolking van een dorp op te roepen, om in dit zwaarmoe- dig proces te getuigen. Gedurende de genoemde drie dagen boezemde de arme procureur generaal mij, waarlijk medelijden in; zijne stem was zoo fluitend zacht, — zijn blik was zoo smekende, — zijne oogen waren nat van tranen! Ik kon geen mijner liassen aanraken, of mijne hand in de zak steken, om er mijn' nensdoek uit te halen, of hij vreesde overal het geduchte nummer van den *Moniteur* voor den dag te zien komen. Zelden heb ik mij in den schouwburg zoo van ganscher harte vermaakt, als gedurende die drie dagen, voor het Hof van Assises waar echter eene zaak behandeld werd, die, naar den letter genomen, weinig vermakelijks in zich had; althans niet voor mij, wiens hoofd op het spel stond. Ik verwijt mij, bij die gelegenheid, eene daad van wreedaardigheid, waarvan ik de behoefte gevoel mij door eene berouwvolle belijdenis te zuiveren. Door lust en gewoonte tot opmerking gedreven, wilde ik eene proef nemen, in hoe ver de angst werken konde op de ziel van een' mensch, die nog onlangs, en wel ter gelegenheid van het drinken eener gezondheid, vijf menschenhoofden met het zwaard des beuls bedreigd had, en vroeger, als een trotsch volkbeheerscher de ongelukkige afstammelingen van vijf en zestig koningen, uit hun vaderland had verbannen.

In een oogenblik , dat de *audientie* geschorst was, begon ik den onverbiddelijken *Moniteur* te lezen. Zoodra de baron GRENIER , die mij met arendsoogen volgde , in de zaal terug kwam , en het papier in mijne handen ontvouwen zag , stond hij op het punt van onder een' aanval van beroerte te bezwijken. Maar ik verborg het doodelijke blad weder in mijne zak , en o , welke vriendelijke , bijna teedere blikken gaven mij toen de uitdrukking te kennen eener dankbaarheid , die zeker op dat oogenblik geheel opregt was ; maar dat gevoel was van geen' langen duur , gelijk men er terstond over zal kunnen oordeelen.

Ik had niet noodig de pleidooijen van den geleerden magistraatspersoon af te wachten , om mij te overtuigen , dat hij de beschuldiging zoude laten varen , althans te mijnen opzigte , schoon ik de gastheer van het feest was geweest ; waarlijk , de eer van eersten beschuldigde kwam mij in dat geval met alle regt toe. Gelijk men wel denken kan , werden wij allen vrijgesproken , en acht dagen later werden het zelfs diegenen , welke zich uit vrees hadden verwijderd. Een enkele der gezworenen , een ambtenaar , die zijn' ijver voor het huis der BOURBONS wilde toonen , ten einde zijn inkomen te behouden of te vermeederen , nam , met gevaar onzer ongelukige hoofden , eene houding aan , als of hij ons wilde schuldig verklaren ; doch zijne elf ambtgenooten behandelden hem , gelijk hij verdiende : hij kwam er af met de schande van eene laagheid ge-

daan te hebben, die hem niet het minste voordeel aanbragt. De drie *dames*, die ons de eer hadden aangedaan van ons te verklagen, werden door de gansche bevolking uitgejouwd en bespot. Toen ik later, den 26 Maart, 1815, zijnde Paaschdag, de driekleurige vlag te Clermont plantte, had ik het geluk te beletten dat het volk haar aan stukken scheurde, en haar huis in brand stak; het welk echter die *dames* van hare zijde niet belette om, een jaar later, op nieuw roem op haar schandelijk verraad te dragen.

Nauwelijks was NAPOLEON terug gekomen, of mijn lompe boodschaplooper beroemde zich overal, dat hij op het eiland Elba geweest was; dat hij er een goed onthaal van den keizer had ontvangen en dat hij er eene *dépêche* had overgegeven, waarvan hij zelfs het ontvangst-bewijs van den generaal DROUOT vertoonde; niet nalatende er bij te voegen, dat ik de man was, die hem met deze zending belast had.

De slag van Waterloo deed eensklaps het staatkundig lot van Frankrijk en van geheel Europa verkeeren.

Men gaf zich duizenderlei moeite, om, zoo goed of kwaad als het schikken wilde, het beginsel van een bewijs te zoeken, met betrekking tot eene zaak, omtrent welke ik des te geruster was, daar ik van de eene zijde niet dom genoeg was geweest om er geschrevene bewijzen van achter te laten, en dat van den anderen kant het plan alleen had gedoeld op Italie,

G

werwaarts ik geen' den minsten lust gevoelde om terug te keeren.

Eene wet had het in 1814 in mijne ketze gelaten, om in het vervolg stellig burger van Frankrijk te blijven, dewijl mijn geboorteland gedurende zeven jaren een gedeelte van het keizerrijk had uitgemaakt. Ik verkoos echter zonder vaderland te blijven, liever dan mij gedurig bloot te stellen om meineedig te worden; en daar ik ook geen' den minsten lust gevoelde, om, althans zoo lang de keizer in leven was, mijzelven als een getrouw onderdaan van de BOURBONS te verbinden, en nog minder om een' dubbelhartigen eed aan hen te doen, bleef ik aan Frankrijk volkomen vreemd, schoon ik het besluit genomen had van er mij te vestigen.

Maar alles te zamen genomen was mijne dwaling, mijn ongelijk, mijne misdaad, — men noeme het zoo men wil, de benaming is mij onverschillig, — volgens mijn gevoel nog oneindig verwijderd van het ongelijk, dat men aan die lieden verwijten konde, welke, na lafhartiglijk de heilige banier van Fontainebleau verlaten te hebben, geheel buiten adem LODEWIJK XVIII te gemoet waren gelooopen, terwijl zij de eene zak reeds vol hadden met oude, half vergane meineeden, en de andere met nieuwe, geheel versche en beschikbare eeden; terwijl zij de getrouwheid op de lippen en het beginsel van verraad in het hart droegen.

Eer men er aan dacht om mijn hoofd te doen

vallen, moesten er honderd duizend, misschien een miljoen gevallen zijn, want, nog eens, ik was geen Franschman meer, en uit vrees van mij boven mijne krachten, en in strijd met mijne roeping, te verbinden, had ik geen gebruik gemaakt van het regt, dat mij vergunde fransch burger te blijven. Had ik eenmaal aan de BOURBONS trouw gezworen, dan zoude ik liever duizendmaal den dood ondergaan hebben, dan aan dien eed in het allerminste te kort te doen.

Terwijl men overal zocht naar regterlijke gronden van beschuldiging, die echter nergens bestonden, en die het onmogelijk zoude geweest zijn te vestigen op de snoeverijen van een' enkel man, werd de wet van *amnestie* afgekondigd; en hoezeer geheel Europa dezelve terstond met eene wet van verbanning gelijk gesteld had, moesten er toch nog wel eenigen gevonden worden, die zich buiten het getal van derzelver menigvuldige uitzonderingen bevonden. Het toeval wilde, dat ik tot diegenen behoorde.

Doch terwijl de wet niets meer op mij vermogt, vermogt de haat nog alles; want wanneer deze zijnen gal verliest, dan gebeurt zulks alleen door verloop van tijd. De vrijstellingen kunnen wel in de wetten beschreven worden, maar het is aan den tijd alleen verbleven, om ze in de menschelijke harten in te drukken. De wet van 12 Januarij, 1816, maakte al de verschillende partijen ontevreden; hen, die verbannen even zeer, en misschien nog meer, dan hen, die verbannen werden; want zij ontnam

hun de hoop van hun' onverzoenelijken haat eenmaal in stroomen bloeds te koelen. Een zeker soort van lieden wist zich echter niet genoeg te haasten, om zich naar de *amnestie* te schikken, maar de onvergelykelijke MOLIÈRE heeft ons de schilderij nagelaten van een hart, dat voor den haat geboren is, en van den eenigen troost, welke zulke schepsels bij eene verzoening overblijft, in die zoo bekende woorden: «Ik vergeef het u, *maar gij zult het mij betalen!*»

Thans kom ik tot mijn proces. De lezer, die waarschijnlijk reeds meer dan eens door deze lange reeks van uitweidingen ongeduldig geworden is, zal mij, hoop ik, des te eerder zijne vergeving schenken, daar hij nu in staat zal zijn te oordeelen, met hoe vele draden hetgene ik hier boven gezegd heb, aan dat wat nu volgen zal, verbonden is.

V.

Hoe meer men mijn proces heeft ingewikkeld en verward, hoe meer ik mijn best zal doen, om het te vereenvoudigen.

Het was de vraag van afgave van valsche wisselbrieven. Als hier eene staatkundige misdaad in gelegen was, dan moest men het in de acte van beschuldiging openlijk verklaard hebben, in plaats van het langs sluipwegen bij de debatten te doen indringen; had men bij de beschuldiging geene staatkundige misdaad in het oog, dan behoorde zij later

ook nergens elders gezocht te worden. Zich van het eene te bedienen, met oogmerk om het andere te vergifigen; de driften in te roepen, om het regt te misleiden, zulks was in der daad geen regt doen: het was, in waarheid gesproken, niets anders dan iemand door het zwaard der wetten te willen vermoorden.

Ik heb gezegd dat het zaak was van handelspapier, dat voor valsch verklaard werd.

In de eerste plaats is het noodig om datgene, wat in de zaak stellige waarheid is, af te scheiden van alles wat er de laster, de haat en de valsche getuigen hebben bijgevoegd; want het is het *non plus ultra* (het toppunt) van behendigheid in de haterlijke kunst van lasteren, om te gelijk den logen met de waarheid te doen doorgaan, door middel van beiden listiglijk ondereen te mengen.

Verscheidene omstandigheden en daadzaken, die mij achterevolgens bekend zijn geworden, na mijne veroordeeling, en zelfs nadat ik Frankrijk verlaten had, hebben mij ten laatste zoo ver gebragt, dat ik meer dan twijfel of er werkelijk vervalsching hebbe plaats gehad, in de stukken, waarvan ik het slagtoffer ben geworden; want wanneer het eenmaal aan den dag mogt komen, dat de handteekening van den notaris, die mijn agent was, wezentlijk door hem was ter nedergesteld, en dat deze handteekening zich alleen op de wisselbrieven, die den grond der beschuldiging uitmaakten, bevond, om mijn vertrouwen te winnen, en mij te doen beslui-

ten om er mijn eigene handteekening onder te plaatsen , dan zie ik niet in waarom de Bank van Frankrijk niet even goed in staat van beschuldiging zoude gesteld zijn als ik , dewijl de wissels , daar ik van spreek , nōg na de mijnen , door ik weet niet hoeveel andere handen zijn gegaan , en , zoo ver ik meen , ten laatsten allen in de portefeuille van de Bank gekomen zijn.

Ten overvloede uit deze onderstelling voortredenerende , schoon ik wijders bereid ben van dezelve afstand te doen , zie ik vooruit dat men mij zal antwoorden: *de Bank van Frankrijk is bedrogen geworden*. Dit is juist het antwoord dat ik voor mij noodig heb , want het dient mij even goed in het stelsel der beschuldiging , als in ieder ander stelsel , dat men zoude willen aannemen.

Ik zal dan op mijne beurt vragen , hoe het mogelijk is dat de Bank van Frankrijk zoude hebben kunnen bedrogen worden ? blijkbaar op het gezigt van personen of handteekeningen , die aan haar bekend waren , want nimmer zoude derzelver bankier eene enkele centime gewaagd hebben op de mijne , hoe geldig zij destijds ook zijn mogt , of op die van al de notarissen van Italië en geheel Europa te zamen.

De handteekening van dien notaris , welke , maar al te ongelukkig voor mij , in het bezit was van mijn vertrouwen en mijne onbepaalde volmacht , vertoonde zich dan op de wisselbrieven , waarvan het hier de vraag is , het zij dat men dezelve voor echt of valsch houde , enkel en alleen om mij een dubbel vertrouwen

in te boezemen; men had ze er dus op geplaatst of nagemaakt (het is mij onverschillig hoe men het nemen wil,) om mij te bedriegen, en wel, om niemand te bedriegen dan mij alleen.

Maar wanneer men noodig had mij te bedriegen, dan volgt hieruit dat ik zelf de bedrieger niet geweest ben; ik heb derhalve ter goeder trouw gehandeld; en heb ik zulks gedaan, dan spreekt het van zelve dat er van mijne zijde geene misdaad bestond.

En zoo het gelukte te ontdekken dat er, vóór mijne handtekening, nog eene of meer ECHTE handteekeningen op de wisselbrieven gevonden werden, dan zoude er, althans te mijnen opzigte, zelfs geene aanleiding tot een proces meer bestaan; en wat wordt er in dat geval van het vonnis?

Dit is zonder twijfel eene der menigvuldige redenen geweest, welke zekeren raadsheer van het Hof van Cassatie tegen iemand, die hem, na mijne veroordeeling, over mijne zaak onderhield, deed zeggen: » Zoo als de zaken thans staan, ben ik geheel niet verwonderd, dat de heer DE BAGNANO is veroordeeld geworden; doch wat ik mij niet begrijpen kan is *dat men hem in staat van beschuldiging heeft kunnen stellen* (1).

Doch ik neem voor een oogenblik de valschheid

(1) Ik weet niet of die raadsheer reeds overleden is, en in dien twijfel moet ik mij onthouden van zijn naam te noemen, want er kunnen ieder oogenblik gebeurtenissen plaats hebben, welke, vooral in Frankrijk, de personen, die mij belangstelling hebben getoond, in ongelegenheid zouden kunnen brengen.

aan van al de handteekeningen en endossementen; die de mijne zijn VOORAFGEGAAN; ik wil alle de onderstellingen aannemen, welke men zoude kunnen maken, want de DAADZAKEN, welke mij betreffen, en die in debatten stellig zijn geworden en door het publiek ministerie zelf als waarheden zijn erkend; — deze DAADZAKEN hebben niets met onderstellingen gemeens, en in mijn belang vraag en begeer ik er geene andere.

De lezer, die de moeite neemt, om mij, ten einde toe, met oplettendheid na te gaan, zal, misschien voor de eerste maal in zijn leven, vernemen hoe het mogelijk is om, door middel eener meetkundige *demonstratie*, tot het ongerijmde te geraken.

Het is voorzeker meer dan eens aan lieden van eer, die uit hunnen aard verplichtend en goed van vertrouwen zijn, gebeurd een' vriend te hebben, welke opregt of bedriegelijk was, naar men het nemen wil, en die kapitalen uit verafgelegene landen had te ontvangen, of voorgaf zulks te hebben; die hem voorts vroeg om het adres van een' vertrouwd persoon, wien hij met het doen zijner ontvangsten zoude kunnen belasten; dat deze werkelijk, na eenigen tijd, van dien persoon remises ontving op Parijs of eenige andere groote handelstad, en dezelve uit gebrek aan plaatselijke betrekkingen niet konde verhandelen. Niets is in dat geval eenvoudiger dan dat hij zich tot zijnen vriend wendt, immers zoo deze meer bekend is, en hem verzoekt om die wissels voor hem te verhandelen, het zij door dezelve van zijn en-

dossement te voorzien, het zij door ze eenvoudiglijk voor hem te doen inkasseren. Dat nu deze, zelf bij kas zijnde, zijn geld tot eene edelmoedige daad wil besteden, dan wel het aan de speeltafel gaan verdobbelen, is hier, voor het tegenwoordige, geheel onverschillig, het komt er slechts op aan de handelszaak zelve te onderzoeken.

Wat doet iemand, die uit vriendschap, uit deelneming, of, zoo men wil, uit domheid, zijn endossement op een' aan order getrokken wissel plaatst? Hij verbindt zich persoonlijk tot de voldoening, wanneer de *traite*, op den vervaltijd, om het even om welke reden, niet betaald wordt.

Welnu, als men de daadzaken op de eenvoudigste wijze voorstelt, dan is dit juist mijne gansche geschiedenis. Men zal er terstond over oordeelen. Met zedelijke aanmerkingen wil ik mij niet bemoeijen, voor ik de zaken zelve behoorlijk heb uiteengezet.

Daar staat nu mijn endossement op verscheidene wisselbrieven, uit Italie op Parijs of andere plaatsen getrokken, op verschillende vervaltijden; eene dier wisselbrieven wordt geprotesteerd; en wel, zoo veel ik mij herinneren kan, alleen van *non-acceptatie*; het is intusschen zóó lang geleden, dat ik op deze bijzonderheid niet wil aandringen, zij is ook van geen bijzonder belang met betrekking tot mijne *conclusien*. Men biedt mij het protest aan, het zij dan van *non-acceptatie* (dat ik toch zeker meen waarheid te zijn,) of van *non-betaling*. Mijn eenig

antwoord bestaat in het onmiddellijk voldoen van het montant.

Welnu, onderstellen wij dat de wisselbrief valsch is, en dat ik weet dat hij valsch is, (want als ik het niet weet, ben ik even onschuldig als de anderen, de Bank van Frankrijk (1) ingesloten, die na mij dit stuk geteekend hebben,) dan spreekt het van zelve, dat ik, na het bedrag te hebben voldaan, de voorzorg zal gebruiken, van het valsche stuk oogenblikkelijk te vernietigen.

Maar niets van dit alles. Men zegt mij dat de wisselbrief zelf nog verwacht wordt, en van de eene hand in de andere moet terug komen; en daar ik te doen heb met een' bekend persoon, vergenoeg ik mij, aan dengenen dien ik betaal, te antwoorden, dat het voldoende is mij den wisselbrief terug te geven, als hij hem zelf ontvangen heeft. Wel hoe? Ik zoude weten dat de wisselbrief valsch was, en op het oogenblik zelf dat ik het bedrag opleg, zoude ik dom genoeg zijn om het stuk in handen te laten van iemand, die er een oogenblik later tot mijn ongeluk misbruik van kan maken? (2).

(1) Het zij mij geoorloofd hier eene aanmerking te maken.

Niemand, die eenigzins met den handel bekend is, en allerminst de Bank van Frankrijk, zal wisselbrieven in betaling aannemen, die niet, en wel niet door solide huizen, geaccepteerd zijn, want zulke papieren hebben geene de minste waarde. Het is dus te denken dat de heer L. B. zich in de wijze van het protest vergist heeft.

VERT.

(2) Het voegt mij niet den heer L. B. te beoordeelen, voor-

Ik spreek thans niet alleen tot mijne vrienden , maar tot mijne regters zelve , ik vorder niets van hen dan opregtheid en gezond verstand ; men kan mij niet tegenwerpen , dat ik slechts uit gebrek aan ondervinding zoodanig gehandeld heb. Op den ouderdom van meer dan dertig jaren begaat men zulke *onoplettendheden* niet meer , dan alleen in het geval , dat men , in den volsten zin van het woord , een man van eer , of wel volkomen van het gebruik zijner verstandelijke vermogens beroofd is. Ik laat aan elk , die er over oordeelen wil , de keuze vrij : ben ik een man van eer , dan ben ik ook niet schuldig ; ben ik tot krankzinnigheid vervallen , dan zegt de wet duidelijk , dat er geene misdaad , geen misdrijf , noch overtreding , kan gepleegd worden door iemand , die zich in staat van krankzinnigheid bevindt.

Dit is nog niet alles. De man , met wien ik te

al niet , daar ik niet weet in hoeverre hij zelfs met de gewoonste handelszaken bekend of onbekend is ; en allermint daar ik niet weet hoe men in Parijs met geprotesteerde wissels te werk gaat ; maar dit weet ik wel , dat men hier te lande , waar wij toch , zelfs nog tegenwoordig , onze handelszaken naar het franche *code de commerce* regelen , nimmer den wissel van het protest scheidt , maar dat zij aaneengehecht blijven , en dat dus de eerste niet meer op zijne t'huisreis afwezig kan zijn , wanneer het laatste reeds ter plaatse zijner bestemming is aangekomen.

Het komt mij in allen gevalle , al waren de wissels zuiver als goud , als een groote onvoorzigtigheid voor , *rembourse* te doen , eer men het bewijs in handen heeft.

VERT.

doen heb , mijne ronde en opregte wijze van handelen bespeurende , houdt staande dat ik , in mijne hoedanigheid van vreemdeling , borg moet stellen voor het bedrag van al de andere wisselbrieven van gelijken aard , welke door mijne tusschenkomst door zijn huis verhandeld zijn. Het is diens-
tig hier in het voorbijgaan op te merken , dat het woord *valsch* , bij het doen dezer vordering , niet eens in de gedachten van den man opkwam , welke , tusschenbeide gezegd , plaats had in tegenwoordigheid van verscheidene , achtenswaardige personen , onder welken zich een graaf DE TAYLLERAND bevond ; die mij , door een' brief aan mijn adres , volkomen regt liet wedervaren ; deze brief is bij de debatten vertoond , en bij de processtukken nedergelegd geworden.

Het tweede gedeelte der vordering werd van mijne zijde evenzeer toegestaan ; doch daar ik de man niet was , om mij van mijn eigen geld te ontdoen , vervoegde ik mij tot den persoon , aan wien de wissels toebehoorden , en die er het montant voor ontvangen had , en hierop maakte deze zelfde persoon van de *réclamatiën* eene EIGENE ZAAK , door middel van de waarde te *deponeren* ; hierna kwam het mij niet eens meer in de gedachte , om , dewijl er betaald werd , de teruggave van eene dier wisselbrieven te vorderen , wier valschheid mij zoude bekend geweest zijn. Zoo iets kan , dunkt mij , niet in de gedachte van eenig verstandig mensch opkomen. Zonder zelfs te spreken van hetgene mij vergeten is , ben ik genoodzaakt eene meenigte bijzonderhe-

den stilzwijgendvoorbij te gaan , daar ik anders een zwaar boekdeel zoude moeten schrijven ; en ook , omdat ik niets wil bijbrengen , dan het gene bij de debatten gebleken is STELLIG en BEWEZEN te zijn , opdat men niet zoude kunnen beweren , dat ik te veel gezegd had , met staande te houden dat men , langs den weg van meetkundige demonstraties , tot het ongerijmde gekomen is .

Intusschen kan ik mij niet onthouden hier bij te voegen , dat zoo de persoon , die de bewuste wissels verhandeld had , van welke geen halve stuiver teregt gekomen is , en waarvan ik ook niets heb wedergekregeu , reclamatieu op mij heeft kunnen doen , zulks alleen geschied is , dewijl hij mijn adres had ; en dat adres had ik zelf nog de zorg gedragen hem , door onze gewone correspondentie , te doen geworden . Dit is eene zorgvuldigheid , welke , dunkt mij , slechts op twee wijzen kan verklaard worden : hetzij door te erkennen dat ik een man van eer ben , die geheel ter goeder trouw handelde , het zij door te onderstellen dat ik krankzinnig geworden was . Men kan de geheele zaak ten einde toe nagaan , zonder zich buiten dit *dilemma* te begeven : de uitkomst zal altoos te mijnen voordeele zijn , zoowel ten opzigte van het zedelijke , als van het regt .

De zaak is nu afgelopen . Iedereen begeeft zich zijn's weegs .

Later komt mij ter oore dat men mij betrekken wil in een' hatelijken aanslag . Welnu , ik haast mij immers om , zoo spoedig mogelijk , de vlugt te

nemen? — misschien heeft men mij aan de grenzen opgehouden, waar ik mij verkleed en vermomd, onder een' vreemden naam ophield? Niets van dit alles! Ik gevoel mij buitendien te zeer vereerd door den naam, welken mijne voorouders mij hebben nagelaten, dan dat ik hem immer met een' anderen zoude hebben kunnen verwisselen; dit heb ik zelfs niet gedaan in omstandigheden, waarin het hoogst voorzigtig en niet in het minste misdadig was, van naam te veranderen.

Vol vertrouwen op de regtvaardigheid, en op het oogenblik zelf, dat mijne belangen mij elders riepen, haast ik mij naar de plaats, om te onderzoeken wat men van mij wil.

Ik neem de vrijheid van alle heeren procureurs-generaal van de gansche aarde eerbiediglijk af te vragen, hoevele misdadigers zij wel op deze wijze hebben zien handelen?

De heer DE CHANTELAUZE, destijds advokaat generaal, die voor het Hof van Assises van de Rhone, het woord tegen mij voerde, en van wien ik mij onthouden zal te spreken, dewijl ik een' diepen eerbied koester voor zijn eigen ongeluk, welke eerbied nog des te sterker is, daar het vonnis, dat hem getroffen heeft, in mijne oogen medeniet anders dan een regterlijke moord is. (1), — de heer DE CHANTELAUZE, zeg ik, die

(1) Het is niet dat ik — en God beware mij er voor! — de ordonnantiën van Jullij zoude goedkeuren, en nog minder dat ik aan de misslagen, welke dezelve misschien onvermijdelijk gemaakt hebben, mijn zegel zoude hechten, maar van het oer-

een man van verstand is, en die zonder twijfel zeer goed begreep, hoezeer de rondborstigheid van mijn gedrag en van alle mijne handelingen strijdig was met het stelsel eener beschuldiging, die hij zelf had voorgenomen vol te houden, vond geene andere mogelijke verklaring, of liever geen ander middel, dan mijn volgend gedrag te wijten aan die verblind-
ding, welke de misdaad bijna altoos aanspoort, om zich zelve, door hare eigene onvoorzigtigheid, aan het licht te brengen.

Deze stelling zoude men, in een' zekeren graad, kunnen toepassen, op het geval dat een halve dwaas, een man zonder eenige beschaving of opvoeding, op het onverwachtst en alleen overvallen werd; doch wat mij betreft, ik had volgens mijn' volkomen vrijen wil gehandeld; ik had volgehouden en rijpelijk nagedacht; hiervan waren zelfs verscheidene geschreven bewijzen ten processe aanwezig.

Wanneer de aanklager genoodzaakt is zijne toevlugt tot dergelijke middelen te nemen, dan durf ik wel verzekeren dat hij ontwapend is; ook nam men, om mij in het ongeluk te storten, eene magtige hulp te baat, waarvan ik zo straks gelegenheid zal hebben te spreken.

genblik af, dat de koninklijke onschendbaarheid, welke door de fransche constitutie plegtig gewaarborgd was, niet meer geëerbiedigd werd, werden de ministers van Karel X. zelve onschendbaar. Men heeft te gelijker tijd een dubbel gebruik gemaakt van de staatkundige en de criminele straf, en is hierdoor afgeweken van den beschermenden grondregel: *non bis in idem* (niet tweemaal in hetzelfde).

Toen ik, nu reeds zes en dertig jaren geleden, mijn' *cursus* in de regten vervolgde, welke de staatkundige koorts mij ongelukkiglijk deed afbreken, hoorde ik telkens als een' stelregel uitroepen: IL LE FECIT CUI PRODEST (hij heeft het gedaan voor wien het nuttig is).

Het bleef bij de debatten uitgemaakt dat ik, op het tijdstip daar ik nu van spreek, en in weêrwil der verbazende verliezen, die ik geleden had, nog in het bezit was van eene geheel onafhankelijke fortuin, en dat moet het geval wel geweest zijn, dewijl mijne vrouw, tijdens onze scheiding, vorderde, dat ik haar, bij de wettige verdeeling, eene lijfrente van twaalfduizend livres zoude verzekeren, schoon ik haar zonder schoenen aan de voeten getrouwd had. Het bleef evenzeer bewezen dat ik op hetzelfde tijdstip, ik wil zeggen tijdens de onderhandelingen, in gemunt goud genoeg bij mij had, om verscheidene jaren onbezorgd te kunnen leven.

In al de twee en vijftig jaren, die ik reeds op deze aarde heb doorgeleefd, heb ik nimmer een kroon verspeeld; ik heb zelfs nooit het geduld gehad, om eenig spel te leeren, behalve die, welke, ik weet naauwlijks zelf waarom, gerekend worden een gedeelte der opvoeding van een' man van de wereld nit te maken. Nu bestaat er niets dan het spel, hetwelk in een kwartier uurs de beurs kan ledigen van iemand, die tot zijne onmiddellijke beschikking zoo veel gelds bezit, dat hij er geduren-

de drie of vier jaren ruim en gemakkelijk van leven kan.

Ik wil, want het is mijn pligt, regt doen wederbaren aan iedereen; zelfs aan hen, die mij belasterd hebben. Geene enkele stem is er ter aanklagte opgerezen, die mij beschuldigd heeft van zedeloosheid, van spilzucht of van eenige ondeugd: zóózeer was men overtuigd dat de algemeene stem die aantijging terstond zoude gelogenstraf hebben. Zelfs in het oog van diegenen, welke het meest genegen waren, om mij te laken, scheen het dat mijne dwaasheden, mijne spartaansche buitensporigheden, mijn hartstogt voor de zedekundige en mathematische oefeningen, die zich van mijne vroegste jeugd af in mij ontwikkelde, mijne zucht tot de eenzaamheid, die mij zoo menigmaal de kluchtigste bijnamen van mijne vrolijke speelmakkers deed verkrijgen (1), — scheen het, zeg ik, dat dit alles geheel in mijn voordeel moest pleiten.

Misschien had men, ten strengste genomen, uit mijne spartaansche grillen, eene *physiologische* aanleiding kunnen zoeken, die meer of min de proef doorstond, in eene beschuldiging van aanval tegen personen, bij voorbeeld: als het zaak geweest was van verwonding of moord. Maar als ik bedenk

(1) Mijne kameraden noemden mij *den beer*, *den weêrwolf*, *den wildeman*, *den zonderling* enz. Ik had wel honderd bijnamen. Zij staken den draak met mij, en thans beken ik rond-uit dat zij er wel reden toe hadden.

dat men mij, **MIJ**, ja **MIJ!!!** beschuldigd heeft, van zedelijk deel genomen te hebben aan eene zaak, wier misdadig doel onafscheidelijk was van een beginsel van geldzucht; als ik *dat* bedenken, en mij daarbij herinner wat ik hier vermeld heb, en zoo oneindig veel meer, dat mij vergeten is, of dat ik achterwege moet laten, maar hetwelk bij de debatten noch achterwege gelaten, noch vergeten werd, dan ben ik somtijds geneigd om ter eere der menscheit en zelfs van het regt te gelooven, dat mijn gansche leven een droom is geweest, en dat de *Sceptici* (1) gelijk hebben gehad.

Doch dat was nog de eenige ongerijmdheid niet, die in de beschuldiging gevonden werd, er bestond nog eene andere, van veel meer gewigt, en die alleen genoegzaam had moeten zijn, om in de overtuiging van elk, die ter goeder trouw handelt, de gansche aanklagt te vernietigen, en dat zoude, in andere omstandigheden, waarlijk het geval geweest zijn.

Men had mij aangeklaagd wegens **EEN GEVOLG ZONDER OORZAAK**. Ik zal mij verklaren: men beschuldigde mij niet van de valsche wissels **GE-MAAKT** te hebben, indien het al waar is, dat dezelve volkomen valsch geweest zijn, hetwelk, ik herhaal het, nimmer zedelijk of in regten bewezen is, doch ik wil toegeven dat zij werkelijk valsch geweest zijn.

(1) Twijfelaars; zij volgden de leer van den griekschen wijsgeer **Pyrrho**.

Men beschuldigde mij die wissels in omloop gebragt te hebben , terwijl ik wist dat zij valsch waren (1). De daad van vervalsching zelve werd mij , bij de aanklagte niet eens te laste gelegd. Intusschen kan eene vervalsching zich zelve niet daartstellen ; bestaat zij , dan moet zij een oorzaak hebben. Be-

(1) Het *Journal du Rhone* , dat twee achtereenvolgende keeren op deze zaak , welke hij *beroemd* genoemd heeft , is teruggekomen , en die er de tweede maal een verbazend lang artikel aan toewijdde , welks verwarring van de verlegenheid des schrijvers getuigde , drukte zich , in deszelfs eerste artikel , op deze wijze uit :

»Lijon , 24 Mei. Het Hof van Assises heeft woensdag , ten tien ure de zaak van den graaf LIBRIJ DE BAGNANO hervat. De pleidooijen en debatten hebben tot den volgende morgen , één uur na middernacht , voortgeduurd , en het vonnis is eerst tegen drie ure uitgesproken. De heer DE LIBRIJ heeft zelf zijne zaak bepleit , met eene verwonderlijke koelbloedigheid , en heeft op al de vragen , die hem gedaan zijn , geantwoord met eene tegenwoordigheid van geest , die de toehoorders verbaasde. Eindelijk heeft mijnheer de Voorzitter de vragen op de volgende wijze voorgesteld. Is de heer DE LIBRIJ , graaf van BAGNANO schuldig aan het *in omloop brengen* van valsche wissels ? — *Wist hij dat dezelve valsch waren ?* — Ja , met algemeene stemmen.

Dien ten gevolge veroordeelt het Hof den beschuldigde tot tien jaren dwangarbeid , enz. » (zie den *Moniteur Universel* , van Vrijdag , 31 Mei 1816).

Men ziet uit het stellen der vragen , dat ik niet beschuldigd werd van de bewuste wissels GEFABRICEERD te hebben. Er moest dus , vóór mij , een hoofdschuldige aanwezig zijn , en juist dit heeft men nimmer willen onderzoeken. Ziedaar den grond , waarop ik mijn regt van revisie gebouwd heb , op art. 443 van het wetboek van rechtspleging ; behalve nog hetgene in art. 445 bepaald wordt , ten opzichte der valsche getuigenis.

staat er geen oorzaak, of eerste misdaad, dan bestaat er ook geene medepligtigheid. Welnu, de voorbewustheid der vervalsching, het eenige zedelijke kwaad, dat mij werd te laste gelegd, was niets anders dan de medepligtigheid, aan eene *materieele* misdaad, welke noodzakelijk bestaan moest.

Maar wie heeft die *materieele* misdaad bedreven? NIEMAND! Het misdrijf is geheel alleen te voorschijn gekomen; het is, als ik mij zoo mag uitdrukken, eene fenijnige plant, die, door de hand van ARIMANES gezaaid, van zichzelf is opgeschoten, om het overige mijner levensdagen te vergiftigen; gelijk die paddestoelen, welke ons den dood aanbrengen, terwijl zij zich als eene spijs aan ons voordoen.

Ik zoude mij op eene zonderlinge wijze moeten bedriegen, als de belangstellende lezer mij niet reeds menigmalen heeft willen vragen wat het REGT (ik bedrieg mij: ik had het TRIBUNAAL moeten zeggen, want het REGT heeft nimmer iets met mijne zaak gemeens gehad,) gedaan heeft, met den persoon, die mij de wisselbrieven had ter hand gesteld, en dien ik, zonder mijne zaak te benadeelen, thans, uit eerbied voor achtingwaardige familien, zooveel te eerder kan verzwijgen, daar zij reeds duizend en duizendmalen genoemd is geworden, zoowel in de geschrevene procedures als in de debatten, gedurende drie achtereenvolgende dagen, in tegenwoordigheid der aanzienlijkste bewoners eener stad, van meer dan honderdduizend zielen.

Welnu, tot groote stichting van den lezer, ben ik

verplicht hem te verklaren, dat noch het tribunaal noch het gerecht zich immer aan dien persoon hebben laten gelegen leggen.

Onmogelijk! roept iedereen uit, die niet alleen slechts het minste begrip heeft van regtszaken, maar zelfs eenig denkbeeld van hetgene men in het dagelijksche leven billijkheid noemt; en toch is het de zuivere waarheid.

Maar misschien had ik voorgewend die brieven ontvangen te hebben, uit handen van een' onbekend persoon, van een' luchtgeest; van iemand, dien ik bij toeval aan den hoek van eene straat had ontmoet; in een woord, van iemand, die bij de tegenvoeters t'huis behoorde, gelijk men dagelijks zulke voorwendsels bij de criminele regtspleging ziet aanwenden, het zij dat het zake is van een' zamenzweerder of van een zakkenrolder, wanneer een van beiden geen ander middel weten, om eene duidelijke en voldoende verklaring van hun gedrag te geven.

Niets in het minste van dit alles! De persoon, dien ik noemde, is in Frankrijk geboren, woont in Frankrijk, heeft er zijne bezittingen en zijne bloedverwanten; een enkel departement en naauwelijks dertig uren afstands scheidden hem van Lijon, waar mijn vonnis moest geveld worden (1),

(1) Ik was in het bezit van een gemeen paspoort, voor dien persoon en voor mij, en haastte mij het, als een bewijsstuk aan de regtbank over te geven. Beide onze handteekeningen waren op dat stuk geplaatst. Toen bij de debatten de verdediging gebruik van het zelve zoude maken, bleek het, dat de plaats,

Waarom heeft het geregt dien persoon niet in bewaring doen nemen? Waarom heeft het ten minste niet bevolen, dat er onderzoek naar hem zoude gedaan worden? Waarom heeft het geene *rogatoire* commissie benoemd, om hem te ondervragen? Waarom heeft men hem ten minste niet als getuige opgeroepen?

Waarom? — Ik herhaal het: omdat ik wel voor een tribunaal te regt stond, maar geenszins voor het REGT; het heilige regt was destijds in Frankrijk met een zwart floers bedekt, en ik vrees dat het nog lang zóó zijn zal, als de balans niet eindelijk genoodzaakt is, naar de eene of andere zijde over te slaan.

Ik kan naauwelijks eenig gewag van de debatten maken, zonder dit geschrift tot eene onverdraaglijke proces-memorie te doen uitdagen, welke niemand het geduld zoude hebben te lezen, en die mij nergens, dan alleen voor nieuwe registers, van het allerminste nut zoude zijn.

Intusschen mag ik niet nalaten er eenigzins een denkbeeld van te geven.

waar de naam van dien persoon gestaan had, weg gescheurd was, zonder dat iemand wist, hoe dit had kunnen gebeuren, of wie het had durven doen. Een vierkant stukje papier van een' duim groot, vliegt toch niet van zich zelve uit een paspoort weg! Het stuk was op de griffie nedergelegd; en het moet noodzakelijk op de griffie zijn, dat deze afscheuring plaats heeft gehad. Het is nu de vraag niet meer, wie het gedaan heeft, maar blijkbaar is het geschied om de strafeloosheid van een' beschermden schuldige te verzekeren.

Ik werd bij de zitting van het hof, het allerlaatste geoordeeld. De andere aangeklaagden waren door den gewonen voorzitter bij de *assises* verhoord, en dezelfde advokaat generaal had het woord gevoerd, in al de zaken, die de mijne voorafgingen.

Doch met mij ging het geheel anders toe. De graaf **BASTARD DE L'ÉTANG**, eerste voorzitter, een jong mensch, eerst kortelings te Lijon aangekomen, verwaardigde zich in mijne zaak zelf het voorzitterschap te bekleeden; hij had zich vroeger hiertoe ook verwaardigd in het proces van den markies **DE LAVALETTE** (1) en consorten, die nagenoeg te gelijker tijd veroordeeld werden, alsmede in dat van kapitein **SAVARIN**, die te Bourg onthoofd werd; en het publiek liet destijds niet na op te merken, dat mijnheer de eerste voorzitter zich altoos **VERWAARDIGD** had in persoon zijn ambt waar te nemen, bij alle die **BIJZONDERE** zaken, op welke zware, zelfs doodstraffen gevolgd waren. Hij had trouwens hiertoe het regt, en ik mag er mij niet over beklagen; maar ik heb het alleen willen opmerken, dewijl de eerste voorzitters tevoren altoos uit kiescheid gewoon waren, slechts éénmaal bij de *assises* onder hun ressort voor te zitten, als het ware bij wijze van plaatsneming,

(1) De heer **DE LAVALETTE**, die te Lijon teregtstond, werd tot verbanning veroordeeld; men moet hem niet verwarren met den graaf **DE LAVALETTE**, die onder het keizerrijk staatsraad en directeur-generaal van het postwezen was. Die twee **LAVALETTES** waren zelfs niet eens bloedverwanten; doch beiden bezaten een zeer edel karakter.

en dan kozen zij daartoe altoos kleine en weinig beteekenende zaken, om zelfs den schaduw van twijfel weg te nemen, dat zij misbruik zouden willen maken van hun' magtigen invloed op de uit te spreken vonnissen.

Ik weet dat :

» Het van geheim te vervelen bestaat in alles te zeggen.”

En bij gevolg tracht ik zooveel mogelijk mij te bekorten, ten einde de oplettendheid mijner lezers niet door een dor en langgerekt verhaal in slaap te wiegen; echter zijn er eenige bijzonderheden, die schijnbaar slechts zijdelings tot de zaak behoorren, welke het mij onmogelijk is over te slaan, daar zij met het hoofdonderwerp in verband staan.

Ik heb reeds vroeger gewag gemaakt, van den voormaligen gemeensman, den burger GRENIER, welke later baron is geworden, en onder al de verschillende besturen procureur generaal geweest is; die ten laatsten ook zeer verstandig heeft gedaan met zich tot eersten voorzitter te doen benoemen. Zoo ziet men hoe iemand, door zich *veranderlijk* te toonen, ten laatste het middel vindt, om zijne posten *onherroepelijk* te behouden. Wel mogen zij varen, die den moed hebben, om zulk eene edele rol te spelen!

De baron GRENIER, die zich in 1814, ter gelegenheid van een glas wijns (1), zoo veel moeite ge-

(1) Dit was de eerste staatkundige vervolging, die men in Frankrijk, na de eerste restauratie, ondernam. Zij volgde

ven had, om zijne liefde voor de BOURBONS te toonen, had gedurende de honderd dagen niet in twijfel gestaan om nog eenmaal zijn geweten en zijn kleed het binnenste buiten te keeren. Het kostte hem niets dan een eed te meer, en ik twijfel er niet aan of hij heeft zich even zeer gehaast, om de *additioneele akte* te teekenen, door een van welks artikelen, zoo ik mij niet vergis, art. 69, het geslacht der BOURBONS voor eeuwig verbannen wordt.

In weêrwil dier verbanning besteedt dit geslacht, vier maanden later, den troon op nieuw; doch gelijk aan den god TERMES, was de baron GRENIER niet van zijne vaste plaats geweken.

Ik had mij edelmoedig te zijnen opzigte gedragen, met betrekking tot den gevreesden Moniteur; thans betoonde hij zich, op zijne beurt, nijdig en ondankbaar tegen mij. Wat zal men er aan doen? het is zoo de gewoonte!

Eensklaps, en zonder dat er de minste aanleiding toe was, schreef de baron GRENIER aan het parket van Lijon, dat ik, ja, was vrijgesproken aan oproerige gezondheden te hebben ingesteld, maar dat die vrijspraak EEN SCHANDAAL GEWEEST WAS.

Doch als dit zoo geweest was, waarom had die veranderlijke magistraatspersoon, dan zelf aanleiding

van nabij het beruchte: BRENG HIER, KOSTER! dat geheel Europa heeft doen schateren van lagchen, maar dat tevens tot opschrift zoude kunnen dienen voor de ordonnantien van julij.

tot het eerste schandaal gegeven, door de aanklagt te laten varen.

Deze brief werd te Lijon ter audientie voorgelezen. Mogt iemand mij vragen, welke betrekking er bestaat tusschen ingestelde gezondheden en valsche wisselbrieven, dan antwoord ik hem, in alle nederigheid, dat ik het niet weet; doch men zal zoo straks nog wel andere dingen vernemen.

Het ongelukkig noodlot, dat zulk een ruim deel heeft aan de gebeurtenissen dezer wereld, heeft zelden nagelaten zich met hetgene mij aanging te bemoeijen. Ik ontmoette het onverwacht weder voor het Hof van Assises, gelijk ik het reeds zoo menigmaal, in den loop van mijn leven, had aangetroffen.

Dit blinde noodlot wilde dat mijne zaak juist behandeld werd ten tijde der zoogenaamde zamenzwering van Grenoble, aan wier hoofd zich de baron DIDIER bevond, en welke aan hem, en een twaalfstal zijner medepligtigen, het hoofd kostte. Deze omstandigheid, gevoegd bij de aanstaande teregtstelling van den generaal MOUTON DUVERNIER, van wien ik zoo straks spreken zal, en met het groote gevaar dat men op nieuw voor de BOURBONS vreesde, of ten minste veinsde te vrezen, schoon er, naauwelijks elf maanden na de gebeurtenissen der honderd dagen verlopen waren, had de verbittering van het eene einde van Frankrijk tot het andere verspreid; bijzonder in het zuiden, en met name te Grenoble en te Lijon; en wel in zulk een' hoogen trap,

dat er niet aan te twijffelen is of de binnenlandsche oorlog zoude, als het land niet door vreemde troepen bezet was geweest, plotseling door het gansche koningrijk zijn uitgebroken, en het bloed zoude er van alle zijden gestroomd hebben.

Lieden, die er belang bij hadden mij ongelukkig te 'maken, en die, met de beurs in de hand, gemakkelijk een' weérklank voor hunne lasteringen vonden, hadden niet nagelaten overal uit te strooijen, dat ik naar Elba geschreven had; dat men, gedurende de honderd dagen, het ontvangstbewijs van den generaal DROUOT in de handen van mijnen zendeling gezien had, en dat bij gevolg ik — ik, arme worm! de man was, die de honderd dagen had voorbereid, want men vindt ongeneeslijke blinden, die nimmer zullen willen erkennen, dat de honderd dagen juist door die zelfde partij zijn tot stand gebracht, die, ik herhaal het, de BOURBONS naar *Holy-Rood* heeft verjaagd, en die hen nog twintigmaal zoude verjagen, als er twintig nieuwe restauratien plaats hadden, met dezelfde strijdige beginselen, waaruit de vorige zijn zamengesteld geweest.

Dat alles, zullen verstandige lieden mij waarschijnlijk antwoorden, was niet anders dan wijvengeklap; het is ligt te begrijpen dat een brief, door een' vreemdeling naar Elba gezonden, zoo min als honderd andere dergelijke brieven, in Frankrijk eenigen den minsten invloed heeft kunnen gehad hebben, op het wél slagen der gebeurtenissen van de honderd dagen.

Het is zoo ; maar hoeveel zulke verstandige menschen treft men op de gansche wereld aan? — Hoe velen , die zich de moeite geven van na te denken , eer zij over eenige vraag uitspraak doen? — En is het niet het ongelukkigste dat de groote hoop doorgaans bij verkiezing datgene aanneemt en gelooft , wat het niet onderzocht heeft? — En maakt de groote hoop niet overal de meerderheid uit?

De wet van 12 Januarij , 1816 , die , het is moeilijk te zeggen waarom , de wet van amnestie genoemd wordt , was voor mij , in een dubbel opzigt , noodlottig: vooreerst , om dat ik duizendmaal liever gezien had dat men mijn leven dan mijne eer aantastte , en ten tweede dewijl zij mij buiten de gelegenheid stelde om wettiglijk ondervraagd en vervolgd te worden , wegens dezelfde zaak , ten gevolge van welke ik mij nu , en zonder dat ik in staat was om mij te verdedigen , gesleept zag voor de vier-schaar van den haat eener partij , welke toen magtig en ten hoogsten verbitterd was; eener partij die , ten gevolge van , in zulke omstandigheden altoos onvermijdelijke , vergrootingen , mij ten laatste begon te beschouwen als een soort van wild dier ; als den eersten aanlegger der honderd dagen , en van alles , wat er het gevolg van is geweest , zoowel voor de BOURBONS , als voor Frankrijk zelf.

Tot overmaat van ramp verkreeg ik hierdoor de belangstelling van eenigelieden , die de tegenovergestelde partij waren toegedaan , en welke , zelve onderdrukt zijnde , niets te mijnen voordeele konden uit-

rigten, terwijl zij mij, aan de andere zijde, enkel door mij te beklagen, sterk benadeelden.

Er is geen de minste twijfel aan of **TRESTAILLONS**, met zijne groene bende, als ik mij in dergelijke omstandigheden te Nismes bevonden had, of **POINTU** en **TRUPHEMIJ**, met hunne moordenaars, wanneer het te Avignon gebeurd was, zouden mij, op mijn' weg naar het gerechtshof, hebben opgewacht, om mij aan de handen der gendarmes te ontrukken, en in duizend stukken te scheuren.

Ik herhaal het: de zamenzwering van **DIDIER** berste te Grenoble uit, op het zelfde oogenblik, dat mijne zaak behandeld moest worden; waarna er geen oud moedertje noch domme werkgast meer was, die, van mij sprekende, niet uitriep, gelijk het aan zulk slag van volk, tot welke partij zij ook mogen behooren, eigen is: » Die schelm! Hij heeft naar Elba geschreven! De dood is eene te zachte straf voor hem! men moest hem » en dan plaatste ieder zijne geliefkoosde uitdrukking er achter.

Of wel diegenen, welke een jaar geleden **NAPOLEON**, op deszelfs doortogt, begroet hadden, stamelden nu, met eene gesmoorde stem; » *ongelukkig slagtoffer! Zij hebben hem reeds veroordeeld, eer zij hem gehoord hebben! — O, die monsters, die tijgers!* enz enz.” en dan volgden de verplichtte bijzonderheden, op allerlei wijzen.

Zoodanig waren de gevoelens, welke men, te dier tijd, over mij uitte. Met mijne eigene ooren, en woord voor woord, heb ik de uitdrukkingen aangehoord, die

die ik daar bijbreng. Zij werden een paar oogenblikken na elkander uitgesproken, terwijl ik in de gehoorzaal door de menigte heendrong, om mij voor de balie te plaatsen.

Ik zal billijk zijn; — billijker waarlijk, dan men het in regten zoude kunnen vorderen van een' man van eer, die, in zijne eigene zaak, op zijne beurt, het vonnis uitspreekt over diegenen, welke hem eene onverdiende veroordeeling hebben op den hals gehaald.

In de maand Mei, 1816, was geheel Lijon door eene heete koorts aangetast. Sommigen ijverden voor de BOURBONS, anderen er tegen.

Wanneer men, ik mag het niet ontveinzen, op dat noodlottig tijdstip eene *jurij* van bonapartisten had kunnen zamenstellen, en men hen had geroepen om uitspraak te doen over het lot van een' moordenaar, die zijne eigene moeder, bij licht-klaren dag, op eene opene plaats, van het leven beroofd had, zoude hij, wanneer hij slechts tot de bonapartisten behoorde, vrijgesproken zijn. Zóó gaat het, als de partijgeest woedt!

Ik weet het helaas, dat zich onder diegenen, welke over mijn lot uitspraak moesten doen, zwarte zielen bevonden; maar ik kan mij niet voorstellen dat allen in gelijke mate ontaard waren. De vraag van vervalsching werd geheel vernietigd, niet slechts bij de beschuldiging, maar in de overtuiging van iedereen, die in mijne zaak deel nam; zoo dat ik

zelf, gedurende de debatten, moeite had om ze niet geheel uit het oog te verliezen.

Ja, ik verklaar het hier in tegenwoordigheid van God en de menschen: ik heb te regt gestaan voor eene regtbank, welke door de koorts was aangetast; en die koorts had haar hoogste toppunt bereikt, toen mijn vonnis werd uitgesproken. Geheel Lijon kan het getuigen.

Ik ben zoo ten vollen overtuigd van de waarheid, van hetgene ik hier aanvoer, dat ik in staat zoude zijn de dwaasheid te begaan, van mij op nieuw te laten oordeelen, door die zelfde lieden, (een gering getal echter uitgezonderd,) die mij toen hebben veroordeeld; ik zoude kunnen toestaan, dat dezelfde valsche getuigen weder tegen mij optraden, en de heer DE CHANTELAUZE nogmaals de aanklagt staande hield. Ik zeg het met vol vertrouwen: geene enkele stem zoude mij durven veroordeelen; want men heeft het mij gedaan, ten spijt der blijkbare waarheid; — gedaan, omdat iedereen zich toen in een' staat van geestvervoering bevond.

Ten bewijze hier van zal ik slechts één, een enkel woord bijbrengen, maar dit woord zegt meer dan een gansch boekdeel.

Twee aanzienlijke personen, die een' grooten invloed op mijn lot konden uitoefenen, waren, weinige dagen voor dat ik bij de debatten tegenwoordig was, met mij in gesprek, en voeren hevig uit tegen LODEWIJK XVIII; een hunner beschuldigde dien monarch van zich te veel gehaast te hebben,

met het schenken der *amnestie*, welke, zelfs volgens de dagteekening, belette dat ik vervolgd, en (zoo als hij zich uitdrukte,) naar de guillotine gezonden werd. » *Zwijg toch stil,*” viel de andere hem in de reden, » *het klinkt veel edeler de Bonapartisten naar de GALEIJEN, dan naar het SCHAVOT te verwijzen.*” Zoodanig eene uitdrukking ontbreekt nog aan het leven van NERO, misschien vindt men het zelfs niet in dat van MARAT!

Maar, zal men zeggen, gij zijt het eerst door eene *jury* geoordeeld geworden! het is waar, doch vooreerst moet men een onderscheid maken, tusschen de *jury*, zoo als zij bij de wet van 1808 is ingesteld geworden, en welke in 1816 nog bestond, en die, welke thans in Frankrijk bestaat. De *jury* van mijn' tijd was niets anders dan eene wezentlijke commissie, en zoodanig eene commissie, dat ik, als het in mijne keus stond, duizendmaal liever door de handen van het *prévotaal* geregtshof zoude gaan, schoon het mij kort daarna voor de tweede maal veroordeelde, dan op nieuw overgeleverd te worden in de handen eener *jury*, benoemd door een' prefect, en buitendien onderworpen aan de keus van een parket, waarbij eene menigte onregtvaardigheden en laagheden plaats hadden, soms om de onschuld te verdrukken, dan weder om der misdaad hare strafeloosheid te bezorgen (1).

(1) Met het doel om mijn eigen ongeluk ten minste voor anderen nuttig te doen zijn, heb ik het stuk der *jury* onderzocht in mijne *Verhandeling over de gevangenissen*, of *Gedachten*

Ik vind mij, in weêrwil van mij zêlven, genoodzaakt, de eene uitweiding met de andere te vermengen; het hindert mijzêlven, doch waarlijk het is mij onmogelijk, niet met een enkel woord te gewagen van de *jury*, die uitspraak over mijn lot gedaan heeft.

Geheel Europa heeft, nu omtrent tien of twaalf jaren geleden, van afgrijzen gesidderd, op het verhaal der afschuwelijke misdaden van het monster, dat LELIÈVRE genaamd en *de Ridder* genoemd werd; die in Lijon ge-

vanceen' Dooda, door hem zêlven, in zijn graf, geschreven; een werk, dat ik, tot mijne smart, niet in de gelegenheid geweest ben in het licht te geven, en waarin, ik durf het bekennen, ik een helderder, veel helderder licht heb verspreid, over het onderwerp, dan vele schrijvers, wier bedoeling ik eerbiedig, wier talenten ik bewonder, maar die zich, volgens mijn oordeel, meer dan eens vergist hebben, daar zij het geluk hadden sommige zaken slechts van verre of ter loops te beschouwen, en hierdoor dezelve niet anders dan op eens speculative wijze te kunnen beoordeelen; terwijl ik, schoon met oneindig minder doorzicht begaafd, veel beter kon zien, dewijl ik de zaak onmiddellijk voor mijne oogen had, en zulks gedurende langen tijd, en op onderscheidene plaatsen; ik was dus instaat om de praktijk met de theorie te vereenigen. Over dit onderwerp moge men, God weet hoe vele, romans schrijven, men moge miljoenen aan gestichten verspillen; alles zal verloren moeite en kosten zijn. De vraag nopens de gevangenissen is uitgebreid, want zij hangt met de wetgeving te zamen, en te gelijk met de zeden en de godsdienst der volken; en wanneer alle die verschillende belangen niet overeenstemmen, dan moge men vrij al de inrigtingen beproeven, welke de menschlievendheid kan uitvinden, niet een derzelve zal het doel bereiken, en men zal niet verder gevorderd zijn, dan op het tegenwoordige oogenblik.

guillotineerd is, en welke er een ambacht van maakte, om zijne vrouwen te vergiftigen, ten einde meester van hare nalatenschap te worden; die reeds zijn' derden moord had bedreven, en in onderhandeling was wegens een vierde huwelijk, ten einde eene nieuwe misdaad te kunnen begaan; en die ten laatste aan den oever eener rivier gegrepen werd, op het oogenblik dat hij zijn eigen vierjarig kind, dat eene hinderpaal tegen zijn vierde huwelijk was, van het leven wilde rooven. Het is door het proces bekend geworden, dat hij, onder voorwendsel van eene zijner stervende vrouwen, die aan de hevigste smarten leed, bij te staan, haar op nieuw een' vergiftigen drank aanbodt, en haar dwong dien te gebruiken (1).

Welnu, op het tijdstip dat ik veroordeeld werd, was die zelfde CHEVALIER, bijgenaamd *de Ridder*, die zich reeds schuldig had gemaakt aan een' eersten moord; die op den leeftijd van twintig jaren zijne roemvolle loopbaan was ingetreden met het maken van valsche bankbriefjes, en in denzelfden was voortgegaan door diefstal en desertie, — was dat zelfde ondiep, zeg ik, in 1816, *chef de bureau* bij de prefectuur van de Rhone, waar hij, begaafd met

(1) Ik herinner mij niet of het vonnis, daar ik van spreek, in 1819, 1820 of 1821 gewezen is; het is zeker in een dier jaren, en wel omstreeks den herfst, gebeurd. Men kan overigens de zaak in de dagbladen nazien. Ik herinner mij alleen dat ik mij toen in den Elzas bevond, van waar ik tegen het einde van 1822, naar Mont-Saint-Michel vertrokken ben; eene bestemming die, gelijk ik vroeger gezegd heb, met Nancij verwisseld werd.

een listig en indringend karakter, zich zulk een' grooten invloed had weten te verschaffen, dat hij den prefect bij den neus rond leidde; het oppergezag uitoefende over al de *geemploijeerden*, en zich met alles bemoeide; hij huichelde de zuiverste koningsgezindheid, de heiligste godsvrucht!

Groote God! Als ik bedenk dat mijne eer, mijne vrijheid en mijn leven in de handen zijn geweest van zulk een' schelm; — dat hij het misschien geweest is, die in last had om ambtshalve de leden der *jurij* uit te kiezen, die mij veroordeeld heeft; als hij ten minste tot de afdeeling behoorde, aan welke die last was verbleven, en dat hij er zich zeker nog sterker mede heeft ingelaten, wanneer hij zulks alleen op eene geheime en verborgene wijze doen konde,!!! Gij allen, die mij leest, wat zult gij zeggen bij de gedachte, dat het lot van een' man van eer is kunnen overgegeven worden in de handen van een' *gismenger*, van een' MOORDENAAR, van een' KINDERMOORDENAAR!!!

Helaas, dat was toch de waarheid! En die waarheid zal elk, die zich de moeite wil geven van de in Europa het meest verspreide dagbladen van dien tijd na te lezen, juist zoo bevestigd vinden, als ik ze hem heb voorgesteld.

Mén heeft veel voor en tegen de instelling der *jurij* geschreven, en men heeft van beide zijden gelijk gehad; dewijl die instelling aan de eene zijde in der daad, groote voordeelen aanbiedt, maar aan den anderen kant geene mindere zwaarigheden op-

levert. Volgens de wet van 1808 was de *jury* weinig meer dan eene speciale commissie; voor den onschuldige, dien men onderdrukken wil, nog veel meer te duchten, dan eene vereeniging van onafhankelijke, goed betaalde (1) en voor hun leven aangestelde magistraatspersonen.

Doch eene *jury*, op eene ruimere schaal zamengesteld, zoo als zij tegenwoordig in Frankrijk bestaat, dient tevens alleen om eene schandelijke strafeloosheid te verzekeren, zelfs aan den minst twijfelachtigen misdadiger, wanneer de beschuldigde slechts tot eene staatkundige partij behoort, overeenstemmende met de gevoelens van de meerderheid der gezworenen, die geroepen zijn om over zijn lot te beslissen.

Zoodanig als de *jury* sedert twintig jaren in Frankrijk bestond, boodt zij den beschuldigde geene de minste zekerheid aan, zoodra de magt er belang in had, om hem te doen veroordeelen. Zoo als men haar thans, sedert twee jaren, hervormd heeft, deugt zij voor de maatschappij in het geheel niet.

De *jury* is eene instelling, die geheel op een' anderen grondslag gewijzigd moet worden: de uitkomst zal vroeg of laat doen zien, of ik gelijk dan ongelijk heb.

In het algemeen gesproken, en zelfs behalve de organieke onvolkomenheden, levert de *jury*, vooral

(1) De personen, die het hooge regterambt bekleeden, worden, bijna door geheel Europa, slecht betaald; en dit geeft aanleiding tot onberekenbare ellenden voor de maatschappij.

in dagen van onrust, vele kansen van straffeloosheid voor den schuldige op, en duizenderlei gevaren voor den onschuldige. Men moge vrij in naam der wet voorwenden, dat de gezworene verplicht is zich te onthouden van alle mededeeling; dat hij bij geene bijzondere aanmerkingen mag stilstaan, noch zich laten terughouden door de gedachte aan de gevolgen zijner uispraak. Dit alles is slechts niets-beteekenende praat; in de wetboeken vermengd met ijdele droombeelden, in een schitterend gewaad gedoscht, en voorgediend door hersenschimmige snappers, welke, gelijk aan de wigchelaaars van het oude Rome, en tevens aan die van het nieuwe Rome, zelve moeite hebben om zich van lagchen te onthouden, wanneer zij statiglijk en met eene orakelstem, zotternijen voortbrengen, waarvan zij zelve geen enkel woord gelooven.

De waarheid is dat de gezworenen menschen zijn, en zelfs doorgaans slechts zeer gewone menschen; dat zij omringd worden door duizend lagen, en blootstaan aan duizend middellijke verleidingen, van het oogenblik af, dat de namen dergenen, die bij de zittingen teregt zullen staan, bekend worden. Dat, te beginnen van den invloed van mevrouw de echtgenoot, of van hare kamenier, of van het melkmeisje, of van den baardscheerder, of van den schuldeischer, die zijn geld komt vragen, of van den biechtvader, die de zonden afneemt, of van het mooie vrouwtje, dat tot zondigen uitlokt, of van den gastheer, die lekker opdischt, tot aan de eigenlijk

gezegde verleiding en omkoopning toe, er millioenen verschillende schakeeringen bestaan, in de wijze om het zelfde doel te bereiken, namelijk om een *verdict* zóó en niet anders te doen uitspreken; en dat *verdict* is derhalve maar zeer zelden het gevolg eener volkomene en geheele gewetensovertuiging, zoodanig als de wet het onderstelt, en van den gezworene vordert. Men moge de zaak zoo menigmaal omkeeren als men wil; in den tegenwoordigen toestand van zaken en wanneer men de vraag tot hare grootste eenvoudigheid terugbrengt, is de eed van een' gezworene niet anders dan: » Ik zweer en be loof, op mijn eer en mijn geweten, voor God en de menschen, dat ik meineedig zal worden, nog eer ik de verklaring, die men van mij vordert, zal hebben afgelegd (1).

De kwakers hebben wel reden om den eed te weigeren; dit is het ware middel om nimmer mein-

(1) Ik weet niet waarom de heer L. B., een oogenblik na dat hij gezegd heeft de korthed te willen betrachten, zich in zulk eene lange uitweiding, betreffende de instelling der *jurij*, welke hier ten minste een *hors d'oeuvre* mag genoemd worden, toegeeft; zijn Ed. kan daarvoor misschien redenen hebben; doch wat hier van zijne moge, ik verklaar onbewinpeld de laatste uitdrukkingen, als overdreven en hoogstbeledigend te beschouwen, voor zoo vele uitstekend deugdzame en onomkoopbare lieden, welke men weet dat, zoowel hier te lande als elders, leden van de *jurij* geweest zijn. Ik kon het niet van mij verkrijgen deze verklaring, die mij welligt niet voegt, daar ik niets met de zaak te maken heb, terug te houden.

eedig te worden; en de gezworene is het, en moet het zijn, zelfs buiten zijn eigen weten, al was hij de eerlijkste man van de wereld, omdat men met voordacht de zaken zoodanig geschikt heeft, dat hij het, met of tegen zijn' zin, op allerlei wijzen worden moet.

Wanneer de instelling der *jurij* gebrekkelijk is, dan vindt de onschuldige zich in veel grooter gevaar, dan voor regters, die niet van hun ambt kunnen ontzet worden; en wel, naar mijn oordeel, om de volgende reden.

En bedriegelijk regter kan, in sommige gevallen, vrezen als partij betrokken te zullen worden, en in allen gevalle heeft hij de openbare meening te ontzien. Als hij het paleis verlaten heeft, blijft hij nog steeds magistraatspersoon. Hij moge zich in den tempel, in den schouwburg, op de wandelplaatsen, of in gezelschappen vertoonen, overal wijst men hem met den vinger na, want iedereen kent hem. Hij bewoont dezelfde stad; hij moet regtspreken in de geschillen, welke tusschen zijne medeburgers, waarmede hij omgaat, oprijzen; hij behoeft de algemeene achting veel meer, dan eenig ander ambtenaar (1).

(1) Een magistraatspersoon, wiens naam ik verwijsen zal, tot de regterlijke magt behorende, had zich te Lijon, bij al de klassen der maatschappij zóó verachtelijk gemaakt, dat toen hij op zekeren dag, in Augustus, 1817, een koffijhuis binnentrad, om er eenige verversching te gebruiken, al de lieden in de zaal plotseling opstonden en het huis verlieten, na het af-

Een bedriegelijk gezworene heeft niets dergelijks te vrezen, hij keert tot zijnen terug, in de stad, in het dorp, of op zijne eigene goederen; dikwijls op meer dan twintig uren afstands van de plaats, waar het vonnis, daar hij deel aan genomen heeft, geveld is. Niemand bemoeit er zich mede, of hij ten voor- of ten nadeele van den beschuldigde gestemd heeft. Hij wordt op nieuw koopman, landbouwer, advocaat, kunstenaar, en niemand denkt er aan, dat hij eenmaal regter geweest is. Hij ontwijkt gemakkelijk die zedelijke verantwoordelijkheid, voor welke een regter, die niet van zijn' post ontzet kan worden, gedurig beven moet, niet alleen voor zich zelve, maar voor alles, wat hem omringt; hij heeft zelfs niet eens te vrezen dat men hem als partij betrekken zal, daar de wet zijne uitspraak boven alle beroep verheven heeft.

Na dit alles moet men bekennen dat het allerbespottelijkst is, te zien dat menigmaal lomperks geroepen worden, om leden van eene *juri* uit te maken, welke uitspraak moet doen, over zware en ingewikkelde zaken, van welke de gezworenen meestal geene de minste kennis hebben, en wier oplossing zelfs aan de doorkneedste regsgeleerden moeite zoude kosten. Zoodanigen zijn, onder anderen, de regtsvragen betreffende bankroeten, het slaan van valsche munt, vervalsching in geschriften,

grijzen te hebben uitgedrukt, dat zijne tegenwoordigheid alleen hen inboezemde. Zoodanig iets heeft nimmer met een' gezworene plaats gehad.

veroorzaakte misdragten, verberging en medepligtigheid, voorbedachte raad, verraad en staatkundige zaken; inzonderheid misdrijven door middel der drukpers, omdat de gezworene er doorgaans niets anders in ziet dat een snippertje papier, of wel eenige woorden, die, in het afgetrokkene beschouwd, in der daad kunnen aangemerkt worden als van weinig belang te zijn; doch welke men niet naar waarde kan schatten, zonder ze met hetgene voorafgegaan is, te vergelijken (1). Zoodaanig gezworene weigert alsdan de veroordeeling van den beschuldigde uit te spreken, daar hij zijn bedrijf hoogstens als eene onvoorzigtigheid beschouwt, terwijl het somtijds eene misdaad is, die zedelijk beoordeeld, de grootste gruwelen te boven gaat (2).

Waarom stemmen de dagbladschrijvers, hoe verschillende hunne gevoelens in alle andere opzigten ook zijn mogen, toch meest altoos overeen, als het aankomt om de instelling der *jury* te vragen, tegen de misdrijven der drukpers? Het is omdat zij zeer wel weten, dat de straffeloosheid volgt, ten minsten op negen van de tien beschuldigingen. Ik weet wel

(1) Het misdrijf van *strekking*, waar tegen de fransche dagbladen zich, om goede redenen, onder de restauratie met zoo veel ijver verzet hebben, was echter uit een regtvaardig en alzins billijk beginsel voortgekomen.

(2) De heer DE CHATEAUBRIAND heeft zelf, eer hij liberaal geworden was, in zijn werk: *de Monarchij volgens het Charter*, gevraagd dat de verbanning, de eerloosheid, de vernietiging en zelfs DE DOOD, in sommige gevallen, als straffen op misdrijven, door de drukpers begaan, zoudeng esteld worden.

dat men mij hier het voorbeeld van Engeland kan tegenwerpen, doch Engeland is, gelijk men reeds voor twee duizend jaren heeft opgemerkt, een land, dat geheel op zich zelve staat; een land, dat men dwaas en bespottelijk noemt, telkens, en in allerlei gevallen, met anderen te willen vergelijken; zelfs met dezulken, die er geene de minste overeenkomst mede hebben.

Niet dat ik mij hier tegen de instelling der *jury* zoude willen verzetten; maar zoodanig, als zij sedert dertig jaren in Frankrijk bestaat, verklaar ik ronduit dat zij niets deugt. In het eene geval onderdrukt zij den onschuldige, in het andere, onttrekt zij het misdrijf aan de welverdiende straf; en in beiden is zij een ware geesel voor de maatschappij.

In de criminele regtspleging doen zich eene menigte zamengestelde gevallen voor, welker ontraadseling eene afzonderlijke oefening vordert, en dikwijls zelfs zeer uitgebreide kundigheden, welke onmisbaar zijn, om tot die *inwendige overtuiging* te geraken, die de wet van den gezworene vordert; en die men, in sommige gevallen, onmogelijk verkrijgen kan, dewijl men de voorgestelde vragen niet grondig begrijpt, terwijl zij somwijlen zelfs buiten de *materieele* zaak gelegen zijn. Men weet hoe menigmaal het in maatschappelijke onderhandelingen gebeurt, dat de hoofdzaak voor de bijkomende omstandigheden wijken moet. Neemt, bij voorbeeld, een koopman in ossen, die ten gevolge der hooge grondlasten, welke hij betaalt, op de lijst dergenen, die

als gezworenen kunnen geroepen worden , staat ingeschreven , of wel een' leerlooijer , een' metselaar , een' timmerman , — meent men dat een dier lieden in staat zoude zijn , om zich gemakkelijk uit die ingewikkelde zaken te redden , in welke dikwijls twee of drie verschillende vragen aan de *jury* worden voorgesteld ; meent men dat zij gemakkelijk den regten weg zullen vinden , tusschen de aantijgingen der beschuldiging , en de verleidingen der verdediging ?

Buitendien gebeurt het menigmaal dat de gezworenen , in zeker opzigt , registers in hunne eigene zaak worden : doorgaans bevat hunne lijst de namen van verscheidene kooplieden. Als het nu gebeurt , dat men hen laat oordeelen over een' bankroetier , dan kan men ten minste negen keeren van de tien verwachten , dat de beschuldigde reeds vooraf gevonnisd is : hij is veroordeeld , als een aanzienlijk en vermogend handelaar zijn vijand is ; hij is vrijgesproken , als het hem te voren heeft mogen gelukken , diegenen zijner schuldeischers , van welke hij het meest te vreezen heeft , gerust te stellen. Dit soort van zaken zijn altoos voor of tegen den beschuldigde beslist , eer deze nog voor de debatten verschijnt , om de eenvoudige reden , dat het hier zaak is van een' steeds voortdurenden naijver tusschen lieden , in hetzelfde vak. Het zoude dus noodig zijn dat er zich , bij dergelijke zaken , nimmer een handelaar onder de gezworenen bevond , dewijl de verleiding te sterk voor hem is , en dat

bijgevolg het *verdict* gevaar loopt , van niet met de regtvaardigheid overeenkomstig te zullen zijn.

Een ander , zeer belangrijk , bezwaar , dat de thans bestaande *jury* overigens gemeen heeft met alle *overwegende vereenigingen* , is dáárin gelegen , dat de overtuiging bijna altoos kunstmatig is : zoodra er zich onder de gezworenen een enkel man bevindt , die in staat is op eene behendige wijze het woord te voeren , dan valt het zoodanig iemand ook niet moeilijk om alle zijne collega's tot zijn gevoelen over te halen.

Ik begrijp zeer wel , dat ik hier in tweestrijd ben met vele aangenomene denkbeelden , en vooral met ingewortelde vooroordeelen , hiermede heb ik niets te doen. Nooit heb ik de pen opgevat , om mijn hof aan eenig mensch te maken ; nooit heb ik mij bij eenige klub , — nooit bij eenige partij gevoegd ; en waarlijk , op mijne tegenwoordige jaren zal ik dat gemeen ambacht niet bij de hand nemen. Ik maak de zaken bekend , zoo als zij zijn , of ten minste , zoo als zij mij voorkomen : zooveel te erger voor mij , als ik ze anders inzie dan anderen.

Tot de *jury* , die mij beoordeeld heeft , terugkomende , zal het niet moeilijk vallen na te gaan , of de lijst , die men er van gevormd had , met de noodige oplettendheid was zamengesteld. Tusschen den moedermoordenaar LELIÈVRE , en zeker man , dien ik hier niet noemen wil geplaatst , werd ik waarlijk met eene meesterhand gediend.

Overeenkomstig alle dergelijke benoemingen , be-

stond de mijne gedeeltelijk uit lieden, die men wist, dat niet in staat waren om het minste in te brengen, en verder uit mannen, van vurigen inborst, doch die zelve, gedurende de honderd dagen, vervolgd, of ten minsten sterk bewaakt waren geworden. Ik wil wel toegeven, dat zich onder hen achtenswaardige menschen bevonden, maar men had hen, in zeker opzigt, als regters in hunne eigene zaak gesteld, door mij in hunne oogen te doen voorkomen, als schuldig van deel genomen te hebben aan de honderd dagen; hetwelk trouwens eene volslagene valsheid was: schoon ik mij met niets, dat Frankrijk aanging, bemoeid had (1), verscheen ik echter voor hen als een monster. Ik wil mij thans in de plaats dier lieden stellen. Wanneer ik zelf, onder volkomen gelijke omstandigheden, geroepen was geworden, om te oordeelen over iemand, die men mij afschilderde als oorzaak geweest te zijn van den val van NAPOLEON, op 31 Maart, 1814, of zelfs na den slag van Waterloo, dan durf ik niet verzekeren, dat ik in staat zoude geweest zijn, om die onpartijdigheid te bewaren, welke een' regter toch voor alle dingen betaamt. Ik zoude mij zelve weersproken hebben; en dit is misschien het grootste verwijt, dat men doen kan aan hen, die in mijn proces, en honderd andere dergelijken, dat zij zich niet van dit middel hebben bediend.

(1) Tot het plan, om het oude Romeinsche rijk te herstellen, behoorde integendeel dat de Bourbons op den troon van Frankrijk gevestigd zouden blijven.

Wat van dit alles zijn moge : ik verscheen voor de debatten , in tegenwoordigheid eener *jury* , die met bijzondere oplettendheid voor mij was uitgekozen ; van een' advokaat generaal , dien men ook afzonderlijk voor mij bestemd had , en van een' eersten voorzitter , die , gelijk hier boven gezegd is , mijn proces met eene **BIJZONDERE OPLETTENDHEID VERWAARDIGDE**.

Zelfs in de onderstelling dat alle voorzorgen niet reeds vooruit genomen waren , om den regter van het spoor te leiden , en dat zelfs mijn proces in kalme dagen en door volkomen bedaarde personen beslist ware geworden , dan zoude nog , van het oogenblik af , dat zich valsche getuigen opdeden , mijne veroordeeling zeker geweest zijn : want in het stelsel der *jury* moet de overtuiging plaats hebben , ten gevolge van de mondelinge behandeling der zaak.

Doch in dagen van geregelde regtspleging en van kalmte , zoude men mij geenszins belet hebben om gebruik te maken van mijne regtsmiddelen , ten einde , zelfs bij het verhoor , de valscheheid van eenigen der getuigen te bewijzen.

Mijne vijanden hadden geene enkele voorzorg verzuimd , om mij ellendig te maken , zelfs niet die , van mijne verdediging al hare kracht te benemen. Ik zal in dit geschrift niet onderzoeken , welke **MIDDELEN** zij tot dat einde hebben aangewend ; het is mij alleen van belang de daadzaken bekend te maken. Ziet hier wat er te dezen opzigte gebeurde.

Twee dagen voor dat de debatten geopend zouden

worden, vroeg ik mijn' advocaat, of hij het nuttig achtte, dat wij de verdediging onder elkander verdeelden, gelijk zulks menigmaal plaats heeft; wanneer de beschuldigde in staat is zich behoorlijk uit te drukken. In dat geval behoudt de verdediger alleen behandeling der regtspunten voor zich, en de beschuldigde bepaalt zich tot de verklaring der daadzaken. Ik heb zulks menigmaal zien plaats hebben, zoowel voor den krijgsraad, als hij de burgerlijke geregtshoven.

» Ik wil niet dat gij in het geheel den mond zult openen, dan alleen om te antwoorden op de vragen, die men u zal voorstellen, en gij moogt verzekerd zijn, dat men u niet sparen zal."

Ziedaar, woord voor woord, het antwoord, dat ik van mijn' advokaat ontving.

Ten gevolge van dit antwoord verseheen ik in het verhoor, zonder mij eenigzins op eene verdediging voorbereid te hebben. In de ondervragingen werd ik, zoo als mijn pleitbezorger het mij voorspeld had, geenszins gespaard. Ik werd van alle zijden aangevallen, zelfs door diegenen, welke het regt niet hadden mij eenige vragen te doen. Voorzitter, raden, advokaat generaal, gezworenen, getuigen, — iedereen bemoeide er zich mede, en dikwijls vielen zij mij allen te gelijk op het lijf: het was een regte hagelslag. Ik wist niet naar wien ik luisteren, waarheen ik mij keeren, of met wien ik beginnen moest.

Intusschen gaf ik op al de gedane vragen een on-

verwijld, bondig en juist antwoord. De zuiverste onschuld zelve zoude zonder aandoening zulk eene proef niet doorstaan, maar ik tart iedereen, op de gansche wereld, die zich schuldig gevoelt, uit, om er zich door te redden. Mijne wijze van antwoorden kan slechts op éénerlei wijze verklaart worden: ik zeide namelijk in alles de waarheid, en niets dan de waarheid; ik konde het doen, daar mijn geweten zuiver was, en mij niet het minste verweet.

Ten bewijze zal ik hier het *Journal du Rhone* zelf aanhalen, dat mij zeker in het geheel niet gunstig was, want dikwijls trof men er sterke gispingen van mij aan, schoon zij altijd listiglijk verborgen waren, achter schijnbaar vleijende uitdrukkingen, door welke dat blad de bitterheid van deszelfs gal meende te kunnen verzoeten.

Na eene inleiding, waarin hij het, mijnen lezer reeds bekende, onderwerp van het proces opgeeft, drukt dat blad zich in zijn nummer 33, van dingsdag 28 Mei, 1816, aldus uit.

« De afkomst van den graaf DE LIBRY BAGNANO is met der daad adellijk en oud. Het is vruchtbaar geweest in groote mannen, die hunne bekwaamheden aan den dag legden in de administratien en gouvernementen der staten. Verscheidene zijner voorouders hebben een' hoogen rang bekleed aan het hof van Toskanen, en in andere staten van Italie; en hebben het volle vertrouwen hunner opperhoofden genoten. Wat hemzelven betreft, hij heeft eene andere soort van roem gezocht: hij stelt er zijne eer in van de eerste slagen te hebben toege-

bragt aan het bestuur van zijn vaderland (1), en de Franschen begunstigd te hebben; die reeds bij den aanvang onzer burgerlijke onlusten, den geboortegrond van TASSO en VIRGILIUS wilden onderwerpen aan het republikeinsche stelsel, en er de leer van het liberalismus prediken."

Na voorts gemeld te hebben dat ik veroordeeld ben geworden, vervolgt hetzelfde dagblad op deze wijze :

» Bij het hooren voorlezen van het vonnis, waardoor hij veroordeeld werd, heeft hij de hevigste gemoedsaandoening getoond, en scheen hij op het punt van te bezwijken. De graaf DE LIBRY heeft zelf, na zijnen verdediger, het woord gevoerd, en zijne zaak, gedurende verscheidene uren bepleit. Hij heeft punten behandeld, die niet door zijnen advokaat aangeroerd waren, en zijne gemakkelijheid van spreken, zijne voordragt, zijne zelfbewustheid, zijne houding, zijn toon, zijne bekwaamheid, om zich van spotternij en andere middelen van redekunde te bedienen, schenen iemand

(1) Deze hatelijke beschuldiging kan niet valscher bedacht worden. Zij doelt op mijn gedrag te Portoferrajo. waarvan ik vroeger gewag heb gemaakt. Aan niet een gouvernement in de wereld heb ik de *eerste slagen* toegebracht, en allermint aan dat van mijn eigen vaderland. Toen ik mij tusschen de Engelsen en de Franschen geplaatst zag, beging ik de dwaasheid van de laatsten te verkiezen; het klinkt waarlijk vreemd dat men juist in Frankrijk zelf mij hiervan eene misdaad maakt, of het mij ten minste ten verwijt wil doen verstrekken.

K

aan te duiden van uitstekende talenten, volkomen geoefend in de grondige kennis onzer taal, door-drongen van de gronden van het onderwerp, en wel gewoon om in het publiek te spreken; iemand die gelijkelijk voor den tabbaard en den degen geschikt is."

» De heer BASTARD d'ETANG, eerste voorzitter bij het koninklijk gerechtshof van Lijon, heeft bij de assises voorgezeten. Hij heeft gemeend dat deze zaak genoeg **ZIJNE BIJZONDERE OPLETTENDHEID** verdiende, om **ZIJNE TEGENWOORDIGHEID** te vorderen."

» Men heeft in dit regtsgeding de in Frankrijk het meest bekende namen hooren noemen; die van BONAPARTE, TALLEYRAND, CARNOT, MOUTON-DUVERNET, CAMBRONNE en anderen hebben medegewerkt om deze zonderlinge regtszaak onder dienen te plaatsen, welke *beroemd* geheten worden (1)."

In der daad, mijn advokaat zeide zeer veel, en met groote welsprekendheid, over zaken, die met mijn proces niets gemeens hadden. Zoo weidde hij bij voorbeeld lang uit over de aanspraak, die ik had op de welwillendheid van Frankrijk, en in de onderstelling dat mij hierdoor, in de omstandigheden, waarin zich destijds de stad Lijon bevond, geen

(1) De lezer zal waarschijnlijk vragen wat al die groote namen gemeens konden hebben, met een proces over wisselhrieven, en dit konde het geval ook niet geweest zijn, als men er de staatkunde niet op eene geheel verkeerde wijze ingemengd had, ten einde mij, met behulp der plaatshebbende omstandigheden, te verplotteren.

slechte dienst gedaan werd, stuitte dit middel mij tegen de borst, daar men uit hetzelfde zoude hebben kunnen opmaken, dat ik mijne vrijspraak als eene soort van tegoeddoening verlangde. De advokaat sprak ook veel te veel van mijne afkomst en geboorte, zaken die daar althans niet te pas kwamen, en van mijne betrekkingen met vorstelijke geslachten (1); waarna hij zijne pleitrede eindigde met eene zoogenaamde beleefdheid, voor mijn gevoel veel pijnlijker dan een ponjaardsteek, in de volgende woorden:

» Thans laat ik aan mijn' klient zelven over den grond zijner zaak te behandelen; dezelve kan gewis in geene betere handen dan in zijne eigene vertrouwd worden.»

Hierop liet de pleitbezorger, die mij twee dagen te voren verboden had *den mond te openen*, de verdediging mijner gansche zaak aan mij over; want bij slot van rekening bleef de grond derzelve geheel onveranderd, hetzij dat ik de zoon van een' schoenlapper of van een' koning geweest ware, en dat ik de driekleurige vlag of de drie halve manen van den grooten Turk ware gevolgd. In tegendeel zelfs zouden, wanneer ik schuldig was, mijne maatschappelijke betrekkingen gestrekt hebben, om mijne schuld

(1) De grootmoeder van mijn' vader was eene princess de LA-TOUR TAXIS, buitendien was ik door het geslacht der BAGNANO's vermaagschapt aan de prinsen CORSINI, die zelfs een' Paus in hunne familie hebben, te weten CLEMENTIUS XII, alsmede aan verscheidene andere der voornaamste geslachten van Italic en Duitschland..

te verzwaren, want misdaden van dergelijken aard, als men mij mede betichtte, worden meest bedreven door lieden, die zich in ellende bevinden, en geen verstand bezitten, hetwelk hen wel nooit tot geheele verontschuldiging kan verstrekken, maar hun toch verzachting bezorgen. Niets van dit alles kon in mijn voordeel pleiten; het *Journal du Rhone* heeft het zelf opgemerkt, en in dit opzigt stem ik met hetzelfde volkomen overeen. Ware ik schuldig geweest, dan zoude ik schuldiger geweest zijn dan een ander.

Gedurende de debatten hadden er gevallen van regtsweigering plaats, van de hatelijkste soort; doch ik zoude mij hierover niet kunnen uitlaten, zonder de toekomst mijner zaak in gevaar te brengen, want dan mogt men het er op nieuw op toeleggen om de bewijzen, die ik, zoo mogelijk, ongeschonden moet bewaren, krachteloos te maken.

De afval van mijn' advokaat zoude iemand, die zich schuldig bevond, verpletterd hebben, want hij was zelfs in staat om een' onschuldige ter neder te slaan.

In mijn gansche leven heb ik dergelijk eene verontwaardiging niet ondervonden, als dat lage bedrog mij inboezemde. Het was in der daad een verraad! (1) Zij, die de stad kenden, waren er niet

(1) Die zelfde advokaat was, gedurende de honderd dagen, een der eerste redenaars geweest bij het lijonnesche verbond.

Ik had alle zijne welsprekende betuigingen der edelste liberale beginselen voor klinkende munt aangenomen; zóó ben ik

over verwonderd, maar naderhand kwam men, gelijk zulks meestal plaats heeft, mij eene menigte bijzonderheden vertellen, die geschikt waren om mijne oogen te openen, ten opzichte van den man, dien ik mijn vertrouwen geschonken had. Zóó komen de waarschuwingen doorgaans, als men dezelve niet meer noodig heeft.

Zoodra de advokaat zich op zijne plaats had nedergezet, rees ik van de mijne op, zonder de minste verlegenheid te betoonen, en ik sprak van des morgens elf ure tot een uur na middernacht, eene tusschenpoos van vijf kwartier uurs, voor het middagmaal van het gerechtshof en der gezworenen uitgezonderd. Maar dat ik niet verdedigd ben geworden is eene daadzaak, want mij alleen voorbereid hebbende, om *den mond niet te openen*, en niet gewoon zijnde in een dergelijk geval in het openbaar te spreken, was ik genoodzaakt twaalf uren te besteden, aan hetgene ik gemakkelijk binnen drie uren had kunnen zeggen, indien ik te voren mijne denkbeelden behoorlijk had geregeld. Ik verzocht met aandrang dat de zaak mogt uitgesteld worden, doch zulks werd mij geweigerd.

Gedurende de debatten zag ik mij aangevallen door eene hagelbui van valsche getuigen, waarover ik mij echter niet mag uitlaten, dan voor nieuwe regters. Niet alleen zoude ik mijne zaak in gevaar

mijn gansche leven door bedrogen worden, door de groote woorden der kwakzalvers, waarvan de wereld vol is. Deles is mij duur te staan gekomen; ik heb mijne oogen te laat geopend.

brengen, wanneer ik over dit onderwerp in bijzonderheden wilde treden, maar ik zoude tevens verplicht zijn, in langdradige en vervelende uitweidingen te geraken, die mijn werk tienmaal dikker zouden maken, en mij van de tien kansen ten minsten negen ontnemen, dat iemand zich de moeite gaf het ten einde toe door te lezen.

Het klinkt in der daad zonderling! Het was de vraag van wisselbrieven, en er werd bij de debatten van niets dan van staatkunde gesproken. Toen ik eindelijk zelf mij genoodzaakt zag ophelderingen van een' staatkundigen aard te geven, haastte men zich met niets zoo zeer, als om mij het woord te benemen, naar mate die ophelderingen meer voldoende werden; men voegde mij toe dat ik mij niet ten opzigte eener staatkundige aanklagt te verdedigen had. Bij de twintigste, misschien bij de honderdste stoornis van dien aard, kon ik niet nalaten uit te roepen: »Maar mijne heeren, als het zoodanig met de zaak gelegen is, waarom spreekt men hier dan onophoudelijk van staatkunde? Ik zoude liever wenschen mij, te gelijker tijd, tegen twee verschillende beschuldigingen te verdedigen, dan op zoodanige wijze telkens van het eene onderwerp tot het andere te moeten overgaan, en verplicht zijn mijn staatkundig gedrag te verdedigen, als het de vraag is van vervalsching, of de vervalsching, als er over staatkunde gehandeld wordt. Die bedriegelijke kring brengt mij in der daad op het bed van PROCUSTUS!»

Tot mijn ongeluk verhief zich een gedruisch van goedkeuring onder de toehoorders; en dit bragt niet weinig toe om de verbittering tegen mij nog te vermeerderen.

Maar een geheel onverwacht toeval gaf mij den doodslag.

Men mogt beproeven wat men wilde, het bleef altoos een GEVOLG ZONDER OORZAAK, gelijk ik reeds vroeger gezegd heb, dat men in mijn' persoon vervolgde. De ongerijmdheid eener zoodanige vervolging was voor iedereen zonneklaar, en veroorzaakte niet weinig verlegenheid aan diegenen, welken reeds lang te voren mijn' ondergang bezworen hadden.

Mijnheer de voorzitter zweette, om mij zoo uit te drukken, etter en bloed, om voor die onverklaarbare vervalsching een' doopvader te vinden.

Onder mijne papieren had men, ik weet niet welke, brieven gevonden, die betrekking hadden op een' mijner neven, die in de eerewacht gediend had, en van angst (dit is letterlijk waar,) gestorven was, ten gevolge van den slag van Hanau, in welken hij, voor de eerste maal van zijn leven, een ander vuur had gezien, dan dat der waskaarsen van de sakristy, in welke hij ten minsten drie vierde gedeelten van zijn leven had gesleten.

Vergetende dat deze neef dood was, (wij hadden elkander trouwens in meer dan acht jaren niet ontmoet,) kreeg mijnheer de voorzitter den rampzaligen inval, van mij de volgende, ongelooflijke vraag te doen :

» Beschuldigde, zoo gij zelf geene vervalsching hebt gepleegd, zal het misschien uw neef zijn, die zich daaraan schuldig heeft gemaakt? »

Al te ongelukkig voor mij, was het antwoord terstond op mijne lippen, en ik houde mij overtuigd dat het te gelijker tijd in de gedachte van al de toehoorders opkwam. Ik zeide:

» Men zoude zeggen dat mijnheer de voorzitter vermaak schept in de fabel van den wolf en het lam na te bootsen. **HET GIJ HET NIET GEDAAN, DAN DEED HET UW VADER!** Ik bemerk dat mijn tegenwoordige toestand maar al te veel naar dien van het arme lam gelijkt.»

Op deze woorden had er onder de toehoorders bijna eene uitbersting te mijnen voordeele plaats. De les was ook gestreng. Men veinsde zich met mijn antwoord te vrede te stellen, en het niet ten kwade te duiden. Maar dat was weder eene dier kwijtscheldingen, in den trant van **MOLIÈRE**, tegen welke men zich niet verdedigen kan (1).

(1) Een der getuigen beschuldigde mij van gezegd te hebben *dat de hertog van ANGOULÈME een gek was*, dat hij **VOLTAIRE en MACHIAVEL las**, en dat hij *in de gevangenis de mis niet had bijgewoond*. » In een woord, mijne heeren **HET IS EEN MAN, DIEN MEN VERNIELEN MOET**, » riep hij, bij het eindigen zijner verklaring, terwijl hij dit laatste woord, door het stampen met zijn' voet meerder kracht poogde bij te zetten even als of hij een' ratelslang onder zijne hielen wilde verpletteren. De toehoorders rilden van afgrijzen.

In een der oogenblikken, dat de *audientie* geschorst was, had iemand tegen dien getuige gezegd, dat zoodanig eene verbittering hem hatelijk en onverklaarbaar voorkwam. Hij antwoordde:

Ik werd veroordeeld!

Eene hatelijke misdaad, ja, ik herhaal het, eene misdaad, in verscheidene andere gesplitst, werd aangewend om het hoogste gerechtshof te beletten bekend te worden met de algeheele krachteloosheid der regtspleging, die echter dienen moest om deszelfs regtvaardigheid in te lichten, en het vonnis mijner veroordeeling te vernietigen.

Dit heeft betrekking tot verscheidene andere omstandigheden, die ik niet zoude kunnen bekend maken, zonder de zaak mijner vijanden in de hand te werken (1).

Onder de onbegrijpelijke onregelmatigheden, welke gedurende de instructie van mijn proces plaats hadden, en waarvan ik heb verzuimd melding te

» Gij kunt er op uw gemak over spreken: bedenk dan toch dat het mij SCHADEVERGOEDING EN RENTEN ZOUDE KOSTEN, ALS DE BESCHULDIGDE WERD VRIJGESPROKEN.

Deze woorden verdienden, dunkt mij, wel opgeteekend te worden, want zij waren alleen genoegzaam om vele zaken te verklaren; doch alles werd mij geweigerd; helaas, volstrekt alles!

Ik was het lam uit de fabel, en ik had meer dan éenen wolf voor mij!

(1) Gewoonlijk worden de getuigen in een afzonderlijk vertrek geplaatst en leggen een voor een hunne verklaring af. Een dier getuigen had eene zoo lompe onwaarheid gezegd, dat ik stellig overtuigd was van hem te zullen doen logenstraffen, door een anderen getuige, schoon deze door den eersten bezoldigd werd. Doch zij waren naast elkander gezeten, hetwelk mij onbekend was. Toen men nu den tweeden opriep, om zijne verklaring af te leggen, bepaalde hij zich tot de volkomene bevestiging van alles, wat de ander gezegd had. Op deze wijze ging men bij de debatten te werk!

maken, moet ik vooreerst de weigering noemen, om commissien uit te zenden, ten einde regterlijk de valscheid of echtheid der handteekeningen, *die de mijne voorafgingen*, te onderzoeken. Het is noodig hier bij te voegen, dat de nabootsing in allen gevalle zoo volkomen was, dat zij de *experts* zelve in de war bragt; inzonderheid de handteekening van mijn' bedrieglijken agent, den notaris. Het onderzoek had te Lijon zelf plaats, zonder andere stukken ter vergelijking, dan eenige brokken van brieven, door de onderteekenaars geschreven. Wanneer men aan mijn herhaald verzoek voldaan had, door eene commissie tot onderzoek uit te zenden, zoude de magistraatspersoon, welke met die zaak belast was, niet slechts de onderteekenaars op hun' eed hebben kunnen hooren, hetwelk, ik moet het bekennen, in de eeuw die wij beleven, een weinig afdoend bewijs zoude zijn, maar hij had hen ook hunne registers kunnen doen vertoonen; en daar zij op het onvoorzienst, als het ware, aangetast werden, is het hoogstwaarschijnlijk dat de waarheid hierdoor aan het licht zoude gekomen zijn.

Dit onbegrijpelijk verzuim moet hoofdzakelijk geweten worden aan den regter van instructie, en ik beken dat ik dien persoon niet verdacht heb, van in koelen bloede eene onregtvaardigheid te willen begaan: traagheid en onachtzaamheid hebben er, geloof ik, het grootste deel aan gehad. Hij was een bejaard man, die alles volgens den gewonen slender behandelde; goedwillig van aard, doch vadsig

en alles voor goed houdende. Telkens, wanneer ik hem verzocht commissien ter onderzoek uit te zenden, antwoordde hij mij grimlagchende: » Waar zoude het toe dienen, mijn kind! uwe zaak heeft niets te beduiden; het zoude vergeefsche moeite zijn, zonder de minste noodzakelijkheid zoo ver heen te schrijven.”

Doch het was, naar mijn oordeel, de pligt van mijn' advokaat geweest, hier de hand aan te houden, en zich van zijn ministerie te bedienen, ten einde de zending eener *rogatoire* commissie te verkrijgen. Zijne lage streek, bij de debatten, maakt het alleen reeds onnoodig naar de oorzaak van zulk een schandelijk verzuim te onderzoeken. In dit samenweefsel van ongeregtigheden, komen verscheidene zaken voor, die ik mij zelve eerst heb kunnen verklaren, toen het reeds veel te laat was.

Wat hiervan zijn moge, de processtukken waren nauwelijks op de griffie van het Hof van Cassatie aangekomen, of ik werd naar het *prévotaal* geregtshof verwezen onder eene nieuwe beschuldiging van vervalsching van handelgeschriften.

Beroofd van verscheidene papieren, die mij noodzakelijk zouden zijn, ben ik niet in staat den juist datum op te geven, maar ik ben verzekerd dat deze nieuwe vervolging niet meer dan acht dagen van de vorige beschuldiging van vervalsching verschild heeft.

Deze nieuwe ongeregtigheid werd op eene zoo lompe wijze aangevangen, dat men zich zelfs de

moeite niet gaf, er ten minste het voorkomen van waarschijnlijkheid aan bij te zetten. Doch ik bevond mij achter de grendels, buiten de mogelijkheid, om mij door middel der nieuwspapieren, die toen onder censuur stonden, tot het publiek te wenden. Mijne vijanden bevonden zich overal, en ik kon nergens heen.

Dit tweede proces werd mij enkel aangedaan, om de wettigheid van het eerste in het algemeen gevoelen te staven, en voornamelijk om het Hof van Cassatie tegen mij in te nemen, en een al te nauwkeurig en diep onderzoek voor te komen van eene zaak, welker nulliteiten, ik herhaal het, voor het zelve verborgen werden gehouden, door de allermisdadigste konstgrepen, die ik echter niet aan het licht kan brengen, zonder mijne zaak te benadeelen.

Omstreeks dien tijd liet de Voorzienigheid toe dat mijne vijanden eene zonderlinge gedachteloosheid begingen. Ik verzoek thans degenen, die mij met de lezing van dit geschrift vereeren, hunne oplettendheid te willen verdubbelen.

Deze tweede beschuldiging werd, op eene vertrouwelijke wijze, bekend gemaakt, tien dagen vóór den officieelen datum, welken het proces zelf toeschreef aan de vervalsching, die tot grondslag van hetzelfde verstrekte. Het smart mij zeer dat ik de juiste dagen niet kan opgeven: zij zijn mij ontgaan; doch het doet niets ter zake: ik zal desniettemin trachten mij volkomen duidelijk te verklaren.

Ondersteld dat de acte van beschuldiging (en ik

verlang geene andere grondslagen dan de haren,) aan de nieuwe vervalsching den datum van den DERTIGSTEN had toegeschreven, en dat een persoon uit Lijon den TWINTIGSTEN dier zelfde maand aan iemand in Parijs had geschreven, om hem bekend te maken dat ik naar het prévotaal gerechtshof *verwezen was*, uit hoofde eener nieuwe beschuldiging: dan zal ik vragen, hoe zoodanig persoon of iemand anders met zulk eene voorwetenschap konde begaafd zijn, en zelfs nog meer, want de voorwetenschap bestaat, in vooraf te kunnen zeggen, wat later nog gebeuren moet, maar niet in het opgeven der toekomst, als reeds gebeurd zijnde.

Door welk wondermiddel wist die man te Lijon op den TWINTIGSTEN, dat er op den DERTIGSTEN der zelfde maand, en dus tien dagen later, te Lijon eene misdaad zoude gepleegd worden; dat ik geregtelijk zoude beschuldigd worden, van die misdaad gepleegd te hebben, en dat die misdaad eerder in eene vervalsching, dan in een' moord of eene brandstichting zoude bestaan? Door welk grooter wondermiddel nog, meldde men dat alles, ALS REEDS GEBEURD ZIJNDE, op den twintigsten der maand, terwijl de geregtelijke beschuldiging zelve bepaalde dat de misdaad tien dagen LATER gepleegd was?

Ik wensch vurig dat ik gelukkig zal geslaagd zijn, om dit allerzonderlingst voorval aan mijne lezers even duidelijk te maken, als het aan mij zelve is. En in waarheid, zoo ik mij niet volkomen be-

drieg, komt het mij voor dat men in het geheel niet verder behoeft te zoeken, om het allersprekendst bewijs te vinden, van het komplot, dat men gesmeed had, om mij in het verderf te storten.

Het schijnt mij duidelijk toe, dat een der ingewijden in dit afschuwelijk geheim, al te driftig om zijne woede te koelen, de onvoorzigtigheid zal begaan hebben van iets als reeds GEBEURD op te geven, waartoe men echter nog pas besloten had, en waarvan de uitvoering tien dagen is uitgesteld geworden, door eene schijnbaar toevallige omstandigheid, welke mij onbekend is gebleven, doch welke door de Voorzienigheid is daargesteld, ten einde de waarheid eenmaal aan den dag te doen komen.

Gelukkig had ik een GESCHREVEN BEWIJS in handen, van deze onverklaarbare voorzegging. Daar mijne eerste klagten wegens valsche getuigen niets hadden uitgewerkt, meende ik dezelve te moeten vernieuwen; en ik had daarbij de noodlottige onvoorzigtigheid, melding te maken van de daadzaak, die ik hier boven heb medegedeeld, en van het geschrevene bewijs, dat ik er van in handen had.

Acht en veertig uren later werden de deuren van mijn vertrek met groot gedruisch geopend. Eene bende kerels die, ik zal niet zeggen uit het zwarte woud, maar veeleer uit de hel afkomstig waren, viel op mij aan; anderen wierpen zich op mijne papieren; men ontkleedde mij, en onderzocht mij, tot zelfs

in mijne schoenen, in mijn haar, in de voering mijner kleederen, — in een woord, zóó naauwkeurig, als men een' CADOU DAL of een' LOUVEL zoude kunnen onderzoeken. Men werpt mijn bed, mijne meubelen, mijne boeken, — alles dooreen, en maakt zich ten laatsten meester, niet slechts van alle mijne geschriften, welke in den tijd van acht jaren niet minder dan veertien malen zijn onderzocht of mij ontnomen geworden, zonder dat men er ooit iets anders in gevonden heeft, dan hetgene mij tot eer konde verstrekken, maar tevens van al wat naar papier gelijkt, het mogt wit of gedrukt zijn: boeken, dagbladen, kladden, in een woord alles, volstrekt ALLES. Men berooft mij te gelijker tijd van mijn' inktkoker, mijne pennen, potlooden, en alle andere middelen om een enkel woord te schrijven. Men noodzaakt mij mijn zegel te zetten op het pak, dat mijne papieren bevat, en ontnemt mij vervolgens het signet zelf. Ik wil mij hiertegen verzetten, doch men lacht mij in het aangezicht uit. De bende verdwijnt, en de grendels worden weder voor mijne deur geschoven. Twee minuten later word ik in een ander vertrek geplaatst, en buiten toegang gehouden.

Toen ik in mijn' nieuwen grafkelder gekomen was, wilde het toeval, dat ik met mijn hoofd leunde tegen het venster, dat uitkwam op de binnenplaats, en de kamer van den cipier. Eene op den middag aangestokene kaars wekte mijne aandacht. Het hoofd der bende, die mij van alle mijne papieren en te

gelijk van mijn zegel beroofd had, was aan eene tafel gezeten, en bezig dezelve uit een te schiften, zoodra hij gedaan had, werd het pak op nieuw verzegeld; en eerst na dat mijne geschriften eene geheime zuivering hebben ondergaan, worden zij aan het parket van het prévotaal gerechtshof overgegeven, dat met het onderzoek van mijn tweede proces belast is.

Ik weet niet of al de verwijten, die men, in der tijd, aan den bijzitter gedaan heeft, gegrond waren. Van mijne zijde vordert de billijkheid te verklaren, dat hij ten minste niet naliet *rogatoire* commissien uit te zenden, zoowel naar Milaan als naar Parma, van welke plaatsen de wissels, die men voor valsch hield, zouden getrokken zijn. Ik geloof wel dat de naam dier laatste plaats veel heeft toegebracht, om zulk een naauwkeurig onderzoek te wege te brengen, en dat men misschien de gelegenheid zocht, om mij te wikkelen in eene zamenzwering, welke te Parma zoude behandeld worden, aangezien den grooten afstand, waarop wij ons bevonden van het eiland St. Helena, het toenmalig verblijf van keizer NAPOLEON. Ik haast mij te verklaren dat de keizerin MARIA LOUIZA geen het minste deel heeft gehad, aan den trek van edele weldadigheid, daar ik zoo straks van gewagen zal.

Derogatoire commissien hadden een lang tijdverloop ten gevolge, doch ik zeg dit niet om mij te beklagen, want de billijkheid vordert te erkennen, dat verscheidene processen een' langen tijd vereischen, zoo-

wel in het belang der aanklagt, als der verdediging; het is gewis niet te ontkennen dat men somtijds de zaken op eene schuldige of voor het minst nuttelooze wijze uitrekt, doch ik geloof dat men de klagten hierover al te ver gedreven heeft. Van 't oogenblik af echter, dat de partijgeest zich met eenige zaak, om het even met welke, bemoeit, wordt het allerminste verzuim eene afschuwelijke misdaad.

Intusschen waren de vertragingen voor mij noodlottig, want zij waren oorzaak dat de behandeling mijner tweede zaak weder plaats had op een tijdstip, waarvan de gruwelen door geheel Europa weergalmd hebben; een tijdstip, waarin men van menschenhoofden kegelballen maakte (1); het tijdstip, in een woord, waarop de maar al te beruchte zamenzwering van Junij, 1817, plaats had.

Onder de menigvuldige gebreken, welke men, ik beken, het, aan dit geschrift verwijten kan, moet het gemis van regelmatigheid in de eerste plaats genoemd worden. Doch ik vlei mij dat de lezer in dit opzigt te toegevender zal zijn, naar mate hij zich te binnen brengt, door hoe vele smartelijke herinneringen mijn hart van een is gescheurd geworden, van het oogenblik af, dat ik de pen heb opgevat. Een geschrift van dergelijken aard als het mijne

(1) Om billijk te zijn moet ik hier bijvoegen dat een zwitsersch officier, welke deel aan die onmenschelijkheid genomen had, gearresteerd werd, en dat hij zichzelve, in de gevangenis van Lijon, van het leven heeft beroofd.

moet bovenal waarheid behelzen, doch het is onmogelijk in hetzelfde al de gekuischtheid en regelmatigheid van andere werken te bewaren, of de schrijver zoude zelf van alle gevoel moeten ontbloot zijn.

Ik bemerk dat ik reeds vroeger had moeten melden, wat ik nu ga mededeelen.

Men zal zich misschien herinneren dat de luitenant generaal, baron MOUTON D'OVERNET op de eerste lijst geplaatst was, der al te beruchte ordonnantie van 24 Julij, 1815; en van al de generaals, die gedurende de honderd dagen onder den keizer gediend hebben, durf ik verzekeren dat er niet een is, welke zulks minder verdiend had, dan die beroemde held van de onsterfelijke onde lijfwacht.

MOUTON D'OVERNET had, na den slag van Waterloo de stad Lijon van de ellenden eener belegering bevrijd, en ik aarzel niet te verklaren dat, wanneer zich, na de honderd dagen, in die groote hoofdstad een vastberaden en dapper bevelhebber bevonden had, die ver vooruit konde zien, en bereid was om zichzelve bij iedere gelegenheid op te offeren, NAPOLEON nooit genoodzaakt zoude geweest zijn om van den troon te stijgen, en Frankrijk te verlaten.

De dag zal nog komen, dat de kabinetten van Europa hunne overwinning zullen betreuren; thans reeds hebben zij kunnen bemerken dat de magtige arm, die het monster der regeringloosheid geketend hield, niet meer in Europa te vinden is, dat hij niet minder aan de vorsten dan aan de volken ontbreekt; misschien is het oogenblik nabij, waar-

op vorsten en volken gelijkelijk den val van den grooten man zullen betréuren, die in weinige maanden de maatschappelijke orde in Frankrijk hersteld had, en een der grootste staatkundige verwoestingen, daar de geschiedenis van gewaagt, had gefnuikt.

Na den slag van Waterloo bevond zich in de omstreken van Lijon een leger van twee en dertig duizend man uitmuntende linietroepen, welk getal nog verdubbeld konde worden, door de mobiel-verklaring der nationale garden en der getrouwen. Lijon was in alle opzigten goed geapproviandeerd en uitmuntend versterkt, door middel van *redoutes*, die op eene allerbekwaamste wijze waren aangelegd. Niets evenaarde op dat tijdstip de geestdrift, welke evenzeer door de burgers als door het leger voor NAPOLEON werd aan den dag gelegd.

Tegen het einde van juni, 1815, was het leger van Lijon sterk genoeg, om het gedurende verscheidene maanden vol te houden; en er waren slechts drie weken noedig om die van de Loire en den Moezel, de korpsen van RAPP en LECOURBE, de divisies van Besançon, Bordeaux, Metz, enz. met elkander in het departement van de Rhone te vereenigen; hetwelk alles te zamen eene magt van tweehonderd en vijftig duizend strijdbare mannen zoude daargesteld hebben. Gedurende dien tijd zouden de reeds bevolen ligtingen ook den tijd gehad hebben, om zich onder hunne vaandels te scharen. Had de keizer zich aan het hoofd van zoodanig een leger bevonden, ter verdediging van den grond van Frank-

rijk, dan had hij op nieuw het lot van Europa kunnen doen wankelen; ten minste zeker den vrede verkregen, en zijn' troon behouden. Dit alles zoude gebeurd zijn, zonder het *egoïsmus* van Engeland, welks staatkunde altijd met den industrieelen voor-
spoed van Frankrijk in strijd zal zijn, die het werk was van NAPOLEON; zóó heeft Engeland ook de ontluikende en verbazend toenemende nijverheid van België, de schepping van den wijzen, deugdzamen WILLEM, vernietigd.

Als de generaal MOUTON DUVERNET te Lijon die geestkracht had weten ten toon te spreiden, waarvan hij zoo vele bewijzen gegeven had, aan het hoofd dier oude garde, welke hem onder hare be-
roemdste aanvoerders geteld had, dan zoude buiten eenigen twijfel de tweede restauratie in 1815 niet hebben plaats gehad, en Europa zoude zich thans niet op den krater van een' vuurspuwenden berg bevinden, waarop het geplaatst is door de monnik-
kenstreken en de tallooze misslagen, welke de BOURBONS, gedurende vijftien jaren, begaan hebben,..... Eerbied voor het ongeluk, doch waarheid voor de geschiedenis!

Tot belooning was de generaal MOUTON DUVERNET, zoo ik meen, reeds de derde persoon, die ingeschreven werd op de verbanningslijsten van 24
Julij, 1815. Een man, voor wien de stad Lijon altaren zoude opgericht hebben, aan wien de BOURBONS den maarschalkstaf zouden schuldig geweest zijn, werd genoodzaakt eene wijkplaats te zoe-

ken, daar hij Frankrijk niet had willen verlaten, om zich te gelijker tijd te onttrekken aan de vervolging der oppermagt, en aan den ponjaard der moordenaars, die dezelve toen dienden.

Op eene barbarſche wijze verraden, en nadat men hem gedurende verscheidene maanden vruchteloos had opgespoord, was MOUTON DUVERNET eindelijk het leven, dat hij genoodzaakt was te leiden, moede; hij verbeeldde zich ten onregte dat het bloed van BRUNE, van NEIJ, van LABÉDOJÈRE, CHARTRAN, MIÉTON, en RAMEL, — dat der Mammelukken te Marseille en der Protestanten te Nismes, eindelijk de woede zijner vervolgers zoude gekoeld hebben; en in stede van eene andere wijkplaats te zoeken, gaf die dappere en te ligt vertrouwende krijgsheld gehoor aan den raad en de uitzigten, die hem aangeboden werden door een' man, welke hierover naderhand diep berouw heeft moeten gevoelen: hij nam het noodlottig besluit van zichzelven in de handen der autoriteiten van de Boven-Loire, zijn geboorte land, waarin hij zich verborgen had, over te leveren. Er kwam terstond bevel om hem naar de gevangenis van Lijon te vervoeren.

Van het oogenblik af dat hij in deze stad aankwam, begrepen al degenen, die niet gewoon waren zich door hersenschimmen te laten begoochelen, en buitendien de partij der onverzoenlijken zeer goed kenden, terstond dat de generaal MOUTON DUVERNET zoude opgeofferd worden; opgeofferd, vooral aan de behoefte, welke het ministerie gevoelde,

van vrede met die partij te maken, welke zich des- tijds ontevreden betoonde, en vorderde dat er te Lijon een voorbeeld zoude gesteld worden.

Eenige personen besloten intusschen den generaal te redden. Ik ben er trotsch op een der eersten geweest te zijn, die dit voornemen opvatten, en het niet voor zijn allerlaatste oogenblik te hebben laten varen. In die omstandigheid, gelijk in al de overigen van mijn leven, waarbij ik mij een lofwaardig doel voorstelde, ging ik met den grootsten ijver te werk, zonder mij eenigzins aan de hinderpalen, die zich voordeden, te bekreunen, dan alleen om ze uit den weg te ruimen, of te overwinnen; en nog minder stoorde ik mij aan de gevolgen, die er voor mij zelve uit zouden kunnen voortvloeijen. Slagen in mijn voornemen, dat was het eenige, waar ik aan dacht. Zonder een verfoeijelijk verraad, zoude ik geslaagd zijn; ware mij dit gelukt, dan zoude ik mij over geene der ongelukken, die mij troffen, beklaagd hebben.

De generaal kon slechts op tweederlei wijzen gered worden: openbaar geweld of geheime ontvlugting. Het eerste middel werd langen tijd onderzocht; doch eenige zwakke zielen deinsden terug voor de gestrengte bepalingen van het lijfstraffelijk wetboek (1).

(1) Zie hier het artikel van het wetboek, dat hen beschroomd maakte: „Wanneer de ontvlugting met braak of geweld, is bevorderd geworden door terhandstelling van wapenen, zullen de oppassers en overbrengers, die er deel aan hebben gehad, met

De gansche wereld is vol van dergelijke lieden, die het woord van toewijding altoos op de lippen hebben, maar het nooit op toewijding laten aankomen. Moet men zich slechts aan het geringste gevaar blootstellen, zelfs somtijds enkel aan een onbeduidend ongemak, dan heeft iedereen zijne verschooning gereed, en trekt zich terug. De een beroept zich op zijn' vader, de andere op zijne kinderen, de derde op zijne vrouw en de vierde op zijn bedrijf. Men kan er immers in Belgie het treurig bewijs van zien? Iedereen rekent het zich daar tot eene eer oranjezind te zijn; de schandelijke bewerkers der belgische omwenteling, de ijhoofdigste, de minst verdedigbare, zeker, die ooit op de gansche wereld ondernomen is, worden er met regt algemeen verfoeid: sedert twee jaren zijn er intusschen twintig verschillende gelegenheden geweest, om met die lieden af te rekenen, en in Belgie die uitmuntende orde van zaken te herstellen, welke, in een tijdvak van slechts vijftien jaren, dat land tot het voorwerp der bewondering en afgunst van alle volkeren der aarde gemaakt had; om dit doel te bereiken was niets noodig geweest dan toewijding, onversaagdheid en een hand volgouds. Welkeene schande! LEOPOLD heerscht, en een Vorst, wiens deugden die van MARCUS AURELIUS zouden verduisterd hebben, als zij tijdgenooten waren geweest, ziet zich beroofd van de

altoosdurenden dwangarbeid gestraft worden; de andere personen met dwangarbeid voor een' bepaalden tijd.

grootste helft van zijn rijk; en zulks door den overmoed van een hoop bandieten, die op eene walgelijke wijze door de kabinetten van Europa gerugsteund worden.

Men moet zich geenszins verwonderen over de hinderpalen, die het plan ondervond, om den generaal MOUTON DUVERNET, door middel van openbaar geweld, te redden. Wijders mag het niet ontveinsd worden, dat dit middel, al ware het gelukt, groote zwarigheden zoude hebben aangetroffen, het zij om den generaal eerst buiten de stad en vervolgens buiten het land te brengen, het zij om eene nieuwe wijkplaats voor hem te vinden, waarin hij volkomen veilig was voor de nasporingen, die gewis door de handlangers der openbare magt tegen hem zouden plaats hebben.

Daar het middel van openbaar geweld verworpen was, bleef er geen ander dan dat van omkoopings over.

Hiertoe was geld noodig, veel geld zelfs; en tot schande der menschelijkheid werd er slechts zeer weinig gevonden.

Ik nam het besluit eene collecte te openen, niet alleen slechts buiten Lijon, maar zelfs buiten Frankrijk. Ik stelde terstond eene soort van rondgaanden brief op, waarvan ik een groot aantal afschriften overal rond zond, waar ik slechts meende dat zulks zonder gevaar en met een goed gevolg geschieden konde.

Ik vond mij in mijne hoop niet bedrogen, van al-

le zijden werd mij geld of geldswaarde toegezonden; ik ontving goud, zilver, staven, paarden, diamanten, bankpapier, wisselbrieven, enz.

Verscheidene bezendingen ontving ik zonder opgave van naam, doch meest allen, gelijk ligt te begrijpen is, onder verpligting van geheimhouding.

Eene enkele zal ik echter noemen, omdat hare, waarlijk hemelsche ziel, het edelmoedigste deel nam in de algemeene weldaad, en er geheel geene voorwaarde bij bepaalde. Het is mij dus geoorloofd hulde aan hare deugden te doen, en schoon ik, in waarheid, hare zedigheid kwetsen kan, zal ik ten minste geen vertrouwen verraden, noch het zegel der geheimhouding schenden.

De dochter van JOSEPHINE, die engel, uit een engel geboren, koningin HORTENSIA, verwaardigde zich mij een' prachtigen diamant te zenden, die in andere tijden ten minste twintig duizend franken waardig zoude geweest zijn; toen op het oogenblik boodt men er mij tien duizend voor, en eindelijk werd hij, nog met moeite, voor acht duizend verkocht, ten gevolge eener reeks van bedriegerijen, waarvan het verhaal mij te ver van mijn onderwerp zoude afleiden, doch welke overvloed van stof zouden opleveren, om een uitgebreid hoofdstuk te voegen, bij het boek der laagheden en vuiligheden, door welke eene gemeene baatzucht het menschelijk hart kan bezoedelen.

Het grootste gedeelte der bezendingen was gerigt aan eene hoogbejaarde dame, van een gebrekkelijk

ligchaamsgestel; zij was eene verre bloedverwante van den maarschalk SUCHET, hertog van Albuféra, en is waarschijnlijk thans reeds overleden. Deze heldhaftige vrouw had den moed van zichzelven voor het verschrikkelijk prévotaal gerechtshof te noemen; terwijl de mannen..... de schandelijke laagheid hadden van zich te verwijderen, en mij in de verlegenheid te laten. Zij hebben mijn woord; nooit werd hetzelfde door mij verbroken. Dat zij zich dus geruststellen: het geheim hunner namen zal met mij in het graf dalen..... Frankrijk is het land der vrouwen: toewijding, edelmoedigheid, dankbaarheid, geheimhouding, moed, alles is haar eigen. Snoeverij, baatzucht, loszinnigheid, ondankbaarheid, is overal het deel der mannen.

Onder diegenen, van welke ik mij bediende, en aan elk van wien, buiten medeweten der overigen, eene bijzondere rol was opgedragen, bevonden zich verscheidene krijgslieden uit het oude leger. Ongelukkig had ik mijn vertrouwen verkeerd geplaatst. Zie hier wat er gebeurde.

De tijd naderde, waarop de generaal MOUTON DUVERNET voor den krijgsraad moest verschijnen.

Wij hadden berekend dat er driemaal honderd duizend franken noodig waren, om hem te redden, want er waren tweemaal honderd duizend beloofd aan den persoon, die hem ons zoude overleveren (1).

(1) De eipier was onomkoopbaar, schoon het lot, dat zijn

Het overige moest dienen om postpaarden gereed te hebben, van Lijon tot aan de grenzen van Zwitserland, en om verder datgene te bezorgen, wat tot zijne ontkoming noodzakelijk vereischt werd. Geene enkele voorzorg was verzuimd geworden; men had zelfs maatregelen genomen, dat de paarden der gendarmerie op den bepaalden dag allen aan een' voet vernageld zouden zijn, ten einde de dienst der ordonnancen te verlammen. De paardenposterijen op den weg zouden onvoorzien zijn; eene postkales, waarin zich een persoon bevond, wiens uitwendig voorkomen met dat van den generaal overeenstemde, zoude den weg der télégrafen volgen, en zich op zekeren afstand van Lijon, na eene valsche opgave gedaan te hebben, doen arresteren, met oogmerk om hierdoor de vervolgingen te vertragen, en de autoriteiten te misleiden, nopens den regten weg, dien de generaal was ingeslagen. Kortom, de maatregelen, die genomen waren, konden, menschelijker wijze gesproken, hun doel niet missen, als slechts ieder zijn plicht naauwkeurig vervulde, en mijne voorschriften naar den letter volgde.

roemruchtigen gevangene te wagten stond, hem diep in het hart griede. Tot belooning van zijne getrouwheid, ontzette men hem van zijn' post, weinige dagen na den dood van den generaal. Hij werd door een' ouden moordenaar vervangen, die op zijne beurt zich, door zijne aanhoudende roofzucht, na verloop van een jaar, deed afzetten.

Zóó ziet men hoe de BOURBONS gediend werden!

Men begrijpt dat honderd duizend franken niet te veel waren, om dat alles uit te rigten. Wij hadden er echter niet meer dan zestig duizend tot onze beschikking, want de twee honderd duizend, bestemd voor den persoon, die ons den generaal in handen zoude leveren, waren reeds in goud verwisseld, en moesten afzonderlijk voor die bestemming bewaard blijven.

Er was intusschen besloten om de ontcoming in geen ander geval te beproeven, dan bij eene veroordeeling ter dood.

Acht of tien dagen vóór dat de debatten stonden geopend te worden, (het is mij, na zestien jaren tijdsverloop, onmogelijk de juiste datum op te geven,) ontving men van Milaan, onder omslag, eene som van ruim dertig duizend franken, in wisselbrieven op Parijs; welke wissels terstond aan onzen kashouder, GORIĆ genaamd (1), werden behandigd.

Van eene andere zijde had ik mij, ter plaatsing of verkdooping van den diamant der voormalige koningin van Holland, reeds bediend van zekeren kapitein SOUQUES, een voormalig afgezet kwartiermeester, die in Lijon eene soort van makelaardij schap uitoefende. Deze SOUQUES was met eene der voorbe-

(1) Het was ten minste onder dezen naam, dat hij zich bekend maakte, doch misschien heeft hij, of jegens mij, of in de stad, een' anderen aangenomen. Ik had dien persoon ergens in Italie, als tweede Luitenant, ontmoet. Hij zelf zocht mij in Frankrijk het eerst op, en zeide mij dat hij tot den rang van Kapitein verheven was.

reidende zendingen belast, die tot de uitvoering van het plan noodig waren.

Ik gelastte GORIÉ hem de wisselbrieven te behandigen, die men uit Italie ontvangen had, ten einde dezelve TER ACCEPTATIE naar Parijs op te zenden, met order om ze daar te verhandelen, doch slechts NA DAT ZIJ GEACCEPTEERD ZOUDEN ZIJN. Mijne orders waren in dat opzigt stellig en bepaald. Het laatste endossement was in blanko gelaten: deze voorzorg was in de *circulaire* aanbevolen geworden, om voor te komen, dat zich op de wissels namen vertoonden, die de verdenking der politie zouden hebben kunnen gaande maken, en ons plan doen in duigen vallen (1).

In plaats van de wisselbrieven ter acceptatie op te zenden, nam SOUQUES op zich, ze te Lijon zelf te verhandelen.

De belangrijkheid der som, schoon hij er nog slechts een derde gedeelte van verhandeld had, (het juiste bedrag kan ik mij niet meer herinneren,) wekte eenige ligte vermoedens bij een' bediende, die op een bankierskantoor schreef; want in dien tijd leefde men in Frankrijk, en vooral in Lijon, in een atmosfeer van vermoedens. SOUQUES werd ondervraagd, en antwoordde dat hij voor mijne re-

(1) Nooit ben ik regt achter ééne zaak kunnen komen, waarentrent ik echter later vermoedens heb gekoesterd. Namelijk dat GORIÉ verscheidene mijner brieven vervalscht heeft, en niet zoodanig overgezonden, als hij ze van mij ontvangen had, om ze aan deraelver onderscheidene adressen af te zenden.

kening handelde, hetwelk de waarheid was, en dat hij de wissels van mij had ontvangen, hetwelk hij loog.

Men leefde destijds in Frankrijk onder exceptiewetten, die de persoonlijke vrijheid schorsten. Men maakte van dezelve gebruik, om SOUQUES te arresteren; zonder dit middel had men zulks bezwaarlijk kunnen doen, want geen vermoeden van misdrijf scheen op hem te rusten. In dat oogenblik konden bij niemand billijke vermoedens oprijzen, dan alleen wegens het bedrag der som, en ook ten gevolge van een ongelukkig endossement, dat, wel bij toeval, uit Parma geteekend was: want zeker niemand onzer had er zelfs aan gedacht, om een beroep op de edelmoedigheid van MARIA LOUIZA, ten behoeve van den generaal MOUTON DUVERNET te durven doen.

Aan welk een dunnen draad hangt het lot der menschen!

Wanneer SOUQUES mijne orders stiptelijk gevolgd had, door de wissels naar Parijs op te zenden, zoude de generaal MOUTON DUVERNET gered geweest zijn.

En zonder het verwenscht endossement van Parma, zoude waarschijnlijk er niemand aan gedacht hebben, om SOUQUES te arresteren; zelfs wanneer het verhandelen der wissels in de stad zelve gebeurde.

Die wisselbrieven waren valsch, doch zij waren dezelfde niet, die uit Italie gezonden waren. Zij kwamen zelfs niet eens overeen, ten opzichte van het

algemeen bedrag, of van dat van elk derzelven in het bijzonder. Deze beslissende daadzaak is bewezen geworden, door eene menigte van omstandigheden, die het onnoodig is hier bij te brengen, dewijl zij eerder behooren tot eene proces-memorïe, dan tot een verdedigings-geschrift, gelijk dit.

De achtenswaardige weduwe P —, onder wier adres de wissels ontvangen waren, verklaarde voor het gerecht, even als bij de debatten, met die edele beradenheid en dien zedelijken moed, welke bij de mannen zoo zeldzaam wordt aangetroffen, maar onder de vrouwen zoo gemeenzaam is, dat zij, al zonde het haar hoofd kosten, niets zoude te kort doen aan de waarheid, voor welke zij een' eed had afgelegd. Een man zoude er, buiten twijfel, zoo naauw niet op gelet hebben.

Er was niets minder noodig dan de hooge jaren dier dame, hare zachte en welwillende vroomheid, en hare verhevene deugden, die haar tot het voorwerp der algemeene vereering gemaakt hadden, om haar te beveiligen tegen eene dier daden van wreed-aardigheid, welke op dat tijdstip in Lijon maar al te gemeen waren. Het *prévotaal* gerechtshof van de Rhone, dat door geheel Europa beroemd is geworden, waagde het zelfs niet eene heiligschendende hand aan mevrouw P — te slaan; en de persoon, die den rampzaligen moed had, om hare arrestatie aan te raden, werd met verachting afgewezen.

Het is noodig hier te herinneren, dat de uit Italië ontvangene wissels noch mijne handteedening droe-

gen, noch van mijn *endossement*, op eenigerlei wijze, voorzien waren. Naauwelijks had ik ze ingezien, want den tweeden omslag openende, welke, zoo veel mij voorstaat, alleen mijn' voornaam bevatte (de buitenste omslag luidde altoos aan mevrouw, de weduwe P —,) en ziende dat het pak wissels inhield, die uit de collecte voortkwamen, liet ik het terstond aan GORIÉ, in zijne hoedanigheid van kassier, behandigen.

Wie was nu schuldig aan deze vervalsching, GORIÉ of SOUQUES? Ik weet het niet. Waren zij het beiden? Ik weet het evenmin. Intusschen gedroeg GORIÉ zich in deze zaak als een schelm, want naauwelijks had hij de inhechtenisneming van SOUQUES vernomen, of hij verdween, en nam omtrent tweehonderd en vijftig duizend franken aan goud met zich, die hij onder zijne bewaring had. Zonder dit verfoeilijk verraad ware alles nog niet verloren geweest, en had ik aan de redding van den generaal nog niet gewanhoopt.

Ik bemerkte dat de toestand van SOUQUES allernajdelijkst was; hij werd in geheime bewaring gehouden. Hij verloor er zijn hoofd door, zoo de man ten minste ooit een hoofd gehad heeft; en hoogstwaarschijnlijk achtte hij zichzelf reeds opgeofferd.

Ware ik geen eerlijk man geweest, dan zoude het mij ligt gevallen hebben, het proces met een enkel woord te doen eindigen.

De generaal MOUTON DUVERNET was gefusilleerd,

GORTÉ had zich weggepakt; alles was verloren! Ik maakte mijzelven ongelukkig, het zij als een man van eer of als een zot; na verloop van zestien jaren weet ik nog niet welke van beide benamingen mijn gedrag in die omstandigheden verdient.

Mijne volkomene ontkenning zoude genoegzaam geweest zijn, om een einde aan alle vervolgingen te mijnen opzigte te maken. Wanneer ik, bij voorbeeld, geantwoord had: SOUQUES is een bedrieger, ik heb hem niets ter hand gesteld, ik heb hem niets opgedragen, dan het plaatsen of verkoopen van een' diamant. Wanneer ik, op deze wijze, door eene geheele ontkenning de zaak kort had afgebroken, (en misschien had ik, met zulk een' man te doen hebbende, die partij behooren te kiezen,) dan wil ik al de gerechtshoven van de wereld wel uitdagen, om verder iets tegen mij uit te rigten.

Doch ik heb het nimmer van mij kunnen verkrijgen om oneerlijk te handelen; zelfs niet jegens menschen, die met mij ter kwader trouw omgingen.

Mijne antwoorden stemden dus volkomen in met de waarheid. Ik zeide tegen de regters:

» SOUQUES spreekt de waarheid, wanneer hij zegt voor *mijne rekening* gehandeld te hebben, maar SOUQUES liegt, als hij zegt dat hij die wissels *van mij ontvangen heeft*. Ik heb wel order gegeven, dat ze aan hem ter hand zouden gesteld worden, maar ik ben het niet, die ze hem gegeven heeft; die ze hem konde geven, daar zij niet in mijne han-

M

den waren (1). De wissels, die men SOUQUES gegeven heeft, zijn niet dezelfde, die hij moest ontvangen; het zijn niet dezelfde, die uit Italie gekomen zijn. Ik weet niet wie ze veranderd heeft; ik ben het zeker niet geweest, dewijl ik ze niet langer dan twee sekonden in mijne handen heb gehad. Ik heb ze slechts uit de eene hand ontvangen, en weder in de andere overgegeven." Deze laatste omstandigheid werd trouwens op duizenderlei wijzen, volkomen bevestigd.

In de onmogelijkheid, waarin SOUQUES zich bevond om te verklaren, wie hem de wissels had OVERGEGEVEN (ik bedoel *ter hand gesteld*), bleef hij steeds volhouden dat ik het gedaan had.

Tusschen dengene, die ontkent, en hem, die bevestigt, bestaat slechts het NIET. Volgens alle vastgestelde regels had ik buiten proces moeten gesteld worden; terwijl het tribunaal en SOUQUES onder de hand de zaak met elkander hadden kunnen afmaken, zoo als zij best oordeelden.

Doch ik had te doen met lieden, die vruchtbaar waren in uitvindingen. Ik geef het aan al de criminalisten van de gansche wereld, in duizend keeren, te raden, en ik wed dat niemand ~~hemmer~~ mij zeg-

(1) *Het is in den grond dezelfde zaak*, zeide mij eens in een gesprek, een dergenen, die over mij te regt zouden zitten. Ik kon niet nalaten hem met het ophalen mijner schouders antwoorden. Het land is wel te beklagen, waarin de uitoefening van het regt aan zulke hoofden met peruiken wordt toevertrouwd!

gen zal , tot welk middel het *prévotaal* gerechtshof zijne toevlugt nam.

SOUQUES en ik bevonden ons slechts in staat van bloote *préventie* ; SOUQUES kon ongetwijfeld schuldig zijn , zonder dat ik het was ; maar wanneer ik schuldig bevonden werd , kon hij in geen geval onschuldig zijn , van het oogenblik af dat ik , als zijn medepligtige , slechts als tweede persoon in het proces betrokken was.

Op zekeren dag werd SOUQUES geheel buiten *préventie* gesteld ; dat is te zeggen dat zijne onschuld zoo klaar als de zon op den middag bewezen werd , dewijl het gestrengste van alle gerechtshoven zelfs geene aanleiding vond , om hem de proef van een vonnis te doen doorstaan ; en ik , ik , die zelfs bij de ergste onderstelling , niet meer kon zijn dan zijn medepligtige , werd in staat van beschuldiging gesteld . Om consequent te handelen , moest men gezegd hebben : LIBRY BAGNANO wordt beschuldigd van de medepligtige geweest te zijn der erkende onschuld van SOUQUES (1).

Reeds den volgenden dag had het *prévotaal* gerechtshof een' getuige tegen mij gevonden ; en wie was die getuige ? SOUQUES ! Ja , SOUQUES , dezelfde man , die alles gedaan had ; die de wissels verhandeld had ; die op het punt stond , om het geld te ontvangen , op het oogenblik dat hij in be-

(1) Voeg hier bij dat het gerechtshof van de Rhone , gelijk ieder weet , geenszins de gewoonte had , van zich zoo inschikkelijk te toonen.

waring gesteld werd; en die mij bij toeval noemde, gelijk hij honderd andere personen had kunnen noemen, met welke hij als makelaar ooit eenige zaken gedaan had. SOUQUES werd toegelaten om ALLEEN tegen mij te getuigen, in weêrwil van de oude stelregel: TESTIS UNUS, TESTIS NULLUS (één getuige, geen getuige). Doch het is waar: wij leven thans niet meer in de eeuw der stellige waarheden; en wat de stad Lijon betreft, daar wist men toen van niets dan van *prévotale geregtigheid*!!

Eens was er in het vertrek, dat ik in den kerker bewoonde, een hevige woordentwist tusschen SOUQUES en mij gerezen. Wij hadden overluid gesproken, en waren door verscheidene gevangenen gehoord geworden. Onder dezen waren er eenigen, die volkomen geloof verdienden. Ik verweet SOUQUES, op een' bitteren toon, en in weinig afgepaste bewoordingen, de verfoeijelijke hardnekkigheid, waarmede hij zijne valsche beschuldiging staande hield.

» Gij moet het mij vergeven, » was het antwoord, » stel u slechts in mijne plaats: ALS IK DE WAARHEID ZEG, BEN IK VERLOREN. »

Deze woorden verdienden in der daad wel opgeteekend en bij de andere proces-stukken gevoegd te worden, die allen in mijn voordeel pleitten. De heer AUDIFFRET, een den eerste en achtenswaardigste bankiers van Lijon, had op zijne eer en zijn geweten verklaard mij niet te kennen, nimmer middellijk of onmiddellijk met mij in eenige betrekking te hebben

gestaan, en niemand anders gezien te hebben dan **SOUQUES**.

Mevrouw de weduwe P — verklaarde dat de wissels niet dezelfde waren, welke met den post, aan haar adres, waren aangekomen, en dat zelfs de vouwen in het papier geheel niet overeenkwamen met die van den aan haar gerigten omslag. Hier zoude ik in eene menigte van dorre verklaringen moeten treden, die den lezer slechts zouden vervelen, en welke ik daarom, als overbodig, met stilzwijgen voorbij ga. Ik werd nogmaals veroordeeld; ik werd veroordeeld, schoon ik slechts een' enkelen getuige tegen mij had; die te gelijker tijd mijn beschuldiger en mijn medebeschuldigde was: dewijl ik, in allen gevallen, niets dan zijn medepligtige had kunnen zijn; ik werd veroordeeld, schoon niet alleen de daadzaken zelven voor mij pleitten, maar tevens de stellige getuigenis der achtenswaardigste personen.

Ik zal den lezer een denkbeeld geven van de wijze, waarop men destijds in Lijon procedeerde.

Ik had geweigerd de bevoegdheid der *prévotale* jurisdictie te erkennen, en zulks op verschillende regtsgronden, die het nutteloos zoude zijn ergens anders, dan voor een hof van cassatie, uit te zetten (1). Ik had bij gevolg geweigerd, een bewijs

(1) Bij voorbeeld: ik hield staande dat men mij slechts één proces had behooren aan te doen, dat de competentie van het *prévotaal* gerechtshof ondergeschikt was aan de uitkomst mijner klacht over valsche getuigen, welke, met betrekking tot mijn eerste proces, reeds vroeger was ingediend. Dit zoude eene me-

van mijn handschrift te geven , om tot stuk van vergelijking te dienen , hetwelk ik integendeel , bij het eerste proces , voor mijne gewone en bevoegde regters teregtstaande , mij gehaast had te doen.

Het denkbeeld om zich van vroegere geschriften , als vergelykingsstukken , te bedienen , zoude , dunkt mij in de hersenen van een kind zijn opgekomen. Het was gewis het eenvoudigste , het regelmatigste en tevens het gemakkelijkste middel , dat men bij de hand konde nemen. Want op de naburige griffie zelve konde men dat handschrift vinden. Doch aan zóó iets dacht men niet. Zie hier hoe men het aanlegde.

Omtrent alles , wat in verband stond met het plan om den generaal MOUTON DUVERNET te doen ontkomen , begrijpt men ligt , dat slechts zeer weinige brieven gewisseld werden. Buitendien waren wij elk oogenblik in de gelegenheid , om elkander te spreken , het welk veel minder gevaarlijk was. Als wij echter , den eenen tijd of den anderen , verplicht waren elkander een klein briefje te schrijven , dan gebruikten wij , hoe onverschillig de inhoud ook zijn mogt , altoos de voorzorg van ons schrift zoo veel mogelijk te veranderen. Ik ten minste liet zulks nimmer na ; meestal bediende ik mij bij zulke gelegenheden van mijne linkerhand , en dan kwam er een slecht schrift voor den dag , dat regts en links zwaaide , en geene de minste overeenkomst had met mijne gewone hand.

nigte van verklaringen vorderen , die ik achterwege moest laten , om geen geheel proces te schrijven.

Nu had men bij SOUQUES een paar snippertjes papier gevonden, die elk twee of drie regels dergelijk schrift behelsden, en welke betrekking hadden op den diamant, waarvan reeds gesproken is. SOUQUES, die volgens onze overeenkomst deze briefjes had moeten verbranden, gelijk ik, tot mijn ongeluk, altoos diegenen gedaan heb, welke ik van hem ontving, SOUQUES, zeg ik, leverde die briefjes over, als door mij geschreven. Niets ware mij gemakkelijker geweest, dan ze te ontkennen, daar zij in der daad geene de minste gelijkheid met mijn gewone schrift hadden. Doch dewijl ik, van het oogenblik af dat ik het gebruik van mijn verstand heb bezeten, of ten minste gemeend heb te bezitten, een' onverwinnelijken afkeer heb gehad van alles, wat naar logen zweemt, maakte ik nu geene zwaarigheid, om voor iets, dat in der daad waarheid was, uit te komen, zoodra de regter van instructie goedgevond mij deswegens te ondervragen. Ik herinner mij zelfs zeer goed, dat ik *bij wijze van gesprek*, (de lezer weet reeds dat ik geweigerd had zijne bevoegdheid te erkennen,) hem de reden verklaarde, waarom het geschrift van die kladjes zoo zeer van mijne gewone hand verschildte.

Behalve de wettige stukken van vergelijking, welke op de griffie van het Hof van Assises waren nedergelegd, was binnen Lijon ten minste een honderdtal mijner brieven te vinden, die ik aan alle publieke ambtenaren had geschreven, want er was geene deur, aan welke ik niet aanklopte, ten einde, zoo mogelijk, REGT te

verkrijgen. De officier van het gerechtshof zelf, meen ik zeker te weten, dater van mij ontvangen had. Het pak, daar men zich in mijne woning meester van gemaakt had, bevatte eene groote menigte geschriften, over letterkundige en andere onderwerpen, die allen van mijne hand waren. In een woord: wanneer men, ten gevolge mijner weigering, stukken ter vergelijking meende noodig te hebben, dan had men slechts te kiezen, waar men ze nemen wilde. Welnu, men gaf, zeer verstandiglijk, de voorkeur aan twee snippers papier, welke SOUQUES had aangeboden, die blijkbaar met eene veranderde hand geschreven waren; terwijl ik twintig malen verklaard had, om welke reden ik, in sommige gevallen, het noodig had geoordeeld zoodanig te handelen.

Ik weet niet zeker of de Irokezen ook *prévotale* gerechtshoven bezitten; mogt dit echter het geval zijn, dan geloof ik niet, dat zij er op zoodanig eene wijze te werk gaan.

De lezer gelieve zich te herinneren dat men mij reeds alle mijne papieren ontnomen had; dezelve waren aan den procureur des konings ter hand gesteld. Ik verzocht, met den sterksten aandrang, dat die papieren in orde mogten geschikt worden; te weten dat er een behoorlijk genommerde en geteckende lijst wierd opgemaakt, van diegenen, welke men op de griffie wilde laten berusten, en dat de overigen aan mij wierden teruggegeven. Ik mogt schoon verzekeren dat die papieren EENE MENIGTE GESCHREVEN BEWIJZEN behelsden, van hetgene ik ter

mijner verdediging aanvoerde, en die ik derhalve noodig had van de overigen af te zonderen. De procureur des konings bepaalde zich altoos tot het antwoord: dat de papieren, waarvan men zich tot mij-nent had meester gemaakt, hem onbeteekenend en geheel vreemd aan het regtsgeding toeschenen; en het geregts-hof vond buiten twijfel die uitvlugt over-heerlijk, want in weêrwil mijner herhaalde, drin-gende verzoeken, kon ik niets verkrijgen, en bleef het hardnekkig weigeren derzelve nederlegging op de griffie te bevelen.

Men zal zich ook herinneren dat alle middelen om te schrijven mij ontnomen waren. Op mijn aanhoudend geroep, dat ik geregteijk vermoord werd, en eerst veertien dagen voor het openen der debatten, gaf men aan den gevangenbewaarder, in mijne tegenwoordigheid, *vrijheid*, om mij, ter ge-reedmaking mijner verdediging, te laten schrijven. Deze man, die tevoren een der eerste voorvechters geweest was van de maar al te beruchte bende moordenaars in het zuiden, befaamd geworden on-der den naam van *Genootschap der Zon*, — die man, zeg ik, wist zeer goed hoe hij de hem gege-vene *vrijheid* behoorde *uit te leggen*. Hij bragt mij derhalve een half vel papier, met eene versletene pen, waarvan ik geen gebruik konde maken.

Men had mij alles ontnomen, van alles beroofd; VAN ALLES, zelfs van mijn linnengoed, dat mij echter, eenigen tijd later, op stellige order van den geneesheer, werd teruggegeven. Ik was geen

stuiver rijk; ik mogt aan niemand schrijven; hee werd mij zelfs niet vergund van buiten een stuk gelds of eene schotel spijs te ontvangen (1). Wie zich maar aanbodt om mij iets, onverschillig wat, te brengen, werd ruwelijk bejegend, teruggestoten, en zelfs somtijds bedreigd.

Ik had eene poging gedaan, om de ruwe schets eener verdediging, op de muren van den grafkelder, waarin men mij levend bedolven had, te kratsen (2). Maar ik moest het noodzakelijk overschrij-

(1) Op zekeren dag zond mij een vriend koffij, welke hij wist dat uitsluitend mijn geliefkoosde drank is, waarlijk, de eenige schijnbehoefte, waaraan ik verslaafd ben. Een der oppassers, niet zoo geheel barbaarsch als zijn meester, wilde ze mij brengen. De Cipier verneemt het; loopt hem na, en haalt hem in, op het oogenblik, dat hij de koffijkan op mijne tafel zet. Onder voorwendsel van te onderzoeken, wat zich in de kan bevindt, steekt dat afschuwelijk mensch er een grooten aleutel in, vuil en smerig van lampolie en kaarsvet, en roert er de koffij herhaalde keeren mede om. Eindelijk verlies ik het geduld, en schop met mijn voet tegen de tafel, dat hij de ganache kan met koffij over het lijf krijgt. Vloekende en tierende verliet hij mij.

(2) Het is om te lagchen, maar, nu tien jaren geleden, is mij hetzelfde gebeurd. Ik was crimineel aangeklaagd, wegens eene zaak, daar men geen' hond om slaan zoude, maar het heilig huisje scheen er mede gemoeid, en dus moest het *vive la force!* voort. Ik werd, toen ik het eerst door den rechter van instructie verhoord was, mede van alles heroofd; ik had mijne zakken moeten omkeeren, en niets, dan mijne kleederen, was mij gelaten. De cipier kreeg, toen hij mij naar mijne bestemming bragt, in mijne tegenwoordigheid, bevel, om mij met niet de allerminste toegevendheid te behandelen. Ik werd dus

ven, omhet, bij de audientie, in mijn geheugen te hebben; ik moest dus volstrekt papier hebben. Liever had ik duizendmaal den dood ondergaan, dan mij tot smeeken te verlagen: ik had spoedig mijne partij gekozen, gelijk zulks in alle omstandigheden van mijn leven heeft plaats gehad.

Om den anderen dag ontving ik een brood van drie pond. Als ik dat brood gedurende vier dagen, in plaats van twee, liet strekken, won ik dagelijks een' franscher stuiver (nog geen 2 ½ cent hollandsch!) uit. Door dit middel gelukte het mij, na verloop van veertien dagen, mij op eene heimelijke wijze van

opgesloten, en kreeg niets, wat ik ook smeeken mogt; een briefje zelfs, dat, ik op aanraden van den cipier, aan den officier of den regter van instructie schreef, om het een en ander terug te mogen hebben, bleef onbeantwoord, maar men liet het later strekken om mijn schrift te verifieeren. Welk een waardig middel! Een oude spijker, dien ik had weten meester te worden, diende mij echter om alles, wat bij het verhoor had plaats gehad, op den muur aan te teekenen. Later, toen ik vrijgesproken was, en mijn relaas wilde in het licht geven, vroeg ik inzage van het eerste verhoor; men weigerde het, of schoof althans de vergunning op de lange baan; en toch gaf ik het zoo naauwkeurig in het licht, dat zelfs een der personen, die weten kunde wat er gebeurd was, verdacht werd gehouden, van mij heimelijk ingelicht te hebben. Acht dagen later heb ik ever die kratsen met houtskool mannetjes getekend. Zoo die muren echter sedert niet gewit zijn, zoude men er in het huis van arrest alhier nog de sporen van kunnen vinden.

Zie verder mijn Relaas en Bijlagen, in 1813 door mijzelven in het licht gegeven. M. v. V.

papier te voorzien. Die opoffering noodzaakte mij dagelijks mijn leven met slechts twaalf oncen brood te onderhouden; doch ik herinnerde mij dat ik bij het einde van het beleg van Genua, zóó veel en zelfs nog zulk betrekkelijk goed brood, niet zoude hebben kunnen verkrijgen, al had ik het tegen goud willen betalen; en toch ben ik destijds niet bezweken. Het heeft ook ditmaal mijnen dood niet ten gevolge gehad.

Vóór dat ik de vrijheid om te schrijven verkregen had, liet men mij zelfs niet in het bezit van een vel graauw papier of misdruk; waarlijk zóó veel niet, om aan den nooddrift der reinheid te voldoen! Stuk voor stuk scheurde ik een lap uit mijne hemden of zakdoeken, om

Ziedaar de wijze, waarop ik ben behandeld geworden in Frankrijk!

Ware het mij in Oostenrijk gebeurd, ik zoude het verdragen hebben; in Algiers had ik het geheel natuurlijk gevonden.

Maar in Frankrijk!!! Ja, ik beken het, dat viel mij hard.

Het is waar, dat het geenszins voor het Frankrijk van *die* dagen was, dat ik mijn gansche bestaan had opgeofferd, en welk een bestaan?! — Groote God! Het gelukkigste, dat misschien, gedurende eene lange reeks van jaren, aan eenig mensch in mijn vaderland is beschoren geweest.

In Frankrijk! te midden der groote natie het nieuwe Athene de kweekschool der bescha-

ving der algemeene menschenliefde! Ja, in Frankrijk ben ik op zulk eene wijze behandeld geworden kom! Ik mag er niet meer aan denken: het zoude vergeefsche moeite zijn (1)!

Daar ik Oostenrijk genoemd heb, wil ik hier mijne lezers het verhaal mededeelen eener verhevene daad: Zij zal een' schoonen tegenhanger van het zoo even geschetste tafereel uitmaken.

Het gerucht mijner ongelukken was, door middel der dagbladen, mijn' vorst, den groot-hertog FERDINAND van Toskanen, ter oore gekomen, hij was de broeder van den thans regerenden keizer van Oostenrijk, en vader van den tegenwoordigen groot-hertog. Alles wat ik vroeger gedaan had, moest strekken om dien vorst tegen mij in te nemen. FERDINAND wreekte zich op eene schitterende wijze: hij overlaadde mij met al het gewigt eener edelmoedigheid, waarvan misschien te voren nimmer de wedergade op aarde gezien is.

Gedreven door de inspraak zijner hemelsche ziel, schreef die goede vorst eigenhandig een' brief, in mijn belang, aan LODEWIJK XVIII. Zijn minister te Parijs, de ridder VON KARCHER, ontving bevel niets te verzuimen, om mijne gratie te ver-

(1) Alle deze daadzaken behelzen niet slechts de zuivere waarheid, maar zij zijn nog algemeen te Lijon bekend. De lezer gelieve zich te herinneren, dat ik zestien jaren heb doorgebracht, met te vragen dat men mij zoude toelaten om al datgene, wat ik in dit geschrift heb medegedeeld, en nog oneindig meer, geregteijk te bewijzen.

krijgen, ingevalle ik nogmaals mogt veroordeeld worden; en ik heb alle reden om te gelooven, dat de heer VON KARCHER, bemerkende dat ik omringd was van vijanden, die een' grooten invloed uitoefenden, en zich misschien geheel alleen niet sterk genoeg achtende, om tegen hen op te treden, zich gewend heeft tot zulke magtige bijstanders, dat men wel genoodzaakt is geweest aan hen te GEHOORZAMEN. Daar ik zulks echter eerst later, in vertrouwen, en onder belofte van geheimhouding, vernomen heb, acht ik mij niet gerechtigd hier in meerdere bijzonderheden te treden.

Wat hiervan zijn moge: het voorloopig bevel van schorsing was reeds lang aan het *prévotaal* parket van Lijon verzonden, eer ik door het Hof veroordeeld was. Had dit geene plaats gehad, dan was mij geene andere keus overgebleven, dan mij de keel af te snijden, of mijn leven op de galeijen te eindigen (1).

Mijne veroordeeling tot altoosdurenden dwangarbeid was door het *prévotaal* gerechtshof uitgesproken, doch de procureur generaal, baron DELORME liet mij terstond in zijn parket roepen, om mij kennis te geven, dat het fransche gouvernement, ten gevolge der dringende aanbeveling van mijn' souverain, ge-

(1) Een mijner vrienden vond het middel, om mij in het algemeen mede te deelen, wat de groot-hertog van Toskanen voor mij gedaan had; hij plaatste zich tot dat einde op mijn' weg, toen ik mij naar het *prévotaal* gerechtshof begaf. De bijzonderheden zijn mij eerst naderhand bekend geworden.

neigd was , om mij volkomene en onvoorwaardelijke genade te schenken , onder voorwaarde dat ik op staanden voet het koninkrijk zoude verlaten , zonder er immer weder binnen te mogen komen ; en dat ik hem bij gevolg slechts te zeggen had , over welke grenzen ik wilde vertrekken.

Ik bemerkte terstond den strik , dien men mij spande ; ik begreep dat eene geveinsde lankmoedigheid hier het onrecht moest te hulp komen ; en dat men , achter dit schijnheilig mom verbergen , staat maakte zich tevens van mij en van mijne twee aanklagten , wegens valsche getuigenis , te zullen ontslaan.

Ik bezat den moed , of , zoo men liever wil , ik had de dwaasheid , van den procureur generaal te verklaren , dat men , om mij de grenzen van Frankrijk te doen overtrekken , mij van een zoude moeten scheuren ; dat ik mijn regt vroeg , met de wer in de hand , en dat ik de genade van geen' mensch in de wereld begeerde. Dat mijne dankbaarheid zelve zich uitstreckte tot den groot-hertog ALLEEN , en dat die dankbaarheid , te zijnen opzigte , grenzenloos was , en mij tot in het graf zoude bijblijven. Doch wat het fransche gouvernement aanging , mogt het zijne genade bewaren voor diegenen , welke ze meerder noodig hadden , en die den ongelukkigen moed bezaten , om ze te durven afsmeeken. Ik verzekerde hem , dat ik niet tot dit getal behoorde : dat ik regt en niets dan regt vorderde , en dat ik alles of niets begeerde.

Ik had mij warm gemaakt , en sprak met levendigheid. In mijn gansche leven heb ik zulk eene toenemende verbazing niet gezien , als zich , naar mate dat ik sprak , op het gelaat van den procureur generaal vertoonde.

Na eene lange en hevige woordenwisseling , werd er bepaald , dat ik hem mijne weigering in geschrifte zoude opgeven , hetwelk ik niet naliet terstond , op zijn parket zelf , te doen ; doch nadat ik hem verlaten had , bragt ik het stuk in den behoorlijken vorm over.

Ten gevolge van dit onderhoud ging er niet meer tijd voorbij , dan volstrekt noodig was , om te Lijon een antwoord van Parijs te ontvangen. Men deed mij voor het koninklijk gerechtshof , in plegtige vergadering bijeengekomen , verschijnen , ten einde de voorlezing aan te hooren der opene brieven , die mijne straf in eene altoosduurende verbanning veranderden.

Deze brieven maakten onverbloemd melding van de tusschenkomst des groot-hertogs van Toskanen , te mijnen voordeele. Ik liet niet na van , zoo luid als ik mijne stem slechts verheffen kon , te protesteren , en er bij te voegen dat ik de aangebodene genade , als eene bevestiging van het vonnis beschouwde , doch dat ik dezelve volstrekt niet zoude aannemen (1). De heer BASTARD DE L' ETANG , want hij was het weder in eigen persoon , beval de gendarmes mij

(1) Op deze woorden klonk een luid *Bravo!* onder de toehoorders , schoon de zaal meer dan half opgevuld was met gendarmes , deurwaarders , en politie-agenten.

weg te voeren, nadat hij mij met eene ruwe stem had toegegrauwd: **THANS HEBT GIJ NIETS MEER TE ZEGGEN!**

Na alles wat vooraf gegaan was, begrijp ik wel dat dit in der daad de wensch van dien magistraatspersoon geweest is; en als ik niet heb kunnen nalaten zijn gedrag te mijnen opzigte bekend te maken, dan is zulks geschied dewijl hij sedert raadsheer en misschien wel voorzitter geworden is, bij de criminele afdeeling van het Hof van Cassatie, van hetwelk mijn geheel toekomstig lot afhangt, en ik dus niet twijfel of hij zal zichzelve terugtrekken, bij het onderzoek van al de vragen, welke aan dit Hof kunnen onderworpen worden, wanneer eenmaal de rust in Frankrijk zal hersteld zijn, en men mij, vroeg of laat, de vrijheid zal vergunnen, om in hetzelfde terug te keeren. Doch na alles, wat mij in dat land is overgekomen, kan men zich wel verzekerd houden, dat ik van die vergunning alleen gebruik zal maken, om er zoo spoedig mogelijk weder uit te gaan; en dat ik er geen uur langer in zal blijven, dan volstrekt noodzakelijk is om mijne voorziening in cassatie, waarop ik regt heb, in orde te brengen.

Ik wil gaarne gelooven dat de heer **DE BASTARD** te mijnen opzigte zelf niet anders geweest is, dan het slagtoffer dier wegslepemde ingenomenheid, van welke de beroemde **DUGUESSEAU** (1) gesproken heeft;

(1) In een zijner *Mercuriales*; ik ben vergeten in welke.

eene ingenomenheid, die zich somtijds meester maakt van de edelste zielen, die verwuld zijn met het heiligste vuur; het vuur der deugd, zoo men wil, doch eener deugd, welke dwalen kan. Als dit het geval was, zoude ik hem al het kwaad, dat hij mij gedaan heeft, vergeven, schoon hij mij zeer veel kwaad heeft gedaan.

Het was toen omstreeks het einde van Junij. Gedurende den winter had men mij opgesloten gehouden, in een groot vertrek, dat wel tot kazerne voor eene kompagnie grenadiers had kunnen verstrekken; en waarvan de ramen ten minste half van glas ontbloot waren. Ik verstijfde er van koude.

Na de intrèkking der gratie-brieven, werd ik in een klein kamertje geplaatst, dat slechts eene enkele opening had, en naauwelijks groot genoeg was, om mijn bed, eene tafel en eene stoel te bevatten. Hier verstikte ik van warmte.

Het gebruik van papier had ik terug gekregen, doch men hield mij nog steeds buiten toegang.

Ik hield mij toen, zoo als wel te denken is, bezig met het opstellen eener memorie, die ik hoopte in het licht te zullen kunnen geven. Doch ik werd op nieuw ziek; de vochtigheid der plaats had eene oude wond weder geopend, en ik leed duizend smarten. Ik heb vergeten te zeggen, dat ik weinige dagen voor het eerste arrest ook ziek geweest was, en dat buitendien de verbazing mij tot een' halven polypus gemaakt had; het is waar, ik had het gebruik van alle mijne vermogens, ik kende al dege-

nen, die mij aanspraken; men heeft mij naderhand gezegd dat ik hun somtijds een bondig bescheid gaf: ik was dus noch gek, noch dwaas, maar een onbegrijpelijk wezen, dat eigenlijk minder tot het dieren — dan tot het plantenrijk behoorde. Ik at uit instinkt, doch zonder honger te gevoelen; ik viel in slaap, doch zonder vaak; ik ontwaakte weder, zonder het zelf te bemerken, en bleef dan overeind in mijn bed zitten, met de oogen op den muur gevestigd; misschien dacht ik toen, maar ik behield slechts eene zeer verwarde herinnering van dien zonderlingen toestand, waaruit ik alleen getrokken werd, door de hevige smart, welke eene menigte trekpleisters, die men mij had aangelegd, mij veroorzaakte. Deze toestand duurde drie of vier maanden voort, gedurende welke ik niet geloof dat ik eenmaal een boek, zelfs in gedachtenloosheid, geopend heb.

Ik keer thans tot mijne nieuwe woning, die mij na het *prévotaal* vonnis was aangewezen, terug.

Het huis stond onder opzigt van eenige geestelijke zusters; en als die goede jongedochters zich maar niet bemoeijen met de bekeering der Joden of Protestanten, die zich achter de grendels bevinden, — in een woord, als zij zich enkel bezig houden met het betrachten harer menschlievende pligten, dan zijn zij, in der daad, verheven, want hare onvermoeide deelneming wordt menigmaal, door ontaarde deugnieten, van de hand gewezen, op eene wijze, die het eerlijk hart bedroeft en de menschheid onteert.

N 2

Eene dier zusters zeide mij op zekeren dag, nadat zij mij verbonden had, en een oogenblik waarnemende, dat de cipier zich had omgewend: « bewaar dat pluksel zorgvuldig, het is, afzonderlijk voor u, uit allerbest linnen gereed gemaakt.”

Ik had reeds half begrepen dat het pakje iets anders dan pluksel zoude bevatten, maar de veelbeteekenende blik, die de overgave vergezelde, liet mij hieromtrent geen’ den minsten twijfel meer over.

Te midden van eene menigte pluksel en eenig verbandlinnen, ontdekte ik verscheidene banden zeer fijn baptist, op hetwelk de hand een’s vriends mij bekend maakte, dat de maarschalk, hertog van Ragusa, naar Lijon gezonden was, voorzien van buitengewone volmagten voor de 7^e en 19^e afdeelingen, en dat de dag der regtvaardigheid eindelijk voor mij, gelijk voor allen, stond aan te breken. IJdele hoop, helaas, die maar al te spoedig vernietigd werd!

Ik had in der daad kort te voren het geschut hooren lossen. De gevangenen dachten eerst aan eene omwenteling, welke ook ongetwijfeld reeds toen in Frankrijk zoude zijn uitgebarsten, en hoogstwaarschijnlijk in Lijon een’ aanvang zoude genomen hebben, zonder de tegenwoordigheid van honderd duizend man troepen der geallieerden, die tot oppassers van het land dienden. Wat mij betreft, ik had uit de wijze, waarop het geschut gelost werd, zeer wel begrepen, dat hier aan geen oorlog te denken was, maar ik was geenszins geneigd te gelooven,

dat de terugkeering der wet op zoodanig eene wijze gevierd werd ; het kon toch hoogstens niet anders zijn dan een geveinsde wapenstilstand diergenen, welke met alle winden draaijen. Dezelfde minister, die in 1816, door middel der télégraaf, den dood had uitgevaardigd, en niet minder dan veertien ongelukkigen, onder welke zich nog kinderen bevonden, op eenen dag had doen sterven, konde, naar mijn begrip, niet geneigd zijn om, slechts één jaar later, aan die zelfde landstreek deszelfs wetten, door middel van een postrijtuig, en in het kostuum van een' maarschalk van Frankrijk, terug te zenden. Ik vreesde wel, dat het niets anders dan eene vermomming was, en mijn voorgevoel werd maar al te zeer bewaarheid. De billijkheid vordert echter te zeggen, dat de hertog van Ragusa geen menschelijk middel, dat in zijne magt was, onbeproefd liet, om de rust, het vertrouwen en de eendragt terug te brengen, tusschen de twee afdeelingen, welke onder zijn beheer geplaatst waren, en waarover hij, zoo te zeggen, eene dictatoriale magt uitoefende. Doch de wonde was te diep, om ze enkel door verzachtende middelen te kunnen genezen.

Op zekeren avond, omstreeks tien ure, terwijl ik op het punt was van in te slapen, hoorde ik de deur mijner kluis openen. Dit was een geheel ongewone tijd. Eene menschelijke stem, welke door eene aangename herinnering mijn hart trof, klonk in mijn oor. Een vriend noemde mij bij mijn' naam; ik meende te droomen. Het was de dappere kolo-

nel LE CROSNIER, mijn oude vriend, die nu binnen kort als plaats-kommandant van Lijon was aangesteld. Naauwelijks had hij mijne ongelukken vernomen, of hij maakte gebruik van het eerste oogenblik, dat de militaire magt in de stad het hoogste bewind voerde, om mij den edelmoedigsten bijstand aan te bieden, te weten zijne magtige ondersteuning bij den maarschalk.

Ik verzocht hem den cipier te bevelen ons te verlaten, en zoodra wij alleen waren, kon ik onmogelijk mijne eerste aandoening onderdrukken. Ik berste uit in tranen.

» Foei van den trotschaard, die zich schaamt een traan te plengen! »

LE CROSNIER vermengde zijne tranen met de mijnen, en ik gevoelde mijn hart als van een' ondraaglijken last ontheven. Dit tooneel, dat ik niet zal wagen te beschrijven, werd beschenen door eene dier gevangenis lantaarnen, wier licht uit het diepste van den afgrond schijnt voort te komen.

De kolonel LE CROSNIER had langen tijd in de stad mijner geboorte het bevel gevoerd. Dáár had ik menigmaal de eer gehad, hem aan mijne tafel te ontvangen; zijn bord stond er altoos gereed, zoo wel als op mijn buitengoed, en mijn rijtuig was steeds ter zijner beschikking. Hij was het die, tijdens den veldtogt van 1809, zorg droeg om een garnizoen naar mijn kasteel van Riofi te zenden, waar de roovers van Arezzo dreigden op nieuw te willen opstaan. Hij was het ook, die mij een geleide bezorgd

had, in den nacht zelven, dat ik, in 1810, Florence voor de laatste maal verliet, om mij naar Parijs te begeven. Ik had hem sedert niet weder gezien. En thans vond hij mij in een gevangenhok terug! In Frankrijk, in zijn eigen geboorteland! Zoo ver van het mijne! Zóó moesten wij elkander wedervinden, na zeven jaren van scheiding! Die dappere officier was wel bekend met al de opofferingen, welke mijne gehechtheid aan Frankrijk mij gekost had.

Ik deelde mijn' vriend, zoo beknopt mogelijk, het samenweefsel der afschuwelijkheden mede, waarvan ik het slagtoffer geworden was. LE CROSNIER wist ook zeer wel, wie mijne doodelijkste vijanden waren, en hoe naauw zij mij bewaakten. Helaas, hoe menigmaal in mijn leven, zoo wel vroeger als later, heb ik met SIMONIDES, of liever met zijn' vertaler, uitgeroepen:

» Van alle aardsche zegeningen, is eene goede vrouw het grootste, maar een boos wijf is de ergste vloek, die iemand treffen kan.»

Wij bepaalden dat ik aan den maarschalk, hertog van Ragusa, een zoo beknopt mogelijk verslag zoude doen, van mijne zaak, en dat ik het onder een' verzegelden omslag aan den kolonel zoude zenden, die zich met de moeite zoude belasten, om het in persoon aan den maarschalk te behandigen. Mijn vriend, die nu den cipier terug geroepen had, gaf hem in mijne tegenwoordigheid de stelligste bevelen, om het zegel van al de brieven, die ik hem zoude zenden, ongeschonden te laten; alsmede

dat der antwoorden, die hij mij op dezelve mogt doen toekomen. Bij het afscheid beloofde hij mij, zoo dikwijls hem zulks mogelijk was, te zullen komen bezoeken.

Daar ik, op zijn order, licht gevraagd en bekomen had, bragt ik den nacht met schrijven door. Den volgenden morgen, vóór tien ure, overhandigde ik, in tegenwoordigheid van getuigen, aan den cipier een vrij zwaar, verzegeld pakket, aan het adres van den kolonel LE CROSNIER; het behelsde mijne memorie aan den maarschalk, hertog van Ragusa, dien koning LODEWIJK XVIII, met eene onbepaalde volmagt naar Lijon gezonden had.

Ik achtte mij reeds gered, doch hoezeer had ik mij vergist!

Den volgenden morgen werd mijne deur, bij het aanbreken van den dag, geopend. Een brigadier der gendarmerie maakt mij de order van het parket bekend, om terstond te vertrekken naar de fortres van Joux, een waar Siberie, gelegen in de gebergten der Jura; eene regte wildernis, welke door MIRABEAU bestempeld wordt met den naam van een *zilenness*, dat door invaliden bewaakt wordt.

Ik had mijne kleederen, mijn linnen, het weinige dat ik nog bezat, buiten de gevangenis gelaten. Men vergunde mij zelfs den tijd niet van mijne hemden te laten halen, of mij te doen verbinden. Vijf minuten schoten mij naauwelijks over om mij aan te kleeden. Men wierp mij in een rijtuig, en ik bevond mij op weg! Het bevel luidde, dat ik mij niet anders dan des nachts zoude ophouden.

Ik zoude, zelfs nog tegenwoordig, door hem te noemen, misschien eene slechte dienst bewijzen aanden persoon, die, onderweg wel de goedheid wilde hebben, van in vollen ren naar Lijon te rijden, ten einde den kolonel LE CROSNIER en den maarschalk MARMONT van deze nieuwe barbaarschheid berigt te geven. Het zal genoeg zijn te zeggen dat ik, omtrent op de helft van de reis gekomen, door eene bloedspuwing werd aangetast, en dat ik het overige gedeelte van den weg met mijn bloed verwde.

De hertog van Ragusa betoonde zich verontwaardigd; hij zond nog dien zelfden nacht een' ordonnans af, met bevel om mijne reis te doen staken, en mij te Mexemieux op te houden. LE CROSNIER maakte mij zulks in een' brief officieel bekend. De *dépêche* kwam juist een uur vóór dat wij vertrekken zouden aan. Ik had nog slechts twee stations af te leggen, om mij buiten het kommandement van den hertog te bevinden.

De cipier van Mexemieux was een oud soldaat, uit het leger van Italie; hij herkende mij, zoodra ik bij hem binnentrad.

Toen het bevel, om mij te Mexemieux op te houden, aangekomen was, kwam die man in mijn vertrek. Zijne eerste groete bestond in mij bekend te maken, dat ik vrij was. *Ik vorder zelfs niet eens uw woord*, voegde die brave man er bij, *zóó vast ben ik overtuigd dat gij niet in staat zoudt zijn, om mij ongelukkig te maken. Ik ben met uwe rampen bekend, doch gij zijt thans thuis.*

Ik heb op een' afstand van hier een stuk lands liggen, waarop ik den dag doorbreng. Ik zal u dus eerst tegen den avond wederzien. Beschik intusschen zonder omslag over mij en de mijnen.

Ik zal moeten sterven met het pijnlijk gevoel, van dien waardigen krijgsman niet te hebben kunnen beloonen; misschien is hij thans zelf reeds overleden. Gedurende de zes weken, dat ik mij bij hem ophield, betoonde hij mij de aanhoudendste oplettendheden. Ik bevond mij bij hem in geene gevangenis, maar genoot de hartelijkste en opregtste gastvrijheid, en ondervond het edelste vertrouwen.

Om hem in geene moeilijkheden te wikkelen, ging ik slechts weinig uit, en alleen des avonds; doch dagelijks kreeg ik bezoek van anderen. Zeer vele personen kwamen hier bij mij; niet slechts mijne vrienden uit Lijon, maar ook de aanzienlijkste inwoners van het departement van de Ain, waar zich destijds de voormalige procureur generaal bij het keizerlijk gerechtshof van Toskanen ophield. Deze had, tijdens mijne teregtstelling, naar Lijon geschreven, DAT HIJ ZICH ZOULDE SCHAMEN EEN OOGENBLIK AAN MIJNE ONSCHULD TE TWIJFELEN. Dit is nog eene der menigvuldige bijzonderheden, die ik hierboven verzuimd heb mede te deelen, daar het mij niet vroeger in de gedachte gekomen is, doch het welk ik nu herstellen wil.

Gedurende mijn verblijf te Mexemieux boodt men mij paarden aan, benevens een paspoort en geld, om mij te redden. Een enkele nacht zoude genoeg-

zaam geweest zijn, om over de grenzen te komen. Ik wist dat de pijniging der geheime opsluiting mij in de fortres van Joux wachtte, want ik had berigt weten te krijgen van de bevelen, die er te mijnen opzichte gegeven waren, en waarvan een afschrift mij altoos vooruitging.

Al had ik geweten dat ik, bij mijne aankomst, doodgeschoten zoude worden, dan ware zulks niet genoegzaam geweest om mij misbruik te doen maken van het edelmoedig vertrouwen, het welk de brave man, die voor mij moest instaan, in mij stelde.

Die aanbieding van ontvlugting werd mij van verscheidene zijden gedaan. Ik heb mij altoos verbeeld dat mijne vijanden zelve er deel in hadden, ten einde zich op deze wijze voor altoos van mij te ontslaan.

Intusschen maakte ik van mijn verblijf te Mexemieux gebruik, om eene memorie, welke voor de pers bestemd was, gereed te maken; doch de staat mijner gezondheid was allerellendigst, en daar ik mij niet op de plaats zelve bevond, had ik tienmaal meer tijd noodig om berigten in te winnen en bewijzen te verzamelen, dan wanneer ik in Lijon geweest ware. Ik zoude twee maanden noodig gehad hebben om alles bijeen te brengen.

De zending van den hertog van Ragusa was slechts voor een' bepaalden tijd. Reeds op den eersten dag, nadat dezelve ten einde was geloopen, kwam er met de telegraaf bevel om mij van Mexemieux te doen vertrekken.

Dit bloedbevel hield in *dat het vertrek moest plaats hebben, zonder eenigen acht te slaan, op de redenen, van welken aard zij ook zijn mogten, die men zoude kunnen aanwenden, om het-zelve te doen vertragen.*

Een gering overblijfsel van schaamte had belet, in nadere bijzonderheden te treden. Het bevel doelde namelijk op de geneesheeren, die, herhaalde keeren gelast zijnde mij te gaan bezoeken, op hun geweten verklaard hadden, dat de reis, uit hoofde mijner bloedspuwingen, haogst gevaarlijk voor mij was. En in der daad, ik raakte verscheidene ponden kwijt, eer ik te Besançon aankwam. Zonder mijne goede borst, en het ijzeren gestel, dat ik van de natuur ontvangen heb, ware het onmogelijk geweest de reis levend ten einde te brengen.

Toen ik mij vier en twintig uren te Saint-Amour opgehouden had, belastte eene mij onbekende dame, welke eenigzins aan den baron ABERJOUX, oud kolonel van het 30^e regiment van linie van het leger in Italie, verwant was, zich met de moeite, om mij een' brief in handen te spelen, van wege iemand, die mij met extra post was nagereisd, en mij, om het even waar, vóór mijne komst te Besançon wilde inhalen, ten einde mij op den weg te bevrijden; doch ik bleef onverbiddelijk. Nog beef ik er van, wanneer ik denk aan de gevaren van allerlei aard, waaraan zich die goede huismoeder moest blootstellen, eer het haar gelukte de oplettendheid der wachters, die mij omringden, te verschalken, zoo wel om

mij den brief te doen geworden, als om mijn antwoord te bekomen.

Ja, ik herhaal het: Frankrijk is het land der vrouwen; misschien zoude zelfs de deugd uitsluitend op de aarde heerschen, wanneer zij geheel door vrouwen bevolkt was; want van alle hare gebreken zijn wij de oorzaak. De mannen in het gemeen zijn verscheurende dieren; zij alleen kennen de ondankbaarheid.

Stervende kwam ik te Besançon aan. Gelijk ik reeds vroeger gezegd heb; (in den *Brief van eenen Banneling*,) vond ik daar, in den heer MEYRONNET-SAINT-MARC, toen procureur generaal, en thans, zoo ik meen, raad bij het Hof van Cassatie, een' magistraatspersoon, vol menschlievendheid en regtvaardigheid. Hij vergunde mij in Besançon stil te blijven. Zijn voorganger, onder het keizerrijk, een deugdzaam en eerwaardig grijsaard, de heer CLERC, een der verlichtste regtsgeleerden van Frankrijk, boodt mij daar den bijstand zijner bekwaamheid aan. De heer CLERC was een vriend van den heer COURVOISIER, destijds afgevaardigde, en later, onder het ministerie van MARTIGNAC, groot zegelbewaarder; tot dien heer vervoegde de heer CLERC zich, ten einde voor mij de vergunning te bekomen, van in Besançon te blijven, in plaats van mij naar eene woestenij te begeven, waar alle verdere pogingen vruchteloos zouden geweest zijn. Ik geloof zelfs dat de heer DE COURVOISIER, die mij echter niet kende, de goedheid had om mevrouw de hertogin,

douairière van ORLEANS, dat voorbeeld van alle menschelijke deugden, de moeder van den tegenwoordigen koning, LODEWIJK PHILIPS, in mijn belang te winnen. Doch alles was vruchteloos: ik moest in het midden van den winter naar Joux vertrekken. Ik vond er acht voeten sneeuw op den grond, en een groot hok in het allerbovenste gedeelte van een' toren, gereed om mij te ontvangen. MIRABEAU had er zijn verblijf in gehouden, en de generaal TOUSSAINT-LOUVERTURE was er in gestorven.

Zonderlinge zaak! De drie ministers van oorlog, van justitie en van politie, hadden zich met elkander moeten verstaan, om mij een verblijf te verschaffen, en niet een hunner had er aan gedacht, te zorgen dat ik bij mijne aankomst het noodige vond, om te leven of om te sterven; een van beiden. Het eenige bevel, dat mij was voorafgegaan, bestond in mij ten strengten buiten alle gemeenschap te houden. Zonder dit gestreng bevel, zoude ik ten minste een eenigzins gezonder verblijf gehad hebben: thans moest men acht deuren door-, en tusschen eene gansche reeks van wachters heengaan, eer men tot mijne grafkelder konde geraken.

De luitenant generaal, burggraaf DE RESSÉGUIER, was, tot mijn geluk, bevelhebber van het fort. Schoon met zijn gansche ziel de BOURBONS toegedaan, bezat die officier echter een zeer edel karakter. Verontwaardigd van vooraf geene de minste instructie ontvangen te hebben, nopens de wijze,

waarop hij mij moest behandelen, kon dierondborstige krijgsman zich niet onthouden, van mij, bij mijne aankomst, in persoon te schrijven: »het is in de geschiedenis der beschaafde volken ongehoord, dat men een' fatsoenlijk man tusschen vier muren opsluit, zonder vooraf zijn lot te bepalen (1).»

De heer DE RESSÉGUIER was te wel opgevoed, om een gevangenebewaarder voor mij te worden, zoo als mijne onderdrukkers het verlangden. Hij nam op zich om op de voegzaamste wijze in alle mijne behoeften te voorzien; ik zelf achtte mij verplicht nog een en ander van zijne eerste aanbiedingen van de hand te wijzen. Ik ben echter verplicht er bij te voegen, dat dezelve, na verloop van eenige weken, alle aangenomen werden. Ik werd behandeld; niet als een *galeiboef*, maar (en zoo hebben de belgische, omwentelingsgezinde dagbladen mij sedert genoemd, schoon zij zeer goed van het tegendeel overtuigd waren,) als een *staatsgevangene*. Deze benaming, die trouwens onder een' constitutionelen regeringsvorm bespottelijk is, werd mij echter, God weet waarom, gegeven in de menigvuldige berigten welke dagelijks over mij werden in het licht gegeven. Men scheen op deze wijze, door uitwendige onderscheidingen, die waarlijk toch niets anders dan hatelijke grimassen waren, de kreet, welke zich terstond verspreid had, en die mij over-

(1) Vóór mij heeft er, sedert de omwenteling, zelfs geen voorbeeld plaats gehad, dat iemand, die burgerlijk veroordeeld was, verkrijgen konde, van in een fortres opgesloten te worden.

al volgde, van de ongehoorde verdrukking, waarvan ik het slagtoffer was geweest, te willen verdooven. En daar men altoos gewoon is de zaken te vergrooten, duurde het ook niet lang, of men vertelde overal, dat mijne leden met nog zwaarder ketenen gebonden waren, dan de beklagenswaardige baron VON TRECK immer getorcht had. Verre van daar had ik bij mijn' maaltijd altoos goeden wijn; men dischte mij vier of vijf schotels op; die somtijds uitgelezen waren. Ik sliep op een uitmuntend officiers bed, en zelfs mijne spelonk werd naar evenredigheid gemeubeld, terwijl ik ondertusschen honderdmaal liever kommiesbrood zoude gegeten, en op een bos stroogeslapen hebben, als men mij slechts regt had doen wedervaren, en mij de middelen, om hetzelfde te verkrijgen, niet ontnomen had.

En in der daad, wat vroeg ik toen, gelijk altoos, aan het fransche gouvernement? zeker niets dan eene gevangenis; maar eene gevangenis, in eene der zes en twintig steden van het rijk, waarin zich opperste gerechtshoven bevinden, ten einde het licht, dat ik in mijne omstandigheden zoo zeer noodig had, te kunnen verkrijgen, hetwelk niet anders kon plaats hebben, dan voor de balie eener aanzienlijke stad.

» Wilt gij mij in eene fortres opsluiten, » schreef ik aan de ministers, » dan hebt gij Besançon, Metz, Grenoble, Douay, Bordeaux, enz. alle steden, waar hooge gerechtshoven zijn ingesteld, en in welke ook sterke kasteelen gevonden worden. Wilt gij mij

naar eene gevangenis overbrengen , welnu , dan hebt gij er te Limoges , te Rennes , te Aix , te Montpellier en elders , in overvloed. Noemt slechts de plaats , waar gij wilt dat ik zal gebragt worden : ik zal er ten minste advokaten vinden , en van u niets anders vergen , dan dat gij mij niet zonder toegang doet opsluiten. De vrouw van BANCAL roerde , met hare afschuwelijke hand , het bloed van den voorzitter FUALDES om , naar mate het in een beken droop , eene daad van koele wreedaardigheid , nog onmenschelijker dan de moord zelf. Aan die vrouw hebt gij ook genade verleend : de dagbladen melden mij , dat zij in plaats van in geheime bewaring gehouden te worden , onophoudelijk bezoeken in hare gevangenis ontvangt. Het is waar , dat ik nooit in mijn leven een' Protestant van het aanzijn heb beroofd ; maar ik verlang dat gij mij slechts hetzelfde niet zult weigeren , wat gij aan dat monster hebt toegestaan ; ik vraag het u , om mijne eer te wreken , dewijl mijn vonnis , ik moet het herhalen , niet DEFINITIEF is ; dat zal het eerst zijn , nadat men in het laatste ressort in mijn dubbel beroep op revisie zal voorzien hebben. Tot dien tijd toe moogt gij mij vrij gewelddadig behandelen : gij zult niet anders doen dan de eene onderdrukking op de andere — de eene willekeur op de andere stapelen , maar in alles wat gij doet , zal , evenmin als in uwe vonnissen , iets te vinden zijn , dat maar eenigzins naar regtvaardigheid gelijkst."

Zoodanig was in substantie de inhoud van twee-

honderd memorien, die ik, zonder vergrooting, in den loop van acht jaren, aan het ministerie gezonden heb. En bij elke nieuwe poging zag ik mij genoodzaakt, die smartelijke en toch zoo ware spreuk van een' beroemd publicist in mijnen geest terug te roepen, en met hem te herhalen: » Als het noodig is zulke duidelijke zaken te bewijzen, dan is men zeker van niet te zullen overtuigen (1).

Mijn verlangen was zoo eenvoudig, dat het al de magistraatspersonen trof; van lieverlede ontwapende het de ingenomenheid zelve; deze vondgeene andere verdedigers meer, dan de kwade trouw, die zich niet verbidde laat.

De heer DE RESSEGUIER, bevelhebber van het fort van JOUX, de heer MEYRONNET-SAINT-MARC, procureur generaal te Besançon, en thans raad bij het Hof van Cassatie, de heer CASTEX, luitenant generaal, kommandant der militaire divisie, de heer DESCLAUX, procureur generaal te Colmar, twee prefecten, die op drie volgden (de derde voegde zich bij mijne onderdrukkers,) van den Boven Rhijn, de onvergetelijke burggraaf DE VILLENEUVE-BARGEMONT, prefect van de Meurthe, de heer BERY, procureur des konings te Bar-sur-Aube, de heer staatsraad BELLART, procureur generaal te Parijs, — al die aanzienlijke personen zijn beurtelings mijne verdedigers geweest. Eenigen hunner hebben, met het edele doel van mij regt te doen wedervaren, ook in later

(1) MONTESQUIEU, *Esprit des lois*. XXV. 14.

tijd, niet opgehouden briefwisseling met mij te houden, op denzelfden voet, en in dezelfde uitdrukkingen, waarvan zij zich, vóór mijn ongeluk, jegens mij zouden bediend hebben. Ik zoude er hier kunnen noemen die, zonder van zichzelf vermogend te zijn, den verheven moed hebben gehad van zich bloot te stellen aan eene destitutie, door met al te groote warmte en nadruk mijne reclamatiën te ondersteunen, welker billijkheid vooral aan de verstandigste lieden het duidelijkst voorkwam. Eere hebben zulke mannen! Hun getal staat, helaas, niet in evenredigheid met dat der overige aardbewoners.

Ik ken niets, dat het gedrag van den groot-hertog van Toskanen, te mijnen opzigte, in edelmoedigheid evenaart. Ook is mijn hart er zoo zeer door dankbaarheid en bewondering van getroffen geworden, dat ik in het vervolg een' afkeer van mij zelve zoude hebben, wanneer ik, zelfs al kon ik er de gelukkigste man van de wereld door worden, een' enkelen regel durfde schrijven, of een enkel geweer aftrekken, tegen het huis van Oostenrijk, waartoe mijn verhevene en edelmoedige beschermheer, die mij door den dood ontrukkt is, behoorde.

Mijne vijanden kunnen zelfs niet in het midden brengen, dat de bescherming, welke de groot-hertog zich verwaardigde mij te schenken, het gevolg van eene persoonlijke genegenheid, — eener hofgunst geweest zij. Die Vorst beminde mij niet, en konde zulks in der daad niet doen. Men moge een' voor een' zelfs mijne vijanden ondervragen, met de

lange lijst der misdaden , die in het lijfstraffelijk wetboek staan uitgedrukt , in de hand , en met die der zonden , welke tegen de tien geboden strijden , of het ooit iemand hunner in de gedachte gekomen is , om onder alle die ongeregtigheden , eene enkele aanleiding van verwijt te vinden wegens eene daad , of zelfs een enkel denkbeeld van baatzucht , die door mij volbragt zoude zijn , of hetwelk ik gekoesterd zoude hebben. Ik verklaar het ronduit , en met de volkomenste overtuiging ; nergens op de wereld bestaat er een mensch , die mij maar eenigzins gekend of met mij omgegaan heeft , zelfs van mijne eerste kindsheid af tot het tegenwoordige oogenblik toe , welke mij ooit in staat gekend heeft , om iets , wat het ook zijn mogt , te doen voor geld , en nog veel minder eene laagheid. Mijne moordenaars zijn niet listig genoeg te werk gegaan ; zij hadden een' beteren grond van beschuldiging moeten kiezen. De menigvuldige blijken van vertrouwen , met welke ik later ben vereerd geworden , hebben mij de vertroostende overtuiging gegeven , dat niemand , die mij kende , mij zijne achting onttrokken heeft.

Wien zoude men het kunnen diets maken , dat de eigen broeder van den keizer van Oostenrijk zich genoeg vernederen zoude , om met eigen hand aan een' koning van Frankrijk te schrijven , ten behoeve van een' mensch , die gewis niet tot de misdaad konde zijn overgegaan , zonder de gansche rei der ondeugden te hebben doorgelopen ; en dat de geheele hooge diplomatie in oproer zoude gebragt wor-

den , om een' ellendeling , die na eerst sedert drie weken veroordeeld te zijn , zich aan eene veroordeeling van denzelfden aard zoude blootstellen ?

Wien zoude men het diets maken , dat dezelfde man , die zich dus , twee malen achter een , aan eene gelijke misdaad had schuldig gemaakt , weder na verloop van drie weken genade zoude erlangen. Wie zal het gelooven , of men moet de volkomene overtuiging hebben , dat ik bij dit alles het slagtoffer geweest ben eener monsterachtige zamenspanning ?

En eindelijk : zoude het dan eene zoo buitengewone , onwaarschijnlijke , zonderlinge , wonderbare , ongehoorde zaak zijn , dat men , gelijk om het bloed van den heiligen JANUARIUS vloeibaar te maken , een blind geloof noodig had , eer men het als waarheid , of zelfs als mogelijkheid , konde aannemen , dat men in Frankrijk eene gruwzame wréedheid jegens een' vreemdeling gepleegd heeft ; — in dat land , waarin van CAESAR af tot op onze dagen , niets met nadenken , bedaardheid , overpeinzing en koelbloedigheid plaats heeft ? In dat land , alwaar het goede zoo wel als het kwade , altoos gepaard gaat van eene heete koorts en van ijlhoofdigheid ? In het land , waar alles met drift gedaan wordt ; waar men alles plotseling daarstelt , van de ernstigste zaken af tot aan de minste kleinigheden toe ? Modes , genegenheden , haat , bewondering , geestdrift , overwinnings , terugtogten , rijken , vorsten , dynastien , constitutionen , zelfs geloofsbelijdenissen , — alles is er immers grillig , loszinnig en ijdel ? Van de snuifdo-

zen *à la Franklin* af, tot aan de barricades van Julij en van Junij; van de dwaze leer der rede af tot aan de walgelijke stellingen der Sint Simonisten; van het groote leger af, dat Europa in drie lange stappen overtrok, tot aan het arme Trocadero, dat waarlijk niet gerekend had een' tegenhanger te zullen vinden, dien het echter gehad heeft, toen het majestueuse vaandel van Marengo en Austerlitz zich zóó laag vernederd zag, dat het met deszelfs breede schaduw de blaauwe kielen der Belgen moest bedekken, en zich verbroederen met de smeerige kap der ESCOBAR's van de Maas, en de vuile muts van DEMOPHILUS, dat bespottelijk afbeeldsel van MARAT.

Is het dan niet in Frankrijk dat de JACOBUS-geweldenarijen hebben plaats gehad? de moord van den ST. BARTHOLOMEUS nacht; de dragonnaden van Cevennes; de slagting der Vaudensen; de verbanning der Protestanten, en later van de aristokraten en priesters; de gruwelen van den 2 Septemben, en die van la Glacières; de verdrinkpartijen van Nantes; de nederlagen van Lijon; de dood op het schavot van een' koning, die een eerlijk man, en buitendien volgens de constitutie onschendbaar was? Is het dan in Frankrijk niet, dat men, onder de republiek, den markies DE LA FAIJETTE voor een' verrader des vaderlands heeft verklaard; en dat kort daarna de mannen van de republiek dien zelfden LA FAIJETTE den man' van beginselen, den man van het vaandel, den burger van de beide werelden, den afgod der liberale partij, genoemd

hebben! Is het dan niet in Frankrijk, dat men binnen een tijdvak van dertig jaren, ten minste twaalfmaal veranderd is van constitutie, ieder van welke constitutien echter VOOR EEUWIG bezworen werd, en dat men zesmaal de dynastie heeft veranderd? Is het niet in Frankrijk, dat men de galeijen heeft opgevuld met fransche officieren, die met likteekenen overdekt waren, en zulks tot eene belooning dat zij Europa hadden helpen overwinnen, terwijl zij veroordeeld en naar de galeijen gezonden werden, door andere franschen, huane eigene landgenooten? Is het in Frankrijk niet, dat men verscheidene generaals en een' beroemd maarschalk heeft doodgeschoten, ten gevolge een arrest van de kamer der pairs, en zulks in weêrwil der plegtige bepalingen eener geslotene overeenkomst; en dat later die zelfde kamer der pairs de ministers veroordeeld heeft, strijdig met de wet, bij onstentenis der wet, en door op hen eene wet toe te passen, die enkel tot dat einde gemaakt was? Is het in Frankrijk niet, dat de geregtshoven langen tijd de moordenaars beschermden en de slagtoffers vervolgden; dat aan offloieren, die, vertrouwende op de beloften van Andujar, gekapituléerd hadden, gelegenheid gegeven werd om op de galeijen en in de kerkers van Brest en Toulon de gevolgen hunner blinde ligtgeloovigheid te betreurden? Is het dan niet in Frankrijk, dat de zelfde menschen trouw hebben gezworen aan LODEWIJK XVI, aan de Conventie, aan het Directoire, aan het Consulaat, aan NAPOLEON, aan LODEWIJK XVIII;

vervolgens op nieuw aan den keizer en NAPOLEON II; en vijftien weken later weder aan LODEWIJK XVIII, aan KAREL X, en aan LODEWIJK PHILIPS; altoos onder voorbehoud om dien zelfden eed van getrouwheid af te leggen aan vader ENFANTIN, of aan den keizer van Marokko, wanneer het rad van fortuin hen op den troon mogt plaatsen? — Men zoude in der daad, om deze lijst voltallig te maken, eene gansche geschiedenis van Frankrijk moeten schrijven, te beginnen met den tijd van KAREL den Groote, tot op onze dagen.

En zoude men dan reden vinden om zich te verwonderen, of weigeren te gelooven, dat bij zulk eene verregaande onstandvastigheid van karakter en eene zoo groote, nationale loszinnigheid, een arme drommel van een vreemdeling heeft moeten bezwijken, daar hij geene andere wapens dan het gezond verstand en zijn goed regt bezat, om zich te verdedigen, in het strijdperk tegen de ontketende partijwoede, gelijk weleer de zwaardvechters in Rome tegen de wilde dieren; en dat hij is opgeofferd geworden aan de zelfde razernij, voor welke, vóór en na hem, reeds zoo vele Franschen zelfden bezweken zijn, in hun eigen vaderland, omringd van hunne medeburgers, en beschermd door hunne bloedverwanten en vrienden?

Als men zich ergens over verwonderen wilde, dan zoude het, te midden van zulk een' verbazenden draaikolk, daarover moeten zijn, dat het nog somtijds gebeurt, dat in een land, het welk op der-

gelijke wijze, en sedert zoo vele jaren, door den geest der omwentelingen geteisterd wordt, nog enkele keeren, als uitzonderingen op den grooten regel, een vonnis wordt uitgesproken, dat wezentlijk met de regtvaardigheid overeenkomstig is.

Men heeft reeds gezien dat telkens, wanneer ik ergens een' beschermmer gevonden had, men zich haastte, om mij van hem te verwijderen, en mij buiten het bereik van zijn' officieelen of gediens-tigen invloed te stellen. Zoo gebeurde het, gedurende mijn verblijf te Bèfort, dat de heer ODILLON-BARROT mij de eer aandeed van mij een' langen brief, bij wijze van consultatie, te zenden, in welken brief ik met onuitsprekelijk genoeg ontdekke, dat die groote regtsgeleerde de vragen, aan zijne uitgestrekte kunde voorgesteld, had opgelost, juist in den zelfden geest als ik dit zelf gedaan had, zonder eenigen anderen leiddraad dan mijn geweten en mijn gezond verstand. Naauwelijks had men vernomen dat de heer ODILLON-BARROT aan mij geschreven had, of ik werd terstond van Bèfort verwijderd.

Ik bevond mij te Ensisheim, tijdens de beruchte zamenzwering van Colmar (1), oogenblikkelijk liet

(1) Ik was toen onder de strengste geheimhouding geplaatst, men had zelfs het middel verdubbeld, door mij het lezen der dagbladen te beletten. In we r wil dezer voorzorgen, vond ik dagelijks, het zij op mijne tafel of in mijn bed, brieven, die mij zonder twijfel door een' luchtgeest werden aangebragt, en waarin men mij dan eens het wel gelukken eener zamenzwering,

deszelfde verborgene hand, die mij reeds zoo diep in den afgrond der ellende gestort had, en bevende dat ik nog steeds in leven was, niet na eene nieuwe poging aan te wenden, om mijn hoofd op het schavot te doen vallen; en dit zoude waarschijnlijk ook mijn lot geweest zijn, onder een' minder naauwgezetten procureur generaal dan de heer DESCLAUX. Het zoude juist even regtvaardig geweest zijn mij in 1822 te Colmar te veroordeelen, als zulks zes jaren vroeger te Lijon het geval was geweest; schoon er nog wat minder ongerijmdheid bij zoude hebben plaats gehad; want mijn voorafgegaan staatkundig gedrag zoude, ik moet bekennen, niet zeer in mijn voordeel gepleit hebben.

Daar de natuur mij met een volhoudend en standvastig karakter begaafd heeft, en de hardnekkigheid tevens, in sommige gevallen, niet anders is dan eergevoel, is het meer dan waarschijnlijk, dat ik in 1824 te Parijs het aanbod mijner verbanning zoude van de hand gewezen hebben, gelijk ik zulks in 1817 te Lijon gedaan had, indien de waarlijk va-

den weder de komst des konings van Rome, aan het hoofd van zijn leger, en meer dergelijke, voor mij onverschillige zaken, mededeelde, met het blijkbaar doel om mij een' strik te spannen, als ik slechts zgt genoeg wilde zijn, om er in te loopen. Met dit poppenapel heeft men mij vervolgd van Lijon, in 1819, tot in Clairveaux, in 1824; en daar ik nooit naliet de autoriteiten kennis van die zoogenaamde mededeelingen te geven, en er echter nooit iemand, om vervolgd werd, blijft mij geen de minste twijfel over, uit welke bron zij voortkwamen.

derlijke raad, welke de procureur generaal BELLART mij gaf, in een gesprek van meer dan vier uren, dat ik de eer had met dien eerwaardigen magistraatspersoon, op zijn eigen parket, te houden, kort nadat ik in de hoofdstad was teruggekomen, mij niet tot andere gedachten had gebragt.

De heer ODILLON-BARROT, die mij in de gevangenis met een bezoek vereerde, bevestigde volkomen, wat de heer BELLART mij gezegd had, dat, namelijk, mijne regten dezelfde bleven, waar ik mij ook mogt bevinden, en dat in allen gevalle mijn belang vorderde, mij buiten het bereik mijner magtige vijanden te stellen.

Het was dus geenszins om eene onregtvaardigheid te vergoeden, dat men mij in 1825 verbande; het geschiedde integendeel om dezelve vol te houden en te verzwaren; het was om in eene der hatelijkste regtsweigeringen te blijven volharden, en om het schandaal eener lange straffeloosheid te verlengen, ten behoeve mijner moordenaars, die zich vóór den aanslag voor hun geld beschermers gekocht hadden, gelijk zij, om denzelven te volbrengen, zich medeplichtigen hadden verschaft. Om mij op nieuw, en bij elke uitkomst, een' bal in den mond te steken, liet men mij slechts de keus tusschen Mont-Saint-Michel en de verbanning; tusschen eene ALTOOS DURENDE GEMEINE OPSLUITING, en eene moorddadige vrijlating; en dat durfde men nog genade noemen!

Ja, het is, helaas, maar al te waar, en ik kan het even min verzwijgen, als met andere woorden

uitdrukken: tweemaal heeft men mij **DE GENADE OP DE KEEL** gezet, alleen om mij te beletten regt te verkrijgen; en ik heb gedurende acht jaren den moed gehad, om die lasterlijke genade van de hand te wijzen; ik heb verkozen al de pijnigingen, die men er zoo onmenschelijk op liet volgen, te lijden, in de hoop van eenmaal tot het **REGT** te zullen geraken. Thans heb ik die genade, welke moorddadig is, geleden, zonder ze immer aan te nemen, gelijk men het lijden moet, zich zijn' laatsten stui-ver te zien ontnemen, als iemand, in het midden van een bosch, met de karabijn in de hand, de beurs of het leven van ons eischt.

Ik zal eindigen met eene verklaring, die mij misschien in het oog van sommige lezers benadeelen zal; doch ik herhaal hier weder, wat ik reeds bij het opvatten mijner pen gezegd heb, namelijk dat ik niet schrijf, om mij in een gunstig daglicht te plaatsen, maar enkel om mijzelyen naar waarheid af te schilderen.

Wanneer ik mij eene levenslange veroordeeling had op den hals gehaald, door het begaan eener misdaad, ik zal niet zeggen aangedreven door een louter besef van verpligting, want dan zoude zulks het bewijs eener volslagene krankzinnigheid opleveren, maar om een' man van eer, een' beroemd krijgheld, aan een' onverdienden dood te onttrekken, dan zoude ik, schoon buiten twijfel schuldig voor de wet, mijzelf, in de zedelijke wereld een' hoo-gen rang toekennen: hoe zwaarder de straf was, die

mij werd opgelegd , hoe buitengewoner , hoe edelmoediger mijne zelfopoffering zoude geweest zijn.

Als men wegens deze daad eene *supplementaire instructie* bevolen had , zoude ik er de gevolgen van hebben aangenomen , zonder vertooning te maken , doch tevens zonder zwakheid ; gelijk ik zulks zoude gedaan hebben vóór het uitvaardigen der wet , welke die van *amnestie* genoemd wordt , wanneer men destijds genoegzamen grond had kunnen vinden , om mij in regten te betrekken , ten gevolge van hetgene ik verrigt had ; en dat den lezer bekend is. Iemand , die zich in ondernemingen van dergelijken aard wikkelt , moet te voren weten , dat hij zijn hoofd op het spel zet , en dat het , wanneer hij ontdekt wordt , van zijne zijde tevens eene laagheid en eene zothed is , hetzelfde te willen vrijkopen , door middel van onteerende uitvlugten. Dit ziet men intusschen tegenwoordig dagelijks gebeuren. Grijp een' zamenzweerder , terwijl hij den ponjaard in de hand , en de zakken vol heeft van de bezwarendste , geschrevene bewijzen : dat alles , zal hij zeggen , heeft hij bij toeval verkregen ; volgens hem is niemand meer dan juist hij het gouvernement toegedaan , hetwelk men hem beschuldigt te hebben willen omverstootten. Doch laat dit gouvernement weder het onderspit delven , dan zult gij hem luide hooren roemen , op hetgene hij den vorigen dag nog hardnekkig ontkende , dan zal hij zich durven be-roemen eene schandelijke *komedie van vijftien jaren* gespeeld te hebben.

De stempel der groote zamenzweerders van de oudheid is in onze dagen verloren gegaan. De stoutmoedigheid van CATILINA, de stoicynsche ongevoeligheid van MUTIUS, die met onverschrokken blikken zijn eigen hand tot asch zag verteren, welke hij zelf in het vuur stak, om haar te straffen, dat zij den vijand van Rome had gemist; — die vastberadenheid der Ouden is, te gelijktijd met de romeinsche majesteit te gronde gegaan. Gedurende de veertig jaren van omwentelingen in Frankrijk, waarin de aanslagen en komplotten elkander beurtelings zijn opgevolgd, heeft men slechts eene vrouw en twee moordenaars gezien, te weten CHARLOTTA CORDAI, CADOU DAL en LOUVEL, die zonder beven hun hoofd onder de bijl hebben gebragt.

Hoe vele bewijzen van lafhartigheid, die de geschiedenis onzer dagen bevelken, staan tegen die drie voorbeelden van waardigheid in de misdaad over.

Om er, onder duizend, slechts een aan te halen, vraag ik, wie geene aandoening van verontwaardiging ondervonden heeft, toen hij den generaal BERTON zich voor zijne regters hoorde beklagen, dat men hem in de gevangenis het gebruik van een' zilveren lepel weigerde; of toen hij van *eau de Cologne* sprak, tegen degenen, die gereed stonden om zijn hoofd op het schavot te doen vallen. Toen hij poogde hun diets te maken, dat hij het niet op de BOURBONS gemunt had, zelfs niet toen hij zich aan het hoofd eener krijgsbende bevond, welke het drie-

kleurige vaandel voor zich uitdroeg. En dat was een zamenzweerder ! God weet hoe veel levensbeschrijvers zich sedert tien jaren met de taak belast hebben , om zijne onderneming van Saumur tot eene heldendaad te verheffen. PLUTARCHUS , men moet het bekennen , zonde hem geene plaats onder de minste bedienden zijner groote mannen waardig gekeurd hebben.

Toen REGULUS het kapitoel verliet , vroeg hij geen reukwater , en echter wist hij dat de gruwelijkste foltering en hem in Karthago wachtten.

En wat zou de levensbeschrijver van zooveel waarlijk beroemde mannen zeggen , wanneer hij in ons midden leefde , en vernam dat onder de wetgevers eener natie , die meer dan dertig millioenen burgers telt , tegenwoordig lieden gevonden worden , welke opentlijk durven verklaren , dat zij eene genoegzame ruimte van geweten bezitten , om in hunne gedachten den heiligen eed , dien zij aan een WERKELIJK bestaand gouvernement , in hun eigen land , zweren , te loochenen , en inwendig getrouw te blijven aan het gouvernement dat WETTELIJK bestaan moest (1).

Doch , om tot mij zelven terug te keeren. Er bestaat niets dan logen in het vervloekte samenweefsel van lasteringen , waarvan ik het slagtoffer geweest ben : ik vraag er nog den lof , noch den blaam van aannemen , en het is mij geoorloofd te zeggen :

(1) Onder anderen de heer BERRUER , de zoon ; en zulks nog kortz geleden.

„Ik had noch die overmaat van eer, noch dien hoon verdiend.”

VI.

Weinige dagen na dat KAREL X de ordonnantie, die mij uit het rijk verbande, geteekend had, verliet ik Parijs met de diligence, vergezeld van een brigadier der gendarmerie, in burgerkleederen, welke mij tot aan de grensscheiding van Quiévrain geleidde; aldaar werd voor den maire proces-verbaal van mijn vertrek uit Frankrijk gemaakt, als ware ik een pak verbodene koopgoederen geweest.

De natuur, die mij ten opzichte van het zedelijke een brandend hart geschonken heeft, dat nog even jeugdig is, als toen ik eerst twintig jaren bereikt had, heeft, aan de andere zijde, vermaak geschept om, met betrekking tot het zinnelijke, in mij een der domste schepsels te vormen, zóó ongevoelig, ten minste zóó onverschillig, dat na eene langdurige gevangenis, veraangenaamd door eene geheime opsluiting van ZEVEN EN ZESTIG MAANDEN, welke op hare beurt weder verzoet werd door eene eindelooze afwisseling van allerlei kwellingen en pijnigingen, de herregene vrijheid niets nieuws voor mij was; zelfs niet in het eerste kwartier uurs. Het eenige, daar ik mij over verwonderde, was, vensters te zien, waar geene tralien voor waren (1).

(1) Met mij is het geheel anders gelegen: ik herinner mij

Den 31 Maart, daags na mijne aankomst te Brussel, begaf ik mij naar den schouwburg; niet om mij te vermaken, maar om opmerkingen over mij zelve te maken. Men vertoonde, als ware het met voordacht zoo uitgekozen, *de Dienstmaagd van Palaiseau*. Mijn hart werd er door verscheurd; doch buitendien trof mij niets; evenmin dan wanneer ik, gedurende tien jaren, onafgebroken de schitterendste schouwburgen van Parijs en Napels bezocht had.

Mijn eerste werk was aan den koning der Nederlanden te schrijven, om hem de vergunning te verzoeken, van mij in zijne staten te vestigen. Het is waar, ik legde het niet aan op de wijze van FONTAN, BELLET en JADOR; ieder heeft zijne bijzondere manier van handelen. Ik had de eer aan zijne Majesteit een smeekschrift in te leveren, vervat in zulke eerbiedige bewoordingen, als waar hij regt op heeft. Ik verzekerde hem, dat zoo hij zich verwaardigde mij mijn verzoek toe te staan, ik zijne gastvrijheid met de hoogste dankbaarheid zoude aan-

zeer goed, dat toen ik, na mijne eerste vrijspraak, in het holle van den nacht en bij guur winterweder, met den brievenpost van Gorinchem naar huis keerende, en hier aan het veer aangekomen zijnde, ik vermaak schepte om heimelijk te ontaluipen en zoo snel mijne beenen mij dragen wilden, weg te loopen. O, hoe streelde mij het enkele denkbeeld, dat de conducteur op mij wachten, mij zoeken en — mij niet vinden zoude. Persoonlijke vrijheid, in alle opzigten, is voor mij, van mijne eerste kindsheid af, altoos eene volstrekte behoefte geweest. Ik kan het zelfs niet dulden, dat men mij nagaat.

VERT.

P

nemen, en het overige van mijn leven besteden, om mij dezelve waardig te maken. Mijn geweten zegt mij, dat ik tot hiertoe aan deze dubbele verbinding nog niet ben te kort gekomen, en ik zal het ook nimmer doen.

Ik meende dat het mijn plicht was den koning, in eene uitgebreide memorie, bekend te maken met alles, wat mij in Frankrijk gebeurd was, en zelfs met de voornaamste bijzonderheden van mijn leven. Ik wilde liever de kans wagen, dat een eerste indruk eene weigering ten gevolge had, dan op eene listige wijze, de gastvrijheid, die ik afsmeekte, verzoeken.

Ik bevond mij zonder beschermers, ik zocht er ook geen. Even vereerend als het is beschermers te verkrijgen, wanneer men bereids getoond heeft, dat men dezelve waardig is, even verachtelijk is in mijn gevoel het ambacht van een' platvoet, dat enkel bestaat in de bescherming van invloedhebbende personen af te bidden, eer men nog bij hen bekend is; want in zoodanige gevallen gebeurt het zelden, dat men zich meester maakt van hunne belangstelling, dan door laagheden en vergodingen. Wat mij betreft, ik legde geen enkel bezoek af; ik schreef aan niemand; ik was op geene studentien tegenwoordig. Al mijne hoop en mijn vertrouwen waren gevestigd op den grootmoedigen koning, die, het is waar, in rang zijne gelijken heeft, maar niet eenen die op hem gelijkt, en wiens deugden, zelfs

destijds, bij den vreemde beter naar waarde geschat werden, dan in het ondankbaar België (1).

Intusschen had ik reden om ongerust te zijn. Mij-

(1) Twee of drie dagen voor mijn vertrek uit Parijs, zeide mij een der voornaamste en rijkste handelaars van Frankrijk: » Gij moogt u gelukkig achten, van naar België te vertrekken. Als ik mijne bezittingen ter mijner beschikking had, dan zoude ik er mij reeds lang gevestigd hebben. Gij zult er de wijsheid, de regtvaardigheid en de wijsbegeerte op den troon geplaatst vinden. Gij zult er het gelukkigste en bloeiendste volk van den aardbodem antreffen, hetwelk, dank hebben de zorgen van deszelfs Koning, dien trap van welvaart binnen tien jaren bereikt heeft. Wanneer de Franschen, bij den val van NAPOLEON, gelukkig genoeg geweest waren, van bestuurd te worden door een' vorst gelijk WILLEM, dan zoude Frankrijk tegenwoordig het onafhankelijkste en gelukkigste land van den aardbodem zijn. Dit geluk is gedeeltelijk den Belgen ten deel gevallen, en waarlijk, ik vrees dat zij het niet in hun belang zullen aanwenden. Onderzoek het land, waarin gij u begeeft, gij zult er verrukt over zijn, en gij zult uwe ballingschap zegenen. Ontwijk echter de onruststokers, want men vindt ze daar, gelijk overal. Zorg vooral, dat gij in geene betrekking komt met de Franschen, die zich in België bevinden; de meesten strekken tot oneer van Frankrijk; enz. (*)'' Vervolgens gaf mijn vriend mij eenige persoonlijke aanwijzingen, met betrekking tot sommigen zijner landgenooten, die zich in België verwijderd hadden, en voornamelijk in Brussel. Ik maakte van dezelve gebruik, en ben er hem sedert altoos, met mijn gansche hart, dankbaar voor geweest. De persoon, die mij op deze wijze aansprak, was een der vurigste liberalen van geheel Frankrijk, maar zijn liberalismus was dat van een' verstandig man, en van een' goed burger; geenszins van een' der woestards van de *Propaganda*.

(*) Welk eene waarheid lag in die woorden; en hoe zeer schijnt die waarheid op het oogenblik, dat ik deze regels schrijf, 24 September, zich te bevestigen.

VERT.

ne vrienden in Parijs meldden mij, dat het gouvernement van Frankrijk mijn verblijf te Brussel met een kwaad oog aanzag; ik bevond mij op twee schredenafstands van de grenzen, en bovenal in een land, waar de vrijheid der drukpers ongeschonden gehandhaafd werd. In dit geval was men verschoonlijk: men meette mij met den gewonen maatstaf, en daar men zichzelf niet bedriegen konde, nopens de schreeuwende onregtvaardigheid, waarvan ik het slagtoffer was geworden, en men geenszins geneigd was om die onregtvaardigheid te herstellen, scheen het zeer eenvoudig, dat ik op nieuw een schandaal zoude daarstellen, enkel gedreven door de dwaze zucht om het te doen; en dat ik geheel Frankrijk zoude overstroomen met blaauwboekjes, tegen de BOURBONS. Het is natuurlijk dat er van toen af officieele en confidentieele pogingen aangewend werden, om mij, zoo ver mogelijk, van de grenzen van Frankrijk te verwijderen. Een vriend, dien ik in België terug gevonden had, gaf mij den raad, mij bij den ambassadeur te vervoegen. Ik had liever gezien dat men mij naar de ijsvelden der Poollanden heen zond, dan dat ik een' enkelen stap zoude gedaan hebben, bij den gemagtigde van dat zelfde gouvernement, dat mij enkel verbannen had om mij geen regt te doen wedervaren.

Ik zoude gewis een verfoeijelijke bedrieger zijn, als ik wilde doen gelooven, dat ik de partij der BOURBONS was toegedaan. Misschien bestaat er in geheel Europa geen mensch, wien hunne *restauration*

tie meer kwaad gedaan heeft, dan aan mij. Intus-
 schen bezit ik genoeg magt over mijzelven, om
 hen niet te beschuldigen van de onregtvaardighe-
 den, waarvan ik het slagtoffer onder hunne regering
 geweest ben. Persoonlijk was ik hun onbekend,
 geen hunner had iets tegen mij, of kon iets tegen
 mij hebben, dat aanleiding tot haat of wederwraak
 konde geven. Buitendien was ik een vreemdeling in
 Frankrijk, en had hun geen' eed van getrouwheid
 gedaan; ik was derhalve aan hen, gelijk aan alle
 gekroonde hoofden, een' diepen eerbied verschul-
 digd, en gehoorzaamheid aan de wetten, zoolang ik
 mij binnen hunne staten bevond, doch meer ook
 niets. Nooit, en in geenerlei omstandigheid van mijn
 leven, is het mij in de gedachte gekomen, de on-
 regtvaardigheden, waarover ik mij beklaag, aan de
 BOURBONS te wijten, zelfs, met uitzondering van ee-
 nige weinigen, niet aan diegenen, welke hun opreg-
 telijk waren toegedaan. Mijne moordenaars, mijne
 onderdrukkers, diegenen, welke geen oogenblik
 hebben nagelaten mij te vervolgen, behooren bijna
 allen tot die verfoeijelijke partij van overloopers,
 van meenedigen, van staatkundige bekeerlingen,
 welke, met oogmerk om zichzelven te doen verge-
 ten, en vergiffenis te erlangen voor de diensten
 en eeden, die zij aan de vorige regeringen gedaan
 hebben, ten laatste woedend worden, om gehecht
 te kunnen schijnen, en die onbarmhartiglijk de over-
 wonnenen ternederslaan, in de hoop van hunne
 getrouwheid aan de bestaande magt te doen blijken.

Het is eene vreemde en toch waarachtige zaak. Mijne voornaamste beschermers in Frankrijk behoorden, voor het grootste gedeelte, tot de partij, dien men thans met den naam van legitimisten zoude bestempelen. De heeren DE VILLENEUVE-BARGE-MONT, BELLART, (1) DESCLAUX, MEYRONNET-SAINT-MARC, waren allen verklaarde aanhangers van het huis der BOURBONS. Diegenen, integendeel, welke mij zoo veel kwaads hebben aangedaan, konden naauwelijks spreken, zóó vol was hun mond van vroegere eeden en latere meenedigheden.

Ondertusschen weet ik volstrekt niet, en hierin zal men mij gaarne gelooven, wat men tegenwoordig KARELS-gezind noemt. Ik zal het zeker nimmer worden, of het moest ten gevolge eener zekere onderstelling zijn: namelijk, wanneer het de oudste tak der BOURBONS gelukte om het doorluchtig huis van NASSAU te wreken, over al de schandelijke onregtvaardigheden, waarvan het sedert twee jaren het slagtoffer is, zoo wel als deszelfs waardige onderdanen; dan, ja, om die reden beken ik, dat ik niet slechts een *Carlist*, maar zelfs een Turk zoude worden, en ik zoude mij daarover, zoo lang ik leef, niet schamen. Doch overigens geloof ik dat de monnikkenstreken der BOURBONS Europa in het ongeluk hebben gestort; die vorsten hebben het ongeluk gehad van noch hun vaderland, noch hun-

(1) De heer BELLART was buitendien een van de veertien personen, die, gedurende de honderd dagen, van de keizerlijke amnestie werden uitgesloten.

ne eeuw regt te kennen; geheel strijdig met den eerwaardigen WILLEM, die den geest zijner eeuw zoo verwonderlijk doorgrond had; maar die, uit overmaat van goedheid, zich bedrogen heeft ten opzichte zijner onderdanen, meenende dat hij hen door weldaden zoude kunnen winnen, zelfs eer zij dien graad van onderwijs en beschaving bereikt hadden, welke een volk noodig heeft, om zijn' toestand naar waarde te kunnen schatten, die met het lot van andere volken te vergelijken, en zich uit dankbaarheid en ten gevolge van overleg te hechten aan de instellingen die het geniet, en welke het eigen geworden zijn.

Gedurende de twee maanden, dat ik op het besluit des konings wachtte, stelde ik mij eerder voor een bevel te zullen ontvangen om te vertrekken, dan eene vergunning om te blijven; en schoon ik reeds de grondwet der Nederlanden gelezen, herlezen en overpeinsd had, en dat 's Konings edelmoe- dige gezindheid ten opzichte van vreemdelingen mij bekend was, kwam het mij echter nimmer in de gedachte om, ingeval dat ik buiten 's rijks mogt gezonden worden, de onbeschaamdheid te hebben, van, met art. IV (1) der grondwet in de hand,

(1) Dit artikel zegt woordelijk: »Allen, die zich op het grondgebied van het rijk bevinden, het zij ingezetenen of vreemdelingen, hebben gelijke aanspraak op bescherming van persoon en goederen.» Het is mogelijk dat een *Criticus* hier eene gaping in de wetgeving zoekt, en het is nog lighter te begrijpen, dat een smeerlap, die nergens anders te regt kan, hiermede

den koning te willen dwingen om mij, met of tegen zijn' wil, binnen zijn rijk te dulden, gelijk BELLET en FONTAN zulks gedaan hebben.

Ik ga nog verder. De koning verwaardigde zich, bij besluit van 7 Mei, 1825, mij het regt te vergunnen, van in zijne staten te verblijven. Ik heb thans niet slechts het vierde artikel der grondwet, maar tevens de beschikkingen van het nieuwe burgerlijke wetboek, die in mijn voordeel pleiten. En als met dat alles het gouvernement goed mogt vinden mij morgen uit het rijk te verwijderen, dan zoude ik mij, ja zeker, op 's konings deugden beroepen, maar nooit in mijn leven, al ware ik zelfs genaturaliseerd, zoude het in mijne gedachten opkomen, om met geweld en in weêrwil hunner toestemming, bij anderen te blijven.

Er bestaan omstandigheden, waardoor een vreemdeling, met of zonder reden, aan een naburig land gevaarlijk kan voorkomen; en het zoude, naar mijn oordeel, dwaasheid zijn, dat ter liefde van een

zijn voordeel tracht te doen, maar het gezond verstand zegt duidelijk, dat door dit *bevinden* niemand anders kan verstaan worden dan diegenen, welke het regt of de vergunning hebben, om zulks te doen. Als de Franschen eens deden, waar hunne oorlogszuchtige dagbladen van schreeuwen, en zouden een leger van zes en dertig duizend man over onze grenzen, zouden wij dan, omdat zij zich op ons grondgebied BEVONDEN, hunne personen en goederen moesten beschermen? — Men moet wanhopig of volslagen ijlhoofdig zijn, om zich op zoo iets te durven beroepen.

VERT,

enkelen persoon , twee gouvèrnementen met elkan-
der in onmin geraakten.

Welk een geluk zoude het voor mij geweest zijn,
als de koning mij de voorwaarde had opgelegd ,
van mij in Holland te vestigen ! Juist datgene , wat
de gal van FONTAN deed overloopen , en hem aan
het schelden bragt , zoude mijne rust verzekerd , en
den grondslag tot mijne fortuin gelegd hebben . Mijne
onbekendheid met de hollandsche taal , en de guur-
heid van de luchtstreek , bragten er mij toe , niet
om de Belgen , maar om Belgie te verkiezen ; niet
de inwoners , maar het land ; want ik kende Hol-
land reeds , en zonder die twee redenen zoude mijne
keus waarlijk geen oogenblik twijfelachtig geweest
zijn .

Naauwelijks was de koninklijke toestemming mij
bekend geworden , of ik legde mijnen *Brief van een-
Banneling* , dien ik mijne lezers heb medegedeeld ,
ter perse . Van de eene zijde wilde ik , echter
zonder mij met eenige hoop te vleijen , beproeven
of ik door dit middel de vrijheid niet zoude kun-
nen verkrijgen , om , voor een' korten tijd , in Frank-
rijk terug te keeren ; ik zeg voor een' korten tijd ,
want na de wijze , waarop ik er behandeld ben ge-
worden , zal ik nimmer vragen in Frankrijk terug
te komen , dan voor zooveel tijds als ik noodig heb ,
om regt te zoeken , en daarna weder onverwijd over
de grenzen te vlugten .

Van den anderen kant wilde ik dat het land ,
waarin ik mij ging nederzetten , onbewinpeld bekend

werd met mijne ongelukken , en hierdoor de kwaadwilligheid en den logen de moeite besparen , van dezelve naderhand door hunnen laster te bekladden , en de ledigloopers tegen mij op te stoken.

DE POTTER, die, onder voorwendsel van mijne familie gekend te hebben, mij het eerst opzocht, slechts veertien dagen nadat ik in Brussel gekomen was, keurde destijds deze mijne ronde en opene handelwijze ten hoogste goed; en sedert de maand April 1825 tot aan het einde van 1827 was die zelfde DE POTTER, om zoo te spreken, niet van mijne zijde te scheuren. Er ging geene week om, dat hij mij geen bezoek kwam geven, in de herberg, waarin ik mijn verblijf hield. Hij onttrok mij aan mijne bezigheden, om mij tot een' maaltijd met hem en zijne vrienden te dwingen. Door hem ben ik achtereenvolgende bekend geworden met den advokaat DONKER, met MUSSET-PATHAIS, BARON, PALMAERT, LEVAE, VAN DE WEIJER, TIELEMANS en LESBROUSSART. Deze laatste vooral kwam mij zeer dikwijls bezoeken; wij schreven zelfs elkander, wanneer de afstand ons belette bijeen te komen. Van mijne zijde ging ik ook dikwijls bij LESBROUSSART en nog meermalen bij de DE POTTER. Deze laatste trad eens onverwacht in mijne kamer, terwijl ik nog te bed lag. » *Ik heb de eer,* » zeide hij, » u mijnheer de baron VAN GROVESTEN aan te bieden; het is waar, hij is een kamerheer, maar een kamerheer aan een hof, bij het welk een wijsgeer zich met opgerigten hoofde kan vertoonen, daar wij de eenigen

in Europa zijn, die ons op onze Vorsten kunnen beroemen.

Dezelfde man, die zich in 1827 op deze wijze uitdrukte, die DE EER HAD mij een' kamerheer voor te stellen, een' baron, dien hij onder zijne vrienden telde; die mijne beginselen toejuchte, en regt liet wedervaren aan mijne regtschapenheid, niet slechts jegens bijzondere personen, die narigten nopens mij bij hem kwamen inwinnen, maar zelfs jegens een' van 's konings ministers, welke zich ongelukkig ten opzichte van dien bedrieger vergiste, — die zelfde DE POTTER, die mij tegen mijn' wil medesleepte naar de maaltijden, waar zijne vrienden MUSSET-PATHAY, van Parijs, en TIELEMANS volstrektelijk DE EER WILDEN HEBBEN van kennis met mij te maken, en die mij voorstelde als iemand, welke *dubbel achtenswaardig was, ten gevolge van het dubbele, onteerende vonnis, dat door eerlooze lieden tegen mij was uitgesproken*; de zelfde DE POTTER, die bij ieder vlugschrift, dat ik in het licht gaf, (1) zich als mijn lofredenaar

(1) Ik heb in mijn leven verscheidene stukjes uitgegeven, zonder er zelf eene groote waarde aan te hechten, en meestal enkel om niet ledig te zitten; ook heb ik mijn' naam onder geen derzelve geplaatst, zonder echter te weigeren ze voor mijn werk te erkennen. Sedert ik de Nederlanden bewoon, heb ik er, onder anderen, in 't licht gegeven. *Antwoord van een' Turk, op de nota wegens Griekenland. — Over den romeinschen vloek, — Over de nationale belooningen. — De waarheid ten opzichte van Ouvrard. — Antwoord aan den generaal, baron van Richemond. — Het konkordagt, het lijfstraffelijke*

opwierp, en die zich eene moeite gaf, welke ik zelf niet nam, om mijne werken naar Italie te zenden — diezelfde DE POTTER, in een woord, liet mij in 1829 en 1830, dagelijks honen in de dagbladen der zoogenaamde vereeniging, die hij zelf in orde bragt, en die aan zijn opzigt onderworpen waren.

Wij wisselden gewoonlijk hetgene wij schreven tegen elkander uit: DE POTTER had mij zijn *Ricci*, zijn *Pius V.*, zijn *St. Petrus*, enz. gegeven; ik had hem wederkeerig mijne vlugschriften ter hand gesteld; maar nooit hadden wij onze geschrevene opstellen, die wij in het licht wilden geven, aan elkanders oordeel onderworpen. Dit echter zoude die van verwaandheid opgeblazene man hebben willen vorderen van iedereen, dien in België de lust tot schrijven becroop; want daar meende hij, in weêrwil van zijn valsch liberalismus, in het vak der letterkunde eene dictatoriale magt te kunnen uitoefenen, voornamelijk met betrekking tot staatkundige onderwerpen. Doch het lag geenszins in mijn karakter, mij aan zoodanig een vazalschap te onderwerpen. Ik zond hem dus mijn werkje: *Over het kondordaat en het lijfstraffelijk wetboek*, nadat het reeds in het licht was verschenen. In antwoord ontving ik

wetboek en de Turken. — De oproerige stad. — De Belgen voor de vierschaar van Europa, in den Haag uitgekomen en te Parijs herdrukt. In al die geschriften zal men zien dat ik mij steeds een' vriend der bestaانبare vrijheid heb betoond, maar tevens een' vijand van alle buitensporigheden, die de volken tot omkeering en ellende voeren.

een' brief, die eene ware oorlogsverklaring behelsde; in welken hij mij, onder andere zottigheden, beschuldigde van te schrijven volgens de opgaven van den graaf DE GELLES, (een persoon, dien ik de eer heb van niet te kennen,) *een man*, voegde DE POTTER er bij, *en het kan u niet onbewust zijn, wiens vriend ik niet ben* (1). Ik had het ongeluk gehad van in dit vlugschrift den naam van *publicisten in de morsjurk* te geven aan die groote jongens, welke de school ontloopen waren, en zich nu in België verbeeldden het hooge woord te mogen voeren, over de moeilijkste vragen van het publiek regt; die de onrust strooiden, met het edel oogmerk om eenige plaketten te verdienen. Men gevoelt dat deze mijne misdaad onvergeeflijk was in de oogen dergenen, die, zoodra zij van de school kwamen, zich het regt aanmatigden om, op de banken van een bierkroeg gezeten, de belangen van den staat te regelen.

Van dien tijd af heeft de haat een' aanvang genomen, waarmede de bende der dolzinnigen, die toen DE POTTER voor hun *verheven* opperhoofd erkenden, mij sedert vereerd heeft.

Dit doet mij de noodzakelijkheid inzien om, eer ik dit geschrift eindig, kortelijk een berigt te geven van mijne wijze van leven, gedurende de acht jaren, dat ik de Nederlanden bewoon, want ik zal binnen het rijk zelf menigvuldige en onwraakbare

(1) Zie het 1e deel van het proces van DE POTTER, pag. 35. Brief aan Tielemans.

getuigen vinden , voer de waarheid van hetgene ik verder te melden heb. De lezer zal kunnen oordeelen of ik mijn vorig levensgedrag weersproken heb; of ik inmer en op eenige plaats een' baatzuchtigen inborst, of eene omkoopbare ziel getoond heb; ik, die onder NAPOLEON een' algemeenen ontvangerspost in Italie van de hand gewezen heb, terwijl de zoons van Maarschalken zelve om die vette bedieningen wedijverden.

.
In het begin der maand Augustus 1827 vestigde ik binnen Brussel eene inrigting van nijverheid; later rigtte ik er eene drukkerij op, en in 1829 nam ik deel in het daarstellen van een dagblad, *le National* genaamd.

Deze drie inrigtingen bragten mij in betrekking met onderscheidene personen. Zij gaven hun aanleiding om over mij te oordeelen, volgens mijne daden, en deden mij, ik durf het met volkomen vertrouwen zeggen, de achting en vriendschap verwerven van personen van allerlei klassen, en daaronder de aanzienlijksten van het rijk; doch zij haalden mij tevens den haat en het geschreeuw op den hals, van den dolzinnigen hoop, die niet gerust heeft voor dat zij België het onderste boven had gekeerd; alsmede van eenige bedriegers, die zich op dezelfde tak van nijverheid toelagden, doch begrepen dat mijne handelwijze hen vroeg of laat ontmaskeren moest.

Aan het hoofd dezer lijst plaats ik WEISSENBRUCK, WAHLEN, en de administratie der naamlooze Sociëteit, betiteld: *Normale Drukkerij*.

Van deze laatste inrigting sprekende, zal ik in het voorbijgaan zeggen, hetwelk trouwens genoeg bekend is, dat ik het in den aanvang zelf geweest ben, die belast werd om er de aankoop van te doen, en dat ik tot driemaal toe meende zulks te moeten weigeren (1), gelijk mede iedereen weet. Deze weigering geschiedde om verscheidene redenen, doch vooral uit vrees, dat ik, mij zelf niet naar Parijs kunnende begeven, misschien voor drie of vier duizend gulden opgeligt zoude worden. Ik had de dwaasheid hierin een' zekeren heer WALTER, inspecteur generaal der universiteiten te betrekken, dien ik voor een' geheel anderen man hield, en die niets liever verlangde, dan zich honderd duizend gulden te doen uitkeeren, voor hetzelfde, dat ik gemakkelijk voor veertig duizend zoude gekregen hebben, zelfs in de onderstelling dat men mij wat duurder dan een' ander liet betalen.

Ik maakte mij niet slechts dien zelfden WALTER, die zichzelven trouwens na den opstand genoegzaam ontmaskerd heeft, tot een' doodelijken vijand, maar tevens eene gansche bende ondergeschikte wezens,

(1) Wanneer ik afzonderlijk van deze zaak gewag maak, geschiedt zulks, dewijl de drie brieven, welke mij het doen van dien aankoop opdroegen, in der tijd getoond zijn geworden aan den heer RITTWEGER, directeur, en den heer BORTER, commissaris van de bank; vervolgens aan de Handel-Societeit en dat zij bijgevolg aan iedereen bekend zijn. Ware ik een baatzuchtig mensch geweest, dan zoude de gelegenheid zich gunstig voorgedaan hebben.

van welke hij het noodig achtte zich te omgeven, ten einde eene commissie ten uitvoer te brengen, die hij eerder op eene lage wijze ontfutseld, dan wel verkregen had. Duizendmaal heb ik den Hemel gedankt, van mij met die gansche, morsige zaak niet bemoeid te hebben; want men zoude buiten twijfel niet hebben nagelaten, om al de grove en menigvuldige bedriegerijen van anderen op mijn' hals te schuiven; en ten bewijze van al de nieuwe lasteringen, waarmede men mij zoude overladen hebben, had men, gelijk van zelve spreekt, terstond mijn proces van Lijon bij de hand gehad.

Men zoude van sommige inrigtingen, even als van sommige menschen kunnen zeggen, dat de vloek des noodlots, reeds van de geboorte af, op hen rust.

Nauwelijks was deze kostbare inrigting uit de klauwen van den heer WALTER los gekomen, of hij strekte tot voedsel van eene naamlooze vereeniging van uitgehongerde roofdieren, aan wier hoofd zich de beruchte advocaat PLAISANT van Brussel bevond; de verpligte en zelfs onvermijdelijke aanlegger van alles, wat er schandelijks in Belgie bedreven werd. Dezelfde man, die zich reeds op eene schandelijke wijze van de universiteit van Boulogne had doen verjagen, en die zich overigens te veel in het slijk der revolutie gewenteld heeft, dan dat ik noodig zoude hebben, meer nopens hem te zeggen: hij is bekend.

De drukkerij had een groot deel genoten van de aanmoedigingen, welke aan de Belgische nijverheid

geschonken werden, maar hetzelfde was aan slechte handen toevertrouwd; en buitendien werd de vraag reeds in den beginne verkeerd voorgesteld, en naderhand nog slechter opgelost.

Men maakte in Brussel boeken, juist op dezelfde wijze als men er lakens, kagchels of hoeden maakt; het was niets dan eene koopwaar, en men bedacht niet, dat de drukkerijen in verband staan met den regten of verkeerden gang van den menschelijken geest; en dat men, door dezelve van lieverlede te wijzigen en te leiden, als het ware onbemerkt, doch onophoudelijk, naar het zelfde doel voortstrevende, ten laatste onmisbaar en, om zoo te spreken, op den bepaalden dag dat doel bereiken moet.

Dit te bewijzen, zoude eene verhandeling op zichzelf vorderen, ik ben er mede bezig geweest, maar mijn opstel is, bij de plondering mijner woning in Brussel, verloren geraakt (1).

(1) Ik had in mijn geschrift gepoogd aan te toonen, dat de gouvernementen, vooral in Duitschland, in plaats van de censuur te herstellen, iets dat trouwens bijna onmogelijk is in landen, waar de vrijheid der drukpers reeds bestaan heeft, zichzelve wat beter van het middel der drukpers behoorden te bedienen, dan zij zulks tegenwoordig doen; gelijk zij zich van het kruid bedienden, zoodra het uitgevonden was, in plaats van deszelfs gebruik voor eeuwig tegen te gaan (*). De drukpers is een wapen; een magtig wapen, dat voortaan niet meer vernietigd kan worden, ten zij men de geheele beschaving der wereld in het bloed wilde smooren. Men behoort er dus gebruik van te maken, volgens een goed geregeld stelsel; de zaak is niet

(*) Zoo ik den schrijver wel begrijp, komt het mij voor, dat hij zich hier in zijne stelling vergist. Ik geloof dat de

Q

Met betrekking tot de nijverheid, had ik iets ondernomen, dat onmogelijk scheen, en waarvan, vóór mij, niemand in geheel België zelfs de hoop had durven opvatten; en toch ben ik binnen den tijd van twee jaren volkomen geslaagd. Ik zal het den lezer verklaren.

Sedert de vestiging van het koninkrijk der Nederlanden had er in België een groot vertier in den boekhandel plaats, maar het plan was slecht ontworpen, en werd op een slordige wijze voortgezet, dewijl het in handen van het uitschot der maatschappij gekomen was: lieden zonder zedelijkheid, zonder schaamte, zonder eenige de minste beschaving, en die het op niets anders toelieden, dan om hunne beurs te maken, en tot dat einde het publiek zochten te bedriegen, hetwelk hun ten laatste ech-

onmogelijk, doch het is hier de plaats niet om daarover uit te weiden.

uitvinding van het kruid als eene heilzame uitvinding mag beschouwd worden, in zoo verre zij de rampzalige gevolgen vermindert, van iets, dat op zichzelf kwaad is, te weten van den oorlog. Men doorbladere de gansche geschiedenis der oudheid; vooral die der Joden, der Grieken, der Romeinen, en zelfs der middeleeuwen: overal zal men zien dat de oorlog, vóór de uitvinding van het kruid, in vergelijking, oneindig meer slagtoffers heeft gemaakt, dan na dezelve. Het is hier de vraag niet van ridderlijke dapperheid, welke haren schoonsten glans door de uitvinding van het kruid zoude verloren hebben, het komt enkel aan op het leven van duizenden en honderdduizenden van menschen.

VERT.

ter niet gelukt is. Ik zonder hiervan echter den heer DE MAT uit, die reeds voor vijf jaren is overleden.

Deze handel zoude ten laatste België voor geheel Europa onteerd hebben, (om dit doel te bereiken, heeft men naderhand veel beter middelen gevonden,) maar het gaf intusschen aanleiding dat er veel geld in omloop kwam, en het verschaftte brood aan duizenden van huisgezinnen. Een strijd op leven of dood was tusschen de belgische nadrukkers en de uitgevers van Parijs uitgebroken. Deze laatsten, welke door de medestreving verschrikt waren geworden, zonden eenige honderden exemplaren hunner oorspronkelijke uitgaven naar Brussel, en lieten ze daar voor half geld verkoopen, ten einde door dit middel het gedurig nadrukken in de Nederlanden te beletten.

In het algemeen gesproken is deze handelwijze niet geheel vrij van blaam, wanneer men de zaak uit een zedelijk oogpunt beschouwt. Doch wanneer alle natien niet met elkander overeenkomen, om alle dergelijke ondernemingen tegen te gaan, is het eene onmogelijkheid, en zelfs eene dwaasheid, dezelve te willen beletten, dewijl de drukkers van Parijs zelven de eersten zijn, om al het goede, dat in Engeland, Duitschland, Italië, ja zelfs in de Vereenigde Staten uitgegeven wordt, te herdrukken, en dat al die verschillende staten, ten opzichte der fransche letterkunde, hetzelfde doen.

De boekhandel van Parijs brengt jaarlijks het verbazend kapitaal van meer dan tachtig millioenen

franken in omloop (1). Met eene som, welke ter naauwernood, en eens voor altoos, het duizendste gedeelte bedroeg, van hetgene de Parijzenaars jaarlijks aan dien handel opofferen, ondernam ik het den wedstrijd ten voordeele der Belgen te beslissen. In minder dan twee jaren gelukte mij zulks, en wel in zoo verre, dat niet slechts de fransche uitgevers hunne werken in Belgie niet meer op een' lageren prijs durfden stellen, maar dat ik zelfs de oorspronkelijke uitgaven te Parijs met eene korting van vijftig ten honderd deed verkoopen, en zulks onder de oogen der uitgevers, zoodra dezen het slechts waagden eene mededinging van prijzen met mijn *établissement* te ondernemen. De verbazende verliezen, die ik hun tweemaal veroorzaakte, strekten hun tot eene genoegzame les; bij de derde poging waren zij reeds teruggeslagen. Anderen zouden, in mijn geval, hiervan grooten ophef gemaakt hebben.

De belgische uitgevers, die ik hierdoor verloor van een' strijd, waarin verscheidenen hunner zich reeds binnen weinige jaren arm gemaakt hadden; — een strijd, die, wat de geldmiddelen aangaat, wel konde vergeleken worden met die van den aarden tegen den ijzeren pot, doch waarbij ik berekeningen gemaakt had, wier uitkomst de schaal te mij-

(1) Zie de memorie, zes jaren geleden, door den graaf DARU, pair van Frankrijk, in 't licht gegeven, over de kolossale belangrijkheid van den boekhandel en het gene er betrekking toe heeft, in Parijs alleen, en verder in het gansche koninkrijk,

nen voordeele deed overslaan , — de belgische uitgevers , zeg ik , betoonden zich niet zeer dankbaar voor de dienst , welke ik hun bewezen had , want verscheiden hunner namen deel aan de plondering mijner inrigting , het zij in persoon , het zij door middel hunner werkgasten ; doch ik ben het wel gewend , op deze wijze beloond te worden.

Alles goed bedacht , hebben de Belgen zeer wel gedaan , van mijne drukkerij te vernielen , want had ik dezelve in Holland kunnen overbrengen , dan zoude ik hen , tot hunne eigene schade , geleerd hebben , dat men er minder bij wint mij tot vijand dan tot vriend te hebben. Men zoude in Holland , met een *typographisch établissement* , dat op eene ruime en betamelijke schaal was ingerigt , de gemeene nijverheid der Belgen in dat vak , binnen korten tijd , geheel kunnen ten onder brengen ; en daar die tak van nijverheid onder anderen onderworpen is aan de bestaande wetten op de drukpers , welke , sedert veertig jaren , in Frankrijk onophoudelijk veranderd worden , terwijl zij in Holland vast bepaald zijn , zoude het gevolg geweest zijn , dat deze kweekschool der oude deugden , — de grond , waarop de drukkunst eenmaal hare bakermat heeft gehad , weder tot den vorigen luister in dit vak terugkwam , ja er den scepter van zwaai-
de. Want , zoo als Holland tusschen Engeland , Frankrijk en Duitschland gelegen is , en meester is van de zeevaart op beide werelddeelen , bestaat er geen land in Europa , dat zóó gelukkig gelegen is voor alle takken van handel.

Ik zal bij deze gelegenheid twee daadzaken aanhalen, die ten bewijze kunnen strekken, hoever het er van af was, dat het geschreeuw der muitzuchtigen mij eenigzins konde doen dalen in de achting en het vertrouwen der aanzienlijkste ingezetenen van Belgïe, welken ook, ik moet het zeggen, reeds eenigzins over mij hadden kunnen oordeelen, volgens het gedrag, dat ik gedurende verscheidene jaren, onder hunne eigene oogen, geleid had.

Ik heb hierboven gezegd dat de normale drukkerij tusschen de klaauwen eener naamlooze vereeniging vervallen was, welke bestond uit de bloem der aanstokers van den opstand in Belgïe.

De heer BORTIER, de rijkste kapitalist van Brussel, die op mijn' raad het verzoek ter vergunning om dit établissement op te rigten geteekend had, weigerde er een enkel aandeel in te nemen, van het oogenblik af, dat hij vernam dat ik er het opzigt niet over hebben zoude. De heer LIBOTTON, een fabrikant, die er aandeel in had, kwam in het jaar 1830 op zekeren dag mij kennis geven, dat hij zijne aandelen zoude behouden, wanneer ik, gelijk men hem valschelijk had doen gelooven, het bestuur der inrigting op mij nam, maar dat hij, in het tegenovergestelde geval, besloten had dezelve *tot elken prijs* te verkoopen. Ik heb hier de heeren BORTIER en LIBOTTON genoemd, omdat de dood hen sedert voor de plondering beveiligd heeft, maar verscheidene andere, aanzienlijke, belgische kapitalisten en bankiers gaven mij, bij die gelegenheid, gelijke be-

wijzen van hun vertrouwen, door zich te onttrekken aan een genootschap, in het welk zij alleen deel wilden nemen, wanneer het oppertoezigt aan mij was verbleven geweest; en door later mij voor te stellen, om met mij eens andere naamlooze maatschappij op te rigten, met het voornemen om van lieverlede de grootste uitgebreidheid te geven aan de plannen, die ik hun had ontwikkeld. De toestand, waarin zij zich bevinden, dwingt mij hunne namen met stilzwijgen voorbij te gaan; ik zal alleen nog zeggen dat de bewijzen van het gene ik thans aanvoer, zich zelfs hier in Holland nog ergens moeten bevinden.

In elke andere omstandigheid dan die, waarin de snoodste kwaadwilligheid mij gebragt heeft, zoude het naar verwaandheid zweven op zoodanige wijze van mij zelve te spreken, over het regt dat mij lieden, die men billijk de uitgelezendste bloem der natie mag noemen, hebben laten wedervaren; maar ik moet zeggen dat mij dit regt gedaan is, in weerwil van al de vonnissen der wereld, door al degenen die mij gekend hebben, zoowel in Frankrijk als in Belgie, waar ik (het was mij bijna ontgaan dit er bij te voegen,) aankwam, voorzien van aanbevelingsbrieven van een der voornaamste handels-huizen van Parijs, welks hoofd te Lijon ooggetuige van alle mijne ongelukken geweest was, en wiens correspondent te Brussel niets verzuimde, om mij wel te ontvangen, en mij, gezamenlijk met een vreemden consul, bij de handel-societeit in te leiden,

welke ik niet naliet dagelijks te bezoeken, en waar ik, gedurende drie jaren, de dagbladen ging lezen, tot op den dag dat ik de nabuurschap verliet, om mijne eigen huishouding te beginnen.

Mijn typographisch établissement had mij nog niets dan de onbeteekenende vijandschap van eenige smeerlappen op den hals gehaald, die meenden dat ik hen in den weg wilde staan, en wier belangen ik behartigde, zonder dat zij zelven het wisten.

Het was de *National* (1), die mij dat onweder van beleedigingen en vervloeking en op den hals haalde, hetwelk men zich voorstelde dat alleen door mijn bloed konde gestild worden. Ik had mij hier op, van den beginne af, reeds voorbereid.

Daar men ten opzigte van dit dagblad eene menigte fabelen uitgestrooid heeft, verheugt het mij de gelegenheid te hebben van hierover, eer ik de pen nederleg, een woord te spreken.

De *National* had, volgens de meening van sommigen, zijn bestaan aan de koninklijke kas te danken; anderen meenden dat hij opgericht was uit het millioen voor de industrie, dat men, ik weet niet waarom, den bijnaam gaf van *het millioen van Merlijn*, en dat ik liever *het millioen der ondank-*

(1) Wel te verstaan de *National*, die in de maand Mei, 1829, te Brussel werd opgericht, en in dezelfde stad, na de omwenteling is afgeschaft geworden. In Parijs bestaat een ander dagblad, dat denzelfden naam voert, en dat verscheidene maanden na den *National Belge* werd opgericht. De unionisten waren in België woedend, toen zij zagen dat de ondernemers van dat blad juist onzen titel hadden aangenomen.

baarheid zoude noemen: want van al de weldaden, die uit deze verhevene instelling zijn voortgevloeid, is dit het eenige gevolg geweest; — alles wat er van overgebleven is. Ondankbaarheid schijnt ook wel het eenige grondkarakter der Belgen uit te maken; ik beklaag hen: want waarlijk, er bestaat in de gansche natuur geen schooner, geen weldadiger gevoel dan de dankbaarheid.

De waarheid is dat de *National* werd opgericht door opregte liefhebbers van hun vaderland, en dat zulks geenszins volgens beginselen van absolutismus plaats had, doch integendeel met het oogmerk om de vrijheid te gelijk met de orde te handhaven. Die vrijheid echter niet, welke het gebouw harer eigene ellende oprigt met de steenen der *barricades*, maar die edele vrijheid, welke op de wetten gegrond is; welke zich versterkt en zuivert door de deugd en die ware, beredeneerde vaderlandsliefde, waarvan Holland, sedert bijna drie eeuwen, onophoudelijk een zoo schitterend voorbeeld gegeven heeft (1), en waarvan men zeggen zoude dat in de laatste jaren, bij de meeste volken de kern verloren is.

(1) Ik vertaal en schrijf geene beoordeeling; anders zoude hierop, helaas, nog wel iets af te dingen zijn. Als kind en aankomend jongeling heb ik de jaren van 1787 en 1795 bijgewoond. Ik herinner het mij zeer goed dat Prins Willem V moest vlugten, en dat men hier met jakobijennemutsen op het hoofd door de stad liep; en wat is er vroeger nog gebeurd? Neen, het is de ware vaderlandsliefde niet die tegen Oranje opstaat. Goddank, dat wij eindelijk tot inkeer gekomen zijn.

VERT.

De *National* werd drie jaren te laat opgericht, maar ook in dit opzicht kan men mij geen verwijt doen, want ik heb het droevige voorregt genoten van langen tijd vooruit te zien en te voorspellen, wat wij gedurende de laatste vier jaren achtervolgelyk in België hebben zien gebeuren.

Ik ben bestemd geweest om, in twee geheel verschillende tijdvakken van mijn leven, getuige te zijn van de ondankbaarheid, waarmede twee goede Vorsten door hunne volken beloond zijn geworden: de Toskanen en de Belgen.

Na eene regering van drie en dertig jaren, waarvan vóór hem het voorbeeld niet bestaan had, werd LEOPOLD, groot-hertog van Toskanen beloond door opstand en brandstichting, en zulks door een volk, welks geluk hij waarlijk tot eene fabelachtige hoogte had opgevoed. De wensch van *het hoen in de pot*, dien HENDRIK IV geuit had, werd door LEOPOLD tot eene waarheid gemaakt. Ook dáár had een hand vol deugnieten, nog gedompeld in de onkunde der zestiende eeuw, eene gemeene zaak gemaakt met de geestelijkheid, die eeuwige vijanden der vrijheid en der volksverlichting, welke die goede vorst in Toskanen, binnen den tijd van drie jaren, drie eeuwen had doen vooruitgaan.

Mijne opmerkingen in de Nederlanden hadden mij in staat gesteld om onderscheidene gevolgtrekkingen te maken waaruit ik de treurige horoskoop voor de Belgen had getrokken, dat zij zich, vroe-

ger of later, even ondankbaar als de Toskaners zouden vertoonen.

Tweemalen, te weten in 1825 en 1826, had ik de vrijheid genomen een' minister van dien tijd opmerkzaam te maken, op den invloed welke de periodieke pers tegenwoordig door geheel Europa uitoefent.

„Gij geniet,” zeide ik tegen hem, „eene verbazende populariteit, die zich, om zoo te spreken, van de eene pool tot de andere uitstrekt. Laat de kwaadwilligheid, den nijd en de dwaasheid hun gang gaan; zij zullen het niet lang meer dulden, dat gij dit voorregt ongestoord blijft genieten. Zorg dat gij altoos eene stem gereed hebt, om tegen de publieke opinie te spreken. Volg de voorzigtigheid der mieren na; bereid u tot den slechten dag, terwijl de fortuin u nog toelacht. Rigt dagbladen op, terwijl gij het algemeen gevoel en nog voor u hebt, opdat zij u thans, daar gij sterk zijt, invloed mogen verschaffen, en u tot een' magtigen steun verstrekken, wanneer de worstelstrijd een' aanvang zal nemen, want gij moogt zeker staat maken, dat zulks eenmaal plaats zal hebben (1). WILLEM is de goede geest, het is OROMAZIS op den troon. De priesters begrijpen, gelijk van zelve spreekt, dat hij zich te

(1) Men zoude van Pruiszen het zelfde kunnen zeggen, hetwelk reeds voor lang fransche dagbladen in zijne Rijn-provincien had moeten bezitten, ten einde de propaganda te bestrijden in dezelfde taal, waarvan deze zich bedient om den geest des opstands overal te verspreiden. Doch om zoo iets ten uitvoer te brengen, zoude veel behendigheid vereischt worden.

veel haast; diegenen, welke zich den naam van wijsgeeren geven, meenen integendeel dat hij zijnen loop nog moest versnellen. Zoodra de twee organen van het bijgeloof en der ijhoofdigheid ondersteund worden door uwen gevaarlijken nabuur in het zuiden, zult gij u onverwachts tot uwe verbazing, tegen over eene menigte gesteld zien, die zich verbeeldt reden tot ongenoegen te hebben, en die u althans niet minder moeite zal maken, dan wanneer zij werkelijk reden tot klagen had. Bedien u derhalve van het middel der drukpers, dit zal u zonder moeite gelukken, zoo lang het getij u nog gunstig is; als het verloopt zal het te laat zijn (1)."

Ik heb hier in eene halve bladzijde bijeengevoegd, wat ik toen in misschien twintig brieven, memo-rien of gesprekken uiteenzette en ontwikkelde, doch alle mijne pogingen waren volstrekt vruchteloos. Wie weet het? Misschien denkt iemand dat ik zulk eene taal voerde, om als dagbladschrijver een ruim jaargeld te bekomen: men zal er zoo terstond over

(1) In 1828 herhaalde ik bijna hetzelfde aan den advokaat BARTHÉLEMY, die zich aan het hoofd der *normale* drukkerij had weten te doen plaatsen, gelijk hij zich overal wist in te dringen, met zijn' waardigen schoonzoon GENDEBIEN, wiens naam juist het omgekeerde van zijn karakter vertoont, zoo zeer is zijne ziel in het kwade verhard. *Bah, bah!* antwoordde mij BARTHÉLEMY op dien toon van verwaandheid, welke hem zoo eigen is, *men behoort zich wel te wachten, van aan het gouvernement zulk een' magtigen invloed op de drukpers in België te geven.* Deze woorden waren genoeg om mij te doen begrijpen, met welk een' man ik te doen had, en ik heb hem na dien tijd niet meer gezien.

kunnen oordeelen. De waarheid is dat ik, binnen den tijd van zes maanden, drie officieele weigerachtige antwoorden ontving. Dit alleen kan den lezer doen oordeelen over het vertrouwen, hetwelk de menigvuldige fabelen verdienen, die men nopens de oprigting van den *National* heeft uitgestrooid. Ik herhaal het: dit blad had enkel zijn' oorsprong te danken aan eene even verlichte als vooruitziende vaderlandsliefde.

Buitendien bevindt zich het boek, waarin de rekening van dat blad gehouden werd, zoo wel als de stukken, die er betrekking op hebben, nog hier in den Haag in mijne handen, alleen met uitzondering van de rekening der laatste maand, die bij de plondering van mijn huis verloren is gegaan.

Elk' achterswaardig en bekend persoon, die mij de eer wil doen van zich bij mij te vervoegen, bied ik eene naauwkeurige en algeheele inzage dier registers aan; en in het geval dat de oproerige Belgen nog correspondenten in Holland mogten hebben, doe ik ook aan hen hetzelfde voorstel; dan zullen zij zich kunnen overtuigen, ten minste zoo de kwade trouw zich door stellige bewijzen overtuigen laat, hoe ver het er van af was, dat ik de bijnamen van bezoldigde, gesalarieerde; van loonschrijver, van iemand, die zijne pen voor geld veil heeft, met welke men, gedurende een jaar lang, niet opgehouden heeft mij te begunstigen, verdiende; want de *National* (het verheugt mij het hier te kunnen zeggen, en ik ben bereid om het te bewijzen,) heeft mij,

gedurende de zestien maanden, dat hij bestaan heeft, nooit een' enkelen cent opgebragt.

Men vond bij dit dagblad, gelijk bij allen, sommige medearbeiders die betaald werden, anderen die het om niet deden. Niet slechts verlangde ik onder de laatsten geplaatst te worden, maar ik maakte zulks zelfs tot eene stellige voorwaarde van mijne medewerking; en deze voorwaarde heb ik aan verscheidene particulieren in den Haag herhaald, die mij voorstellen wegens het oprigten van een dagblad kwamen doen. Die voorwaarde zal ik ook telkens vernieuwen, als zich daartoe de gelegenheid aanbiedt, daar ik, in geen geval, mijne vijanden gelegenheid wil geven, om, met den minsten schijn van waarheid, te zeggen dat ik mij voor het uiten van staatkundige gevoelens, om het even welke, laat betalen, of dat ik anders, dan uit eigene overtuiging, zoude schrijven.

Dit is geenszins het gevolg eener kwalijk geplaatste trotschheid. Wanneer ik bedenk dat een man, als CHATEAUBRIAND sedert langen tijd genoodzaakt is van zijne pen te leven; dat de onsterfelijke MILTON uit de opbrengst van zijn meesterstuk zich nauwelijks brood konde verschaffen; als ik bedenk dat hij, die thans op den Franschen troon gezeten is, zich heeft moeten generen door het geven van lessen, en dat NAPOLEON, tot eeuwige schande van den engelschen naam, zijn goud en zilver tafelgoed heeft moeten in stukken slaan, om te kunnen eten, dan zoude het meer dan dwaasheid zijn in

mij, die tweemaal geruineerd ben geworden, in het land der ballingschap het loon van mijnen eerlijken arbeid van de hand te wijzen; mij vooral, die de ledigheid veracht en er een afschuw van heb. Ik zoude dat loon integendeel met graagte aannemen, overal, behalve in een staatkundig tijdschrift, ten zij het geheel mijn eigendom ware. De heer DE BROUCKERE, die mij in zijne redevoering op eene lage wijze beleedigd had, liet mij nu in zijne dagbladen beleedigen, terwijl hij *vooraf* een zeer ruim salaris vorderde, voor een' zeer geringen arbeid (1); de heer DE BROUCKERE was intusschen rijk; ik, die in vroeger tijd veel rijker dan hij geweest ben, bezat toen slechts weinig; thans blijft mij niets over. Ik laat nu elken onpartijdige oordeelen wie van ons beiden den naam van *gemeen loonschrijver* het best verdiende. Ik herhaal het: wie maar wil kan bij mij de naauwkeurigste inzage krijgen der rekeningen van den *National*, gelijk ik zulks reeds in 1839 in dat zelfde dagblad heb aangeboden aan de schrijvers der *Union*, die échter liever verkozen hunne eerlooze nitvallen en lage lasteringen tegen mij voort te zetten, dan zich met eigen oogen van de waarheid te overtuigen (2).

(1) Men herrinnert zich dat de heer DE BROUCKERE, in hoedanigheid van correspondent, 1800 franken ontving van den *Courrier des Pays-Bas*, en dat hij zich altoos vooruit liet betalen.

(2) Ik herhaal het: er bestaat geene pluimstrijkerij, welke die zelfde menschen mij, gedurende drie jaren, niet hebben gedaan, met het enkele doel om mijne pen medepligtig te

Ik moet hier bijvoegen dat ik volstrekt niets gemeens had met dat gedeelte der redactie van den *National*, hetwelk zich met de binnenlandsche belangen van het rijk bezig hield; en de *Unionisten* wisten dit even goed als ik zelf; maar bij gebrek aan verstand en oordeel, veinsden zij het tegendeel te gelooven en op hetzelfde aan te dringen, ten einde zich, uit mijn ongeluk zelf, een wapen tegen mij te smeden, en den *National* te beleedigen, door het den naam te geven van het blad van een' galeiboef en van iemand, die tot dwangarbeid veroordeeld is, schoon zij zeer wel wisten dat die benamingen in geen deele op mij toepasselijk waren; en dat het er ver van af was, gelijk de lezer thans weet, dat ik naar de galeijen zoude gezonden zijn, daar mijne straf even spoedig veranderd als uitgesproken werd.

maken aan de misdaden, die zij toen reeds overlegden. Toen noemden zij mij geen *galeiboef*: zij hadden de eer van kennis met mij te maken, van mij kamerheeren, hoogleeraren, enz. enz. aan te bieden. En toch konden zij niet voorwenden met mijne veroordeeling onbekend te zijn, want DE POTTER was reeds met dezelve bekend geworden in Italie, en vóór dat ik de gastvrijheid der Nederlanden genoot; hij sprak destijds van die veroordeeling op eene voor mij vereerende wijze; en buitendien droeg ik zelf zorg om, zoodra ik in de Nederlanden gekomen was, ze zelf algemeen bekend te maken, door de uitgave van mijn' *Brief van een Banneling aan KAREL X*; een brief, die in zeer groote menigte werd verspreid; die in Parijs herdrukt is, en die niemand vond, welke er tegen opkwam; hetwelk waarlijk iets bijzonders is in eene eeuw, waarin men dagelijks de blijkbare waarheid ziet ontkennen en tegenspreken.

Doch al had dit plaats gehad, dan zoude mijne zaak daardoor noch beter noch erger geworden zijn. Toen de koning van Spanje, nu omtrent tien jaren geleden, een' eerwaardig staatspersoon in zijnen raad riep, die door zijne vijanden naar de galeijen gedreven was, en hij onmiddellijk uit die van Ceuta terugkwam, om bezit van zijne portefeuille te nemen, kreeg niemand in Europa, zelfs niet zijne vijanden, het in het hoofd hem den galei-minister (1) te noemen: zoodanig eene laagheid zoude elk eerlijk hart van verontwaardiging vervuld hebben (2). Toen in de veroefelijke tegenwerking van 1799 de jeugdige prinses D —, ten gevolge van een vonnis van het bloedgericht, door de hand des beuls, langs de straten van Napels, opentlijk gegeesseld werd, en men haar, te midden der gruwelijke beledigingen van het allerlaagste gemeen, op een' ezel de gansche stad rondvoerde, bleef het daarbij. Niemand waagde het naderhand haar te beledigen; zij verscheen op nieuw

(1) Deze daadzaak is in de beide werelden bekend; de naam alleen van dien persoon is mij ontschoten: ik meen dat het de minister van justitie was.

(2) HUIG DE GROOT werd door incompetente regters tot eeuwigdurende gevangenis veroordeeld. Hij ontkwam uit Loevestein, door den voorbeeldeloozen moed zijner vrouw. De koningin van Zweden benoemde hem tot haren afgezant aan het fransche hof, en hij bleef bij geheel Europa geacht: niemand dacht aan het vonnis, dat over hem was uitgesproken. Niet de straf maar de misdaad schandylekt.

VERT.

R

aan het hof, en heeft er, tot haren dood toe, het sieraad van uitgemaakt.

Ik zoude voorbeelden kunnen aanhalen, die nog nader tot het tegenwoordig oogenblik behoorden, en wier toepassing nog veel stelliger zoude zijn, als ik van mijne betrekking tot de Belgen wilde gewagen.

Reeds vroeger heb ik melding gemaakt van den kolonel BRICE, en van den kolonel AUGUSTE CHAMBURE, welke laatste nog tegenwoordig eerste ordonnance officier is bij den maarschalk, hertog van Damatie, minister van oorlog van den franschen koning.

Welnu, die beide dappere officieren zijn in 1816, in Frankrijk veroordeeld geworden tot altoosdurende galeistraf, en tot het brandmerk; en ik zal er bijvoegen dat de regterlijke benaming der misdaad, waarvan men hen beschuldigde, althans niet minder zwaar was, dan die, welke men mij te laste heeft gelegd; daar de een veroordeeld werd als MOORDENAAR, en de ander als STRAATROOVER. Beiden ontkwamen in Belgie; zij werden er met opene armen ontvangen, en zij verdienden zulks. Men ontving hen, zoo als ik zelf gedurende de drie eerste jaren onthaald ben geworden. Waren zij ook in de gelegenheid geweest om deel te nemen aan een dagblad, op het tijdstip dat de *National* het licht zag, dan is er geen twijfel aan of de bende van DE POTTER, DE WELIER en consorten zoude hen, zoowel als mij, als veroordeelden en galeiboeven behandeld hebben. Welk een verschil bestaat er echter tusschen den toestand dier beide

officiëren en den mijnen ! Zij kenden natuurlijk de Franschen, hunne landgenooten, beter dan ik ze als vreemdeling konde kennen ; en waren bijgevolg voorzigtig genoeg geweest, om zich aan het gegregt te onttrekken, ten einde zich te kunnen zuiveren, wanneer de eerste razernij tot bedaren zoude gekomen zijn. Ik integendeel had zulk een onvoorzigtig vertrouwen in mijne zaak gesteld, dat ik mijne regters te gemoet ging, in weêrwil van den raad van den edelen voorzitter van Harlaj, die zoo het schijnt zulk een verheven denkbeeld koesterde van het regt, zóódanig als men het toen, in Frankrijk, zijn vaderland, uitoefende, dat hij de vlugt zoude aangeraden hebben aan diegenen, die beschuldigd werden van *de torens der kerk Nôtre Dame gestolen, en in hunne zakken geborgen te hebben*. Zoodanig een raad strekte gewis tot eer der doorzigtigheid, eerlijkheid en rondborstigheid van den magistraatspersoon; meer althans dan tot de magistratuur van zijn' tijd en van zijn vaderland.

De belgische unionisten, die mij enkel met den naam van vreemdeling en galeiboef bestempelden, met het doel om den *National*, waarvoor zij eene doodelijke vrees koesterden (1), in een' slechten

(1) En wat nog meer is : zij bekenden het zelve, in hunne bijeenkomsten. Een der hoofdredakteurs van den *Courrier des Pays-Bas* zeide op zekeren dag tegen een' zijner vrienden, die nu in Holland woont : » Wij schreeuwen hard tegen den *National*, omdat onze toestand het zoo vordert, doch men moet bekennen, dat het het eenige dagblad is, hetwelk ons eenige moeite

reuk te brengen, hebben intusschen hunne zaken zóó aangelegd, dat zij eene menigte vreemde bandieten, en met name een' wezentlijken galeiboef, aan het hoofd hunner walgelijke omwenteling gesteld hebben; en waarlijk, voor zoodanig een werk konden zij geen' geschikter aanvoerder kiezen. Dien galeiboef hebben zij AAN TAFEL DOEN ZITTEN MET HUNNEN KONING; een poppenkoning, waarlijk, zoo er ooit een geweest is! Die arme LEOPOLD van SAKSEN-KOBURG, die niet kwalijk gelijkt op het houten blok, dat Jupiter het eerst aan de kikkers ten koning gaf; doch deze kwakende dieren waren ontevreden, en begeerden een' anderen koning: deze (de ooijselaar,) slikte ze een' voor een' in; het kon met de Belgen, vroeg of laat, wel denzelfden weg heengaan.

Die galei- generaal is niemand anders dan MELINET, welke sedert vijftien jaren in België bekend is geworden door talloze snoodheden, door bekende

geeft; het eenige, dat wij vreesden, want gij moogt gelooven dat het het eenige is, dat goed geschreven wordt." Een ander redakteur van een der bladen van de unionisten, zeide bij zekere gelegenheid te Leuven: » Wij moeten den *National* omverwerpen, wat het ons ook kosten moge, als wij zelven niet verloren willen gaan; want dat blad heeft altoos de eerste nieuwtijdingen, en wordt buitendien met kracht en verstand geschreven. Het blad moet volstrekt opgang maken, en als het eens op den weg is, dan zijn wij verloren." Als de voorzigtigheid het toeliet, zoude ik de personen kunnen noemen, te gelijk met de plaatsen, de juiste dagen en de getuigen.

schelmerijen van allerlei aard; die aan het medelijden van een' der voornaamste en vertrouwdste bankiers van Belgie te danken had, dat hij niet voor het Hof van Assises werd terecht gesteld, en, zelfs in de Nederlanden, niet naar de galeijen werd verwezen; die zich wel wachten zal om ooit, onder welke regering het ook zijn moge, in Frankrijk terug te komen, om de zeer goede reden dat hij aldaar tot de galeijen is verwezen, uit hoofde van veelwijverij. **MELLINET** ontvlugt de registers, die ik vergeefs opzoek.

Iemand die zich de moeite wilde geven om de registers der justitie in Belgie na te zien, zoude weten waaraan hij zich te houden had, ten opzichte van verscheidene bollen der *roemrijke*, belgische omwenteling, inzonderheid van **NIELLON**, die uit den grond opgekomen generaal, welke door zijn verdienstelijken landgenoot, **CHARLES DURAND**, nu zes maanden geleden, met den naam van achterswaardig bestempeld werd, en van dien ellendigen **CULHAT**, dien ik in Brussel nooit bij mij heb willen ontvangen, en die mij brief op brief schreef (ik heb er nog verscheidene van bewaard,) om mij te verzoeken van *toegelaten te worden tot de eer* van in den *National* te schrijven, en de heiligste zaak te helpen verdedigen. Die korten tijd later een der groote burgers van de belgische barrikaden geworden is, en door de Belgen zelven, als aan diefstal schuldig, veroordeeld is geworden, nadat hij Frankrijk, zijn geboorteland, had verlaten, om zich, even als **MELLINET**, **GÉROUSET** en zoo vele andere

dergelijken, te onttrekken aan de vervolgingen der justitie (1).

Wanneer, in het algemeen gesproken, iemand, die door een vonnis getroffen was, en die zijn misdrijf door het ondergaan der hem opgelegde straf had geboet, zich als een wild dier moest behandeld zien, zelfs nadat hij zijne rekening met de maatschappij had effen gemaakt; — als hij zich met niets in de wereld meer konde bemoeijen, zonder zich bloot te stellen aan de verfoeilijkste vervolgingen, is het dan niet buiten twijfel dat voor zoodanig iemand geene andere keus overblijft, dan zich den hals af te snijden, of zulks in het een of ander bosch aan de reizigers te doen? Het is zonderling dat het blad, waarin de beruchte DUCPÉTIAUX schreef, die zijn best deed om den menschlievenden BERTHAM na te apen, — dezelfde, die vuur en vlam spoog bij den geringsten stokslag, welke men een' deugniet in de gevangenis toebragt, juist de schrijver van den *Courrier des Pays-Bas* geweest is, die het eerste sein gegeven heeft tot den bloeddorstigen aanval, waarvan mijne ongelukken mij het voorwerp hebben gemaakt; een aanval, waarin al de belgische unionisten vervolgens deel namen. Toen het gezin van CALAS naar Zwitserland vlugte, vond het er VOLTAIRE en een gastvrij volk, dat er eene eer in stelde hen te helpen in het wreken hunner eigene

(1) Iemand die eene levensbeschrijving der groote burgers van de belgische barrikaden in het licht gaf, zoude een goet boek leveren, en teyens een verdienstelijk werk doen.

eer en de nagedachtenis van hun' al te ongelukkigen vader. Hadden zij er lieden aangetroffen gelijk DUCPÉTIAUX, VAN DE WEIJER en ROUSSEL, dan zoude de naam van CALAS op de onregtvaardigste wijze geschandvlekt zijn gebleven, en met hem de fransche magistratuur, die een' onschuldige veroordeeld had.

Tot mijn geluk hebben mijne vijanden mij altoos de dienst bewezen van zich overal en terstond bekend te maken.

De personen, die ik de eer had bij mij te ontvangen, en die mij wederkeerig bij zich ontvingen, behoorden, in hunne verschillende betrekkingen, tot de aanzienlijkste ingezetenen. Ik zoude thans hunne namen niet durven noemen, uit vrees van hen bloot te stellen; maar geheel Brussel kent hen, en de brieven, die ik van hen ontvangen heb, en die in mijne bewaring zijn gebleven, kunnen getuigen, dat ik de waarheid spreek. In dat zelfde Frankrijk, waarin men mij veroordeeld heeft, ben ik zelfs in betrekking gebleven met kooplieden van den eersten rang, met aanzienlijke ambtenaars, van welken sommigen nog kort geleden het sieraad uitmaakten van den Raad van Staten, en der hooge magistratuur. Ik ben ook nog in het bezit van verscheidene hunner brieven, die dit kunnen bevestigen.

Mijne vijanden — uitgebroeid in het slijk der barrikaden, zijn zelven spoedig het voorwerp geworden der verachting en verfoeiing van elk, die in geheel Europa eerlijk denkt, ja zelfs van hunne

eigene landgenooten. Welk eerlijk man in België zoude tegenwoordig durven bekennen; dat hij de vriend was van een' DE POTTER, van een' DUCPÉ-TIAUX, een' TIELEMANS, een' ROUSSEL, en andere muiters van hunne soort? Het staat mij vrij het openlijk te zeggen? Ik ben gunstig ontvangen geworden door diegenen, welken hun vaderland het meest tot eer verstrekken; ik ben beleedigd geworden door hen, die dat vaderland tot schande en vloek zijn geworden; door de zelfde lieden, die mij te voren geveid en gestreeld hadden, met oogmerk om mij medepligtig aan hunne ondeugende zamenspanning te maken. Had ik den *National* niet uitgegeven, dan zouden zij mij misschien met goede oogen hebben blijven aanzien; had ik een monster van ondankbaarheid kunnen worden, en mij onder hunne verfoeijelijke banier willen scharen, dan zouden zij mij boven de wolken verheven hebben. Dan had ik misschien mede aan tafel mogen zitten, met hun' zoogenaamden koning, gelijk NIELLON (1), MELLINET en andere *eerlijke* lieden van het zelfde slag.

(1) Op het oogenblik dat de laatste vellen van dit geschrift afgedrukt worden, melden de fransche dagbladen, dat die NIELLON, die waardige held der *roemrijke*, belgische omwenteling, te voren in Frankrijk *als valsaris* tot galeistraf en het brandmerk veroordeeld, zich van het hij verstek gewezen vonnis is gaan zuiveren, en dat hij is vrijgesproken. Ik wensch er hem geluk mede. Wat mij betreft, ik zoude liever het onregtvaardig vonnis, dat mij getroffen heeft, blijven dragen, dan eene vrij-spraak *à la Niellon*, willen ontfutselen. Men kan er over pordeelen door de aanspraak van den heer NAUDIN, voorzitter

Ik vraag den lezer vergeving wegens deze lange uitweiding: het was mij onmogelijk de behoefte te weerstaan, die ik gevoelde om eene vergelijking daar te stellen tusschen mij zelven, en degenen die mij belasterd hebben; — tusschen de achting, die zij en ik thans nog bij alle eerlijke lieden verdienen.

Ik heb reeds gezegd dat het deel, hetwelk ik in de samenstelling van den *National* nam, geheel bui-

bij het Hof van Assises, die hem het volgende heeft toegevoegd.

Gij hebt het aan JEUGDIGE DWALINGEN te wijten, dat gij u thans op die banken bevindt, waar op. zoo zelden een onschuldige plaats neemt. De eer is u overgebleven (de officiële eer namelijk). Ga dan, mijnheer, begeef u onder een volk, dat zoo naauw aan ons vaderland is verbonden, en welks betrekkingen met ons nog naauwer zullen toegehaald worden. Uw gedrag zij IN HET VERVOLG DAT VAN EEN' EERLIJK MAN, opdat uwe daden altoos achting mogen verdienen."

Zoodanig eene aanspraak heeft waarlijk geene ophelderingen noodig: de uitdrukking IN HET VERVOLG is vooral onbetaalbaar. Als ik het geregt had willen verschalken, dan had ik, gelijk ik reeds vroeger gezegd heb, niets te doen gehad, dan als een bom in Parijs neêr te vallen, op het oogenblik dat de ministers van KAREL X zelve te regt stonden. Men ziet in het proces van NIELLON dat de advokaat generaal de zaak aan de wijsheid der gezworenen heeft laten verblijven. In regterlijke termen is dit het zelfde als wanneer men afstand doet van den eisch. De partijen zijn altoos dezelfden! In 1815 werden de *witte* roovers vrijgesproken, thans weet men de roovers van de blaauwe kiel *wit* te maken. Neen, zoodanig eene vrijspraak begeer ik niet; doch ik kan niet hopen dat mij regt zal |wedervaren, vóór dat de gemoederen bedaard zijn geworden.

ten den kring der binnenlandsche staatkunde gelegen was. Doch ik had het opzicht over het gansche blad. Ik zorgde voor de ontvangsten en betalingen, en had alles op een' voet geregeld, dat ik in staat was alle maanden aan de eigenaars van het dagblad mijne behoorlijk opgemaakte en geteekende rekening te overhandigen. Ik schreef somtijds artikels over NUTTENLANDSCHE staatkunde; en in een land als Belgie, waar men, met eenige weinige uitzonderingen, vrij algemeen eene soort van fransch spreekt, dat zeer gebrekkig is, hield ik een zorgvuldig oog op de vertalingen geslagen; want een dagblad, dat in eene slechte taal geschreven wordt, stelt zich bloot aan bespottung, en in de tegenwoordige eeuw mag men alles, wat eenmaal bespottelijk geworden is, voor altoos verloren rekenen, zoodat het geen den minsten invloed meer kan uitoefenen.

Wij waren acht vaste schrijvers bij den *National*, waarvan zes Belgen en slechts twee vreemdelingen, te weten een Franschman en ik. Deze laatste, een man van uitstekende verdienste, verschaft aan het blad eene zeer groote meerderheid ten opzichte van de zuiverheid der taal, die hij volmaakt in den grond kende, gelijk verscheidene andere doode en levende talen, benevens de meetkunde. Hij was een ijverig en zedig mensch, wien de onderneming ter harte ging; ik had hem te gelijker tijd het opzicht over mijne eigene drukkerij opgedragen. Had ik hem bij mij kunnen houden, om hem in Holland aan het hoofd eener dergelijke inrigting te plaatsen, wel-

ke op eene ruime schaal was aangelegd, dan zouden wij met ons beiden het zonder twijfel spoedig zóó ver gebragt hebben, dat de Belgen genoodzaakt werden van hunne eigene inrigtingen in dat vak af te zien. Het smert mij te meer dat ik hiertoe niet in staat geweest ben, daar ik reeds sedert lang vooruit zie dat, zoodra als de staatkundige zaken geschikt zijn, eene gansche menigte ambachtbedervers uit de zuidelijke provinciën tot ons over zal komen, om Holland te verpesten met betrekking tot de nijverheid, den handel, de drukpers, de staatkunde, de zedelijkheid, en wat al meer!

Ik zweer voor God en op mijne eer, dat geen ander vreemdeling deel aan de samenstelling van den *National* heeft genomen, dan de bedoelde Franschman en ik; en van de zes Belgen kan ik er ten minste een' noemen, te weten den advocaat TARTE, daar hij door den dood buiten het bereik is gesteld der moordenaars, brandstichters en plonderaars.

De deelneming van een' vreemdeling aan eenig dagblad brengt buitendien geenszins mede dat deze zich zoude moeten bemoeijen met de staatkundige aangelegenheden van het land, dat hij bewoont. Zoodanig eene deelneming is integendeel dikwijls volstrekt noodzakelijk, zonder dat zij in zichzelve iets verkeerd of onbetamelijks heeft.

Niets slechts in Rusland, in Duitschland en Zwitserland, maar zelfs in Amerika worden in het fransch geschreven dagbladen uitgegeven; en aan alle die dagbladen zijn vreemdelingen verbonden, voor

de redactie van alles, wat zich buiten den kring der binnenlandsche aangelegenheden bevindt. De beroemde aardrijkskundige MALTE-BRUN, een geboren Deen, heeft gedurende verscheidene jaren medegewerkt aan een der voornaamste dagbladen van Parijs, gelijk te Londen de beide Italianen FOSCOLO en graaf ZENOBIO; en nimmer is het, zoo min in Frankrijk als in Engeland, een verstandig mensch in de gedachte gekomen, om hier iets op aan te merken. Om een goed dagblad daar te stellen, moet men allereerst zorgen zich van bekwame personen te voorzien, want anders loopt men onophoudelijk gevaar van het met ongerijmdheden opgevuld te zien, en den Weichsel in Italie of Toskanen in Sardinie aan te treffen (1), gelijk er genoeg voorbeelden van bestaan. Wordt het blad in het duitsch geschreven, neem dan Duitschers; in het engelsch, Engelschen; in het fransch, Franschen; in het turksch, Turken; of ten minste lieden, welke met die onderscheidene talen in den grond bekend zijn. Zonder deze voorzorg krijgt men een blad, dat in brabbeltaal geschreven is, en er is niets meer noodig om zelfs de bondigste redeneringen krachteloos te maken (2).

(1) Niet lang geleden heb ik in een bekend fransch blad, tot mijne groote verwondering, het eiland Marken in de stille zuidzee aangetroffen.

VERT.

(2) Bij voorbeeld: Verscheidene leden der Staten-Generaal hadden de goedheid van hunne redevoeringen aan den *National*

Dat een vreëmdeling de noodige bekwaamheid bezitte, om een blad met vlugheid, gelijkvormigheid, duidelijkheid, netheid en regelmatigheid zamen te stellen, hieruit vloeit geenszins voort dat hij zich zoude moeten bemoeijen met de inwendige zaken van het land, dat hij bewoont, dewijl dezelve hem niet aangaan. Men zoude zelfs kunnen staande houden, dat, al het overige gelijk staande, zóódanig dagblad het best zamengesteld zoude worden, dat onder deszelfs schrijvers, het zij dan al of niet bezoldigd, vooreerst de grootste verscheidenheid van talenten en vervolgens personen van allerlei landaard telde; dit laat zich trouwens gemakkelijk begripen. Een dagblad kan slechts goed geacht worden, naar mate het, op eene voldoende wijze, den grootsten kring van onderwerpen behandelt, niet slechts met betrekking tot het land, waarin het wordt uitgegeven, maar zelfs, naar gelang der omstandigheden, tot alle landen en volken der aarde. Welnu, daar, volgens het zeggen van HELVÉTIUS de lieden die men gewoon is *universeel* te noemen, ook slechts *universeel middelmatig* zijn, volgt hieruit, dat *dat* dagblad noodzakelijk het beste moet zijn, dat

toe te zenden; dezelve waren, hoe diep doordacht, somtijds, in onzuiver fransch opgesteld. Verre dat die heeren het ten kwade duiden, wanneer de onvolkomenheden in de taal verbeterd werden, betuigden zij daarvoor hunne dankbaarheid aan de redactie. Elk blad, dat aan de handen van welopgevoede lieden is toevertrouwd, maakt het zich door geheel Europa ten pligt zoodanig te handelen, zoowel uit achting voor zichzelf, als voor het publiek en zijne eigene correspondenten.

de onderscheidendste talenten, en het grootst getal verschillende vreemdelingen aan zich kan verbinden; onder voorwaarde echter dat het behandelen der inlandsche aangelegenheden enkel aan inlanders verbleven zij.

Niets was wijders bespottelijker dan het gedruisch, hetwelk de Belgen maakten, over de twee of drie vreemdelingen, die aan even zooveel belgische dagbladen verbonden waren, namelijk het *Journal de Gand*, de *Courrier* van Luik en de *National* van Brussel; die Belgen, welke, sedert hunne walgelijke omwenteling, nimmer iets gedaan, iets gezegd, iets geschreven, iets gedacht hebben, zonder de hulp van vreemdelingen in te roepen; en, goede hemel, van welke vreemdelingen! Niet een is er onder, die in zijn leven geen tienmaal gevaar van den strop geloopt heeft.

De belgische unionisten wendden voor van bij de redactie van den *National* niemand dan mij te kennen, ten einde zich hierdoor laaghartiglijk, uit mijn eigen ongeluk, een wapen tegen mij te smeden. Het is trouwens waar dat ik met het oppertoezicht belast was, en dien ten gevolge aankocht, betaalde, vertalers en schrijvers aanstelde, en weder afdankte; door dit alles kwam ik in veel meerder betrekkingen dan de overigen. Ik had mij bovenal er op toegelegd eene gestrenge orde in te stellen, en ik gaf er zelf het voorbeeld van.

De *National* was op eene zeer ruime schaal ingerigt: alle maatregelen waren genomen om hem

als fransch dagblad het zelfde gewigt bij te zetten, dat de *Augsb. Allgemeine Zeitung* als duitsch blad heeft.

Nooit werd een tijdschrift in moeilijker omstandigheden opgericht dan de *National*; want de regeringloosheid had zich reeds van alles meester gemaakt. Als dagblad, en enkel als dagblad, had het niet minder dan vier en twintig mededingers, die, enkel in de belgische provincien, in het fransch werden uitgegeven. Allen hadden, gelijk vanzelve spreekt, hunne voorstanders, zonder nog te gewagen van de buitenlandsche dagbladen, en van die, welke in het vlaamsch geschreven werden. Onder zóóvele kampvechters bevonden zich slechts drie, die ons niet vijandig waren, al de anderen hadden het, en de meesten woedend, op ons gebeten.

Men moest hen dus in der daad duizendmaal overtreffen, om zulks voor het oog des publieks slechts eenmaal te doen. De *National* werd, dien ten gevolge, ingerigt op een' voet, dat hij, vroeger dan iemand anders, de staatkundige, letterkundige en handelsberigten, zoowel uit het noorden als uit het zuiden van Europa, kon ontvangen en mededeelen, en niet minder die, welke de binnenlandsche aangelegenheden, en de stad Brussel zelve, betroffen. Niets werd er verzuimd, om met dit alles den meesten spoed te maken.

Te midden der menigvuldige strikken, die men ons spande, werd de *National* slechts tweemaal gelogenstraft, en zelfs wegens weinig beteekenende

onderwerpen (eens was het zaak van diefstal en eens van ontvlugting uit de gevangenis). De persoon, die ons aan deze vernedering had blootgesteld, werd terstond weggezonden, en ons dagblad maakte zulks onverwijld bekend.

De *National* ontving dagelijks meer dan tachtig dagbladen; dat getal, hetwelk gedurig toenam, klom tot honderd zeventien, toen de maand- en weekbladen bij de dagbladen gevoegd werden. Des zomers te vijf, en zelfs in het hart van den winter te half zeven ure, moest ieder zich op zijne plaats bevinden. Wie meer dan vijf minuten te laat kwam, betaalde boete, en de opbrengst dier boeten diende tot een fonds voor belooningen. Schoon ik op een' grooten afstand van de drukkerij woonde, was ik echter altoos de eerste bij de hand, om zoowel de werklieden als de schrijvers te zien aankomen. Vier medewerkers, waaronder drie vertalers, werden onbarmhartiglijk weggezonden; twee hunner reeds in de eerste maanden, schoon de een, die thans hoogleeraar is, een zeer bekwaam man was; maar zelden was hij des morgens vóór acht ure bij de hand, en dan moest de helft van het blad al gereed zijn.

De buitenlandsche dagbladen kwamen gewoonlijk in den zomer, des morgens tusschen zes en acht ure, en in den winter dikwijls na tien. Vertalen, regelen, afdrukken, verzenden, — alles moest in den zomer binnen zes uren plaats hebben, en des winters dikwijls in minder dan drie, want de post vertrok te een ure na den middag. Zie hier twee

voorbeelden, van welker waarheid men zich verze-
ren kan, door den *National* zelven van die dageⁿ
na te zien.

Wij ontvingen de Koninklijke Boodschap van 11
September, in handschrift, en in *het hollandsch*,
des morgens ten tien ure, terwijl ons blad toen reed^s
geheel gereed was. De helft van hetzelfde werd on-
verwijld weggenomen, en ten een ure was de *NATI-*
ONAL, met de gansche *mededeeling*, in het fransch ver-
taald, als naar gewoonte op de post bezorgd.

De *Moniteur* van Julij, 1830, die de noodlottig-
ge ordonnantien van KAREL X bevatte, werd ons eerst
ten half tien ure ter hand gesteld. De *National* was
echter ten een ure op den post; de ordonnantien wa-
ren er in hun geheel in overgenomen, behalve nog
een uitgestrekt rapport, dat dezelve voorafging.

Van tijd tot tijd werden er bijvoegsels uitgege-
ven, om voor te komen dat de drie en twintig bel-
gische dagbladen, met hun allen te zamen, geene en-
kele keer in de mogelijkheid zouden wezen, om den
National een' dag, ja zelfs een uur, in het mede-
deelen van eenig belangrijk nieuws, vooruit te zijn.

Wij hadden middel gevonden om dagelijks de
dagbladen van London te ontvangen; de heursprij-
zen van Parijs kregen wij ten minste vier en twintig
uren voor den post. Naauwelijks was de *National*
ter perse, of er werden, *zonder tusschenpoozing*,
twee uren besteed om de bouwstoffen voor den
volgenden dag bijeen te verzamelen. Nooit, geene
enkele keer, is het gebeurd, dat, hoe menigvuldig

de berigten ook zijn mogten, de bijzonderheden eener enkele nieuwstijding, langer dan tot den volgenden dag, verschoven zijn, en dit zelfs is in den tijd van zestien maanden, slechts zes malen gebeurd. Elke belangrijke tijding werd terstond medegedeeld, zelfs wanneer het blad reeds stond afgedrukt te worden.

Er werd zorg gedragen om altoos een' genoegzamen voorraad gereed te hebben, van zoodanige artikelen, als men *naar willekeur* plaatsen kan. In geval van nood zoude men daarmede een geheel blad hebben kunnen vullen, want zoodanig iets kon gebeuren, en gebeurt zelfs somtijds aan al de dagbladen van de wereld. Een oponthoud van koeriers, eene ziekte of andere afwezigheid der schrijvers, het *in pastei* vallen van een' vorm, op het oogenblik dat men aan het afdrukken zal gaan, en duizend andere onvoorziene voorvallen kunnen hier oorzaak van zijn.

De vertalingen der nieuwstijdingen hadden plaats aan het huis der inrigting, en op het oogenblik zelf. Geene verschooning gold om de vertalers tot kunnen t te doen arbeiden, dan alleen, en zulks nog zelden, voor stukken van een' langen adem, die den volgenden dag, doch nimmer later, moesten geplaatst worden; want een dagblad, dat ouder is dan vier en twintig uren, deugt voor niets meer; — naauwelijks zelfs voor de geschiedenis.

Van alles werd partij getrokken, want, als het op geldzaken aankomt, mag er niets verloren gaan. De

duitsche en engelsche dagbladen, waarvan de prijs verbazend hoog is, werden, nadat zij gebruikt waren, weder aan anderen verhuurd, en het geld dat hiervan kwam, in de kas gestort. Den zelfden avond werden zij bezorgd aan lieden, die ze weder verhuurden, en dit alleen was een waarborg en een bewijs, dat al het belangrijke, wat zij bevatten, op den dag hunner aankomst reeds in den *National* was overgenomen.

Buitendien waren er maatregelen genomen, om op den avond van elke zitting berigt te hebben, van hetgene er in de vergadering der Staten-Generaal was voorgevallen, tijdens hunne bijeenkomst te Brussel, in 1830.

Deze gestrengte en altoos volgehoudene zorgvuldigheid verdubbelde de woede der unionisten; gedurende verscheidene maanden hadden zij twee hunner handlangers op den uitkijk gezet, van al de buitenlandsche dagbladen, ten einde te zien of het hun gelukken mogt den *National* op eene vertraging te betrappen; zelfs deze magere troost is hun, gedurende zes maanden tijds, niet eene enkele maal mogen te beurt vallen.

Na eene werkzaamheid, die met het aanbreken van den dag haren aanvang nam, keerde ik tegen drie ure naar mijn huis terug. Hier wachtte mij weder het bezorgen der zaken, of het nazien der correspondentie, mijner beide eigene inrigtingen; derzelve dagelijksche afrekeningen, en die van den *National*, welke noodzakelijk van elkander afge-

scheiden moesten blijven, benevens de dubbele kasrekening, mijne loopende rekening met de bank, enz. enz. Om mij gelegenheid tot rusten te geven, legde men, aan tafel, op mijn bord, al de dagbladen van Brussel neder, op welke ik, onder het eten, met mijn potlood in de hand, die artikels aantekende, welke verdienden beantwoord te worden. Deze zond ik onverwijld naar mijne mederedacteuren; die allen, zonder dat eenig voorwendsel hun tot verschooning konde verstrekken, mij hun werk dien zelfden avond moesten terug zenden. Vóór negen ure lag ik reeds te bed, en sliep dan terstond in, doch ik vond op mijne tafel die onderscheidene artikels, benevens de uitgebreide vertalingen, zoodra ik mijne lamp aanstak; en dit gebeurde nooit later dan des morgens te twee ure, dikwijls zelfs reeds te middernacht, nadat de overvloed van bezigheden mij vroeger of later uit den slaap wekte. Ik onderzocht dan de naauwkeurigheid der vertalingen; de juistheid der antwoorden of wederleggingen, en al dit werk was altoos des morgens te vijf ure geregeld aan de drukkerij, en moest daar, tusschen vijf en acht of negen ure gezet worden, ten einde dan weder gereed te zijn, op het oogenblik dat de buitenlandsche dagbladen aankwamen.

Ik zelf was niet met de eigentlijke keuze der onderwerpen belast, maar ik liet er een oplettend oog over gaan, om te zorgen dat er niets vergeten werd, en vooral dat alles in eene behoorlijke orde geplaatst werd, in overeenstemming met den geest

van het blad zelf; of wel, dat de artikels, die in een' tegenovergestelden geest waren geschreven, en toch de overname waardig gekeurd werden, tevens de bron aanwezen, waaruit zij waren geput: eene noodzakelijke voorwaarde om de verantwoordelijkheid niet op zich te laden, van het gene het werk van anderen is, en dat toch niet achtergelaten mogt worden. Behalve den gewonen corrector las ik zelf ieder artikel afzonderlijk door, zonder uitzondering zelfs van de modeberigten en aankondigingen; vervolgens las ik het blad nog eens in zijn geheel; en nooit is er een nummer in het licht gekomen, zonder dat ik er mijn *visa* op geplaatst had, als een bewijs dat ik mij verzekerd had van de goede correctie, zoowel als van den inhoud en de schikking der artikelen; dit laatste is van veel belang voor de gewone lezers van een dagblad, die gaarne weten op welke plaats zij bestendig dezelfde onderwerpen behandeld kunnen vinden; en buitendien is het volstrekt noodzakelijk om zelf altoos gereed te zijn, in geval dat men aanhalingen moet doen, al was het na een tijdverloop van twintig jaren. Buitendien is het, zonder deze orde in acht te nemen, onmogelijk een *analytisch* register van een dagblad op te maken (1). Binnen weinige maanden wisselde de *National* zijne nummers met alle de meestgeachte dagbladen van Europa, en zelfs met verscheidene maandschriften, het welk anders eene bijzonder-

(1) Het register over het eerste jaar van den *National* was ter perse, toen de opstand in België uitbrak.

heid is. De bladen der unionisten bulkten hier over van wangunst en woede. Twee minuten zelfs voor het vertrek van den post liet men de drukpersen nog stilstaan, om het eerst berigt te kunnen geven van eenig stads- of vreemd nieuws, van het door-trekken van een' koerier, de aankomst of het vertrek van een aanzienlijk personaadje, een' ontstanen brand, of eenig ander toeval, want die soort van dingen brengen, meer dan men wel denken zoude, toe aan het wel slagen van een dagblad. Gunsten werden bij ons niet toegestaan: na verloop der eerste veertien dagen is geene enkele aankondiging meer kosteloos in den *National* geplaatst. Ik zelf moest de mijne betalen, en mijne medewerkers de hunne. Het is gebruikelijk dat de uitgevers of schrijvers hunne werken aan de dagbladen zenden, om er verslag van te doen. De werken, welke dus verzonden worden, zijn het eigendom van dengene, die dezelve aankondigt of beoordeelt. Ik had ook dit gedeelte der werkzaamheid op mij genomen, enkel met het doel om de eigenaars dit verlies te besparen, want in plaats van mij die boekwerken toe te eigenen, liet ik ze altoos verkoopen, en de opbrengst werd in de kas der onderneming gestort. Ik verlangde zeker buitenlandsch dagblad in ruiling tegen het onze te ontvangen, en ik wilde er toch niet om vragen. Om mijn doel te bereiken zond ik, gedurende eenigen tijd, den *National* aan een' handelaar, met wien ik briefwisseling hield, en die ik wist dat in betrekking stond met de redactie

van het blad, dat ik verlangde. Het gelukte dezen in der daad het mij te bezorgen.

Eenigen tijd later kwam mijn correspondent te Brussel, en wilde mij het abonnement betalen, dat hij mij niet gevraagd had. Daar ik het geld niet wilde aannemen, zond hij mij eene mand Champagnewijn. Van dien wijn behield ik geene enkele flesch voor mijzelven: zoo als ik hem ontvangen had, zond ik hem aan een' der deelhebbers in het dagblad (1).

In elken anderen toestand dan de mijne, zouden al deze bijzonderheden overtollig zijn, en zelfs beuzelachtig kunnen genoemd worden; maar als een man van eer, tot het uiterste, gedreven, vervolgd en gekweld, zich genoodzaakt ziet de pen op te nemen, om de beleedigingen van het allerlaagste gemeen af te weren, dan is het hem te vergeven, als hij in zijne verdediging eerder te veel dan te weinig zegt, Regtschapene zielen zullen, hoop ik, mij vergeven.

Alle de gemelde bijzonderheden kunnen, tot in de minste kleinigheden, worden nagegaan, niet slechts door het onderzoek mijner registers, tot en met 31 Julij, 1830, maar ook door de getuigenis van den bij de administratie onzer kas aangestelden heer BROUWER,

(1) Ik deed het zelfde ten opzichte eener volledige uitgave der werken van CICERO, welke mij door iemand geschonken werd, die, eene groote hoeveelheid van het materieel voor de drukkerij geleverd hebbende, geheel verbaasd was over de promptheid, waarmede elke zijner toezendingen hem niet gereed geld werd betaald, niet later dan drie dagen na den ontvangst; en dit uitstel was volstrekt noodig, om den inhoud der kisten, die hij had gezonden, behoorlijk na te zien.

een geboren Hollander, en een der eerlijkste en werkzaamste menschen, die ik in mijn leven gekend heb. Hij is, onder anderen, wel bekend bij mijnheer den staatsraad VAN ROIJEN, en zal altoos eene belangrijke aanwinst zijn, bij het ondernemen van eenigerlei industriele inrigting. De heer BROUWER is thans aan de Bredasche Courant verbonden; zijn broeder is bij het postkantoor in den Haag geplaatst; men kan naar dit alles onderzoek doen.

Na onophoudelijk, gedurende een jaar, achttien van de vier en twintig uren gewerkt te hebben, werd ik eindelijk, in de maand Maart, 1830, ziek, en toch verzuimde ik mijn werk geen enkel uur, in weerwil der koorts, der trekpleisters, en der bloedzuigers, die mijne gansche borst bedekten.

Die soort van bezigheid behaagde mij, en vleide tevens mijne eigenliefde. Dag en nacht dacht ik op middelen om het blad uit te breiden; om de tusschenruimten te verminderen, en de *marges* te verkleinen. De laatsten zouden bij de zitting der Staten Generaal bijna geheel moeten verdwijnen. Gedurende de vijf groote feesten, waarop de *National* niet verscheen, werkte ik nog meer dan op de andere dagen, want ik besteedde dezelve met het maken van uittreksels uit vreemde werken en tijdschriften, om ze, als het noodig was, te laten dienen.

Ter gelegenheid dat de kamers gelijkelijk in den Haag, te Londen en te Parijs waren bijeengekomen, had ik waarlijk geen oogenblik rust, want ik was het bijna altoos, die de uittreksels maakte; en daar

men in dezelve de sprekendste trekken moet overbrengen, en den geest van elke zitting behouden, ten einde niet in lastige verwijzigingen, of vervolgingen der artikels van den eenen dag tot den anderen, waardoor de geheele belangrijkheid verloren gaat, te vervallen, en er echter naauwelijks een uur tijd was, om al die verschillende uittreksels te maken, had ik eindelijk besloten mij er geheel alleen mede te belasten. Het zelfde had plaats met het maken van uittreksels uit de buitenlandsche dagbladen, want het zoude bespottelijk zijn dien naam te geven aan de letterlijke overneming van een of twee uitgebreide artikels. Een goed overzicht moet in eene halve kolom een uittreksel kunnen geven van twintig dagbladen, van verschillende kleur; hetwelk echter niet belet van tijd tot tijd artikels, die het waardig zijn, in hun geheel over te nemen.

De *National* was bestemd om geheel alleen de plaats te vervullen der dertig of veertig beste dagbladen van Europa: want het gebrek van verscheidene dagbladen, die in het fransch worden uitgegeven, is, dat zij al de overigen, die in andere talen het licht zien, bijna als niets tellen; en hiervan komt het dat het artikel *Frankrijk* doorgaans bij hen tienmaal meer plaats beslaat, dan het behoorde. Dit is slechts een gevolg van traagheid, gevoegd bij de weinige bekwaamheid dergenen, die de dagbladen zamenstellen. Intusschen zoude alles, wat er meer van die lieden gevorderd werd, bestaan in de kunst van goed met eene schaar te kunnen omgaan, maar

het gebeurt menigmaal dat deze kunst, hoe gering zij ook schijnen moge, hun geheel en al ontbreekt.

Reeds van den beginne af had men uit den *National* die kwakzalverij verbannen, welke verscheidene dagbladen hebben aangenomen, en die bestaat in het plaatsen aan het hoofd hunner artikels, der woorden: DOOR EEN' RENBODE, DOOR BIJZONDERE GELEGENHEID, enz., terwijl iedereen weet dat er in geheel Europa nauwelijks drie of vier dagbladen bestaan, die op zulk een' grooten voet zijn ingerigt, dat zij, en dan nog slechts van tijd tot tijd, berigten door middel van koeriers of renboden kunnen ontvangen. En dit wordt dubbel bespottelijk, wanneer de lezer, na slechts weinige regels doorgelopen te hebben, reeds bespeurt, dat het nieuws, het welk men voorgeeft door een' renbode te hebben ontvangen, uit het een of andere blad, dikwijls zelfs uit de eigen stad is overgeschreven. De *Gazette des Pays-Bas* wendde bovenal dit middel aan, met het oogmerk om daardoor aan den *National* afbreuk te doen. Deze laatste bepaalde zich, tot twee of drie keeren achtereenvolgens, op te merken, dat hij die zelfde tijdingen eenvoudiglijk met den post ontving; en dan somtijds nog wel twee dagen vroeger dan de *Gazette* door hare renboden. Deze laatste hield het zich voor gezegd, en was verstandig genoeg om gebruik van de les te maken.

De verdedigende verklaringen welke ik hier boven nopens den *National* gegeven heb, zijn het gevolg eener pligtkwijting jegens mijne oude mede-

werkers, die bijna allen Belgen waren, en, met uitzondering van twee, getrouw zijn gebleven aan de zaak, welke zij destijds voorstonden; en die thans in een' toestand geplaatst zijn, dat zij zich niet kunnen verdedigen tegen verscheidene aanvallen, welke, zelfs nog niet lang geleden, tegen den *National* gericht zijn; het is waar, door een' man, die zich reeds in Holland genoeg ontmaskerd heeft, zoo dat ik niet noodig heb hem hier den naam, dien hij dubbel verdient, te geven.

Dit brengt mij op nieuw in de gelegenheid om aan te toonen, dat alle mijne lasteraars, zonder eenige uitzondering, uit het slijk zijn voortgekomen, of liever, dat het hun onmogelijk geweest is, zich uit het slijk te verheffen.

De heer CHARLES DURAND, die gedurende tien jaren achtereenvolgend aan eene menigte van dagbladen is werkzaam geweest, en zich ten laatsten overal heeft doen weg jagen; — de zelfde die medegewerkt heeft aan het *Journal de Gand*, en vervolgens aan het *Journal de la Haye*, heeft zich veroorloofd den *National* in zijn geschrijf te bekladden, en mij herhaalde keeren persoonlijk te beledigen; somtijds met het noemen van mijn' naam; somtijds door mij op zijne wijze af te schilderen. Het was mij trouwens niet onbekend, hoe die man zich over mij uitliet, terwijl hij waarschijnlijk vergeten was, hoe gemakkelijk ik hem konde doen verstommen.

Zoo lang de heer DURAND medewerkte aan een

dagblad, bestemd om eene zaak te verdedigen, voor welke ik mij gelukkig zoude rekenen al mijn bloed te plengen, had ik vast besloten om alle zijne beledigingen enkel met een verachtend stilzwijgen te beantwoorden, uit vrees dat ik, door hem op de eene of andere wijze te ontmaskeren, het blad, hetwelk hij redigeerde, zoude benadeelen. Ik zie dat ik hierin verkeerd gehandeld heb, want dat blad, schoon het zeker nog veel te wenschen laat ten opzichte van de correctie, de schikking, en de ineengedrongenheid: want met eene betere typografische orde, zoude het ten minste twee kolommen kunnen winnen, zonder van formaat of van letter te veranderen, — dat blad, zeg ik, is ongelijk beter geworden, sedert de heer DURAND er de hand niet meer aan heeft gehad.

Thans, nu men hem aan de deur heeft gezet, mag ik het stilzwijgen niet langer bewaren, zonder gevaar te loopen van er naderhand toe genoodzaakt te zullen zijn.

De heer DURAND beschuldigt den *National* van *onstaatkundige woede* (1), en mij bestempeld hij, twee dagen later, met den naam van iemand, die

(1) Pag. 29 van zijn boek, betiteld: *Dix jours de Campagne* (de veldtogt van tien dagen), een werk, in barbaarsch fransch geschreven, dat vol van taalfouten, slechte uitdrukkingen onnaauwkeurigheden, ongerijmdheden en logens, welke reeds door onderscheidene dagbladen zijn aangewezen, inzonderheid door het Advertentie Blad, in zijne nummers van 25 en 30 Mei, jongstleden.

onvolksgezind is. Hij zegt dat de *National* het eenige dagblad in Brussel was, hetwelk het gouvernement verdedigde (1), iets dat stellig onwaar is; hij voegt er bij, dat het zulks slecht deed, en den volksgeest verbitterde, in stede van hem te overtuigen.

En wat mij persoonlijk betreft, ging die zelfde DURAND, gedurende eenigen tijd in den Haag, van de eene kroeg in de andere, loopen vertellen, *dat de hand van het gerecht hem voor altoos van mij gescheiden had.* Er bestaat zeker ergens een geheime arm, welke dien man evenzeer afscheidt van al degenen, die hem geld geleend hebben; want, ik moet het wel zeggen, dit en de wangunst die hem verteert jegens iedereen, welke het waagt eene pen op papier te zetten, is de eenige reden, welke mij den haat berokkend heeft van een' man, dien ik van het oogenblik af, dat hij in het koninkrijk kwam, zorgvuldig ontwaken ben, en die geene rust had, tot dat het hem, ten gevolge van allerlei kwellingen, eindelijk, na verloop van een jaar, gelukt was, met mij in betrekking te komen, gelijk bewezen kan worden, door een' hoogen stapel brieven, dien ik nog onder mij heb, en die hij waarschijnlijk gedacht heeft dat met de plondering van mijn huis verloren zijn geraakt. Hij, en andere zijn's gelijken hebben in dit opzigt buiten den waard gerekend.

(1) *Dix Jours de Campagne*, pag. 207.

Ik zal hier eenigen dier brieven aanhalen, om den lezer over de goede trouw van den schrijver te kunnen doen oordeelen.

De heer DURAND had mij geschreven om mij den graaf VAN E —, een belgisch ambtenaar (1), benevens den franschen kolonel, baron S — (2) aan te bevelen; welken laatsten ik trouwens reeds, vóór hem, de eer had te kennen, en menigmaal bij mij te ontvangen. Welnu, als men zelf geen regte schavuit is, dan geeft men lieden, die in zulk een' hoogen, maatschappelijken rang geplaatst zijn, geene aanbeveling aan iemand, van wien men zegt *voor altoos door de hand van het crimineel geregt te zijn gescheiden*.

Twee dagen voor dat DURAND mij aanboodt om tot Alost te komen, enkel om kennis met mij te maken, schreef hij mij: *Ik maak er mij een waar feest van u te leeren kennen* (3).

Den 15 Februarij, 1830, (pag. 1) schreef hij mij: *ziedaar mijn zeer waarde, en, WAT MEN ER VAN ZEGGEN MOGE, ZEER ACHTENSWAARDIGE Confrater, het gene ik u heb mede te deelen*. De zwakheid van den *Courier* van Luik afkeurende, schreef hij mij in dien zelfden brief (pag. 2) *men moet het gouvernement met kracht, geenszins met lafheid, verdedigen*. In den zelfden brief (pag. 5) meldde hij

(1) Brief van DURAND aan mijn adres, in dato 15 Februarij, 1830.

(2) Brief van DURAND aan mij, van 30 Julij, 1830.

(3) Brief, geteekend, *Vrijdag avond*, met het postmerk van Gend en Brussel, in d° 5 en 6 februarij, 1830.

mij dat hij een gesprek had gehad met den graaf E—, die DURAND vroeg of hij mij kende: *ik heb geantwoord dat ik u ken, en ZEER HOOG ACHT.*” Vier dagen later eindigt hij zijn’ brief (van 20 febr.) met deze woorden: *Met lijf en ziel ben ik gehecht aan den National; ben ik gehecht aan de zaak, die gij voorstaat; — BEN IK GEHECHT AAN U.*

Het lag in mijne beginselen dat een vreemdeling zich onthouden moet, van in een dagblad zich te bemoeijen met zaken, die uitsluitend de belangen van het land aangaan. DURAND keurt het af dat ik eene al te ondergeschikte rol heb op mij genomen; immers volgens zijn begrip, want naar het mijne is niets ondergeschikt in eenige onderneming, waarbij het aankomt om dezelve wel te doen sla-gen. Hij schrijft mij over dit onderwerp (brief van 24 Decemb. 1829): *Laut aan kommiezen het kommieswerk over; bewaar uw’ geest voor het schrijven van artikels: tref, en TREF MET KRACHT!*

Terwijl ik, in mijne antwoorden aan DURAND, mij altoos binnen de palen hield dier beleefdheid, welke alle naauwe betrekkingen uitsluit, maar toch geenszins met de rondborstigheid in strijd is, betuigde DURAND mij eens (in zijn’ brief van 8 Januarij, 1830, pag. 2), zijne smart dat hij, tijdens zijn verblijf te Brussel geene kennis met mij gemaakt had, en eindigde met de volgende woorden: *geloof mij toch, wij moeten niet met elkander omgaan op den voet van lieden, die voor de eerste of tweede maal een’ brief wisselen.* (Dezelfde brief, pag. 10). Be-

schik over mij, zoo als gij verkiest; uwe brieven vormen de belangrijkste épisode van mijn tegenwoordig leven (brief van 10 Januarij). Wat later, op dezelfde bladzijde, beklagt DURAND zich over degenen, die mij van hem trachten te verwijderen: *Ik weet*, schrijft hij, *waartoe zulke intriguanten in staat zijn*. Wat het laatste betreft, moet men bekennen dat hij zelf zich met de moeite belast heeft, om dit door zijn eigen voorbeeld te bevestigen, zoo wel in België als in Holland, in Frankrijk, en overal, waar hij zich elders moge opgehouden hebben.

Toen de heer DURAND mij op deze wijze schreef, kon hij niet voorwenden onbekend te zijn met de twee vonnissen, die mij getroffen hadden. Hij las buitendien dagelijks in de dagbladen der unionisten de schandelijkheden, waarmede dezen mij onophoudelijk overlaadden. Daar ik echter, door eigen ondervinding, geleerd had, tot hoe vele laagheden de menschen in staat zijn, had ik altoos zorg gedragen, om diegenen, welke mij voor het eerst bezochten, met hetgene mij gebeurd was bekend te maken, ten einde hen als dan op een' gemakkelijken voet te plaatsen; en zoo zij daaraan niet beantwoordden, voor mijzelven het regt te behouden, om hen in het vervolg hun ongelijk aan te toonen. Ik had dan ook over dit onderwerp aan DURAND geschreven, en zie hier wat hij mij in zijn brief van 8 Januarij (pag. 11) antwoordde.

Gij schrijft mij van geruechten, die jegens u verspreid zouden zijn. Ik weet BETER DAN IEMAND

ANDERS, wat de weêrwraak in het zuiden heeft uitgewerkt. De eerste vlugschriften, die over dit onderwerp in het licht zijn verschenen, zijn van mijne hand. Ik ben het, die het eerst aan Frankrijk bekend heb gemaakt, dat er TRESTAILLONS bestonden. Welke moeite meent gij dat het mij kosten zoude, om te gelooven dat er ook regterlijke TRESTAILLONS hebben bestaan? Het woord *prévo-taal geregtshof*, de dagteekening van het vonnis, maar bovenal de namen der regters, die ik voluit gelezen heb, en DIE MIJ BEKEND ZIJN, herinneren mij zeer goed, dat *dezelfde mannen*, tijdens uw proces, de guillottine naar het veld zonden, waar de zwitsersche soldaten zich vermaakten met kege-len met ONSCHULDIGE HOOFDEN (1).

(1) Van deze gruwelen sprekende, herinner ik mij verzuimd te hebben den volgenden trek aan te halen. Op den 27 Julij, 1816, de dag waarop de Generaal MOUTON DUVERNET werd gefusilleerd, gaf men te Lijon een' grooten maaltijd, waarbij niemand werd toegelaten, dan de *zuiverste* opperhoofden dier on-verzoenlijke partij: de kok kreeg in last niets anders dan SCHAPENVLEESCH op te dissen; als eene zinspeling op het ver-heven slagtoffer (*). De dag waarop men, te Lijon, den gene-raal VEAUX oordeelde, had er eene dergelijke maaltijd, der Atriden waardig, in die stad plaats; en daar hij vrijgesproken werd, schreef iemand, dien ik hier niet noemen wil, na den dood van den generaal MOUTON DUVERNET, aan zijn' vriend te Lijon: *Gij zijt gelukkiger dan wij: gij hebt schapenvleesch gegeten en ons heeft men niet eens op een stukje kalfs (†) vleesch willen onthalen*. Geheel Lijon was in 1816 met die verspeijelijke brief-wisseling bekend.

(*) MOUTON [de naam des generaals,] is in 't hollandsch *Schaap*.

(†) VEAU beteekent in 't hollandsch *Kalf*.

T

Wat verder (pag. 14 van den zelfden brief,) durft hij zich beklagen van in Gend geene leerstoel voor de *fransche welsprekendheid* te hebben kunnen verkrijgen. Hij, die zelfs de eerste regels of gronden zijner taal niet kent, welke hij, telkens dat hij de pen opneemt, op de onbarmhartigste wijze radbraakt, gelijk men zich hiervan kan overtuigen als men slechts zijne artikels in de dagbladen nagaat, en vooral zijn laatste werk: *De veldtocht van tien dagen*. In den zelfden brief schaamt hij zich ook niet zichzelven *den arbeidzaamsten mensch van den aardbodem* te noemen: allen, die zijne levenswijze in den Haag gekend hebben, mogen over de waarheid dezer verklaring oordeelen!

DURAND schreef mij den 17 Februarij: *Al de UWEN zijn de MIJNEN, ik heb dezen avond een' der MIJNEN gesproken, die verrukt is kennis met u gemaakt te hebben* (1).

Den 19 dier zelfde maand schreef hij mij, dat als hij een' uitstap naar Brussel kon doen, hij wel lust zoude hebben, *om eens met mij te klinken*; deze lust bekreep hem trouwens menigmaal, en wel met iedereen; en ik, die zelf geen' wijn drink, was

(1) Het was de graaf van E —, wien de heer DURAND een' aanbevelingsbrief aan mij gegeven had; deze was van den 16 Januarij, en eindigde met de woorden, die hij altoos in de pen had, *welke mij de verzekering gaven zijner opregtste VRIENDSCHAP*. Wat was er toen van den arm van het crimineel geregt geworden?

minder dan iemand in de wereld in staat, om aan denzelfven te voldoen.

In zijn' brief van den 3 Maart, zond die eigen DURAND mij een artikel voor den *National*, en schreef daarbij: *Ik heb verzuimd u te zeggen dat gij moogt wegnemen, veranderen en bijvoegen, waar en zoo veel gij maar wilt; alles zal mij zeer eenvoudig voorkomen, want ik bezit volstrekt geene schrijvers eigenliefde*, enz. Toen betoonde hij zich jegens mij zoo brutaal niet, als in het volgende jaar.

In zijn' brief van den 19 Maart, 1830, waarin hij mij verzocht, zeventig franken voor hem in Brussel te betalen, want hij had zich het jaar te voren uit die stad, met schulden overladen, moeten wegpakken; drijft diezelfde DURAND, die mij sedert op eene zoo schandelijke wijze beleedigd heeft, de lage vleijerij zóó ver, van mij te durven zeggen:

„Herstel toch uwe gezondheid! De goede zaak vindt niet altoos zulke knappe en sterke snaken tot hare verdedigers als gij zijt; ik heb u den bijnaam gegeven van *Bonaparte op krukken*; gij zult dien naam behouden. Vaarwel, mijn waarde en beminnelijke confrater. VALE, BIBE ET ME AMA (Vaarwel, *drink* en bemin mij!)”

Nooit ben ik het geweest, en nooit zal ik de man der drinkers worden. Het BIBE (*drink*) is eene ijdele aanbeveling, die men zich bij mij altoos besparen kan.

Van den *National* sprekende, dien de heer DURAND in het jaar 1832 beleedigd en belasterd heeft, wil

ik hier woord voor woord bijvoegen, op hoedanig eene wijze hij zich over denzelfven uitdrukt, op de 6de bladzijde van zijn' brief van den 10 Januarij, 1830. Want de meeste brieven die hij mij destijds zond, waren, in der daad, regte boekdeelen (1).

» Ik verfoei Brussel, maar ik bemin den *National*, gelijk ik alles bemin, dat een vast karakter heeft, schep moed! Ik verheug mij in uwe kracht."

Ik zal deze aanhalingen besluiten, met hier in zijn geheel den brief bij te voegen, welke de heer DURAND mij den 12 Augustus, 1830, toezond, en die mijne voorziening in revisie betrof.

Reeds vroeger heeft men gezien dat ik mij, terstond na de omwenteling van Julij, gehaast had om in den *National* van den 11 Augustus aan te kondigen, dat ik voornemens was mij naar Frankrijk te begeven, en eene memorie in het licht te

(1) De heer DURAND heeft de gewoonte zijn' tijd te slijten met eene menigte van bijkomende zaken: in plaats van twintig brieven te schrijven, die in eene week niet ten einde konden komen, zoude hij beter gedaan hebben, met de vertalingen van het *Journal de Gand* na te zien, die meestal in keukenfransch waren geschreven; zoodanig dat hij eindelijk verplicht was dezelve, geheel opgemaakt, uit de *Gazette des Pays-Bas* of den *National* over te nemen, het welk oorzaak was, dat hij altoos vier en twintig uren te laat kwam; en meer is er niet noodig, om een dagblad in den grond te helpen, hoe groot de bekwaamheid van deszelfs eigen redactie ook zijn moge. Het *Journal de Gand* heeft duizend ten honderd gewonnen, sedert de heer DURAND er geen hand meer aan slaat.

geven, welke reeds ter perse was, toen de opstand in België uitbrak. Zie hier den brief van DURAND:

Mijnheer en vriend,

Gij hebt een zeer gelukkig denkbeeld gehad, en ik wensch er u geluk mede. Het *Journal de Gand* zal het goed met de schouders ondersteunen; laat mij daarvoor zorgen! Weet gij wat mij in de gedachte gekomen is? Gij moest voorloopig een kort uittreksel van uwe memorie maken, en het mij in het geheim toevertrouwen: gij zoudt onder uwe vrienden drie regtsgeleerden hebben (ik bezit zelf dien graad), die elk achter uwe memorie eene consultatie zouden teekenen; de mijne zoude KRACHTIG zijn. Ik heb *uwe regters en uwe beulen gekend*, van MONTONNAT af tot CHANTELAUZE toe, en ik zoude op alles terugkomen, wat in verband staat met de onlusten in het zuiden, waarvan ik, in de *Minerve Française*, de eerste bijzonderheden heb medegedeeld.

Zie dus of gij meent dat de consultatie der drie advokaten van nut zoude zijn, aan den voet der memorie, die gij gereed maakt. Twee andere vrienden en ik zullen dezelve voor u beschikken; en ik beloof dat de zaak, boven mijne handteekening, *beredeneerd* zal worden.

*Duizend vriendelijke groeten aan mijn
waarden Confrater,*

Gend, den 12.

(Get.) CH. DURAND.

Men heeft hierboven kunnen zien, dat ik niet reeds zoo lang gewacht had, om met andere regts-

geleerden, dan een CHARLES DURAND, raad te pleagen; en buitendien zoude ik niet het allerminste besef van betamelijkheid moeten gehad hebben, wanneer ik zoodanig eene consultatie liet teekenen door iemand, die geen' den allerminsten invloed kon uitoefenen, evenmin in de Nederlanden, waar hij een vreemdeling was, als in Frankrijk, waar DURAND zich van de rol der advokaten had doen schrappen, ten gevolge eener veroordeeling als LASTERAAR van den hertog DE BRANCAIS.

Dat de heer DURAND thans, zoo hij durft, opkome, om mij nogmaals in het ongeluk te beleedigen; ik heb zijne correspondentie in mijne handen. Mogt zich eene enkele stem van twijfeling tegen mij verheffen, dan zal ik een zeer zware lias met brieven van dat mensch, benevens nog verscheidene andere, waarvan ik thans niet spreken wil, om dit geschrift tot geen zwaar boekdeel te doen uitdijgen, bij een' notaris nederleggen. Ik heb bij voorkeur den heer DURAND genoemd, omdat hij in Holland het meest bekend is; maar de Belgen, die mij met hunne lastertaal vaneengescheurd hebben, hebben zich te mijnen opzigte juist in dezelfde verhouding gedragen.

En wat de onvolksgezindheid aangaat, die de heer DURAND mij ten laste legt, en daar ik roem op draag, dewijl ik enkel onvolksgezind was, in het oog der muiters, en integendeel wél gezien, wél ontvangen bij alle goede burgers, die mij duizend bewijzen van hun vertrouwen, hunne achting en

hunne vriendschap gaven, kan de heer DURAND in Gend nog wel veel onvolksgezinder geweest zijn, dan ik het in Brussel was, dewijl ik die stad enkel bij toeval heb verlaten, (gehijk ik zulks hier boven verklaard heb), eerst zestig uren vóór het uitbreken van den opstand, en dat ik gereed stond om er terug te keeren, op den dag zelven dat ik de vernieling van mijn huis vernam; terwijl hij, DURAND, reeds tegen het einde van Augustus uit Gend gevlugt was, en den 3 September in den Haag was aangekomen, en dus eene maand vóór dat de koninklijke autoriteiten die zelfde stad Gend ont-ruimden.

Eer ik eindig, zal ik den lezer zeggen door welk toeval een groot gedeelte mijner papieren aan de vernieling mijner woning in Brussel is ontkomen.

Schoon ik eerst twee en vijftig jaren tel, heb ik, wat de omwentelingen betreft, eene ondervinding van zes eeuwen verkregen.

»In het serail grootgebracht, ken ik er al de sluipwegen van!»

Zeker wil ik voor geen' waarzegger doorgaan, en nog minder voor een' toovenaar, dat ik de plondering van mijn huis of eenig ander, zoo min in Brussel als ergens elders, zoude hebben kunnen voor-spellen. Hoe zoude men zich in der daad hebben kunnen voorstellen, dat in eene stad, waar zich van vijftien tot achttien duizend man garnizoen bevondt, benevens eene wel geregelde burgerwacht, — dat, zeg ik, de kommandant dier wacht de schan-

delijke laagheid zoude hebben, van zich te verbergen; en dat drie generaals de lafheid zóó ver zouden drijven, van zich, de een om de ooren te laten slaan, de ander te laten ontwapenen, en alle drie voor den gek te laten houden, door een vijftigtal kwajongens. Zulk eene schande vindt hare wedergade niet in de geschiedenis; zelfs niet in die der bezoldigden van den Paus. Men moest de mummies dier heeren, na hun' dood, in het een of ander museum bewaren; na duizend eeuwen zouden zij nog als *rariteiten* vertoond worden.

Maar reeds vóór den dag dat de uitgave van den *National* bepaald was, en zelfs vóór dat het *prospectus* er van was uitgegeven, wist ik dat de strijd hevig zijn zoude. Ik begreep terstond, dat dezelfde menschen, die mij toen, wegens mijne veroordeeling, schoone woorden voorpraatten, zich op het eerste oogenblik, dat er verschil van gevoelens plaats had, van dezelfde veroordeeling zouden bedienen, om er een schandelijk wapen tegen mij uit te smeden, en, zoo doende, het blad te treffen, door op mij aan te vallen. Om dit voor te komen trachtte ik, zoo veel mogelijk, aan mijn blad, *als zoodanig*, en zonder deszelfs grondstellingen in aanmerking te nemen, eene blijkbare meerderheid te geven, boven al de overige dagbladen van het rijk, en zelfs boven een groot gedeelte diergenen, welke in andere landen het licht zien, ten einde het wél slagen mijner onderneming te verzekeren, in weêrwil van het gebrul der unionisten, die wij wel wisten dat wij zouden te bestrijden hebben.

Ik begreep zeer goed dat mijne borst, zoo lang deze worstelstrijd duurde, gevaar liep van door een' dolksteek getroffen te worden. Dit is echter een toestand, waaraan ik reeds sedert dertig jaren gewoon ben, ook maakte ik er mij in het minste niet ongerust over. Ik wist buitendien dat ik met lafaards te doen had, en de eenige zichtbare voorzorg, die ik nam, bestond in twee geladene pistolen, welke ik altoos in den zak droeg. Deze wapens bezorgden mij steeds een' beleefden groet, telkens dat ik wat van nabij een' diergenen ontmoette, die mij in hunne dagbladen beleedigden, en die mij ieder oogenblik ongeteekende brieven schreven, of lieten schrijven, waar in mij, in allervleijendste uitdrukkingen, werd aangekondigd, dat men mijn bloed zoude drinken, mijne oogen uitsteken, mijn hart opeten, enz. enz. enz. Om mij echter te vermoorden was mijne tegenwoordigheid volstrekt noodzakelijk, en er dienden er wel twee te komen, want men wist zeer goed, dat de eerste, die het waagde eene hand aan mij te slaan, een' kogel in de borst zoude krijgen, waarna het dan den tweeden vrijstond, zijnen makker te wreken. Nu vindt men zeer vele lieden, die genegen zijn de rol van tweeden man op zich te nemen, maar den eersten persoon heeft niemand, gedurende zestien maanden, durven spelen, in weêrwil van alle hunne snoeverijen en bedreigingen.

Kort vóór dat ik met hem in onmin geraakte, had DE POTTER mij een' bediende aanbevolen, en ik was dwaas

genoeg geweest hem in mijn huis te nemen. Op zekeren avond betrapte ik dien knaap, terwijl hij bezig was met lezen in eenige brieven, die op mijne tafel lagen. Ik zette hem terstond buiten de deur; maar dit voorval, en verscheidene pogingen, die later nog aangewend werden, om, door middel van omkoopning, meester van mijne brieven op den post te worden, maakten mij toch eindelijk oplettend. Daar ik, reeds van de oprigting van den *National* af, bemerkte dat men het er op toelégde om meester van mijne papieren te worden, achtte ik het noodig diegene, welk ik wilde bewaren, op eene verzekerde plaats te bergen; de overigen werden verbrand. Later, en terstond na de omwenteling van Julij, toen ik besloten had mij naar Parijs te begeven, maakte ik eene nieuwe schifting: alles, wat betrekking had tot mijne geldelijke verantwoording, behalve de rekening der loopende maand, werd door mij aan een' vriend behandigd, tegelijk met de papieren, die ik meende voor mijn proces te zullen kunnen noodig hebben, ten einde ze mij, als het gevorderd werd, over te zenden. En daar ik voornemens was mijne verschillende inrigtingen in hetzelfde lokaal te vereenigen, en de verhuizing gedurende mijne afwezigheid had kunnen plaats hebben, had ik te eerder deze voorzorg genomen, om te beletten dat er iets verloren ging. Op deze wijze is een groot gedeelte mijner papieren, tijdens de plondering van mijn huis, gespaard gebleven.

Van deze gebeurtenis sprekende, moet ik bekennen

dat ik over iets, dat destijds gebeurd is, eene wroeging gevoel, die mij als een worm aan het hart knaagt, en de ellende van het overige van mijn leven zal uitmaken.

Dagelijks ontving ik ongeteekende brieven; sommigen opgevuld met bedreigingen, anderen met welgemeende waarschuwingen. Een derzelven kondigde mij aan dat ik binnen kort het toppunt van geluk zoude bereiken, als ik slechts wilde ophouden de zaak te verdedigen van een' tiran, een' despoot en een' ketter. . . . Dit alles was toepasselijk op den deugdzamen WILLEM, die het ondankbaar België met duizenden van weldaden overladen had.

Ik hechte volstrekt niets aan al die zotteklap. Geenerlei bedreiging was in staat mij een' enkelen voetstap te doen terug gaan.

Maar sedert den 2 Augustus tot op den middag van den 3, welke dag bestemd was tot het feest van de kruidtuin, ontving ik niet slechts ongeteekende brieven, doch eene menigte andere waarschuwingen, zoo wel bij monde als in geschrifte, welke mij door meer dan veertig van de achtenswaardigste en aanzienlijkste inwoners van Brussel, zoo wel als van vreemdelingen, — van ambtenaren als van partikuliere personen, — gezonden werden. Allen kwamen overeen om mij te raden mij te verbergen of te ontvlugten. In den avond van den 3 zoude mijn huis aangevallen worden, en ik zelf vaneengescheurd. Ik kwam altoos op mijn oude deuntje terug, dat men mij niet kon vermoorden, of ik moest

er bij tegenwoordig zijn, en in mijn huis was het toch wat veel gewaagd! Ik had goede wapens, en een balkon, dat men niet beter verlangen kon, om eene gansche straat, met geweervuur, in alle rigtingen, schoon te vegen.

Eene bejaarde fransche dame was bij mij met het houden der kas van den *National* belast, benevens van die mijner eigene inrigtingen. Deze dame ontving ook menigmaal ongeteekende brieven, en wij beiden maakten er het eenige gebruik van, dat zij verdienden. Toen echter, (van den 2 op den 3 Augustus,) was zij getroffen door de menigte en de overeenstemming der bedreigingen en waarschuwingen, die wij van alle zijden, en van allerlei personen ontvingen, en bezwoer mij, doch vergeefs, om de vlugt te kiezen. Ziende dat er van deze zijde niets op mij te winnen was, smeekte zij mij ten minste mijn huis te doen bewaken, en hierin stemde ik eindelijk toe, doch alleen om haar gerust te stellen wegens het gevaar, hetwelk zij meende dat mijn leven bedreigde. Wanneer men eenmaal besloten heeft, om dergelijke maatregelen te nemen, dan moet men het goed doen, en zóó deed ik. Ik voorzag mij van kruid en wapenen in overvloed, en liet zes man bij mij komen, waarop ik mij verlaten kon: allen waren oude gedienden; wij bevonden ons dus met ons achten, om weêrstand te bieden, en konden, gedurende den ganschen nacht, de aanvallen met een wél onderhouden vuur ontvangen. De moedige vrouw had honderd flesschen met

water doen vullen, en op de tweede verdieping plaatsen, want zij wilde, indien wij aangetast werden, zelve deelnemen aan de verdediging van mijn verblijf, en dit nieuw soort van wapentuig den aanvallers op het hoofd smijten.

Niemand vertoonde zich, en dit smartte mij zeer; want een aanval van hunne zijde, zoude, op dat oogenblik, misschien Europa gered hebben. Als de bende roovers, welke mijn huis twee en twintig dagen later aanviel, zich de zelfde moeite in dien nacht had willen geven, dan zoude ik, bij den eersten aanval tegen mijne deur, het genoegen gehad hebben, van er ten minste een half dozijn in het zand te zien bijten, en er is geen twijfel aan, of al dat gedruisch zoude hiermede geeindigd zijn. Onder tusschen zoude de partij, die toen de magt te buiten ging, die bij de Staten Generaal schuldbekentenis ging afleggen, en als het ware vergeving vragen, dat de regtbanken den heer DE POTTER hadden durven veroordeelen — die partij, zeg ik, zoude mij waarschijnlijk naar het schavot gesleept hebben. Wel nu, ik had mij gelukkig geacht, als ik met opoffering van mijn leven, den verfoeijelijksten opstand, daar de geschiedenis van gewaagt, in hare geboorte had kunnen stuiten. Volgens de standvastige gewoonte der oproerlingen had men dan voorgewend slechts eene *aardigheid* te willen hebben, eenige ruiten te breken, of mij zelfs eene ketelmuzijk (*charivari*) te geven; en mij had men vereerd met den titel van doodslager en moordenaar, dewijlk tevens

een natuurlijk en wettig regt van zelfverdediging had uitgeoefend.

Het garnizoen , dat ik bij mij had , liep op kosten ; ik verweet het mijzelven , dat ik , tegen mijne gewoonte , zoo toegevend was geweest. Mijne manschappen werden reeds den derden dag weder afgedankt.

Eenige dagen later berigte de goede , fransche dame mij , dat zij het noodig geoordeeld had , mijne kas op eene verzekerde plaats te brengen , zoowel als de kostbaarheden , die zij zelve bezat. Ik ontstak op dit berigt in den hevigsten toorn. Ik dacht aan de dagbladen der factie , die het allerminst dat ik deed gade sloegen , en , zoodra zij deze soort van verhuizing vernamen , niets zouden nalaten , om aan dezelve de allerslechtste uitlegging te geven. Ik vorderde dat alles , zonder eenige uitzondering , terstond bij mij zoude terug gebracht worden , en ik wilde mij hiervan met mijne eigene oogen overtuigen.

De goede dame gehoorzaamde oogenblikkelijk : volgens de gewoonte van alle bejaarde vrouwen , schepte zij er vermaak in linnengoed , zilverwerk , en allerlei kostbare beuzelingen te koopen , zonder er immer gebruik van te maken , maar die toch eene inwendige waarde hadden. Op den dag dat mijn huis uitgeplonderd werd , ging alles , wat zij in de wereld bezat , verloren , en verloren door mijne schuld , met uitzondering van eene kleinigheid zilverwerk , dat zij juist had laten schoonmaken.

Toen de waardige vrouw, dat voorbeeld van zelfopoffering, op den 25, op het oogenblik zelf dat men op den *National* reeds was aangevallen, hiervan berigt kreeg, dacht zij aan niets dan om diegenen mijner registers te bergen, welke zich nog in het huis bevonden. Met een' mantel bedekt, en beladen met een' zwaren stapel boeken, gelukte het haar onopgemerkt door de menigte, welke de straat bezette, heen te dringen; maar gelijk ligt te begrijpen is, werd zij links en regts gestooten en gedrongen, en een der koperen punten, die gewoonlijk de hoeken der kantoorboeken bedekken, kwetste haar in de borst; toen zij, na mijn goed in veiligheid gebragt te hebben, eene tweede reis wilde doen, in de hoop van ten minste het kostbaarste en draagbaarste dat zij zelve bezat te redden, namelijk hare juwelen en haar geld, was mijn huis reeds in de magt der oproerlingen, die, mijne ontvlugting aan haar wijtende (want men wist niet dat ik mij toen in den Haag bevond, vanwaar ik trouwens gereed was naar Brussel terug te keeren), haar overal opzochten, om hunne teleurgestelde woede aan haar te koelen.

Den volgenden dag vertrok de beklagenswaardige vrouw naar den Haag, waar zij overleed, aan den kanker in de borst, na met een engelachtig geduld, gedurende twee en een halve maand, de wreedste folteringen te hebben doorgestaan.

Hare even buitengewone als edele zelfopoffering heeft mijne eer gered, want de onbeschaamdste vorderingen, de grofste logens, de schandelijkste las-

teringen zoude men gewis tegen mij in het werk hebben gesteld, indien de bewijsstukken mijner verantwoording waren verloren gegaan.

Ik heb de onschuldige en ongelukkige, twaalfjarige wees, welke deze uitmuntende vrouw, van alles beroofd, achterliet, tot mij genomen. Dat beklagenswaardig kind, hetwelk de hemel met de gelukkigste gaven gezegend heeft, bezit niemand in de wereld meer dan mij. Door mij met deszelfs opvoeding te belasten, vervul ik slechts een' gestrengen plicht. Ik wend alles, wat in mijn vermogen is aan, om het, helaas, onherstelbaar ongeluk, waarvan ik de oorzaak ben, zoo veel mogelijk te vergoeden. Ik betaal de heilige schuld der dankbaarheid, want ik zal steeds als mijne grootste wel-doenster de heldhaftige vrouw erkennen, die mijne eer boven hare eigene bezittingen en het toekomstig lot harer dochter gesteld heeft; die in een uur tijds, door zich voor mij op te offeren, de opbrengst verloren heeft van den arbeid, de zuinigheid en de ontberingen eener halve eeuw. Reeds voor lang heeft men gezegd:

» Aan gelukkigen valt de deugd gemakkelijk. »

En toch moet men de deugd gewoonlijk niet bij hen, die in gelukkige omstandigheden leven, gaan zoeken. Die goede vrouw heeft meer voor mij gedaan, door alles, wat zij in de wereld bezat, op te offeren, dan een vermogend persoon, die millioenen voor mij ten beste gaf. Alle mijne genegenheden, alle mijne huisselijke zorgen, bepalen zich

thans tot hare dochter. Ik herhaal het: hier mede vervul ik niets dan den heiligsten plicht, maar ik vervul hem ten minste in zijne gansche uitgestrektheid. Sedert achttien maanden bestaan er geene ontberingen, zelfs niet dezulken, die somtijds mijne gezondheid benadeelen, welke ik mij niet met het grootste genoegen opleg, als het slechts mijn ongelukkig weeskind aan niets ontbreekt. Ik wenschte een middel te kunnen uitvinden om die ontberingen nog te vermeederen, ten einde in staat te zijn den kring van het onderwijs, dat zij geniet, uit te breiden, en haar ten minste eene goede opvoeding te kunnen verschaffen, ingeval ik mogt komen te sterven, eer het mij gelukt is eene kleine som voor haar bijeen te zamelen; en om hier toe te geraken, is er geene onderneming, die ik niet met de grootste dankbaarheid op mij zoude nemen. Het denkbeeld van dit meisje ongelukkig gemaakt te hebben, en het weinige uitzigt dat ik heb, van den dag der *indemniteiten* te zullen beleven, — ja, dat denkbeeld kwelt mij zoo zeer, dat ik waarschijnlijk in mijne oude dagen geene inwendige rust meer zal mogen genieten; want waar en op welke wijze zal ik thans beschermers vinden? Mogt de Voorzienigheid ze haar vóór mijnen dood schenken, dan zoude ik gerust sterven. Als de belgische roovers mij dat eenige mijner inrigtingen niet ontstolen hadden, hetwelk aan den plondergeest ontsnapte, dank hebben den tegenwoordigheid van geest en de onverzaagdheid van den

U

opzigter (1), dan zoude ik mijne drukkerij in Holland hebben kunnen overbrengen, en ik had het genoeg kunnen smaken, van, ik durf het zeggen, aan het land eene schitterende inrigting, en aan mijne arme wees een onafhankelijk bestaan achter te laten. Had ik dáár den *National* (2) weder kun-

(1) De heer CHEDIN: die brave man had bijna alles wat hij in de wereld bezat, in deze drukkerij geplaatst. Als Franschman, had niets hem gemakkelijker gevallen, dan hulp en bescherming te bekomen, en alles, wat hem toebehoorde, van de drukkerij te laten weghalen. Gedreven door een gevoel van kieschheid, zoo als het maar zelden aangetroffen wordt, gaf hij geen den minsten schijn van te willen verhuizen, uit vrees van de oplettendheid der opruijers gaande te maken, en mij aan eene tweede plondering bloot te stellen. Het gevolg was, dat kort daarna de heer CHEDIN niet meer bij de hand konde zijn, want op zekeren morgen kwam de advokaat PLAISANT, de zoogenaamde LARIVIERE. en nog een andere handiet van hunnebende, hem uit het huis verjagen, waarin mijne drukkerij gevestigd was; zóó dat alles nu voor hem, zoo wel als voor mij, was verloren. Binnen weinige jaren zoude een man van zijne bekwaamheid, in Holland den ouden luister der boekdrukkunst, waarvan men in Belgie zelfs geen denkbeeld heeft, hersteld hebben, want alle belgische uitgaven zijn walgelijk slordig; zonder nog te spreken van de menigvuldige andere gebreken, die haar eigen zijn.

(2) Daar het in mijne gedachte niet kon opkomen, dat men mij mijne drukkerij in Brussel zoude ontstelen, maakte ik bekend dat de *NATIONAL* in Holland zoude vervolgd worden, en oogenblikkelijk boodt zich een aanzienlijk aantal van *abonnementen* aan. Dit schonk mij de vertroostende overtuiging, dat het oud-Hollandsch verstand mij regt had laten wedervaren, ten opzigte der lage aanvallen, waaraan dit blad, zoowel als ik zelf, in persoon, ten doel had gestaan, bij de oproerige Belgen.

nen oprigten, en was dat blad mijn eigendom geweest, of had ik mij er het regt van kunnen verkrijgen, dan is er geen twijfel aan, of ik zoude aan mijn arm weeskind meer dan ik thans wensch, — eene wezentlijke fortuin hebben nagelaten; geen blad had in zulke gunstige omstandigheden opgerigt kunnen worden, om het eene blijvende, en wel europesche deelneming te verzekeren, dan het mijne; vooral in den Haag (1), want een dagblad is of eene

(1) Dit staat in betrekking tot plaatselijke omstandigheden, zoowel als tot andere, die enkel toevallig zijn. Den Haag is door deszelfs ligging in het midden van het rijk, uitmuntend geschikt voor de verzending van een dagblad, dat berigten van Londen moet geven, ten minsten in dertig uren; van Berlijn en Frankfort op den vijfden dag; van Weenen op den achtsten, van Parijs, in gewone tijden, in zestig uren, thans slechts den vierden dag. Buitendien komen de meeste posten er des morgens voor acht ure aan, en het vertrek van den post heeft slechts des avonds ten acht ure plaats [*] Hier uit volgt dat men des morgens ten vijf ure beginnende, elken dag veertien uren tijd heeft, om een dagblad zamen te stellen. Misschien bestaan er in geheel Europa geene tien steden, die zoodanig een belangrijk voordeel aanbieden, dat alleen genoegzaam zoude zijn, om een dagblad in alle opzigten tot de hoogste volkomenheid te brengen. Men heeft reeds gezien dat ik te Brussel voor de zamenstelling van den *National* in den zomer naanwelijks zes, in den winter hoogstens drie uren tot mijne beschikking had.

[*] Het spreekt van zelve dat eene residentie altoos de beste gelegenheid oplevert, voor iemand die vertrouwen verdient, en het gouvernement niet tegenwerkt, om het binnenlands, staatkundig nieuws het eerst, en uit de beste bronnen te putten; en hierop geloof ik, dat het, bij het ondernemen van een dagblad, voornamelijk aankomt; maar wat de brievenposterijen aangaat,

volkomene fortuin, of een volslagen ondergang, naar mate men de kunst verstaat om het goed of kwalijk te besturen.

Schoonikintusschen VERTEERD word (dat is het ware woord,) door de begeerte om aan mijn arm weeskind een onafhankelijk lot te bezorgen, en ik dáárvoor nacht en dag zoude willen werken, heeft deze begeerte mij nooit in het allerminste buiten de grenzen van mijn' pligt kunnen vervoeren.

Sedert twee jaren, dat ik den Haag bewoon, zijn mij verscheidene aanbiedingen gedaan, om hier établissemerten op te rigten, zóó als ik zulks in Brussel gedaan heb. De beproeving was zeker groot voor mij, want zij trof te gelijker tijd mijn hart en mijne eigenliefde. Niets, ik herhaal het, zoude mijn gevoel meer streelen, dan de bewustheid, dat ik in Holland eene schoone en nuttige inrigting achterliet, welke dat vuilnisnest konde vernietigen, dat in

is Rotterdam zeker nog gunstiger gelegen. De meeste posten immers, komen over Rotterdam naar den Haag; inzonderheid die van Engeland en Frankrijk. Buitendien komt hier de post des morgens ten zes of zeven ure (naar het seizoen) aan, en vertrekt des avonds ten negen. En toch heeft men hier geene onderneming van eenig belang durven wagen. Ik zelf heb het in het klein beproefd, en ik werd door een paar personen, die van hun' invloed misbruik maakten, om de monopolien, of liever de geheimhoudingen [dat nog erger is,] in den handel te handhaven, met hand en tand tegengewerkt.

Een humer ligt in het graf, de ander zal het nog wel in leeren zien, dat men de zaken thans niet meer behandelen kan, als voor vijftig jaren.

M. v. V.

Belgie door zoogenaamde drukkers is daargesteld, en dat tot schande der konst, en tot eene verfoei-
jing voor de zedelijkheid verstrekt.

Maar ik heb de kracht bezeten om te weigeren, dewijl mijn pligt medebragt, mij met zoodanige ondernemingen niet te belasten, zonder dat men mij de noodige middelen konde of wilde verschaffen, om van den goeden uitslag zeker te zijn. Ware ik een dier ellendelingen geweest, die, volgens hunne eigene uitdrukking, *hunne zaken slechts in hun zak wenschen te steken*; zulke lieden, namelijk, die er geene de minste zwarigheid in vinden, om een' eerlijk en vertrouwelijk man op te ligten, en hem in eene onderneming mede te slepen, waarvan men de goede zijde in het breede uitmeet en vergroot, terwijl men wel zorg draagt om de zwarigheden, die er aan verbonden zijn, geheel te verbergen, — Ja, ware ik zulk een man geweest, dan had het slechts van mij afgehangen den heer H — van Amsterdam, en den heer K — van den Haag ongelukkig te maken; het voegt mij niet hunne namen te noemen, doch hunne kieschheid zal mij regt laten wedervaren, en medewerken om een' man van eer, die op de onwaardigste wijze miskend is, te wreken.

Dit is nog alles niet. De ontberingen, die ik mij heb opgelegd, bij het aannemen van mijn arm weeskind (1), — ontberingen, die ik natuurlijk tot het einde

(1) Om alle verkeerde uitleggingen voor te komen, acht ik het noodig hier bij te voegen, dat dit kind in de maand Sep-

van mijn leven zal moeten dragen, en die mij tot een' grooten troost verstrekken, omdat ik er het bewijs in vind, dat mijn hart niet ontaard is, zijn geenszins de eenige, welke mijne beginselen mij tot eene wet hebben gemaakt mij op te leggen.)

Mijne eigene établissements te Brussel hadden geen' penning schuld, even min als de *National*, want alles werd met gereed geld betaald (1). Doch ik had er goederen liggen, die mij in *dépot* of in commissie gezonden waren, en het had weinig gescheeld of ik had er voor een half millioen ontvangen, doch ik wilde er mij niet mede belasten, en plaatselijke omstandigheden waren hiervan grootendeels de oorzaak.

tamber, 1820, te Brussel geboren is, waar hare ouders, Franschen van afkomst, reeds sedert jaren gewoond hadden; terwijl ik van 1817 tot 1824 mij in Frankrijk, op honderd uren afstands van de grenzen, en onder geheime bewaring, bevonden heb. Als ik, door mij met hare opvoeding te belasten, een' vaderpligt vervuld had, dan zoude ik mij schamen het niet ronduit te bekennen. Maar de waarheid eischt dat ik aan de kwaadwilligheid zelfs het laatste voorwendsel ontneme, om eene kwade uitlegging te geven aan mijne daden; gelukkig dat hetgene ik hier aanvoer een materieel bewijs oplevert, waartegen niets in te brengen is.

(1) De *National* is slechts aan een' enkel persoon schuldig gebleven, en ongelukkig wel aan den eerlijksten man van geheel België, die zelf de ondervinding had dat ik altoos prompt betaalde, en dus verzuimde het bedrag zijner rekening te laten ontvangen, in de week zelve, waarin ik uitgeplonderd werd. De persoon, dien ik hier bedoel, staat in betrekking met de eerste huizen in Holland; en zelfs in den Haag kan men zich gemakkelijk overtuigen, of ik, in weerwil van het verlies, dat

Intusschen lag er toch voor eenige duizend gulden, toen de *grooten burgers* mij kwamen uitplonderen. Wanneer alles vernield is geworden, bestaat in geheel Europa geene regtbank of koopman, hoe gestreng hij ook zijn moge, die er iets tegen had kunnen inbrengen, als ik mij in staat van faillissement verklaard had. Doch liever had ik mij zelven op eene oostersche markt als slaaf verkocht, dan mijnen vijanden de voldoening te geven van te kunnen uitroepen: *LIBRY BAGNAÑO is bankroet!* Schoon ik hun met opgerigten hoofde had kunnen antwoorden: *Schelmen, gij en de uwen hebben mij ongelukkig gemaakt.* Ik berekende dat ik door gedurende vijf of zes jaren ontberingen op ontberingen te stapelen, het genoeg konde hebben van alles te betalen, zelfs hetgene ik eigenlijk niet schuldig ben, maar dat zich in mijn *établissement* bevond. Geen oogenblik heb ik in beraad gestaan, om dit middel bij de hand te nemen, twee der vijf jaren zullen weldra voorbij zijn, en ik ben er niet onder bezweken. En toch heb ik, tot overmaat van ongeluk, gedurende die twee jaren, drie langdurige en ernstige ziekten bij mij aan huis gehad; waarvan

hij geleden heeft, iets in zijne achting, zijn vertrouwen, of zijne vriendschap verloren heb. Zijne eigene brieven, en daaronder meer dan een van latere dagteekening, kunnen dit bevestigen. Laat hen, die mij trachten te vernielen, van hunne zijde, zoo zij kunnen, dergelijke bewijzen bijbrengen, en dan zal het aan den dag komen, wie onzer zich nog het meest op de achting van eerlijke lieden beroemen mag.

eene met eene begrafenis geeindigd is (1). Voor een' man, die van zijn tiende jaar af, zijn gansche leven aan de letteroefeningen heeft gewijd, is het gemis van boeken voorzeker de allergrootste ontbering. Het verlies der mijnen valt mij smartelijker, dan dat van mijn been, schoon ik door het laatste ongemak belet word de openbare bibliotheken te bezoeken.

Het is geenszins mijn voorntemen geweest met mijn gedrag te pronken, hetzelfde werd mij door mijn^s pligt voorgeschreven, en buitendien heb ik een afkeer van alles, wat naar praling zweemt. Intusschen is mijne handelwijze bekend; bekend ten minste bij diegenen, welke zaken met mij nitstaande hebben gehad (2).

(1) Ik zal hier bijvoegen dat ik nooit iets gevorderd heb, noch vorderen zal, voor de onvoltooid gebleven werken, die uit mijne drukkerij voortgekomen zijn, ten zij ik eenmaal in staat geraakte om dezelve compleet te maken. In dit opzigt mag ik zeggen dat de vernieling van mijn établissement een wezentlijk verlies voor het land is, want ik was op den weg om een einde te maken aan de schandelijke rooverij der meeste belgische uitgevers.

(2) Zie hier, ten bewijze, wat mij twee achtenswaardige kooplieden, de een in Parijs, de ander in Belgie woonachtig, geschreven hebben; beiden liepen gevaar van geld bij mij te verliezen: de eerste wegens goederen, die hij mij in commissie gezonden had, de ander, dewijl hij zijn geld, dat, gelijk hij bij ondervinding wist, altoos gereed lag, niet had laten afhalen.

Parijs, 6 Januarij, 1832.

» Mijnheer en Vriend,

Ik acht mij gelukkig, door het aannemen uwer opmaking van rekeningen, iets te kunnen doen, dat u aangenaam is. De rondborstigheid en goede trouw, welke gij in uwe betrekkingen

Ik zal, zoo men het slechts verlangt, eene proef nemen. Ik bezit niets in de wereld: onder diegenen, welke drie jaren hebben doorgebracht met mij honig om den mond te strijken, en achttien maanden met mij te beledigen, hebben sommigen zich genoeg verrijkt om hotels te bezitten en rijtuig te houden, terwijl ik, die te voren ook dat alles bezeten heb, thans op een' zolder woon, dien ik zelfs voor mijne gezondheid niet eens verlaten kan. Sommigen dier snaken drijven denzelfden handel, als ik in Brussel deed, doch op een' geheel tegenovergestelden voet. Welnu, laat hen, in alle hunne grootheid, aan de eerste huizen van Parijs schrijven, terwijl ik het zelfde van mijn zoldertje doen zal, om ons, bij voorbeeld, voor honderd duizend franken aan goederen te zenden, ieder op zijn eerlijk woord, en wij zullen zien wie ze het eerst ontvangen zal. Laat hen hunne bijzondere en kantoorbrieven toonen, ik zal het de mijnen doen. Toen, nu twee jaren ge-

aan den dag legt, en in alles, waar het belang mede gemoeid is, doen mij opregtelijk wenschen, dat wij nog belangrijker zaken met elkander zullen doen.

Brussel, 19 Junij, 1832.

• Mijne fabriek is aan het werk, doch ik wenschte wel, mijnheer, dat ik altoos koopers vond, die zoo prompt in hunne betaling waren als gij, men treft ze niet dagelijks zóó aan."

Ik zal hier bijvoegen dat ik, ver van eenige schikking voor te stellen, aangeboden heb om niet slechts honderd tegen honderd te betalen, maar buitendien de renten tegen zes ten honderd, tot de geheele aflossing toe, welke ik langzamerhand daarstel, door mij zelve het brood te onthouden.

leden de briefwisseling van den oproerigen DE PORTER en den ondankbaren TIBLEMANS in het licht werd gegeven, verspreidde dezelve een groot licht over de minachting, welke diegenen elkander toedragen, die kort daarna het gelukkigste volk van Europa in ellende gedompeld hebben. Nog eens, laat hen een beroep doen op de achting en het vertrouwen van den handel, ik zal van mijne zijde het zelfde beproeven, en het antwoord dat wij beiden ontvangen, zal uitwijzen, wie nog het meeste vertrouwen geniet, zij die mij belasterd hebben, of ik (1).

Het wordt tijd dat ik een geschrift, hetwelk reeds te lang gerekt is, ten einde brenge, maar hoeveel zoude ik anders nog te zeggen hebben.

Schoon ik arm ben, en buiten staat om de groote kosten van een proces in revisie goed te maken, welks uitkomst zoude afhangen van eene menigte onderzoekingen door geheel Frankrijk heen (2),

(1) Een der eerste handelshuizen van Frankrijk had in 1831 in den Haag zaken te verrigten, en vereerde mij met deszelfs vertrouwen. Een buitenlandsch koopman, sedert twintig jaren in Belgie gevestigd, had mede in Holland belangen te behartigen, en zond aan mij zijne procuratie. Intusschen ontbrak het geen' van beiden aan andere correspondenten. Ik weet niet hoe vele dergelijke bewijzen van achting en vertrouwen, de groote burgers, die mij in hunne dagbladen zoo zeer mishandeld hebben, wel zouden kunnen aantoonen.

(2) Men begrijpt dat de personen, welke de bewijzen van hetgene ik heb aangevoerd, zouden moeten leveren, sedert zestien jaren wijd en zijd kunnen verstrooid zijn, zonder nog te spreken van diegenen, welke overleden of uitlandig zijn geraakt.

zoude ik het gewaagd hebben mij naar Parijs te begeven (1), ten minste om voorloopig den grond te peilen, als de onrust er niet weder was aangevangen, en sedert heeft die onrust niet opgehouden in Frankrijk te bestaan.

Ware ik tot eene laagheid in staat geweest, dan zoude zich geene gunstiger gelegenheid aangeboden hebben, dan bij het proces der ministers van KAROL X; daar ik mij te beklagen had over den heer CHANTELAUZE, die toen zelf vervolgd werd, en thans nog gevangen is, schoon zeker even onschuldig als ik, was de gelegenheid uitmuntend, om réclamatiën te doen; en het zoude mij toen waarschijnlijk minder moeite gekost hebben, om mijn recht te ontfutselen, dan later om het te verkrijgen.

(1) Zie hier wat de generaal, baron S—, mij uit Parijs schreef: » — . . . Ik geloof dat gij wel zult doen in persoon de reis te ondernemen, want ik heb reeds van u hooren spreken door inwoners van Lijon, die allen overeenkomen in te zeggen dat gij wel zoudt doen van eene revisie te vragen. [Brief van 12 Augustus 1831.] »

» Ik heb met aandacht het artikel in den *National* gelezen, dat u betreft. [Zie de nummers van 11 en 13 August, van dat blad]. Gij hebt wel gedaan: men moet die schreeuwers tof zwijgen brengen; doch gij moet uw verzoek om in revisie te komen, behoorlijk inrigten. Ik heb reeds over u gesproken met mijn' vriend M—, minister van, die mij gezegd heeft dat ik hem de zaak moest helpen herinneren, als zij naar gezonden wordt. »

» Het is dus uwe zaak mij te doen weten, wat er gedaan moet worden; haast u niet te zeer, doch neem het gunstig oogenblik waar. »

Regtvaardige hemel! ik — ik, die zelf zoo zeer met het ongeluk bekend ben; zoude, schoon om eene wettige zaak, het gevaar nog vermeerderd hebben van een' man, dien toen gevangen en ongelukkig was! Wiens hoofd toen door eene bende roofdieren, in menschengedaante, vervolgd werd, en dat zij zouden hebben willen verbrijzelen! Ik wist hoe gunstig de gelegenheid was, die ik verzuimde; maar ik stel er mijne eer in dat ik zóó handelde.

Ware ik in Frankrijk geweest, toen de heer DE CHANTELAUZE, procureur generaal of zegelbewaarder was, dan had ik hem met moed en standvastigheid in regten durven vervolgen: gevangen zoude ik hem de hand gereikt hebben, en ik benijd den dapperen kolonel LADVOCAT het geluk van hem en den heer DE PEYRONNET met zijn ligchaam tot eene borstwering te hebben mogen verstrekken. Intuschen ben ik overtuigd dat onder degenen, die den dood van de ministers gevraagd hebben, zich niemand bevindt, aan welke de heeren DE PEYRONNET en CHANTELAUZE zoo veel kwaads berokkend hebben, als aan mij.

Ik wil het niet ontveinzen: zoo het van mij afhing, dan zouden er reeds morgen in Belgie tweehonderd hoofden vallen, en geheel Europa zoude er de heilzaamste vruchten van plukken.

Als zij, die het gemeen hebben aangevoerd, om mij uit te plonderen, morgen zelven door dat eigen gemeen werden aangevallen, zoude ik hen, ten koste van mijn eigen leven, met mijn ligchaam bedek-

ken. Ik heb dit sedert dertig jaren reeds meer dan eenmaal gedaan, en ik acht er mij gelukkig door.

Zóódanig zijn mijne beginselen: ik ontveins evenmin datgene, wat misschien sterk gegispt zal worden, als ik verbergen wil, wat door iedereen moet worden goedgekeurd.

Men zoude zich zeer bedriegen, als men meende dat ik een' afschuw had van de belgische omwentelingsgezinden, enkel omdat zij mij hebben uitgeplonderd. Er bestaan, ver van België, wel lieden die mij nog geheel anders hebben uitgekleet; en ik denk er niet eens meer aan, al ware het slechts uit traagheid; want de haat houdt onzen geest doorgaans veel meer bezig, dan hij verdient. Hij maakt zich geheel meester van dengene, die hem in zijn hart toegang geeft; en een leven, dat men in haat verslijt, kan niet anders dan zeer woelig, maar moet bovenal zeer smartelijk zijn.

Ik heb een' afkeer van de Belgen, omdat zij, door het zachte en vaderlijke jok van koning WILLEM af te werpen, hunne vrijheid hebben weggesmeten, — weggesmeten, gelijk ik vrees, voor altoos! Want de bestaانبare vrijheid moet bij de regeringloosheid te niet gaan, wanneer de helsche partij der *propaganda* de overwinning behaalt; gelijk zij door de magt vergaan moet, wanneer de kabinetten triomferen. Die vrijheid, in onze dagen, op vaste grondzuilen te herstellen, schijnt mij voortaan eene onmogelijkheid toe, het zij dat de beschaafde volken de vreesselijke proef eener lange, bloedige re-

geringloosheid hebben door te staan, het zij dat het der magt gelukke de genoegzame krachten te behouden of weder te vinden, om hen voor die proef te bewaren.

Daar het enkele denkbeeld van vrijheid aan de kabinetten van Europa een' afkeer inboezemt, zullen wij dezelve binnen kort, en met oogmerk om haar geheel te vernietigen, het hatelijk misbruik zien ten voorbeeld nemen, dat de Belgen, die waarlijk meer dan eenig volk eene verstandige vrijheid genoten, er van gemaakt hebben. Onder voorwendsel van de rampen, die haar bedreigen, uit de maatschappij te weeren, en het indringen eener buitensporige losbandigheid voor te komen, door welke een handvol struikroovers het rijk der wanorde tracht voort te planten, zullen de mannen, die in de verlichting op het zelfde standpunt blijven, of wel teruggaan, het rijk van het zwaard trachten in te voeren, en van lieverlede alle vrijheid vernietigen; niet enkel ten opzichte van het burgerlijke en staatkundige, maar later ook misschien van het godsdienstige. Dat zal het aan het menschelijk geslacht gekost hebben, om eenige dozijnen schraalhanzen schatrijk te maken.

Dat, en dat alleen is de ware oorzaak van den diepen afkeer, welke de belgische omwentelingsmannen mij inboezemen. En volgens mijn gevoel, zoude men slechts den wensch van elk vriend der ware, bestaانبare vrijheid uitdrukken, als men het voorbeeld eener heilzame doch schrikkelijke tuchting

inriep over de verfoeijelijke oorzaak van zoo vele bestaande gruwelen en toekomstige ellenden.

Tot mij zelven terugkerende, moet ik aanmerken dat noch Parijs, noch geheel Frankrijk, sedert het proces der ministers, een oogenblik rust hebben genoten. Welke onafhankelijke regtspleging zoude ik er thans vinden? Waarschijnlijk niet anders dan dolken! Ik heb er reeds in geschrifte de waarschuwing en bedreiging van ontvangen.

Toen ik in het begin van 1831 aan koning LODOWIJK PHILIPS de vrijheid verzocht, om voor een' bepaalden tijd in Frankrijk terug te keeren, ontving een vriend, die mijn zaak behartigde, van een' aanzienlijk persoon het volgende antwoord: »*Wij hebben, gelijk gij weet, reeds genoeg brandstoffen en vuurvonken, zonder ons bloot te stellen van er, ten gevolge van een proces, nog meer te krijgen. Schrijf aan den heer DE LIBRY dat hij nog wat geduld neemt* (1).

Ik moet bekennen dat dit antwoord volkomen juist was. Het is een ongeluk voor mij, dat ik, na gedurende veertien jaren aan doove ooren om regt geroepen te hebben, thans tusschen dat regt en mij op het oogenblik zelf dat men mij, zoude hooren, zulke dringende omstandigheden geplaatst zie. Zoo de restauratie in Frankrijk plaats had,

(1) De baron DE MAREUIL deed mij de eer van mij nage-
noeg het zelfde te zeggen, bij gelegenheid van eene bijeenkomst,
waarmede hij mij, in Junij van het verleden jaar, kort voor
zijn vertrek naar Parijs, begunstigde.

zoude ik onvermijdelijk verloren zijn. Maar God en mijn geweten zouden mij overblijven, en tevens de achting en de vriendschap van allen, die mij regt kennen. Dit is het eenige, dat tot nu toe mijnen moed heeft staande gehouden.

Ik moet alles zeggen: van het oogenblik af, dat Frankrijk zich vijandig jegens mijn¹ verheven wel-doener betoond heeft, en jegens het land, dat ik als mijn vaderland heb aangenomen, zoude het mij onmogelijk geweest zijn, er een' voet weêr in te zetten. Geheel nutteloos zoude ik er mij hebben laten vermoorden, want ik had zeker mijne verontwaardiging niet kunnen verbergen, bij het lezen der verfoeilijke beleedigingen en lasteringen, waarvan beiden zoo langen tijd het voorwerp geweest zijn, in die menigvuldige dagbladen, welke de schaamtelooosheid hadden, zich als verdedigers der vrijheid en van het regt op te werpen. Al ware zelfs het vrijgeleide mij verleend geworden, zoude ik er nog geen gebruik van hebben gemaakt. Dit meende ik ronduit bekend te moeten maken aan den heer BARTHE, minister van justitie; een regtsgeleerde, aan wien ik mij gelukkig zoude geacht hebben, mijne verdediging toe te mogen vertrouwen, ware hij niet tot den post geroepen, dien hij thans in het kabinet van den koning der Franschen bekleedt (1).

(1) Zie hier wat ik aan den heer BARTHE, groot zegelbewaarder, nu een jaar geleden, schreef (n°. 1113 register 3, mijner correspondentie):

• Den Haag, 15 August, 1831.

• Ik vind mij vereerd met een berigt van het kabinet van

Als men nu vragen mogt hoe het mogelijk is, dat ik bij zoo vele en zoo hardnekkige vijanden, tevens zulke onvermogende of lustelooze vrienden gevonden heb, dan zal ik op mijne beurt vragen hoe het komt dat sedert twee jaren het zedelijkste van alle volken, — de regtvaardigste van alle Vorsten in geheel Europa niets anders dan laauwheid, laagheid en vergetelheid gevonden hebben Het antwoord op al die vragen is reeds lang gereed :

Z. M. den koning der Franschen, waarin mij wordt medegedeeld, dat mijn request, strekkende om de vrijheid tot eene tijdelijke terugkeering in Frankrijk te erlangen, ten einde aldaar in eene dubbele revisie, waarop ik regt heb, te voorzien, in handen van uwe excellentie gesteld is. Mijn lof hangt dus van uwe beslissing af, en ik koester een te hoog denkbeeld van uw oordeel en regtvaardigheid, om te kunnen twijfelen aan het onthaal, dat zoodanig een verzoek, het welk op de wetten gegrond is, van uwe excellentie te wachten heeft.

Intusschen mag ik niet ontveinzen, dat het mij onmogelijk zoude zijn van de verzochte vergunning gebruik te maken, zoolang Frankrijk voortgaat zich vijandig te toonen tegen Holland, en den verheven' en deugdzamen Vorst, die mij sedert zeven jaren eene edelmoedige gastvrijheid in zijne staten geschonken heeft. Daar het echter konde gebeuren, dat het ministerie van justitie niet altoos in de handen uwer excellentie bleef, en misschien niet in zulke goede handen als de uwe overging, smee ik uwe excellentie bij dezen, mij een vrijgeleide te willen doen afgeven, voor zes maanden; niet te rekenen van den dag der afgifte, maar enkel van dien, waarop ik mij op fransch grondgebied zal begeven; terwijl ik van mijne zijde mijn woord van eer verbind, om van die vergunning geen gebruik te maken, zoolang Frankrijk zich strijdig zal betoonen met de regten en heilzamen van den deugdzamen koning der Nederlanden, enz.

(get.) LIBRY BAGNANO.

V

*De mensch is brandend voor den logen ,
Maar voor de waarheid koud als ijs."*

Ik mag hierbij echter niet ontveinzen , dat ik , waar ik mij ook , van mijne eerste jeugd af , be-geven heb , altoos een bijzonder talent bezeten heb , om mij vijanden te maken , niet door mijne schuld , maar meestal zonder eenige aanleiding.

De oorzaak hiervan is dat de natuur en mijne opvoeding zamengewerkt hebben , om mij eene open-hartigheid eigen te maken , die menigmaal lomp , en altoos lastig gevonden wordt.

Ik weet zeer goed dat ik niet in staat ben , om de wereld te hervormen , en ik gedraag mij zoo-lomp , als of ik het niet wist. Ik verfoei de kwakzalvers en de ondankbaren , waarvan de wereld wemelt: ik moge spreken of schrijven , zelden gebeurt het mij in dit opzigt mijne tong of mijne pen meester te blijven. Ik val aan , ik ontmasker en ik stel ten toon; — het is waar , ik heb ongelijk , want dit alles dient tot niets , terwijl men mij van achteren aanvalt. De tijd zal mij echter wreken , want hij brengt alles aan het licht. Een weinig rust zoude mij in staat stellen af te wachten wat hij uitwerkt , maar het hangt evenmin van mij af ijskoud te blijven , terwijl de natuur sulfer door mijne aderen doet stroomen , als het van mij afhangt een reus te worden , terwijl de natuur mij tot weinig meer dan een dwerg gevormd heeft. Wat kan men er aan doen?

Ik bewoon de Nederlanden sedert acht jaren , en

den Haag sedert twee. Men heeft gelegenheid gehad eenigzins over mij te oordeelen, volgens mijne gewoonten en mijne daden, en even zeer over mijne vijanden, volgens hetgene zij gedaan hebben. Zonder eenige vrees lever ik mij over aan elk, die zich onpartijdig met deze vergelijking wil bezig houden, en die zich herinneren wil, dat men, meer dan vijftig jaren bereikt hebbende, niet meer van gewoonten, zij mogen dan goed of kwaad zijn, verandert.

Ik staak mijn werk; het is tegen mijn' zin, doch het is tijd.

Al wat ik geschreven heb beveel ik aan de overdenking van alle eerlijke lieden aan, en waarom zoude het niet gebeuren? ook aan de beleedigingen van alle lage zielen. De laatsten mogen rekenen op het treurig voorregt van het laatste woord te hebben, want zeker, ik zal hun nimmer antwoorden. Als de dagen van rust, van kracht en onpartijdige regtsoefening in Frankrijk terug gekomen zijn; als mij de toegang tot dat land vergund wordt, dan zal ik mijne zaak voor de regtbanken gaan bepleiten, volgens het regt, dat de wetten er mij toe geven.

Voor het tegenwoordige kan ik mij enkel rigten tot het oordeel; maar tot het oordeel van eerlijke lieden. En in afwachting dat ik eene WETTIGE vrijspraak verkrijge, kan dit alleen mij die ZEDELIJKE vrijspraak verschaffen, welke hare plaats vervult. Dit alleen is in staat om den naam van een'

eerlijk man te handhaven. Dat oordeel moge dan vonnis vellen ; dat oordeel moge uitspraak doen of ik al dan niet gerechtigd ben geweest om de misdaden , die mij zijn te laste gelegd , te bestempelen , gelijk ik gedaan heb , met den naam van MISDADEN VAN EEN' EERLIJK MAN.

LIBRË BAGNANO.

N A S C H R I F T.

's GRAVENHAGE 15 October 1832.

Aan een' inwoner van Rotterdam, die de MISDADEN VAN EEN' EERLIJK MAN gelezen heeft, ben ik de herinnering verschuldigd aan eene levensschets, welke mij betreft; benevens de afbeelding van het werk, waarin hetzelfde gevonden wordt.

Ik neem die schets letterlijk over, en zal er vervolgens eenige ophelderende aanmerkingen bijvoegen, terwijl ik den inhoud aan de eerlijke beoordeeling van al diegenen aanbeveel, welke mij met de lezing van mijn geschrift vereerd hebben.

BIJVOEGSEL TOT DE GALERIJ VAN TIJDGENOOTEN.

*(Ter drukkerij van VOGLET, bij LE ROUX,
te Bergen, en Tarlier, te Brussel, in
8vo, 1ste deel, pag. 237.)*

LIBRY BAGIANO (de graaf). Het is noch ons verlangen, noch ligt het in het plan onzer onderneming, terug te komen op reeds ver verwijderde tijdvakken, en een nieuw onderzoek te beginnen nopens de omstandig-

A

heden , waarin zich in 1816 , te weten in een' tijd , waarin door het fransche gouvernement de hatelijkste vervolging gebezigd werd , tegen iedereen , die zich ge-
wijd had aan de dynastie , welke het vereenigd Europa had van den troon gestoten , zóó vele menschen bevon-
den , die door het onweder waren ter nedergeslagen , en waarvan er zoo velen door hetzelfde geheel weggerukt zijn geworden . Zonder ons dus in een' twist te mengen over onderwerpen , die geheel vreemd aan den aard van dit werk zijn , zullen wij alleen zeggen dat de graaf LIBRY BAGNANO een dier mannen is , welke door hunne kloekmoedige en onwankelbare gehechtheid aan NAPOLEON , en de wonden , die zij , bij verscheidene gelegenheden , op het veld van eer verkregen hebben , eigenaardig ook eene grootere mate van haat en wraakzucht van de vijanden des keizers op zich geladen hebben ; en dat zeer waarschijnlijk de buitengewone gestrengheid , waarmee men hem heeft behandeld , in eene zaak , die hij onophoudelijk , van het oogenblik af , dat hij meende dat de partijwoede eenigzins bedaard was geworden , getracht heeft op nieuw aan het onderzoek van den regter te onderwerpen , een' noodlottigen invloed heeft moeten uitoefenen op het vonnis , waardoor hij toen veroordeeld is geworden . Het luidt zonderling en toch is het zeer natuurlijk , dat de personen , die zich het onverbiddelijkst tegen den graaf LIBRY BAGNANO hetoon hebben , juist die zelfde voorstanders van het altaar en den troon zijn , die zich , gedurende de *émigratie* , toch ook wel eenige misstappen te verwijten hadden ; doch wier zoogenaamde getrouwheid , tijdens de restauratie , de plaats bekleed heeft van al die onbetamelijkheden , van welke zij zich , toen het ongeluk hen vervolgde , zoo ligt ontslagen rekenden .

Wij zullen ons minder onverbiddelijk betoonen, en, onderscheid makende tusschen bijzondere tijden en algemeene rampen, willen wij, om ons van de woorden van NAPOLEON zelve te bedienen, een' sluijer werpen over alle die noodlottige en ~~BOVENMENSCHELIJKE~~ omstandigheden. Wij vinden ons hiertoe bittendien door ons eigen geweten verplicht. Misschien zullen wij, met deze partij te kiezen, noch den heer LIBRY BAGNANO, noch zijnen vijanden genoeg geven, maar de geschiedschrijver mag aan zoodanige bedenkingen geen gehoor geven. Als de gouvernementen, tot welke de heer LIBRY BAGNANO zich, ter herziening van zijn regtspraak, vervoegd heeft, aan dien ouden en dapperen krijgsman zijn verlangen hebben toegestaan, dan zullen wij onze lezers met groot genoegen, in de volgende bijvoegsels van dit werk, van den uitslag zijner zaak kennis geven, en dit genoegen zal nog verhoogd worden, als wij kunnen mededeelen, dat de eerste vonnissen, tegen den heer LIBRY uitgesproken, vernietigd zijn. De graaf LIBRY BAGNANO is een man van uitmuntenden geest; iemand die even goed de pen als den degen schijnt te kunnen hanteren. Hij woont thans in Brussel, en heeft daar verscheidene vlugschriften in het licht gegeven, die met algemeen genoegen ontvangen zijn.

Er bestond, gelijk ieder weet, in Brussel, vóór den opstand, eene vereeniging van twaalf personen, die ik zoo terstond noemen zal; dezelve werd door den geestigen FROMENT betiteld met den naam van *vereeniging van wederkerige aanbidding*; zij hield hare bijeenkom-

sten op elken Donderdag. Daar de Belgen in alles de Franschen moesten naäpen, vertoonde dit gezelschap van slechte voorwerpen, slechte burgers, en schrijvers in het priesterkleed, in Brussel eene nabootsing van hetgene men in Parijs het *Besturend Genootschap* plag te noemen. Hier was het, dat men den goeden of slechten naam der schrijvers in België regelde; dat men van week tot week vaststelde, hoe veel lof of laster aan elk hunner zoude toegekend worden, in de dagbladen, waarover die kliek te beschikken had; hier bepaalde men dat LES BROUSSART een groot dichter, — VAN DE WEIJER een groot wijsgeer, en DE POTTER een grootschrijver zouden zijn, in afwachting dat men van den laatsten een' groot burger konde maken. Zie hier den naam der twaalf personen, waaruit deze vereeniging was zamengesteld: de hoogleeraar BARON, een Franschman, de baron BEYTZ, een magistraatspersoon, de advokaat DONKER, een advokaat, GENDEBIEN, (de zoon), de hoogleeraar LES BROUSSART, LOUIS DE POTTER, de advokaat PLAISANT, de notaris THOMAS (de zoon), de advokaat TIELEMANS, later referendaris, EDUARD SMITS, klerk bij het ministerie van binnenlandsche zaken, VAN DE WEIJER, bibliothecaris; de naam van den twaalfden is mij ontgaan, doch ik meen mij te herinneren dat DUC-PÉTIAUX en LEVÆ aangenomen waren, in plaats van TIELEMANS, die zich afwezig bevond, en ik weet niet van welken anderen. Deze mannen hebben in Europa eene al te jammerlijke befaamdheid verkregen, dan dat ik noodig zoude hebben hier iets meer te hunnen opzigte bij te voegen.

Ik heb reeds vroeger gezegd dat DE POTTER en zijne vrienden mij allerlei voorkomheden bewezen hadden. Op zekeren morgen kondigden die aanstaande *grootte by-*

gers mij aan, dat er in de vergadering van den vorigen avond veel over mij gesproken was, en dat men met algemeene goedkeuring had besloten een *biograpisch* artikel te plaatsen, bestemd om in zeker bijvoegsel, dat destijds door verscheidene zijner vrienden zamengesteld werd, mijne eer te wreken. Nu is het bekend dat aan de geschiedkundige galerij (*Galerie Historique*) van 1816 tot 1822 in Brussel uitgegeven, zoo wel als aan het bijvoegsel waarvan DE POTTER mij destijds sprak, LES BROUSSART, BARON, VAN DE WEIJER, DE POTTER zelf, en de advokaat DONKER medearbeidden. Deze laatste schreef mij in der daad de volgende morgen een briefje, om mij, als het ware opeene officieele wijze, aan te kondigen, wat DE POTTER mij den vorigen dag had medegedeeld; mij tevens uitnoodigende om aan dezen laatsten zoodanige inlichtingen te geven, en stukken, aanteekeningen, enz. mede te deelen, welke ik noodig zoude oordeelen, hetwelk ik niet naliet zonder verzuim en met dankbaarheid te doen. Het was toen in het begin van 1826.

Dit gansche jaar en het volgende liepen voorbij, zonder dat ik het eeuwigdurend bijvoegsel in het licht zag verschijnen. DE POTTER zeide mij dat het artikel, mij betreffende, reeds sedert lang was opgesteld; een gedeelte van het werk was bereids afgedrukt, doch ik moest natuurlijk wachten tot dat blad L gerceed zoude zijn; overigens waren er onder de uitgevers verschillen gerezen, die de in'tlichtgeving vertraagden.

Men heeft in mijn geschrift gezien dat DE POTTER in het laatst van 1827 met mij in onmin geraakte. Daar het lang verwachte bijvoegsel intusschen niet voor den

dag kwam (1), begon ik eindelijk te denken dat liet geheel achter zoude blijven, en ik schreef aan den heer DOKKER, om de papieren terug te vragen, welke DE POTTER hem sedert twee jaren van mijnestwege had terhandgesteld. Onder dezelve bevond zich een uitgebreide brief, bij wijze van *Consultatie*, dien ik in 1817, terwijl ik mij te Bèfort bevond, van den heer ODELLON-BARROT had ontvangen.

Bij de terugtending mijner papieren herhaalde de heer DOKKER mij hetzelfde wat DE POTTER mij gezegd had, dat namelijk het artikel mij betreffende reeds lang gereed was, maar dat hij niet wist wanneer het werk in het licht komen zoude, en zelfs of het in het geheel wel voltooid zoude worden. Ik bemoeide mij dus met de zaak niet meer, zoo min als met DE POTTER en zijn' ganschen aanhang.

Het bijvoegsel is intusschen, zoo veel ik kan nagaan, in 1819 in het licht verschenen. Ik had destijds het opzigt over twee instellingen, behalve nog over den *National*,

(1) Scheen men op den titel het jaartal 1826 leest, is het gemakkelijk te zien, dat zulks door de uitgevers alleen is gedaan om het publiek om den tuin te leiden, en de naam te hebben van getrouw gebleven te zijn aan de voorwaarden, waartoe men zich in het prospectus had verbonden. Om zich hiervan te overtuigen, heeft men slechts eene menigte artikels door te loopen, die blijkbaar handelen over zaken, welke in 1827 in de maand April hebben plaats gehad; inzonderheid op de woorden VAN DER LINDEN en GERLACHE, dit laatste bevindt zich ter naauwernood op de helft van het boekdeel.

en ik dacht in het geheel aan geene *Biographie* meer. Ware het artikel mij toen bekend geweest, welks bestaan ik thans vernomen heb, zoude ik niet nagelaten hebben het in mijn dagblad te verwijten aan de ellendelingen, die toen niet nalieten mij te mishandelen, na dat zij mij zoo lang honig om den mond hadden gestreken.

De oplettende lezer zal bereids zelf twee aanmerkingen gemaakt hebben: Vooreerst dat men in het hierboven aangehaald artikel, tot hetwelk in de vereeniging der Twaalven, met eenparigheid van stemmen besloten werd, niet te vreden met van de pogingen te gewagen, die ik, ten einde mijne onschuld te bewijzen, had aangewend, om in revisie te komen, de *wetwillendheid* zóó ver drijft, van mij te verschoonen, ingeval ik schuldig mogt bevonden worden. Dezelfde menschen, die mij, twee jaren later, gaarne van een hadden willen scheuren, betoonden zich toen te mijnen opzigte toegevender, dan ik het zelf immer geweest ben. Want ik heb het reeds gezegd en ik herhaal het: »Ware ik schuldig geweest, dan zoude ik minder te verschoonen geweest zijn en in der daad veel strafwaardiger dan een ander.»

Ten tweede verklaarden die uitdeeler van staatkundige, zedelijke en letterkundige reputatie, — die mannen, welke toen *per fas et nefas* een' eerlijk man van mij hadden willen maken, al ware ik zelfs een schurk geweest, — DAT MIJNE GESCHRIFTEN MET GENOEGEN ONTVANGEN WERDEN.

Twee jaren later was ik naauwelijks goed genoeg om voor de honden geworpen te worden; schoon (ik mag

het er bijvoegen), de laster zelve, gedurende de acht jaren, dat ik de Nederlanden bewoon, zoo min vóór als na den opstand, den minsten blaam op mijn gedrag heeft kunnen leggen. Mijne geschriften zijn intusschen, zoo wel als mijne beginselen, steeds dezelfde gebleven. Hieruit alleen kan men opmaken, hoeveel vertrouwen zulke menschen verdienen, die, van alle schaamte en gevoel van eer verstoken, den eenen dag als waarheid opgeven, wat zij den volgende dag als logen tegenspreken.

Het is overigens genoeg in het zelfde bijvoegsel de artikels: *WILLEM, Koning der Nederlanden*, *WILLEM, Prins van Oranje*, *Gobbelschroy* en verscheidene andere te lezen, om zich te overtuigen van de veranderlijkheid dier menschen, welke van 1825 tot 1827 geene woorden kenden, sterk genoeg om hunne bewondering uit te drukken over denzelfden Vorst, dien zij twee jaren later op de laaghartigste wijze hebben verraden, en wiens weldaden zij schandelijk hebben miskend.

L. B.

